

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL KALİTENİN GELİŞTİRİLMESİ BAĞLAMINDA STRATEJİK BİR
YAKLAŞIM; KENTSEL TASARIM REHBERİ KAVRAMSAL MODEL ÖNERİSİ**

MELİKE ORHAN

**DOKTORA TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARİ TASARIM PROGRAMI**

**DANIŞMAN
PROF. DR. ÇİĞDEM POLATOĞLU**

İSTANBUL, 2015

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTSEL KALİTENİN GELİŞTİRİLMESİ BAĞLAMINDA STRATEJİK BİR
YAKLAŞIM; KENTSEL TASARIM REHBERİ KAVRAMSAL MODEL ÖNERİSİ**

Melike ORHAN tarafından hazırlanan tez çalışması 06.03.2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Ayfer AYTUĞ
Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Altan Akı
Okan Üniversitesi

Prof. Dr. Yurdanur Dülgeroğlu Yüksel
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Feride Önal
Yıldız Teknik Üniversitesi

ÖNSÖZ

Doktora tez çalışmamın her aşamasında, farklı bakış açıları ve fikirleriyle çalışmama hız kazandıran, değerli birikimleri ile bana yol gösteren, güler yüzü, sabrı, dostluğu ve pozitif enerjisiyle hep yanımda olan değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Çiğdem Polatoğlu'na;

Tez jürimde bulunmayı kabul ederek yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle çalışmama önemli katkılarda bulunan ve yapıcı eleştirileriyle her zaman bana destek olan değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Ayfer Aytuğ ve Sayın Prof. Dr. Altan Akı' ya;

Çalışmam boyunca hep yanımda olan, yardımlarını esirgemeyen Sayın Araş. Gör. Hande Düzgün'e;

Son olarak, bu süreçte sabır ve anlayışla bana sonsuz destek olan sevgili eşime ve biricik kızım Melis'e;

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Şubat, 2015

Melike ORHAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÇİZELGE LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT	xv
BÖLÜM 1	
GİRİŞ	1
1.1 Literatür Özeti	1
1.2 Tezin Amacı	2
1.3 Hipotez	4
BÖLÜM 2	
KENTSEL KALİTE	5
2.1 Kalite Kavramı	5
2.2 Kentsel Mekân Kavramı	6
2.3 Kentsel (Mekânda) Kalite ve Parametreleri	8
2.4 Bölüm Sonucu	13
BÖLÜM 3	
KENTSEL TASARIM VE UYGULAMA ARAÇLARI	14
3.1 Kentsel Tasarım Kavramı	14
3.1.1 Kentsel Tasarımın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	16

3.1.2	Kentsel Tasarımın Diğer Disiplinlerle İlişkisi	18
3.1.3	Kentsel Tasarım Süreç ve Evreleri	21
3.1.4	Kentsel Tasarımda Yeni Yaklaşımlar	22
3.2	Kentsel Tasarım Uygulama Araçları	29
3.2.1	Fiziksel Araçlar	30
3.2.1.1	Projeler	30
3.2.1.2	Tasarım Kontrolleri	36
3.2.2	Girişim Süreci ve Finansman	40
3.2.3	Yönetisel Araçlar	43
3.3	Bölüm Sonucu	44
BÖLÜM 4		
KENTSEL TASARIM REHBERLERİ		45
4.1	Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortaya Çıkış Süreci ve Gelişimi	46
4.1.1	Kentsel Tasarım Rehberlerinin Amerikan ve İngiliz Sistemlerine Göre incelenmesi	48
4.1.1.1	Amerikan Sistemine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri	48
4.1.1.2	İngiliz Sistemine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri	49
4.2	Kentsel Tasarım Rehberlerinin Özellikleri	50
4.2.1	Kapsamı, Nitelikleri ve Hedefleri	50
4.2.2	Kavramsal Yapısı	65
4.2.3	Hazırlanma Aşamaları	71
4.2.4	Rol Alan Aktörler	72
4.2.5	Yasal-Yönetisel Yapısı	79
4.3	Kentsel Tasarım Rehberleri Çeşitleri	84
4.3.1	Hazırlanma Yöntemlerine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri Tipleri	84
4.3.2	Uygulama Alanlarına Göre Kentsel Tasarım Rehberleri	87
4.4	Kentsel Tasarım Rehberlerinde Ölçek ve Mekânsal Kullanım	90
4.4.1	Uygulama Ölçekleri	88
4.4.2	Mekânsal Kullanım Alanları	93
4.5	Mekânsal Değişim ve Gelişimin Yönlendirilmesinde Kentsel Tasarım Rehberlerinin Rolü	96
4.6	Kentsel Kalitenin Sağlanmasında Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kullanımı	99
4.7	Bölüm Sonucu	101
BÖLÜM 5		
KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ		102
5.1	Kentsel Tasarım Rehberlerinin Örnekler Üzerinden Analizi ve Sınıflandırılması	102
5.1.1	Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi	104
5.1.2	Londra Kentsel Tasarım Rehberi	113
5.1.3	Kanada-Toronto Kentsel Tasarım Rehberi	118

5.1.4	San Francisco Kentsel Tasarım Rehberi	124
5.1.5	Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi	134
5.1.6	Denver- Stapleton Kentsel Tasarım Rehberi	142
5.1.7	Kuzey Carolina-Raleigh Kentsel Tasarım Rehberi	147
5.1.8	İskoçya- Dundee Kentsel Tasarım Rehberi	152
5.1.9	Avustralya-Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi	159
5.1.10	İzmir-Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi	165
5.2	Analiz Sonucu	168
BÖLÜM 6		
KENTSEL KALİTE BAĞLAMINDA METROPOL ÖLÇEĞİNDE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ ÖLÇÜTLERİ VE BİR ÇERÇEVE MODEL ÖNERİSİ.....174		
6.1	Metropol Ölçeğinde Örnek Kentsel Tasarım Rehberleri Değerlendirmesi	174
6.2	Metropol Ölçek İçin Kentsel Tasarım Rehberi Çerçeve Model Önerisi ...	176
6.2.1	Öneri Kavramsal Yapı Bileşenlerinin Anlam ve Kullanım Alanları	181
6.3	Bölüm Sonucu	197
BÖLÜM 7		
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME		199
KAYNAKLAR		204
ÖZGEÇMİŞ.....		212

KISALTMA LİSTESİ

CABE	Commission for Architecture and Built Environment
DTER	The Department of Transport, Environment and The Region
NPPF	National Planning Policy Framework
PPG	Planning Policy Guidance
PPS	Planning Policy Statements/Planlama Politikaları Bildirileri
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. 1 Tez Yöntem Şeması	3
Şekil 2. 1 Mimari mekân, kentsel mekân ve doğal mekân ayrımı	7
Şekil 2. 2 Yaşanabilirliğin Boyutu [13] [21]	12
Şekil 3. 1 Kentsel tasarımın kavramsal yapısı	16
Şekil 3. 2 Kentsel tasarımın çok boyutlu yapısı.....	18
Şekil 3. 3 Kentsel tasarım, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve planlama ilişkisi.....	20
Şekil 4. 1 Kentsel tasarım rehberlerinin kapsamı	53
Şekil 4. 2 Kent karakter ve kimliği, yerellik ve strüktür, Bari, İtalya	59
Şekil 4. 3 Kent eylem örüntüleri, Trafalgar Meydanı, Londra, İngiltere	60
Şekil 4. 4 Kent okunabilirliği, Zürih, İsviçre	61
Şekil 4. 5 Kentsel tasarım rehberleri nitelikleri	63
Şekil 4. 6 Kentsel tasarım rehberleri kavramsal yapısı.....	67
Şekil 4. 7 Kentsel tasarım genel süreci içinde kentsel tasarım rehberlerinin yeri	71
Şekil 4. 8 Kentsel tasarım rehberleri hazırlanma aşamaları	72
Şekil 4. 9 Kentsel tasarım rehberleri oluşumunda rol alan aktörler	75
Şekil 4. 10 Planlama sisteminin bileşenleri	81
Şekil 4. 11 Kentsel tasarım rehberleri uygulama ölçekleri.....	92
Şekil 4. 12 Kentsel tasarım rehberleri mekânsal kullanım alanları.....	95
Şekil 5. 1 Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi	104
Şekil 5. 2 Mevcut alanlarda yükseklik profili kontrolünü gösteren yönlendiriciler ...	105
Şekil 5. 3 Yeni alanlarda yükseklik profili kontrolünü gösteren yönlendiriciler	106
Şekil 5. 4 Kırsal Alanlarda yükseklik profili kontrolünü gösteren yönlendiriciler	106
Şekil 5. 5 Kıyı şeridi yapılaşma kontrolünü gösteren yönlendiriciler	107
Şekil 5. 6 Kıyı şeridi yapılaşma kontrolünü gösteren yönlendiriciler	107
Şekil 5. 7 Açık alan tasarım kontrolünü gösteren yönlendiriciler.....	107
Şekil 5. 8 Koruma alanları yeni yapılaşma kontrolünü gösteren yönlendiriciler	108
Şekil 5. 9 Yaya alanları ve ulaşılabilirliğini gösteren yönlendiriciler	108
Şekil 5. 10 Yaya alanları ve ulaşılabilirliğini gösteren yönlendiriciler	109
Şekil 5. 11 Hava kirliliği ve gürültü kontrolü gösteren yönlendiriciler.....	109
Şekil 5. 12 Londra yeşil kuşak ve ana kent alanları.....	115
Şekil 5. 13 Londra Konut Tipolojisi.....	116

Şekil 5. 14	Townhouse tasarımı ve peyzaj öğelerinin alan tasarımına entegre edilmesi	120
Şekil 5. 15	Townhouse tasarımı, kademelenme ve ön avlu çekme mesafeleri	120
Şekil 5. 16	Yeni kent içi konut tasarımında aydınlatma, görünüm ve mahremiyet ilişkileri, bina derecelenmesi ve yüksekliği	121
Şekil 5. 17	Orta yükseklikte yapıların tasarım ölçütleri.....	121
Şekil 5. 18	San Francisco Kent Görümü.....	124
Şekil 5. 19	San Francisco Yerel Konut Tipolojisi.....	126
Şekil 5. 20	San Francisco Konut Alanlarının Topografya İle Uyumu	127
Şekil 5. 21	San Francisco Yüksek Yapıların Topografya İle Uyumu	128
Şekil 5. 22	Edinburgh kenti.....	134
Şekil 5. 23	Edinburgh kenti yerel konut örnekleri	135
Şekil 5. 24	Edinburgh kenti eski yeni yapılaşmanın birlikteliği.....	136
Şekil 5. 25	Edinburgh kenti alan araştırması	137
Şekil 5. 26	Edinburgh kenti silüet çalışması.....	138
Şekil 5. 27	Büyük ve küçük alanların gelişimi için kentsel çalışma örnekleri	139
Şekil 5. 28	Bina kütle ve yükseklikleri ile ilgili yönlendirici anlatımlar	139
Şekil 5. 29	Binaların yapısal elemanlarının birbiri ile olan oranı ile ilgili yönlendirici anlatımlar.....	139
Şekil 5. 30	Yükseklik Profili Denetimi	140
Şekil 5. 31	Yeşil koridor ve yeşil sokak tasarımı örneği.....	141
Şekil 5. 32	Stapleton alan kullanımı	143
Şekil 5. 33	Stapleton kenti konut örnekleri	145
Şekil 5. 34	Stapleton kenti-avlu-bahçe ilişkisi anlatımı	145
Şekil 5. 35	Kuzey Carolina-Raleigh Kent Görünümü	147
Şekil 5. 36	Yatayda ve düşeyde karma kullanım örneği.....	148
Şekil 5. 37	Bina yol ilişkisi	149
Şekil 5. 38	Dundee şehri yerel özellikleri gösteren mimari detaylar	154
Şekil 5. 39	Dundee kent merkezinde bulunan fabrikanın yeniden kullanımı	154
Şekil 5. 40	Dundee kentinde buluşma noktasını gösteren yer döşemesi örneği	157
Şekil 5. 41	Dundee kent bağlantıları ve taslak çalışmaları	157
Şekil 5. 42	Ulaşım yolları ve duraklar	160
Şekil 5. 43	Açık Alanlar	160
Şekil 5. 44	Kent Potansiyellerini Saptamak Üzere Yapılan Çalışmalar	162
Şekil 5. 45	Kentsel verilere göre bina tasarım ölçütleri	162
Şekil 5. 46	Rehber kapsamında belirtilen ölçütler çerçevesinde tasarım çalışmaları	163
Şekil 5. 47	Konuttan dükkana dönüştürülen yapılar.....	166
Şekil 5. 48	Hanların plan tipleri.....	166
Şekil 5. 49	Tek katlı yüksek bodrumlu konut cephesi görünümü.....	167
Şekil 6. 1	Kentsel tasarım rehberleri genel tasarım konularından örnekler	182
Şekil 6. 2	Mimari tasarım ve çevre ile olan ilişkisi	183
Şekil 6. 3	Mimari tasarımda dikkat edilmesi gereken ölçütler ve kentsel mekâna olan etkileri.....	184
Şekil 6. 4	Yapısal özellikler, doluluk-boşluk oranları, mimari tasarım özellikleri.....	186

Şekil 6. 5	Yapısal ve mekânsal renk kullanımı, biçim, yerel mimari stil, sokak dokusu ve kentsel mekânda etkileri, Edinburgh Victoria Sokağı.....	187
Şekil 6. 6	Mevcut kent alanı kimlik, karakter ve yükseklik profiline uygun mimari tasarım, kütleli yoğunluk, denge-uyum, ölçek	188
Şekil 6. 7	Kütleli oranlar, çeşitlilik.....	189
Şekil 6. 8	Sosyal yaşam kalitesi ve rahat dolaşım için bir gösterim	190
Şekil 6. 9	Bina işlevleri, karma kullanım ve yaya-taşıt yolları ile olan ilişki	192
Şekil 6. 10	Otopark alanları çözüm örnekleri	193
Şekil 6. 11	Ağaçlandırma-bitkilendirme örnekleri	195
Şekil 6. 12	Metropoller için kentsel tasarım rehberi çerçeve model önerisi ve hazırlama şablonu	196

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 3. 1	Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri23
Çizelge 3. 2	Kentsel tasarım uygulama araçları30
Çizelge 4. 1	Kentsel Tasarım İlkeleri (John Punter Karşılaştırması)54
Çizelge 4. 2	Kentsel alan tasarımının kavramsallaştırılması68
Çizelge 4. 3	Kentsel tasarımın kavramsal yapı bileşenleri69
Çizelge 4. 4	Ön tanımlı ve Performans rehberlerinin karşılaştırması86
Çizelge 4. 5	Öneri kentsel tasarım rehber çeşitleri87
Çizelge 4. 6	Farklı kent alanları için kullanılan kentsel tasarım rehberleri kapsamı, mekânsal kullanım alanları ve uygulama örnekleri89
Çizelge 4. 7	Kentsel yapıli çevredeki değışiklikler97
Çizelge 5. 1	Örnek rehber analiz yöntemi103
Çizelge 5. 2	Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi112
Çizelge 5. 3	Londra Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi117
Çizelge 5. 4	Toronto Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi123
Çizelge 5. 5	San Francisco Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi133
Çizelge 5. 6	Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi141
Çizelge 5. 7	Stapleton Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi146
Çizelge 5. 8	Kuzey Carolina- Raleigh Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi.....151
Çizelge 5. 9	İskoçya- Dundee Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi158
Çizelge 5. 10	Avustralya- Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi .164
Çizelge 5. 11	Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi168
Çizelge 5. 12	Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri kentsel alan kullanımı.....170
Çizelge 5. 13	Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri ölçütleri analizi..172
Çizelge 6. 1	Metropol ölçeğinde kentsel tasarım rehberleri analizi175
Çizelge 6. 2	Metropol Ölçeğinde Örnek Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kavramsal Yapısı ve Bileşenleri179
Çizelge 6. 3	Metropol Ölçeğinde Kentsel Tasarım Rehberleri Öneri Çerçeve Model Kavramsal Yapısı ve Bileşenleri180

**KENTSEL KALİTENİN GELİŞTİRİLMESİ BAĞLAMINDA STRATEJİK BİR
YAKLAŞIM; KENTSEL TASARIM REHBERİ KAVRAMSAL MODEL ÖNERİSİ**

Melike ORHAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU

Kentler, önce sanayi devrimi, İkinci Dünya Savaşı, sonrasında 1960-70’lerde kentselleşmeye ilginin artması ve 1980’ler de dünya da yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı küreselleşme süreci etkisiyle oluşan hızlı değişimlere maruz kalmıştır. Her kentin bu değişim, gelişim ve sonucunda beliren dönüşümlere yanıtı farklı düzeylerde olmuş ve bazı kentler uyum sağlarken pek çoğu kentleşmenin sonuçlarını iyi yönetememiştir.

Kentleşme olarak ifade edilen bu süreçte ortaya çıkan sorunlar-olgular, etkilerini kentsel mekânlarda hissettirmeye başlamıştır. Kentsel mekânların, sahip olduğu ya da olması gereken temel yapısal kimlikleri, uyum sürecinin yerine getiremediği durumlarda bozulmalara ve sağlıksızlaşmaya yol açmıştır. Kentsel tasarım yaklaşımları hızla değişirken, büyük kentlerde mevcut kent parçalarının yeniden oluşumu ve üretimi konusunda planlamalar yapılmaya başlanmıştır.

Günümüzde kentleri tehdit eden yeni küresel dinamiklerin yarattığı değişim olgusu çeşitli toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam biçimlerini etkilerken, aynı zamanda yaşam alanlarımız olan kentlerimize yansımaktadır. Yeni gelişmeler, boyut ve

ölçek açısından kentsel mekânların ve mimarinin biçimlenmesinde, kentsel kalite oluşumunda etkin olmaktadır. Küreselleşme sürecinde söz konusu değişimlerin günümüz insanının gündelik yaşayışına getirdiği yeni yaşam biçimleri, beraberinde kentlerin fiziksel-mekânsal düzenine de yeni bir yapılanma ve değişen/başkalaşan/yeni kimlikler getirmektedir.

Kentsel mekânları oluşturan tüm tasarım bileşeleri, bu bileşenlerin birbiri ile uyumluluğu, uygulama yöntemleri, planlama sürecinin en zayıf evreleri arasında yer almaya başlamıştır. Bu sebeple, sorunların-çözümlerin-önerilerin daha bütüncül, bölge bazında ele alınması gereklidir. Bir kent parçasında/kentsel alanda, yapılar için alınacak kararlar hem çevresindeki binalara hem de kente ilişkin kurallar, sınırlamalar içermelidir.

Kentlerin fiziki yapısındaki işlevsel ve estetik bozukluklar, kentsel bütünlüğün ve kimliğin kayboluşu fiziki çevrenin düzenlenmesinde kentsel tasarım kontrollerinin kullanımını gündeme getirmiştir. Yapılı çevrenin düzenlenmesinde, değişim ve gelişimin yönlendirilmesinde kentsel tasarım ve uygulama araçları bir gereklilik olmaya başlamıştır.

Kentsel tasarım rehberlerinin kullanımı ile bölgesel planlamadan mimari tasarıma kadar olan, yani, üst ölçek ile alt ölçek arasındaki ilişkiyi gösteren “bütünleşmiş tasarım süreci” rahatça ifade edilebilmektedir. Tasarımlarda parça-bütün ilişkisi kurulabilmektedir ve kent ölçeğinde mekânsal algı yanında, bina ölçeğinde de mekânsal algı sağlanabilmektedir. Kentsel mekân kalitesinin sağlanabilmesi, mekânsal gelişim ve yönlendirme, ancak doğru kentsel tasarım rehber uygulamalarının kullanımı ve “Kentin DNA”sını bozmadan yapılacak müdahaleler ile gerçekleştirilebilmektedir.

Günümüzde, planlama sisteminin modernleştirilmesi ve mekânsal gelişmenin yönlendirilmesinde stratejik ve çağdaş planlama yaklaşımları çerçevesinde, kentsel tasarım uygulama araçları ile kentsel kontrolün sağlanması ve problemlerin çözülmesi söz konusudur. Kentsel tasarım rehberleri, planlama-tasarım ilişkisine bütüncül bir yaklaşım içinde, kentle mekânsal birlikteliğin sağlanmasında, disiplinler arası plan-proje diyalektiğinin kurulmasında etkili olmaktadır.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde; Literatür Özeti, Tezin Amacı ve Hipotez açıklanmıştır.

İkinci bölümde; literatürde yer alan genel kavramları netleştirmek üzere kalite kavramı, kentsel mekân kavramı ve kentsel mekânda kalite parametreleri açıklanarak, bunlarla ilişkili göstergelere yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm kapsamında tez konusu ile ilgili önemli iki tanım ve alt başlıkları ele alınmıştır. İlk olarak kentsel tasarım kavramı üzerine olan tartışmalar ortaya konulmuş, kapsamı açıklanmıştır. Daha sonra başarılı bir kentsel mekânın yaratılmasındaki geçmiş uygulamaların daha iyi algılanması açısından kentsel tasarımın ortaya çıkışı ve tarih içerisindeki gelişim süreci, yeni yaklaşımlar ve diğer disiplinlerle ilişkisi açıklanmıştır. Başarılı kentsel tasarım modeli oluşturmada önemli rol oynayan kentsel tasarım ilkeleri tanımlanmıştır. İkinci olarak ise, kentsel tasarım uygulama araçlarının tanımı ve “kentsel tasarım rehberleri” ni kapsayan sınıflandırılması yapılmış, kentsel tasarım süreci içindeki yeri ve kullanım alanları ortaya konmuştur.

Dördüncü bölümde; kentsel tasarım rehberlerinin tanımı, ortaya çıkış süreci ve gelişimi açıklanmıştır. Özellikleri, ilke ve hedefleri, ölçütleri belirtilmiş, bu konudaki tartışmalar ve kapsamı ortaya konulmuştur. Bir kentsel tasarım kontrol aracı olarak “kentsel tasarım rehberleri” nin sahip olması gereken tüm özellikleri, sınıflandırılması, uygulama ölçekleri ve mekânsal kullanım alanları belirlenmiştir. Son olarak, tez kapsamında önemle üzerinde durulan, günümüz kentlerinin problemi olan, “mekânsal gelişim ve değişimin yönlendirilerek, kentsel mekân kalitesinin sağlanması” yönünde rehber kullanımının rolü tanımlanmıştır.

Beşinci bölümde; diğer bölümlerde yapılan tez amacına yönelik literatür araştırmalarından kentsel tasarım ve kontrolleri konusuyla ilgili olan, literatürün temelini oluşturan kuramcılarının çalışmalarından elde edilen bilgilerle, farklı ölçeklerdeki kent ya da kentsel alan için hazırlanan kentsel tasarım rehberleri incelenerek örnek uygulamalar üzerinden analizleri yapılmış, tasarım ölçütleri, bileşenleri, konuları sınıflandırılmış ve analiz sonuçlarının karşılaştırmalı değerlendirilmesi yapılmıştır.

Son olarak altıncı bölüm de ise; bir önceki bölümde sınıflandırılması yapıp, çizelge halinde sunulan “farklı uygulama ölçeklerinde hazırlanan kentsel tasarım rehberleri” nin analiz sonuçları değerlendirilerek, örnek alan “Metropol ölçeğinde” oluşturulacak kentsel tasarım rehberlerinin tasarım konuları, sorunlar ve çözüm olacak tasarım ölçütleri/önerileri belirlenmiştir. Bu ölçütler en yüksek düzeyde kent, mekân ve yaşam kalitesi sunabilecek şekilde sınıflandırılmış, bu bağlamda kentsel tasarım rehberi çerçeve model önerisi yapılmıştır.

Sonuç olarak, tez çalışması, kentleri tehdit eden küresel dinamiklerin yarattığı negatif etkileri en aza indirmek ve yaşam alanlarımız olan kentsel mekânlarda tasarımsal yoksunluklar, kimliksizleşme, karmaşa, kalite yoksunluğu vb. hızla artan problemlerin, doğru kentsel tasarım uygulama süreçleri ve kontrolleri ile çözülebileceğini göstermiştir. Farklı disiplinlerin ortak çalışması aracılığıyla, kentler üzerinde aynı tasarım dilinin konuşulmasıyla ve kullanıcılarının/kentlilerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam biçimlerini tanıyarak doğru şekilde yapılan tasarım çalışmalarının kentsel kalitenin ve kentsel sadakatin sağlanması açısından çok önemli olduğu görülmüştür. Bunun elde edilebilmesi için kent ya da kent parçası için hedefleri net bir şekilde belirlenmiş, işlev bölgeleri (tarihi alanlar, rekreasyon alanları, karma işlevler vb.) ve fiziksel verileri doğru saptanmış olarak hazırlanacak kentsel tasarım rehberlerinin, tasarım kontrolü olarak kullanılması gerektiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Kalite, Kentsel Tasarım Kontrolleri, Kentsel Tasarım Rehberleri, Kentsel Mekân Tasarım Bileşenleri, (Kentsel Mekânda) Tasarım Problemleri

**A STRATEGIC APPROACH IN THE CONTEXT OF DEVELOPING URBAN
QUALITY; THE CONCEPTUAL MODEL PROPOSAL OF URBAN DESIGN
GUIDELINE**

Melike ORHAN

Department of Architecture

PhD. Thesis

Adviser: Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU

Cities, first the industrial revolution, the Second World War, and the interest of urbanization at 1960-70 and after 1980's are also after the economic collapse in the world, has been subject to rapid changes occurring in the globalization process reveals the social and technological development. However, this change in each city, the development and the transformation has been the response of the different levels that appear in the results and although some cities could manage their results in harmony, while some could not manage the urbanization. The effects at urban areas began to feel problems - facts that arise in this process expressed as urbanization. Urban spaces of the basic structural identity is or should have, the deterioration in the situation fails to fulfill the harmonization process and lead to unhealthiness. Rapidly changing urban design approaches, regeneration of the existing city parts and the production in big cities was on the agenda.

Today's new global dynamics of change which threatening the cities created by a variety of community economic phenomenon, which affects social and cultural life forms, which are also reflected our living space in our cities. New developments, urban spaces in terms of size and scale and in the formation of architecture, is active in the formation of urban quality. The process of globalization of modern man, the changes

brought about new Forms of life in the everyday lives, along with a new restructuring and changing/metamorphic/brings new identities to the physical-spatial layout of the city.

All design elements that make up the urban spaces, the compatibility of these elements, the application processes began to take place between the weakest stages of the planning process. Therefore, problems–solutions–proposals should have taken into considerations more integrated regarding to the regions. Part of a city/urban area, as well as the decisions to be taken for structures and rules for buildings around the city should include limitations.

Functional and aesthetic defects in the physical structure of the city has made the use of urban design controls the regulation of urban integrity and identity of the disappearance of the physical environment on the agenda. Regulating the built environment, urban design and implementation tools in guiding change and development has become a necessity.

The use of urban design guidelines and architectural design up to the regional planning, that is, showing the relationship between the upper scale and subscale "integrated design process" can be freely expressed. Design in the meronymy can be established and in addition to spatial perception at the urban scale, spatial perception of scale for buildings can be achieved. To ensure the quality of urban space, spatial development and orientation, but the use of the correct application of urban design guidelines and "city DNA" can be achieved by interventions to be made without disturbing.

Today, the modernization of the planning system and in the framework of strategic and contemporary approach in guiding the spatial development planning, urban design implementation tools with the provision of urban control, and promised to solve the problem. Urban design guidelines within the framework of an integrated approach to planning-design relationship, ensuring the spatial association with the city, is effective in the establishment of inter-disciplinary project plan dialectics.

In this context, the first part of the study; Summary of literature, describes the purpose and hypothesis of the thesis.

In the second part; The concept of urban quality and urban space and urban space quality parameters to clarify the general concepts in the literature have tried to put forward and are given the indicators associated with them.

Within the context of the third part of the thesis topic has been studied on two important definitions and related sub-headings. The scope is explained firstly put forward discussions on urban design concept. Then, a successful urban space behind the creation of better detection of the emergence of urban design in terms of past experience and practices in the history and development process, new approaches are described in relation to other disciplines. Successful urban design principles and design implementation tools play an important role in the creation of urban design model are described. Secondly, the definition of urban design implementation tools, "urban design guidelines" which covers the classification made its place in the urban design process and application areas have been identified.

In the fourth chapter; The definition of urban design guideline describes the emergence and development process. Characteristics, principles and objectives, criteria are specified, has been put forward for discussion on this issue is described the scope. Urban design as a control tool "urban design guidelines" all the features you need to have the classification, are defined application areas and spatial scales. Finally, within the thesis emphasized today that the problems of the city, "directed spatial development and change, ensuring the quality of urban space," the role of the user in the direction of contacts have been identified.

In the fifth chapter; the literature for the thesis aim done in other sections and those involved in urban design and control issues, literature, which Formed the basis theorists with inFormation obtained from studies examining urban design guidelines prepared for the cities or urban areas of different sizes, were analyzed through best practices, design criteria, components and subjects classified and evaluation was made of comparative analysis.

Finally, in the sixth chapter; made the classification in the previous section, presented in tabular Form "urban design guidelines prepared in different application scales," evaluating the results of the analysis, the sample space "Metropol at the urban scale" design issues of urban design guidelines to create, design criteria will be problems and solutions/suggestions were determined. These criteria include the city at the highest level, by studying the classification so as to provide the space and quality of life, a frame is made in the context of urban quality of urban design guidelines recommend models.

As a result, thesis, to reduce the negative effects which threatening the cities caused by küresel dynamics and design deprivation in urban areas, which areas of our life, Deindividuation, confusion, lack of quality and so on, increasing problems showed true urban design can be solved by the application processes and controls. Through the joint efforts of different disciplines, the talk of the same design language on cities, users/citizens of economic, social and cultural life Forms correctly done design work by recognizing the urban quality and in terms of the provision of urban loyalty has been shown to be very important. The target for the city or part of the city to obtain this clearly defined, the function of the regions (historic areas, recreation areas, hash function, etc.) and physical data of urban design guidelines to be prepared as determined correctly, has been found to be used as a design control.

Key Words: Urban Quality, Urban Design Controls, Urban Design Guidelines, Urban Space Design Components, (In Urban Space) Design Problems

GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Tez kapsamında yapılmış olan literatür araştırmalarında, kentsel tasarım ve kent sorunları, nasıl çözülmesi gerektiği, kentsel mekân tasarımda disiplinlerarası işbirliğinin gerekliliği ve problem-çözüm diyalektiğinin nasıl sağlanacağı üzerine yapılan analizler bu konuda öncü kuramcılarının, tasarımcıların, uzmanların çalışmaları incelenmiştir.

İncelemeler sonucunda, dünya kentlerinde özellikle büyük şehirlerde kentselleşme furyası içinde yaşanmaya başlanan, günümüzde sosyal ve teknolojik gelişmeler ile küreselleşmenin hızlandığı **“kentsel deformasyonların”** ve bununla birlikte büyüyen problemlerin birçok literatürde tartışma konusu olarak ele alındığı görülmüştür. Birçok kuramcı, uzman ve tasarımcının, bu problemlerin en çok yaşandığı yerler olan “kentsel mekânlar” için farklı fiziksel, sosyal, ekonomik vb. çözümler sunduğu gözlemlenmiştir.

Bunun yanında, tez ana konusu olan “kentsel tasarım rehberleri” nin kentsel kalite oluşumuna etkilerini araştırmak üzere, farklı kentler için hazırlanmış ve uygulanmış olan rehberlerin, kentsel sorunlara karşı ortaya koydukları çözüm olanakları, kent mekânlarında yarattığı negatif/pozitif etkileri, tasarım endişelerine cevap niteliğinde olup olmadığı, kentsel kalite ve yaşam kalitesini nasıl etkilediğinin analizleri yapılmıştır.

Tüm bu araştırmalar sonucunda, konuyla ilgili problemler ve olası çözümler belirlenerek öncül kuramcılarının, tasarımcıların bu konudaki düşünceleri çerçevesinde hedef probleme çözüm olarak sunulan kentsel tasarım rehberleri kullanımının gerekliliği ortaya konulmuş ve model önerisi sunulmuştur.

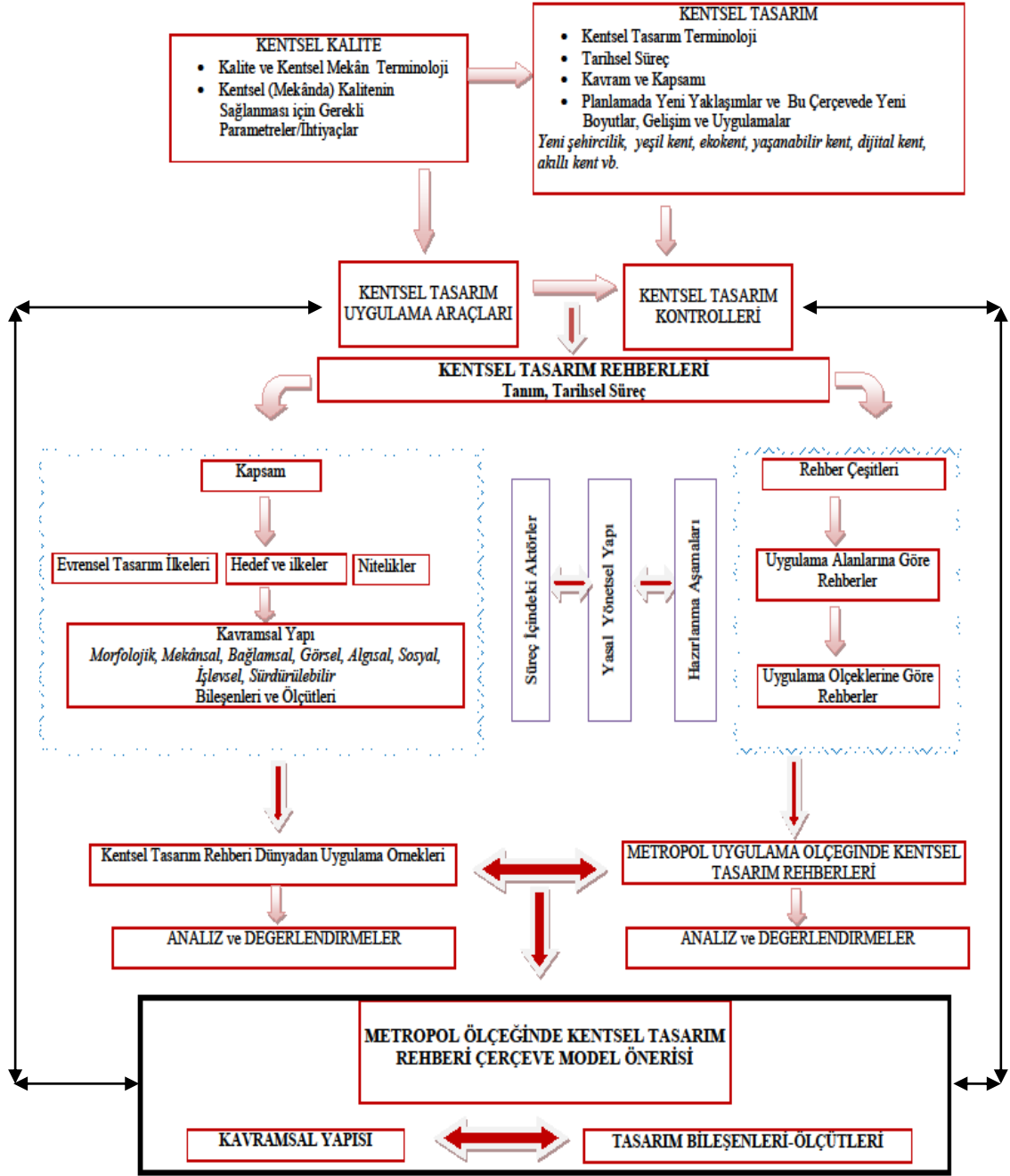
1.2 Tezin Amacı

Bu tez çalışmasında, kentsel mekân bileşenlerinin, günümüz kentlerinin mekânsal kalite probleminin çözümü için bir tasarım kontrolü olarak kullanılan kentsel tasarım rehberleri aracılığıyla irdelenmesi, kentsel tasarım için gerekli olan ölçütlerin ortaya konması ve metropol ölçekli kentler için bir çerçeve model üretilmesi amaçlanmaktadır. Tez çalışma yöntemi Çizelge 1.1’ de gösterildiği gibidir.

Bu bağlamda, farklı müdahale ölçeklerinde kullanılan kentsel tasarım rehberlerinin kentsel gelişimin denetlenmesi üzerinde yarattığı etkiler araştırılarak, kentsel tasarım rehberlerinin kapsadığı ölçütlerin, ilkelerin, hedeflerin ve problemlere karşı çözümlerinin, kentsel tasarım süreci ile nasıl bütünleşeceğine ilişkin somut çözümler ve öneriler oluşturulması hedeflenmektedir.

İlk olarak 1973 yılında Essex kenti için yapılan kentsel tasarım rehberi ile başlayan mevcut kentsel mekân ve yaşam çerçevesini düzenlemeyi amaçlayan rehber çalışmaları, 1990’lar da kentsel alanı bir bütün olarak ele alan düzenleme ilkelerini kapsayacak şekilde çözümler/öneriler içermeye başlamıştır. Bu doğrultuda, yapılmış uygulamalar üzerinden örneklemeler yapılarak, kentsel kalite bağlamında rehber kullanımının ana ölçütleri belirlenecektir.

Tez kapsamında, bu anlamda tasarım sürecinde kentsel tasarım rehberleri ilkeleri ve gerekliliklerinin nasıl yerine getirildiği ve daha da önemlisi bu ilkelerin ne şekilde sağlandığı irdelenerek, kaliteli kentlerin/kentsel alanların yaratılmasında kentsel tasarım rehberlerinin gerekliliği ve olumlu uygulamaların kentlerin geleceği açısından önemi ortaya konacaktır.

Şekil 1.1 Tez Yöntem Şeması

1.3 Hipotez

Kentsel tasarım rehberlerinin müdahale alanının, uygulama ölçeğinin ve hangi çeşit rehber sınıfı içinde olacağının belirlenmesi, hazırlanma aşamalarının kentin/kentsel alanın kimlik özelliklerine, karakterine göre hedefe yönelik ve daha kısa sürede tamamlanmasını sağlayacaktır. Tez çalışmasında sonuç olarak sunulan “Metropol ölçeğinde” oluşturulacak kentsel tasarım rehberi genel tasarım ölçütleri, bu ölçekte yapılmak istenen bir rehber çalışmasının genel çerçevesini belirlemektedir. Aynı zamanda farklı ölçeklerde hazırlanan rehberler için de altlık olarak kullanılabileceklerdir.

Rehberler, genel nitelik, ilke ve hedefler çerçevesinde tanımlanan tasarım ölçütlerine ek olarak, uygulanacakları alanın farklı tasarım endişelerine göre kendilerine özgü tasarım ölçütleri belirlerler. Metropoller için ortaya konacak doğru tasarım hedefleri ve uygulamaları, kimiksiz mekân sorununu çözerek, kentsel kalite açısından yüksek, yaşanabilir kent mekânları oluşturmaktadırlar.

Günümüzde küresel tehdit altında olan ve hızla büyüyen kentlerimizde, her geçen gün kentsel mekân algı ve anlamının, aynı zamanda kentsel, görsel, mekânsal ve yaşamsal kalitenin kaybedilmeye başladığı görülmüştür. Dünya kentlerinde uygulanmış olan örnek kentsel tasarım rehber değerlendirmeleri sonucu, bu problemlerin çözümü ve kentlerin rehabilitasyonu için, kentsel tasarım kontrolü olarak “kentsel tasarım rehberlerinin” kullanılma gerekliliği saptanmıştır.

BÖLÜM 2

KENTSEL KALİTE

2.1 Kalite Kavramı

Küreselleşen ve hızla değişen dünyamızda, insanı etkileyen her yaklaşım ve her disiplin için öncelikli ele alınması gereken konunun “kalite” kavramı olduğu görülmektedir.

Kalite kavramının farklı kuramcılar tarafından tanımları şu şekildedir;

Kalite, ihtiyaçların karşılanmasına imkân veren toplam özelliklerdir. Bunlar, bireysel özelliklerle de ilişkilidir. Bu ilişkilerin bina içinde ya da dışında da tümleşik ve dengeli olması gerekmektedir [1].

Kalite, bir ürün ya da hizmetin belirlenen ya da olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamı olarak tanımlamaktadır. Kalite, yapısal özellikler takımının şartları yerine getirme derecesi ve kullanıma uygunluğudur [2].

Kalite kavramı, geçmişten günümüze her alanda yer almış, gelişmişlik düzeyine ve alanına bağlı olarak kullanıcı isteklerine, kullanıma uygunluk ve memnuniyet olarak tanımlanabilir.

Günümüzde evrensel standartlara ulaşmak için sahip olunması gereken en önemli özellik, çalışılan her alanda kalite anlayışını benimsemek ve kalite uygulamalarının sürekliliğini sağlamaktır. Bu doğrultuda kentleri ve kentsel mekânlar ele alındığında, kalitenin bu alanlara etkileri, kent ve insan ile ilgili tüm alanlara olan etkileri demektir.

2.2 Kentsel Mekân Kavramı

Kent, çoğunlukla durağan değil hareketli katmanlardan oluşmaktadır. Kent, oluşum ve dönüşüm içinde olanla, sabit olan parçaların ilişkisidir. Tasarım dünyasında, kenti anlamak ya da bir düzenleme yapmak için sadece fiziksel bileşenlerin arasındaki ilişkiyi incelemek yeterli değildir. “Fiziksel” olanla “olgusal” olanın, “soyut” olanla “somut” (simgesel, kavramsal, düşsel, anısal) olanın arasındaki ilişkiyi anlamamız gerekir. Bu sayede, mekân deneyimini kavrama yolunda nesnel adımlar atılmış olur ve bir yer/kent, onun bütün boyutları göz önüne alınarak değerlendirilebilir [3].

Kentsel mekânlar, bir kentin kullanıcıları ile bütünleşme aracıdır. Kentlilerin ya da değişik kullanıcılar kültürel, sosyal, toplumsal vb. tüm özelliklerini, birikimlerini bu alanlarda göstermekte, yaşamakta ve diğer insanlarla paylaşmaktadır. Kentsel mekânlar aynı zamanda kentlinin kentli olmayı öğrendiği, kentsel ilişkilerinin geliştiği alanlardır. Kentin tanımlanması, karakterinin, kimliğinin, kültürünün ortaya konması bu şekilde sağlanmaktadır.

Mekân, hangi ölçekte olursa olsun (kentsel/mimari vb.) sosyal yapının sadece temsili ya da yan ürünü değildir. Mekân kurgusu, sosyal yapıyı ve hatta onu oluşturan farklı katmanları da etkileyen bir boyuttur. Dolayısıyla sosyal yapı ile mekân arasındaki ilişki karşılıklıdır [4].

LeFebvre, “Production of Space/Mekânın Üretimi” kitabında her toplumun kendi mekânını ürettiğini, her toplumsal kuruluşun aynı zamanda mekânsal bir kuruluş olduğunu belirtir. Lefebvre göre mekân, toplumun hem ürünüdür hem de onu sürekli dönüştüren bir mekânizmadır. Lefebvre’ in üçlemesi olan “algılanan/fiziksel mekân”, “zihindeki soyut mekân” ve “yaşanan mekân” bir yerin farklı katmanlarını açıklamak için kullanılabilir [3].

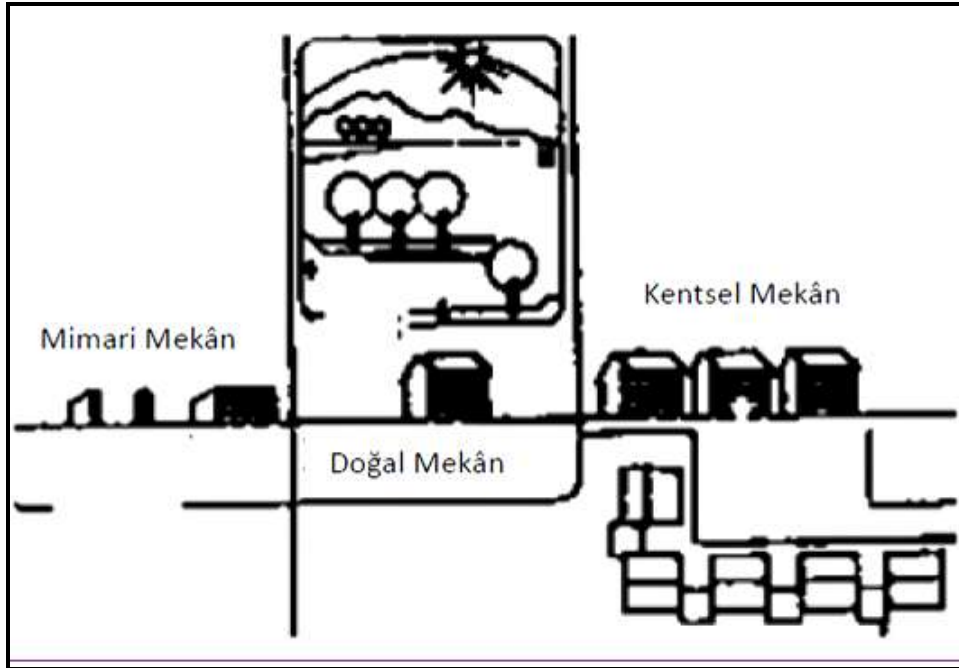
Lefebvre’ nin mekân üzerine açıklamaları, kentsel tasarım sürecinde mekânın doğru algılanabilmesi, tanınabilmesi ve bu doğrultuda tasarım ihtiyaçlarının tasarım kontrolleri tarafından karşılanabilmesi için tüm disiplinlerin kullanabileceği doğru yönlendiriciler olmaktadır. Kentsel mekânın tüm boyutları düşünülerek yapılacak olan her müdahale, yaşanabilir mekânlar yaratmak için atılan bir adım olacaktır.

Diğer kuramcılarının kentsel mekân tanımlamaları ise şu şekildedir;

Madanipour [5], kentsel mekânı “fiziksel ve herkes tarafından erişilebilir olan bir yer” ve “yabancıların ve yerlilerin çok az kısıtlamalarla girebildikleri, kasabalar, şehirler ve kırsal mekânların içlerinde kalan mekânlar” olarak tanımlanmıştır.

Altan [6], Joedicke’ in [7] mekân ayrımı görüşünü desteklemektedir ve “Mekânı sınırlandıran öğelerin farklılığına göre mimari mekân ve doğal mekân ayrımı yaparız. Bu öğeler, duvarlar, tavanlar, döşemeler, sütunlar, kolonlar ve kirişler ise mimari mekândan söz ederiz. Bu öğeler, yeryüzü, gökyüzü, ufuk, çalılık, ağaçlar ve bulutlar ise doğal mekândan söz edilebilir. Mimari mekânın ya da doğal mekânla birlikte mimari mekânın özel durumu olan kentsel mekânlar ise sokaklar, binalar ya da bunlarla birlikte yeşil mekânlar, ağaçlar vb. ile sınırlanırlar” demektedir (Şekil 2.1).

Rob Krier [8] kenti, “özelliklerine uygun, kentsel mekânı içeren ya da onunla birlikte yapılandırılan yerleşme” olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda, estetik olarak değerlendirilmezler ise tüm dış mekânların kentsel mekân olarak adlandırılabilceğini belirtmiştir. Bu sebeple, kentsel mekânlar, değişen sosyo- ekonomik koşullara ve kentlerin kültürel dokusuna cevap verebilen “yaşayan organizmalar” olarak da kabul edilmektedirler [9].

Şekil 2.1 Mimari mekân, kentsel mekân ve doğal mekân ayrımı [10] [11]

2.3 Kentsel (Mekânda) Kalite ve Parametreleri

Kentsel kamusal mekânlar, halkın rahatlıkla ulaşabildiği ve ücretsiz olarak kullandığı, yapılı ya da doğal her türlü çevreyi kapsamaktadır. Tüm caddeleri, meydanları, yolları, konut yerleşimlerinin olduğu mekânları, vatandaşlar için ticari ya da kamusal kullanımların bulunduğu parkları, açık mekânları ve en azından gündüz halkın kısıtlanmadan girebildiği kamusal veya özel tüm yerleri içermektedir [11].

Kentsel mekânların herkes için ulaşılabilir olması ve kentsel kaliteyi en yüksek düzeyde kentlilere sunabiliyor olması gerekmektedir. Kentsel mekân kalitesinin yukarıda bahsedilen tüm kent mekânlarında sağlanması önemlidir.

“Kentsel mekânlar, ihtiyaca cevap veren, demokratik ve anlamlı olmalıdır. İhtiyaca yanıt veren mekânlar, kullanıcıların ihtiyaçlarına hizmet edebilen ve bu şekilde tasarlanan mekânlardır. Kamusal mekânda en öncelikli ihtiyaçlar rahatlık, dinlenme, aktif/pasif katılım, keşfetme ve insani ihtiyaçlarıdır. Demokratik mekânlar, kullanıcı grupların haklarını korur. Bu haklar, tüm gruplar tarafından kullanılabilir/sahip olunur ve hem hareket etme özgürlüğü hem de geçici iddia ve sahiplik/iyelik için imkân sağlar...” [12].

Kentlerin ve kentsel mekânların ihtiyacı olan sosyo-ekonomik, kültürel, fiziksel vb. tüm bileşenlerin, kentsel, mekânsal, görsel, yaşamsal kalite standartlarını en iyi şekilde verebilmesi için çeşitli analizler yapılmakta ve bu ihtiyaçlara göre oluşan kentsel kalite bileşenleri, onları oluşturan ölçütler farklı etkenlere göre sınıflandırılmaktadırlar.

İnceoğlu, kentsel kalite üzerine hazırlamış olduğu makalesinde, kentsel kalite parametrelerini, çeşitli kuramcılarının yaklaşımları doğrultusunda sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmada Lang [14] kentsel mekânlar için, insan ihtiyaçlarının düzenleyici prensibi olarak Maslow’un [15] “ihtiyaç hiyerarşisi” ni kullanmıştır. Bu ihtiyaçlar şunlardır [13]:

- Fizyolojik
- Emniyet ve güvenlik
- Bağlılık

- Saygınlık
- Kendini gerçekleştirebilme (kavramsal ve estetik ihtiyaçlar da buna dâhildir)

Alexander vd. [16], şehirler, mahalleler, evler, bahçeler ve odalar için detaylı örüntüler (pattern) tanımlamışlardır. 250’den fazla örüntüden oluşan koleksiyonu şu kategorilere ayırmışlardır:

- Topluluk karakterini korumak
- Yerel merkezlerin oluşturulması
- Konut yapıları
- Çalışma toplulukları
- Yol ağı
- Açık kamusal mekân
- Küçük ortak mekân
- Sosyal kurumlar
- Yerel dükkânlar ve toplanma mekânları
- Gruplar halinde binaların düzenlemesi
- Mekândaki binaların bireysel pozisyonları
- İç ve dış mekân arasındaki ilişki
- Bina tasarımına ait detaylar

Kevin Lynch [17] “Good City Form/Güzel Şehir Biçimi” adlı kitabında güzel bir şehrin sahip olduğu özellikleri anlamak amacıyla ve analitik bir yaklaşımla tasarım ile ilgili bir hipotez geliştirmeye aynı zamanda “bir şehri güzel yapan şey nedir?” sorusunun cevabını bulmaya çalışmıştır. Lynch, yerleşim kalitesini sağlayabilmek ve iyi bir şehir yapısı elde edebilmek amacı ile beş önemli çevresel ölçüt ve kalite sağlanması açısından önemli iki özellik belirlemiştir.

Çevresel ölçütler

- Canlılık (sağlıklı bir çevre)
- Duygu (mekân ya da kimlik hissi)
- Uygun Olma (bir yerin adapte olabilme yeteneği)
- Erişim (insanlara, eylemlere, kaynaklara, mekânlara, bilgiye)
- Kontrol (çevrenin sorumluluk içinde kontrolü)

Yerleşim kalitesi sağlanmış alanlarda bulunan özellikler:

- Verimlilik
- Adalet

Nasar [18], izleyenlerin ve kullanıcıların sanatı, edebiyatı ve müziği tecrübe etme ya da etmeme tercihi varken, kentsel mekânlarda ve tasarımında böyle bir tercihin bulunmadığını belirtmektedir. Günlük eylemlerinde insanların kentin kamu mekânlarında bulunmalarını ve kentin şeklinin ve görünüşünün onu yaşayanları, aynı zamanda da daha geniş halk kitlelerini tatmin etmesi gerekliliği üzerinde durmaktadır. Nasar, çalışmalarında parametrelere ulaşmadan önce Brunswik'in [19] Lens Modelini kullanmaktadır. Nasar çalışmasını açıklarken bu modelin içerdiği beş ölçümü belirtmektedir.

Her durumda, önemli olan çevrenin ve kentin kalitesinin izleyici tarafından algılanış şeklidir. Nasar [20] tarafından kaliteler son derece genelleştirilmiş tercihler serisine dönüştürülmüştür.

- **Doğallık:** Doğal olan çevreler ya da doğallığın yapılmış öğelerden üstün olduğu yerler.
- **Bakım:** Bakılan ve ilgilenilen çevreler.
- **Açıklık ve tanımlı mekân:** Tanımlı açık mekânın panorama ve keyifli öğelerin manzaraları ile harmanlanması.
- **Tarihsel önem/içerik:** Uygun birliktelikleri teşvik eden çevreler.
- **Düzen:** Organizasyon anlamında tutarlılık, uygunluk, okunabilirlik ve belirginlik.

Diğer tasarımcılar ve kuramcılar gibi Llewelyn Davies Yeang' de [21] kentsel kalite ve yaşanabilirlik üzerine yaptığı çalışmaları sonucunda hazırlamış olduğu şehir raporlarında, kentsel yaşam kalitesi ve yaşanabilir kentler çerçevesinde olması gereken ölçütleri belirlemiş ve tanımlamalarını yapmıştır (Şekil 2.2).

Llewelyn Davies Yeang' in vermiş olduğu bu ölçütler, yaşanabilir kentler için aranan ölçütler olarak tanımlanmaktadır. Bu ölçütlerin önemi yaşanabilir kentlerin, kentsel yaşam kalitesinin yüksek olduğu yerlerde sağlanabilmesidir.

Gehl, kentsel kalitenin sağlanabilmesi için insan ölçeğinin, yaya ve bisiklet odaklı kentsel tasarımın öneminden ve arabaların yıkıcı etkisinden bahseder. İnsan odaklı tasarımda, sosyal ilişkilerin göz önünde bulundurulması gerektiğini ve göz seviyesinde, küçük ölçekli kentler yaratmanın, kentsel kalite ve yaşam kalitesini de beraberinde getirdiğini savunmaktadır. “Kentsel tasarım binalar için değil insanlar içindir” [115].

Gehl' e göre, kaliteli, yaşanabilir, güvenli, sürdürülebilir ve sağlıklı kentler için şu ölçütlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir [115]:

- **Yoğunluk etkisi**
- Kentsel canlılık (tüm faktörlerin birleşimi)
- Kentsel yapı birlikteliği
- Küçük şehir yapısı (alçak yapılar)
- Uygun nüfus yoğunluğu
- Kabul edilebilir yürüyüş ve bisiklet mesafeleri
- Mekân kalitesi
- Araba hâkimiyeti yerine yavaş trafik
- Kamusal alanlarda yumuşak kenarlar (tasarım ölçütleri)
- Sokak eylemleri
- **Güvenlik**
- Sokak tipi, kullanımı ve güvenliği arasındaki ilişki

- Binaların içindeki yaşam (sosyal kontrol)
- Net/algılanabilir yapılanma (iyi yönlendirme)
- Net/algılanabilir bölgeler
- Yumuşak kenarlar
- Toplu taşıma ulaşılabilirliği

Kentsel yaşam kalitesi, toplumsal, ekonomik ve mekânsal öğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, kentsel altyapı, iletişim, ulaşım, konut gibi olanakların sunulma düzeyinin, önceden belirlenen standartların üstünde olması durumu olarak tanımlanmaktadır [22]. Kentsel yaşam kalitesi, fiziksel ve duygusal faktörlerle birlikte, kenti kent yapan tüm faktörlerin oluşturduğu bir yaşam biçimi olarak görülmektedir. Kentsel yaşam kalitesi ancak kentsel kalitenin sağlandığı yerlerde varolabilir. Bu sebeple uzun yıllar boyunca üzerine araştırılma yapılarak tespit edilen tüm kentsel kalite parametrelerinin, kent kullanıcılarına sağlanması gerekmektedir.

A. ÇEVRESEL KALİTE (Environmental Quality)

1. Gürültülü mü? – Sessiz mi? (Noisier-Quieter?)
2. Kirli mi? – Temiz mi? (Dirtier-Cleaner?)
3. Kalabalık ya da az kalabalık (More or less congested?)
4. Yapım kalitesi, iyi ya da kötü (Building quality, Better or Worse?)

B. YERİN FİZİKSEL KALİTESİ (Place Quality (Physical))

5. Yapılı Çevrenin kalitesi “ürün” (Quality of the built environment product)
6. Terkedilmiş mekanın seviyesi (Levels of derelict land)
7. Parkların ve yeşil mekanların kalitesi (Quality of parks and green spaces)
8. Halk mekanının kalitesi (Public realm quality)

C. YERİN İŞLEVSEL KALİTESİ (Place Quality (Functional))

9. Yayıların gezileri kolay-zor (Pedestrian journeys: easier-or harder?)
10. Halk ulaşımı kalitesi (Public transport quality)
11. Servislerin canlılık ve yaşanabilirliği, (Vitality and viability of services)

D. GÜVENLİ YERLER (Safer Places)

12. Suç oranları (Crime levels)
13. Sosyal olmayan davranışlar (Anti-social behaviour)

Şekil 2.2 Yaşanabilirliğin Boyutu [13][21]

2.4 Bölüm Sonucu

Kalite, hangi alanda olursa olsun elde edilen ürünün amaçlanan sorunlara çözüm olabilmesi, fiziksel, sosyal vb. ihtiyaçları karşılayabilmesi ile bağlantılıdır. Kentsel kalite de, kentsel mekânlarda yaşamsal ihtiyaçların karşılanması, kentsel konforun sağlanabilmesi ile orantılıdır. Kalite kavramı çok boyutlu olduğundan dolayı, kentsel kalite bağlamında bakıldığında, kent mekânlarının sadece işlevsel özellikleri ile değil, o yerin tanımlayıcı özellikleri ile beraber ele alınması gerektiği görülmektedir.

Kentsel kalitenin sağlanması, doğru kentsel mekân tasarımı ile mümkündür. İnsan yaşamının geçtiği ve bu yaşamın şekillendirdiği mekânlarda kalitenin artması, sağlanması ya da devam ettirilmesi, kentsel kalite bileşenleri olarak kentin kültürü, sosyo-ekonomik durumu, fiziksel vb. tüm yaşam katmanlarını etkilemektedir. Bir kentsel mekân ne kadar algılanabilir, okunaklı ve kent bileşenleri ne kadar bütünüleyici ise, mekân yaşam kalitesi ve kentsel kalite açısından da o ölçüde tatmin edicidir. Kentsel kalitenin artırılması için mimarlık, kentsel tasarım ve diğer ilgili disiplinler, kentsel mekân üzerine yapılacak her müdahaleyi sosyal ve ekonomik anlamda sürdürülebilirlikle destekleyerek, tüm yaşam çevresine yansıtmalıdır. Kentsel kalite, kentsel tasarım içinde yer alan tüm aktörlerin kent mekânı oluşturma sürecinde olan birliktelikleri ve doğru amaçlanan tasarım hedeflerine yönelik çalışmaları ile sağlanabilir.

KENTSEL TASARIM VE UYGULAMA ARAÇLARI

3.1 Kentsel Tasarım Kavramı

Sanayi devrimi sonrası kentlere olan göçün hızla artması, gelişen iletişim olanakları ve küreselleşme ile kentler hızlı bir şekilde büyümeye, gelişmeye ve değişmeye başlamıştır. Aynı zamanda toplumun tüketim alışkanlıkları değişmiş ve bu da yoğunlaşan kentlerde birçok problemin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Mevcut planlama yöntemlerinin, bu sorunların çözümünde yetersiz kalması nedeniyle, sorunlara çok disiplinli yaklaşan planlama ve mimarlık ara kesitini oluşturan kentsel tasarım kavramı ortaya çıkmıştır.

Kentsel tasarım, kent ölçeğinde gerçekleştirilen ayrıntılı düzenleme ve uygulama biçimidir. Kaplan’a göre kentsel tasarım, “Kentsel mekânda fiziksel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlarda çok boyutlu, kentsel detay irdeleme ve çözümlemelerini içeren ayrıntılı bir düzenleme yöntemidir “ [23].

“Kentsel tasarım, sosyal, politik, ekonomik, yönetsel ve fiziksel yapısı sürekli değişim içinde olan kentin, farklı kullanımdaki bina gruplarının ve bunları besleyen yaya hareketlerinin, servislerinin, bunların arasındaki mekânlar ve objelerin tasarımı eylemidir. Bu değişimlere bağlı olarak kentsel çevrenin biçim ve karakterinin yeniden düzenlenmesini ve değiştirilmesini sağlayan yaratıcı bir eylemdir. Burada eylem sistemlerini kurabilme, yerel özellikleri kavrayıp tasarımda yorumlayabilme yetisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Kentsel tasarım, kamusal alanın fiziksel tasarımıdır” [24].

Kentsel tasarım, mevcut imar düzenindeki kent planlamanın kentsel yaşamdaki isteklerin karşılanmasındaki boşluklarını doldurması ve çözümsüz ve/veya çözümü başarısız sorunlarla ilgili yeni bir imar düzeninin getirilmesi kapsamında işlemektedir. Aynı zamanda geleneksel disiplinleri destekleyen, sorunların çözümlenmesinde yetersizlikleri gideren yeni bir meslek disiplinidir. Yani kentsel tasarım, kentleşmeden doğan kargaşa ve boşluğun, geçmişten gelen değerlerin yok olmasının ve gelişmelere koşut yeni yaşam tarzlarının ortaya çıkardığı bir eylemdir [25].

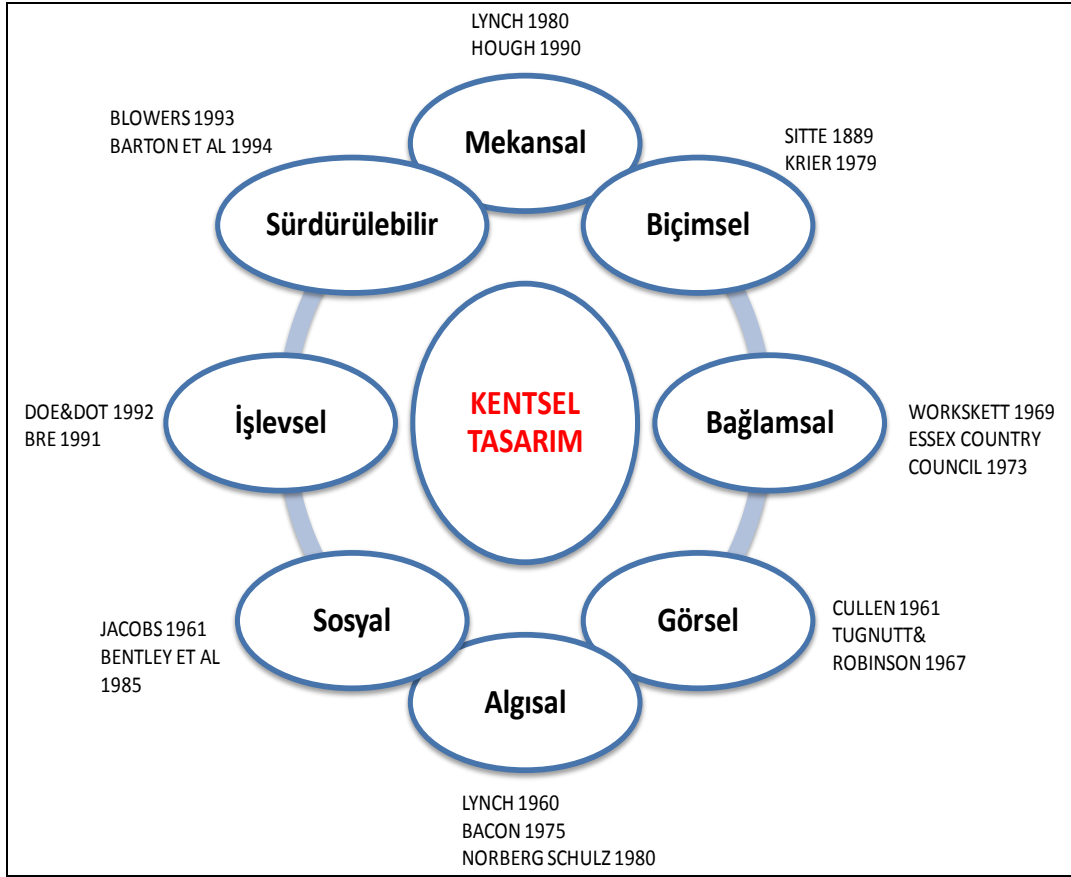
“Kentsel tasarım, kentsel mekânda çok boyutlu ve ayrıntılı düzenleme yöntemidir. Burada çok boyutluluk, fiziksel üç boyuta ek olarak, maliyet-olabilirlik ve programlama-zamanlama anlamında dördüncü ve beşinci boyutların da katılmasıdır. Ayrıntılı düzenleme ise, uygulama için gereken tüm ayrıntıların, uygulama politika ve araçları ile birlikte düzenleme kapsamı içinde tanımlanması anlamındadır” [26].

“Kentsel tasarım, belli bir binanın ya da bir parçanın ayrıntılı olarak tasarımından önce, insan yapısı çevrenin genel düzeyde, büyük parçalarının tasarlanması sanatıdır” [27].

Kentsel tasarım, kentsel gelişmeye kılavuzluk etmesine ve kentsel yapıyı çevrenin kalite iyileştirmesinde esaslı bir rol oynamasına rağmen, bu sosyal sanat ancak son zamanlarda ayrı bir disiplin olarak önemsinmeye başlamıştır. Bununla birlikte, rolüne, diline, özellikli konusuna dair tanım ve yorumlar halen değişebilmektedir. Hem profesyoneller hem de akademik çevrelerce tartışılan konular, yalnızca kentsel tasarımın bileşen elementlerine dair değil, aynı zamanda, kent planlama, mimarlık, peyzaj mimarlığı, mühendislik gibi yapısal sanatlarla olan ilişkileri bağlamında yoğunlaşmaktadır [28].

Kentsel tasarım kapsamında, sadece üzerinde çalışılan çevrenin/bölgenin/alanın fiziksel düzenlemeleri olmaz. Kentsel tasarımın çevresine olan etkisi büyük olduğu ve bu etkiden de sorumlu olduğu için aynı zamanda çevreyle ilgili, ekonomik, sosyal ve politik yönleri üzerine de çalışmalar yapar, problemleri saptar ve çözümler bulur. Çalışılacak alan her zaman çevresiyle birlikte ele alınır. Böylece kentsel sürekliliği bağlamında, alanın çevresiyle bütünleşmesini sağlar.

Kentsel tasarım kavramını ve kapsamını anlayabilmek için, bunu en iyi açıklayan kuramcılardan biri olan M. Carmona' nın kurduğu modele bakmak yararlı olacaktır (Şekil 3.1) [29].

Şekil 3.1 Kentsel tasarımın kavramsal yapısı [29]

“Biçimsel (morphological)”, “Mekânsal (spatial)”, “Bağlamsal (contextual)”, “Görsel (visual)”, “Algısal (perceptual)”, “Sosyal (social)”, “İşlevsel (functional)”, “Sürdürülebilir (sustainable)” olarak sekiz ana bileşenden oluşan kentsel tasarımın kavramsal yapısı, kentsel tasarımın sorumlu olduğu tüm alanların (ekonomik, sosyal, politik, mimari vb.) tasarım endişelerine cevap veren tasarım yaklaşımlarını ve ölçütlerini kapsamaktadır.

3.1.1 Kentsel Tasarımın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kentsel tasarım, uzun zamandır var olmasına rağmen yeni sayılabilecek bir uzmanlık alanıdır. Arazi kullanımı ve ulaşımı ile ilgili konular uzun yıllar boyunca planlama disiplini dâhilinde olmuş ve kentlerin kültürel, sosyal, ekonomik anlamda olan sorunlarının çözümünde yeterli çalışmalar yapılamamıştır. Kentsel anlamda bu

eksikliğin giderilmesi için, karar verme sürecinden uygulama süreci ve sonrasına kadar olan tüm süreçleri içeren, hayata geçirmeye çalışan bir disiplin olarak “kentsel tasarım” karşımıza çıkmaya başlamıştır.

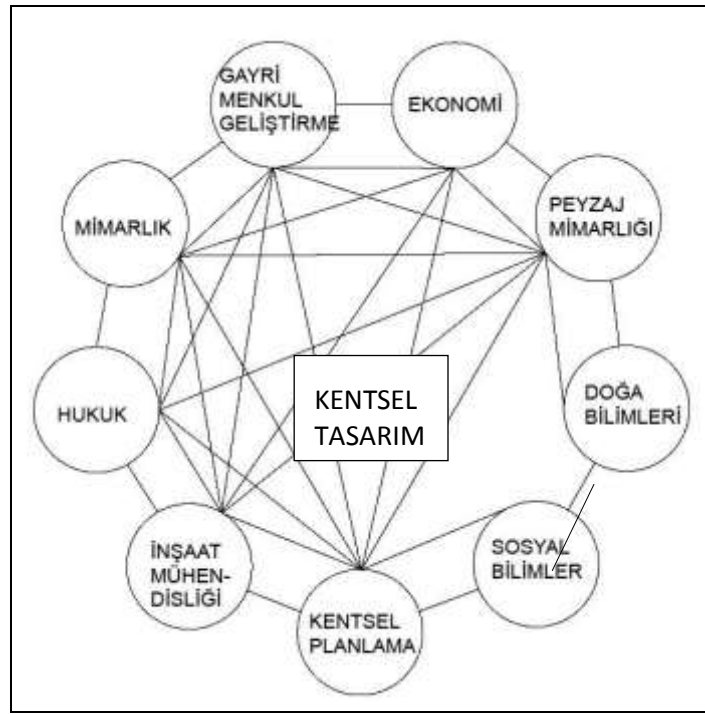
Kentsel tasarım, 1956 yılında Harvard Üniversitesi’nde yapılan mimarlar, plancılar ve peyzaj mimarlarının katılmış olduğu bir kolokyum sonrasında bir bilim dalı olarak kabul edilmiştir. Daha sonraki yıllarda kent tasarımında rol alan diğer disiplinlerin çalışma alanına katılmasıyla kentsel tasarım disiplini çok boyutlu bir yapıya ulaşmıştır.

Özellikle Avrupa ve Amerika’da son otuz yıl içerisinde, kentsel tasarıma bakış açısında, kavramsal boyutunda, kentlerde uygulanış biçimlerinde hızlı bir değişim ve gelişim yaşanmıştır. Kentsel tasarımın bu gelişim aşamalarına büyük etkileri olan kuramcılar, özellikle Christopher Alexander’ın kuramları temel alınarak, kente ve tasarımına karşı farklı bakış açıları oluşmaya başlamıştır. Sadece fiziksel mekân tasarımının kentsel tasarım kavramı içinde yer almasının doğru olmadığı görülerek, kültürel, sosyal, estetik vb. birçok bileşen bu sürece dâhil edilmiştir. Kentsel ölçekteki mekânsal düzenlemelerle ilgili olan bu disiplin, farklı aktörlerin de katılımıyla çok disiplinli bir çalışma ortamı haline gelmiş, tasarımcılar, kullanıcılar, yöneticiler ve girişimciler arasında ortak bir dil elde edilmesi amaçlanarak çalışmalar yapılmaya devam edilmiştir.

Kentsel tasarımın, ilk belirginleştiği bu dönemde bile, terminolojinin dünya ölçeğinden ülke, bölge, kentsel bölge, kentsel alanların ayırımından geçerek bina ve kentsel mobilya ölçeğine uzandığı görülmüştür. Yani kentsel tasarımın, ölçekler üstü niteliği de belirlenmiş ve yerleşmelerde ekolojik birimler de tanımlanmıştır. Daha sonraları uzman, kullanıcı, yönetici, girişimci işbirliği üzerine kurulan bir planlama-tasarım kuramı da oluşturulmuş, bazı yaklaşımlar, teknikler ve yöntemler ortaya konmuştur. Örneğin esnek yaklaşımlı bir planlama-tasarım yöntemi, ECO Design grubu tarafından 1980 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı’nda “Çevresel Ağırlıklı bir Kentsel Tasarım Yöntemi” olarak geliştirilmiş ve sunulmuştur. Bunun yanında, kentsel tasarım olgusunu yaratan devinimsel gelişmelere katkısı olan ve önemli rol oynayan “Kentsel peyzaj hareketi, Savunucu planlama, Tarihsel eklektisizm, Soylulaştırma, Çevreselcilik” gibi çeşitli hareketler gerçekleşmiştir.

3.1.2 Kentsel Tasarımın Diğer Disiplinlerle İlişkisi

Kentsel tasarım çok faktörlü, çok yönlü ve etki alanı geniş olan bir eylemdir. Ölçekler arası olan bu disiplin, tek bir biçimlenme (Formasyon) temeline dayalı olmak yerine, uzmanlaşma ve ekip çalışması gerektiren bir disiplindir. “Kent tasarımlarının araçları, görsel biçim analizinden algısal psikolojiye, trafik akışından nakit akış teorisine, tasarım rehberlerinden Performans standartlarına kadar geniş bir çerçevedir. Hiç bir disiplin bunu tek başına başaramaz” [31].

Şekil 3.2 Kentsel tasarımın çok boyutlu yapısı [32]

Başlangıçta kentsel tasarım, daha çok mimarların ilgilendiği ve bu alanda bir uzmanlaşma olarak belirmiştir. Fakat günümüzde birçok disiplinin kesiştiği bir noktada, onların arasında bulunmayan ortak bir çalışma ortamı sağlayan disiplinler arası bir uzmanlık alanı olmuştur. Günümüzde kentsel tasarımın yeri ve önemi, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve şehir planlama arasında tartışılmaktadır. “Tartışma konusu, kentsel tasarımın adı geçen üç disiplinden hangisinin bir uzantısı olarak algılanabileceği üzerinedir. Ancak kentsel tasarım, bu üçü arasından herhangi birinin uzantısı olarak düşünülme yerine, kendi amacı ve bu disiplinlerle hangi açılardan birleştiği açısından değerlendirilmelidir” [32].

Kentsel Tasarım – Mimarlık İlişkisi

Mimarların, kentsel tasarım disiplinine duyduğu ilginin kökeninde, tek bina ölçeğinde yapılan projelerinin, ne kadar güzel inşa edilirse edilsin, kentin yaşamsal bütünlüğüne önemli bir katkıda bulunmadıklarının anlaşılması yatmaktadır. Bina ölçeğinde yapılan tasarımın, kentin ve çevresinin tasarımı ile aynı şey olmadığının anlaşılması ile mimarlar, kendilerini çok yakın hissettikleri kentsel tasarımın uğraş alanlarına yönelmektedirler. Fakat kentsel tasarımın proje ürünü yanına duyulan bu yönelmelere karşın, (daha karmaşık olan) süreçler ve araçlara ilişkin konularda henüz yeterli çabalar ortaya koyulamadığı görülmektedir [33].

Genel olarak mimarlar, kentsel tasarımı bina ve çevresinin geliştirilmesi ve tasarlanması olarak ele almaktaydılar. Bunun sonucu olarak da, kentlerin giderek görsel uyumdan uzaklaşmaları kaçınılmaz olmuştur. Aslında mimarların tasarladıkları binalarının yakın çevreleri ile ilgili olarak düşünce üretmeleri veya çevre belirleyicilerine uygun olarak tasarlamaları da temelde bir kentsel tasarım çabası olarak görülebilir. Günümüzde ise, kentsel tasarım artık ayrı bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimarların uzmanlık alanına ise, yaptığı çalışmaların bina ölçeğinde uygulanması, detaylandırılması ve ortaya çıkarılması girmektedir.

Kentsel Tasarım – Peyzaj Mimarlığı İlişkisi

Peyzaj mimarlarının kentsel tasarıma gösterdikleri ilginin temelinde; kentsel tasarımın yüzey düzenlemeleri, ekolojik öğelerin belirlenmesi gibi konularla da ilgili olması vardır. Peyzaj mimarları özellikle yeşil alanlar, floranın belirlenmesi, ekolojik sürdürülebilirlik gibi konularda kentsel tasarım sürecinde rol alırlar. Günümüzde oluşan sürdürülebilirlik kavramı ile birlikte peyzaj mimarlarının kent tasarımındaki en önemli katkıları kentsel yeşil alan planlamaları ve kentsel açık alanların düzenlemesidir.

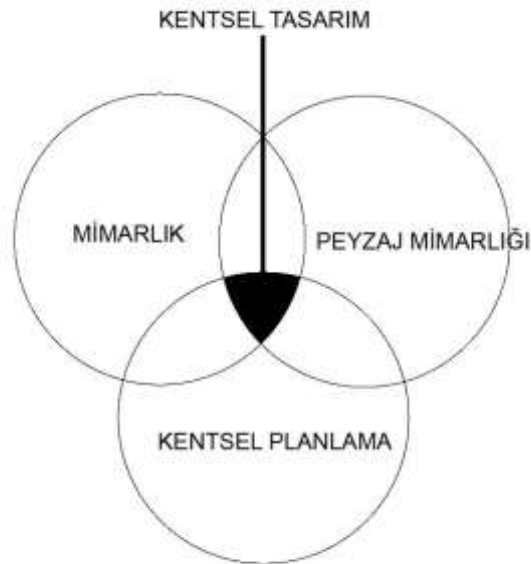
Kentsel Tasarım – Planlama İlişkisi

Planlama disiplininin fiziki planlamadan çok, politika üretmeye yönelmesi ile fiziki çalışmalar, kentsel tasarımın ilgi alanına girmeye başlamıştır. Genellikle kent plancıları, kentsel tasarımı kendi uğraşı alanları olmaktan öte, planlama sürecinin belli aşamalarında devreye girmesi gereken bir disiplin olarak algılamaktadırlar.

Planlama, ilerisi için politika ve hedefler belirlerken, kentsel tasarım da bu hedefler doğrultusunda kendine ait araçlar/yöntemler belirleyerek ve belli bir süreci izleyerek bunların hayata geçmesini sağlamaya çalışmaktadır. Mekânları yaşanabilir kılmak, mekân ile insan arasındaki bağı oluşturabilmek için bu iki disiplinin beraber çalışmaları ve birbirlerini tamamlamaları şarttır.

Kent tasarımcıları ve plancılar tamamlayıcı role sahip olmalarına karşın, aslında birbirlerinden ayrı ve farklı alanlarda çalışmaktadırlar. Çoğunlukla modern kent tasarımcıları, kentin bir bölümü ile ilgilenmektedirler ve kent tasarımcısının işi daha çok, büyük planlama sürecinin bir parçası olarak kabul edilmektedir [31].

Kent plancıları, iyi bir kentsel tasarım oluşumunda ve tasarım ölçütlerinin belirlenmesinde; standartların, tasarım rehberlerinin düzenlenmesinde rol almaktadırlar. Kentsel tasarımın ilişkili olduğu meslek grupları sadece planlama ve tasarım meslekleri ile sınırlı değildir. Mimar, kent plancısı, peyzaj mimarı, mühendis, girişimci, ekonomist, hukukçu, kamu yöneticisi, politikacı, kent coğrafyacısı, sosyologlar vb. kentsel tasarım sürecinde farklı rolleri üstlenen mesleklerdir. “Burada rol gruplarının katkısı sahip olunan Formasyon, yetenekler ve rol alınan aşama ile sınırlıdır” [24].

Şekil 3.3 Kentsel tasarım, mimarlık, peyzaj mimarlığı ve planlama ilişkisi [32].

3.1.3 Kentsel Tasarım Süreç ve Evreleri

Kentsel tasarım, aynı zamanda, kent ve bölge planlama sürecinin bir iç parçası olarak nitelendirilir. Kentler, toplumsal eylemlerin ve bireysel davranışların zaman ve mekân boyutunda biçimlendiği ortamlar olduklarından, kentsel tasarım olgusu sürekli gelişim ve değişim içerisinde olan dinamik bir olgudur [34]. Bu dinamikliği besleyecek olan kentsel tasarım süreçlerinin doğru işlemesidir.

Kentsel tasarımın istenilen çözüme ulaşılmasında, söylemin başarılı olması kadar sürecin rolü de önemlidir. Başarılı girişimler anlamda yatmasına rağmen, ancak sonuçta ortaya çıkmaktadır. Ürün değerlendirilirken, süreç de izlenmelidir, çünkü uygulama süreci, özü de etkilemektedir. Güncel kentsel tasarım süreci de bu can alıcı olan dönüm noktasını doğru kavramak ile uygun sonuca ulaşacaktır [35].

Tasarım sürecinde yer alan en önemli aktör olan kent tasarımcıları, yalnızca yapı çevre ve onu çevreleyen mekândan sorumlu değildir. Kent tasarımcısı tekil bir yapılanmayı sonuna kadar götürüp, bir ürünü, projeyi tek başına ortaya çıkaramaz. Birçok disiplin ve aktörün bir arada çalışması sonucu süreç işlemektedir.

Günümüzde kent tasarımcısına verilen rol, karar ortamının tasarımıdır. Projenin ortaya çıkması için katılımcıları belirlemek, kullanılacak araçları ve koşulları sağlamak, süreci kontrol edip ortak bir çalışma ortamı hazırlamak bu rolün içindedir.

Bu yönden bakıldığında kentsel tasarımdaki her süreç takip edilmeli, kontrol edilmeli, gerekli yerlerde yönlendirilmeli ve değerlendirilmelidir.

Kentsel tasarım disiplinini iyi anlayabilmek ve içeriğinin ne olduğunu ortaya koyabilmek için kentsel tasarım sürecini incelemek gerekmektedir. Kentsel tasarım sürecini John Lang beş evreye ayırmıştır; anlama evresi, tasarım evresi, seçim evresi, uygulama evresi ve uygulama sonrası evresi. Her evre kendi içinde analiz, düşünce üretilmesi, sentez, tahmin, değerlendirme ve karar verme gibi eylemleri kapsamaktadır [14].

Anlama Evresi, insan ihtiyaçlarını, çevreyi, eylemleri ve mekân görünümünü incelemek ve bu ihtiyaçlara en iyi nasıl karşılık bulunabileceğini gözlemlemekle başlar. Anlayış evresinin ürünü, analizler sonucu ortaya çıkabilen programlardır ve programları

oluşturabilmek için kentsel tasarımcı, çevrenin potansiyellerini ortaya çıkarması ve problemleri iyi anlayıp kavraması gerekmektedir.

Tasarım Evresinde, amaç fiziksel çözümler yaratmaktır. Bu çözümler anlayış evresindeki analizler sonucu ortaya çıkan potansiyeller ve problemler ışığı altında olmalıdır. Tasarım şekilleri ise, rehberlerin tasarımı, tek parça ve bütünsel tasarımlar ve rehberle veya rehbersiz altyapının tasarımı olarak dört başlık altında toplanır.

Seçim Evresinde ise tasarım evresinde elde edilen çözümler irdelenir, Performans tahminleri, değerlendirilmesi yapılarak uygulama öncesi kontrol yapılır. Tasarım yeterli görülmezse tekrar tasarım evresine dönülür veya revize edilir.

Uygulama Evresinin ürünü kâğıt üstünde değil, gerçek hayattadır. Uygulama evresine geçişte birçok problem yaşanabilir. Politik ve mali sebeplerden dolayı birçok kentsel tasarım projesi uygulamaya geçememiştir.

Uygulama Sonrası Evresi ise inşa edilmiş yapılanmanın ve mekânların, insana ve kente sunduklarının bir değerlendirmesidir. Uygulama sonrası evresi, bundan sonraki süreçte kontrol vazifesi de üstlenir.

3.1.4 Kentsel Tasarımda Yeni Yaklaşımlar

Zaman içinde hızla değişen dünya düzenine ayak uydurmaya çalışan kentsel tasarım çalışmaları üzerine olan yaklaşımlar da aynı hızla değişmeye ve gelişmeye devaqqm etmiştir. Bu yaklaşımlar, kentsel tasarımın rolünü belirlemekte, devamlı devinim içinde olan kentlerin gelişim sürecinde oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır.

“Yeni nesillerin eğitilmesinde ve gelecekteki kentsel tasarım pratiğinin gelişiminin yansıtılmasında yeni yaklaşımların önemi büyüktür. Kentsel tasarım söylemine bu bakış açısından bakmak, kentsel mekânların duyusal kaliteleri üzerine kaçınılmaz değerler katmak, bu paralelde süreci sorgulamak kent tasarımı akademik ortamının görevidir” [35].

Kentsel tasarım çalışmalarında farklı yaklaşımların ne olduklarını inceleyerek, günümüzde ki yaklaşımları ve sebeplerini daha iyi anlayabiliriz. Bu yaklaşımlar, 1990’ lı yıllar sonrasında kentlerin kontrolsüz bir biçimde yayılmaları ve büyümelerinin birey ve

toplum hayatına getirdiği olumsuz etkiler, bu süreç içinde kent merkezlerinin boşalması ve işlevlerini yitirmeleri gibi sorunlara çözüm geliştirilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, sorunların çözümünde geleneksel değerleri temel alan “Yeni Şehircilik” akımı olmuştur. Bu akım, kentlerin kontrolsüz büyümesi ve yayılması sonucu oluşan kent dışı yerleşmelerin, fiziksel olarak kamusal mekân kaybına neden olması, sosyal olarak ise bireylerinin etkileşim içinde olmadığı topluluklar ortaya çıkarmasına tepki olarak doğmuştur. Bu olumsuz yapının düzeltilmesi için, çeşitlilik, yaya ölçeği, kamusal mekân ve sınırlı mahallelerin yapısı ile biçimlenen yeni tasarımlar önerilmektedir [36].

Ayrıca, bahsedildiği üzere artan nüfus, kentleşme oranı ve tüketim unsurları karşısında kentsel çevre ve doğal çevre problemlerinin artması, 90’ lı yıllardan günümüze kadar, “Yeni Şehircilik” akımı dışında birçok kentsel tasarım ve planlama yaklaşımının gelişmesine sebep olmuştur. Bu yaklaşımlar, hızla büyüyen kentlerin doğal çevre ve insan yaşamında yarattığı yıpranmaları azaltmak, daha yaşanabilir bir çevre oluşturmak, kentsel yaşam kalitesini arttırmak amacıdadır. Sınmaz, “yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensiplerini” Çizelge 3.1’ de gösterdiği üzere 10 başlık altında sınıflandırmıştır [37].

Çizelge 3. 1 Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri [43]

Planlama yaklaşımları	Açıklama	Planlama ve tasarım ilkeleri
Yeni Şehircilik (New Urbanism)	Yeni kentleşme hareketi Biçimal olarak 1990’ların başında Alexandra, Virginia’da (ABD) yapılan New Urbanism Kongresinde tanınmıştır. Toplantıda uygulamacılar alt kent yayılmasına alternatif çözüm bulmak amacıyla bir araya gelmişler tasarım odaklı bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Yeni kentleşme hareketinin en güçlü ilgi grubu “Congress for the New Urbanism (CNU) plancılara ve topluma insan ve doğa ekolojisi ile uyum sağlayacak sürdürülebilir yapılar, mahalle ve bölgeler yaratmayı amaçlayan bir rehber sunmaktadır.	•Yapılarda enerji verimli malzeme kullanımı, yenilenebilir enerji üretimi, verimli su kullanımı •Kompakt yapı adası ve bağlantı kabiliyeti yüksek yürünebilir sokak dokusu •Isı ve ışık açısından konfor arz eden kamusal mekân biçimi •İnsan ölçeğinde kamusal mekânlar •Yerleşmenin meskûn alanda gelişimi ve yıpranmış alanların yeniden kullanımı •Kompakt yerleşme biçimi, karma alan kullanımı, verimli yaya erişimi

Çizelge 3. 2 Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri (devamı)

Akıllı Büyüme (Smart Growth)	Akıllı büyüme terimi 1997’de Maryland valisi (ABD) Parris Glendening tarafından kentsel yayılmayı engellemek amacıyla ortaya konulmuştur. 90’lı yıllara kadar söz konusu yayılma eğilimi ile büyüyen ABD şehirlerinden California, Connecticut, New Jersey, New York, Massachusetts, Maryland, Pennsylvania, North Carolina, Virginia gibi başlıcaları, kapsamlı planlama politikalarında reBiçim yapmaya yönelmiştir. Bu doğrultuda en az 100 akıllı büyüme ile ilgili kanun 27 eyalette tanımlıdır. Akıllı büyüme hareketinin en güçlü savunucu grubu Smart Growth Network akımının yayılmasında aktif rol oynamaktadır.	• Kompakt yapı tasarımı •Farklı konut seçeneklerinin geliştirilmesi •Yürünebilir mahalleler yaratılması - Yerleşmede güçlü aidiyet hissi •Adil ve maliyet etkin gelişme kararları •Karma alan kullanımı •Açık mekân, tarım alanı, doğal güzellikler ve kritik çevresel alanların korunması •Çok çeşitli ulaşım seçenekleri •Mevcut yerleşim alanı çapında gelişme •Toplum ve uygulamacılar arası işbirliği
Sürdürülebilir Kentler (Sustainable Cities)	Sürdürülebilir gelişme “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama becerisini tehlikeye atmadan günümüzün ihtiyaçlarını karşılama sürecidir. Sürdürülebilir kent birçok otorite tarafından tam bir tanımlı yapılamayan keskin sınırları olmayan bir kavram olarak nitelendirilmektedir. Geenhuise ve Nijkamp’a göre sürdürülebilir kentler, süreklilik içinde değişimi sağlamak amacıyla, sosyoekonomik çıkarların çevre ve enerji ile ilgili kaygılarla uyumlu hale getirildiği kenttir” denilebilir.	•Uzun dönemli ekonomik ve sosyal güvenliğin sağlanması •Biyo çeşitlilik ve doğal ekosistemlerin korunması ve restore edilmesi •Kentlerin kültürel karakterlerinin tanınması •İnsanlara sürdürülebilir gelişme sürecinde yetki verilmesi •Sürdürülebilir gelecek doğrultusunda işbirliği ağları kurulması •Sürdürülebilir üretim tüketimin çevreci teknolojilerin kullanımı ve verimli talep yönetimi doğrultusunda geliştirilmesi •Şeffaf yönetim

Çizelge 3. 3 Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri (devamı)

Ekolojik Kent/Ekokent (Ecological City/Ecocity)	Ekokent; bir eko sistemde yaşayan tüm organizmaları, organizmaların etkileşim içinde bulunduğu hava, toprak, su, güneş ışığı gibi çevrenin fiziksel öğelerini içeren biyolojik bir çevredir. Ekokent kendini idame ettiren esnek yapısı ve doğal ekosistemlerin bir işlevi olarak modellenmiş sağlıklı insan yerleşmeleridir. Ekokent için ilk girişimler 1992’ de Rio de Janerio’da düzenlenen “United Nations Earth Summit” organizasyonundan sonra ortaya çıkmıştır. Ekolojist ve aktivistlerden oluşan “Ecocity Builders” akımın ana savunucusudur. 2002’de 5. International Ecocity konferans delegasyonu tarafından ekokent prensipleri belirlenmiştir.	•Temiz hava ve güvenilir yiyecek ve su destekleri, sağlıklı konut ve işyerleri •Tüm atıkların geri dönüşümü için maliyet verimli eko-mühendislik çözümleri •Yenilenebilir enerji üretim ve kullanımı •Verimli ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi •Yerleşmelerin doğal nitelikleriyle uyumlu altyapı •Ekolojik (çevresel ve kültürel) farkındalığın geliştirilmesi.
Yeşil Kentler (Green Cities)	Yeşil kentler, temiz hava-su sağlayan, doğal felaketlere direnç gösteren, kamusal ulaşım vb. ekolojik davranış biçimi teşvik eden yerlerdir. Yeşil kentler teması altında gerçekleştirilen bazı girişimler ve projeler (European Green Cities Network, European Green Cities, Green Solar Regions, Green City Building, ENPIRE, Green Solar Cities, European Housing Ecology Network vb.) yapı ve enerji korunumunu öne çıkarmaktadır. Bunlardan, 1996’da kurulan The European Green Cities Network girişimi enerji, kaynaklar, mekânsal planlama, yenilenebilir enerjilerin yapılara entegrasyonu vb. konularına dair bilgi ve tecrübe paylaşımı sunmaktadır.	•Yenilenebilir enerji araçlarının kent ve yapı ile bütünleştirilmesi •Enerji verimliliği sağlayacak malzemelerin kullanımı ve havalandırma sistemlerinin geliştirilmesi •Yeşil bina kontrol sistemlerinin uygulanması •Ekolojik farkındalığın arttırılmasının •Yeşil işgücünün geliştirilmesi

Çizelge 3. 4 Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri (devamı)

Düşük Karbon Kentler (Low Carbon Cities)	Dünya çapında birçok kent enerji tüketimi ve CO2 emisyonlarını azaltabilmek için gelişme politikasını düşük karbon ekonomisine uyumlu hale getirmeye çalışmakta, düşük karbonlu kent yaratmayı hedeflemektedir. Çeşitli program ve girişimler (Bristol, Leeds and Manchester kentlerini içeren Low Carbon Cities programı, Low Carbon City in China Girişimi vb.) genellikle düşük karbon salınımı için ekolojik farkındalığın artırılması ve yapı teknolojilerini öne çıkarmaktadır. Kent ölçeğinde bakıldığında motorsuz ulaşımı sağlayacak müdahaleler benimsenmektedir. Örnek olarak; İngiltere, Hollanda, Danimarka “Bisikletli Kentler”- “Arabasız Kentler” (Hamburg vb.)	•Enerji korunumu farkındalığının artırılması •Enerji korunumu için yapı ve malzeme teknolojisinin gelişimi •Kompakt ve esnek kentsel mekânsal yapı •Çevre dostu ulaşım planı •Ekolojik eşiklere dayalı sınırların tespiti •Kentsel yenileme ve yoğunluk denetimi ile verimli arazi kullanımı •Yeşil yaşam çevrelerinin yaratımı ve yeşil kent sistemi
Yaşanabilir Kentler (Liveable Cities)	Yaşanabilir kent; İngiltere Urban Task Force’a göre sosyal ve ekonomik olarak işlevleri güçlü, çevre duyarlı, yaya ve motorsuz erişime olanak verecek şekilde ulaşım bağlantıları güçlü, Hahlweg’e göre, yaşlı, engelli ve çocukların hizmetlere kolay erişebileceği kent herkes için kent, Salzano’ya göre tarihe saygı duyan, gelecek kuşaklara sağlıklı yaşam alanı sağlayan geçmiş ile gelecek arasında bir köprü niteliğindedir. Bu yüzden yaşanabilir kent aynı zamanda sürdürülebilir kettir. Birçok girişimin yanı sıra ABD ve Avrupa’da 1985’ten günümüze yılda iki kez düzenlenen konferanslar ve 8000’ den fazla temsilcisi ile “International making Cities Livable” girişimi yaşanabilir kent teması altında faaliyetlerini sürdürmektedir.	•Yüksek iletişim ve etkileşim olanakları •Çekici, estetik ve işlevsel kamusal mekân •Temiz ve Güvenli kentsel mekân •İşlevsel çeşitlilik içeren kentsel mekân •İnsan ölçeğinde, yaşlı, çocuk, engelli bireyler için konfor arz eden kentsel mekân •Etnik ve kültürel çeşitliliğin sürdürülebilirliği •Katılım imkânları sunan yönetim yapısı •Sürdürülebilir ulaşım olanaklarının sunulması •Doğal kaynakların korunumu ve enerji verimliliğinin desteklenmesi •Ekonomik konut olanakları •Motorlu ulaşım araçlarından bağımsız kent •Yerel ekonominin desteklenmesi

Çizelge 3. 5 Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri (devamı)

Yavaş Kentler (Slow Cities)	Yavaş kent yaklaşımı 1999'da ilk defa Greve in Chianti'nin eski Belediye Başkanı Paolo Saturnini tarafından ortaya koyulmuş ve hızla yayılarak günümüzde 27 ülkede 147 yerleşmeyi kapsayan bir harekete dönüşmüştür. Yavaş kent hareketi küreselleşme ve standartlaşma eğilimleri karşısında sürdürülebilir kentsel gelişme bakımından alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Yavaş kent yaklaşımı 50'den fazla taahhüt içermektedir. 50000 nüfus altındaki yerleşmelerin katılabileceği topluluğun temel prensipleri, çevre politikaları, altyapı politikaları, kent dokusu kalitesi, yerel üretim ve farkındalık üzerine kurgulanmıştır.	•Enerji verimliliği, atık yönetimi ve alternatif enerji sistemlerinin kullanımı •Gürültü, ışık, elektromanyetik kirliliğin önlenmesi •Tarihi ve kültürel değerlerin korunması •Yaya, bisiklet ve toplu ulaşımın teşvik edilmesi •Yaşlı çocuk ve engelliler için konforlu bir yerleşme tasarlanması •Yerel ekonominin desteklenerek üretim pazarlama altyapısının işler kılınması •Kentın fiber optik ve kablosuz sistemle donatılması, •Doğal ve yapay tasarım unsurlarıyla kaliteli ve estetik bir fiziksel çevre yaratılması.
Kentsel Rönesans (Urban Renaissance)	Kentsel Rönesans hareketi İngiltere'de Urban Task Force'un 1999'da kent planlama ve kentsel gelişim üzerine hazırladığı rapor doğrultusunda ortaya çıkmıştır. İngiltere'de nüfusun %90'ının kentlerde yaşaması, 20 yıllık perspektifte 3,8 milyon hanelik daha artış göstereceği tahmini, 30 yıllık süreçte gerekli yapıların %90'ının şimdiden inşa edilmiş olması (1999), taşıt trafiğinin 20 yıl içinde üç kat artacağı tahmini kentlerin yeniden yapılanması görüşünü güçlendirmiştir. Rapor sürdürülebilir kent, kenti işler kılmak, kentsel değerlerin yeniden canlandırılması, yatırım olanakları ve Rönesans hareketinin sürdürülebilirliği üzerine kurgulanmıştır.	•Kompakt kentsel gelişim •Yaya, bisiklet ve toplu ulaşım sistemleri •Ulusal kentsel tasarım çerçevesinin yaratılması ve benimsenmesi •Yaratıcı ve yenilikçi kapasitenin desteklenmesi •Yerel otoritelere kentsel çevre hakkında stratejik rollerin verilmesi •Kentsel müdahale öncelik alanları tespiti •Kentsel gelişme için bölgesel kaynak merkezleri ağının geliştirilmesi •Mevcut yapılaşmış alanda ve işlevsiz sanayi bölgelerinin gelişme önceliği •Kamu-özel işbirliğinde bir Rönesans fonunun kurulması, vergi teşvikleri

Çizelge 3. 6 Yeni gelişen (1990 ve sonrası) planlama yaklaşımları ve prensipleri (devamı)

Dijital Kentler (Digital Cities)	Dijital kent yaklaşımı yeni teknolojilerin kent ile ilişkilendirilmesi düşüncesiyle gündeme gelmiştir. Dijital kent kavramı, “sanal mekânda kent bilgi sistemleri” ve “teknolojik araçlarla donatılmış kentsel mekân” bütünlüğünde ele alınmaktadır. Dijital kentler “yerel yönetimlerden bilgi edinme”, “bilgi alışverişini ve ağdaki bireylerin iletişimini düzenlemeleri”, “elektronik hizmetlerden ve dijital bilgidan faydalanma olanaklarını artırarak”, bilgi teknolojilerine erişimdeki eşitsizliklerin giderilmesine olanak sağlamaktadırlar.	•Yerel topluluklar için ağ altyapısının sağlanması ve geliştirilmesi •Kamusal iletişim ortamlarının sağlanması •Fiziksel ve sanal mekânın bütünlüğü •Kentsel yaşam için sosyal bilgi altyapısının sağlanması (İş, ulaşım, eğitim vb.) •Dijital kentlerin kurulmasında kamusal katılım için teknoloji desteği
---	--	--

Kentsel tasarımdaki yeni yaklaşımların hepsinin ortak amacının, çizelgede kaliteyi, kentsel yaşam kalitesini, çevre/kent kimliğini, doğal-yapılı çevre arasındaki dengeyi kurmak olduğunu görmekteyiz. Günümüz kentleri düşünüldüğünde, hangi ölçekte olursa olsun yapılacak her müdahalenin, kentlerde geri dönülemez etkiler bırakacağı düşünüldükçe, her süreçte katılımcı birçok aktör ile birlikte ve kentsel tasarım uygulama araçlarının kullanımı ile daha yaşanabilir kentler oluşturulmalıdır. Kentsel tasarım, tüm bu yaklaşımlar kapsamında, kuramsal ve kavramsal içeriğini hayata geçirebilmek ve etkili olabilmek için kentsel tasarım uygulama araçlarını kullanmak zorundadır.

Bu araçlar, tasarımın içinde insan yaşamına katılırken, sunmuş olduğu olanaklar, yaşam kalitesi açısından kentler için vazgeçilmez olmakla beraber, bu yapılanma içinde idealist ve kültürel boyutlar da yer almalıdır.

Yeni yaklaşımlar çerçevesinde, kentsel tasarımda yeni boyutlar, gelişim ve uygulamaları şöyle sıralanabilir [38];

- Kentsel peyzaj ve kentsel estetik
- Kentsel biçim ve strüktür
- Kentsel tarih, koruma ve yenileme

- Kentsel yenileme
- Çevresel psikoloji ve algılama
- Yerel ve bölgesel kimlik
- Tasarım kontrolü, rehber ve politikalar
- Güvenli kent ve çevre
- Kent merkezi yenileme
- Mülk yönetimi / kamu-özel sektör katılımlı tasarım ilişkileri
- Konut ve konut alanları gelişimi
- Kültürel değişim ve kent biçimi
- Kadın ve kentsel çevre
- Kentsel tasarımda yeşil
- Kentsel tasarım pratiği ve uygulama

3.2 Kentsel Tasarım Uygulama Araçları

Kentsel tasarımda, tasarım için gerekli olan tüm kuramsal ve kavramsal içeriği hayata geçirebilmek ve etkili olabilmek için uygulama araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel tasarım, kentlerdeki gelişmeyi ve değişmeyi yönlendirirken, kentler için bir rehber olma özelliğini de kentsel tasarım uygulama araçları ile sağlamaktadır.

Planlama ve mimarlıktan farklı, bu iki disiplin arasında köprü görevi gören ve yeni bir disiplin olan kentsel tasarımın uygulama teknikleri ve araçları da farklıdır. Kentsel tasarımın fiziki araçları proje ve tasarım kontrolleridir. Tasarım kontrolleri, tasarım programları, tasarım politikaları, tasarım planları ve tasarım rehberlerinden oluşan bütünsel bir süreçtir. Diğer uygulama araçları ise finansman ve yönetsel araçlardır.

Kentlerin gelişim ve değişimlerini, kent dokularının korunması ve iyileştirilmesi kısacası kentlerin geleceği için kent tasarımcılarına oldukça önemli görevler düşmektedir. Kent tasarımcıları ellerindeki bu gücü kentsel tasarım araçları ile mimarlara, yasal

sorumlulara ve halka iletirler. Bu çerçevede, kentsel tasarım aracı olarak tasarım kontrolleri, kentin bütününe yönlendirmekte ve etkilemektedir [39].

Özellikle 1990 sonrasında, değişimin hızı ile planlamanın hızı arasındaki paralellik, gelişmenin kontrolüne ilişkin sistemler, kendi başına ve plan dışı hareket eder olmuştur. Bu sorunun çözümü için, kamunun yerel işletme ve yatırımcılar ile işbirliği isteği, girişimin hızlanması ve biçim değiştirmesi, planlamada olduğu kadar kentsel tasarımda da yeni araçların ortaya konması söylemini doğurmuştur (Çizelge 3.2)

Çizelge 3. 2 Kentsel tasarım uygulama araçları

1. Fiziksel Araçlar	Projeler	
	Tasarım Kontrolleri	Tasarım programları
		Tasarım politikaları
		Tasarım planları
		Tasarım rehberleri
2. Girişim Süreci ve Finansman		
3. Yönetsel Araçlar		

3.2.1 Fiziksel Araçlar

3.2.1.1 Projeler

Kentsel projeler, çoğu kez, kent içinde dönüşüm kavramı ile birlikte gündeme gelmektedirler. Büyük kentsel projeleri de kapsayan dönüşüm projeleri, kentsel yenileme projeleri gibi yeni yaklaşımlar, ekonomik yeniden canlandırma amaçlı işlevsel değişimler sonucu ve kentlerin yeni kimlikler edinmesi hedefleri ile ortaya çıkmıştır. Günümüzde kentsel ekonomiler, ulusal ve bölgesel ekonominin gelişimini destekleyen motor güçler olarak görülmektedirler [40].

Kentsel tasarım projeleri insanın tüm yaşam çevresini irdelemek zorunda olan kentsel tasarım disiplininin bir parçasıdır. Kentsel tasarım projeleri, mimari ve planlama projelerinden bu projelerin kapsamı, amaç ve stratejileri, araçları, yöntemleri, analitik ve bilimsel içerikleri gerçekleştirme süreçleri ve rol grupları ile farklılık göstermektedir [24].

Kentsel Tasarım Proje Türleri

Kentsel tasarım projeleri yöntemlerine, içeriklerine, uygulama ölçeklerine ve bunun gibi belirleyici özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır.

Kentsel tasarım projeleri tematik olarak aşağıdaki türlerde karşımıza çıkmaktadır [14]:

- İmge yaratıcı ve artistik olarak (Mimarların bakış açısı)
- Uygulamalı ekolojist olarak (Peyzaj mimarlarının bakış açısı)
- Altyapı tasarımcısı olarak (Mühendislerin bakış açısı)
- Sosyal güç olarak (Plancıların bakış açısı)

Tipleri Açısından Kentsel Tasarım Projelerinin Gruplandırılması [33]

- Ortaya konan ürün olarak kentsel tasarım projeleri:

Yeni kentler, kentsel yenileme şemaları, banliyö ve merkezleri, alışveriş merkezleri, kampuslar, ulusal park, dünya fuarları, prestij aksları, yaya alanları vb.

- Yöntem olarak kentsel tasarım projesi (sunduğu yönetime dayalı geliştirilen projeler):

Kentsel tasarımcının sorumlulukları, inşaat faaliyetleri, kentlerin ve onun bileşenlerinin yeniden gelişimi için temel oluşturmaktadır.

Ölçek Açısından Kentsel Tasarım Projelerinin Gruplandırılması

Kentsel tasarım, yalnızca kent için yapılan bir tasarım olmaktan çıkmış birçok ölçekte uygulanabilen bir boyut kazanmıştır. Kentsel tasarım projesi ülkesel ölçekten bölgesel ölçeğe, metropoliten ölçekten kentsel ve alt ölçeklere kadar uygulanan bir düzenleme aracıdır. Ölçeğe bağlı olarak kentsel tasarım projeleri şu şekilde gruplandırılmaktadır [41].

Ulusal Ölçeklerde Kentsel Tasarım:

- Ulusal Kentleşme Aksları, Ulusal Park Alanları, Kıyı Kullanımı, Ulaşım.
- Ülke ve bölge coğrafyasındaki değişimler ve bunların değerlendirilmesinde insanın bu bölgelerin tasarımındaki rolünü açığa çıkartmak, her bölgenin kendi coğrafya, iklim ve topografyasını, bitki örtüsü ve kendine özgü fiziksel karakterlerin belirlenmesi esas hedeftir.

Bölgesel Ölçekte Kentsel Tasarım:

- Farklı karakterdeki bölgeleri birer tasarım bölgesi olarak ele almak. Nehir, nehir yatağı, vadi, dağ bütünleşmesi ile bölgesel tasarım
- Bölgesel-mekânsal ağ sistemleri ve kentsel ağ sistemleri kurulması.

Metropoliten Ölçekte Kentsel Tasarım:

- Metropoliten strüktür için tasarım geliştirmek
- Metropoliten biçim ve model ortaya koymak
- Metropoliten açık mekân sistemi kurmak
- Metropoliten ulaşım sistem tasarımı yapmak
- Metropoliten bütüne yaklaşım
- Metropoliten bütünde görsel kaynaklar (yerlerini belirlemek, değerlendirmek)
- Metropoliten bütünde yüksek yapılar ile ilgili kararlar üretmek
- Metropoliten bölgede korunacak özel sitleri değerlendirmek

Büyük Kent Ölçeğinde Kentsel Tasarım:

- Kentsel açık mekân sistemi
- Yaya ulaşım sistemi
- Ağaçlandırma - yeşil sistem tasarımı
- Aydınlatma tasarımı
- Sokak mobilyaları - afişler

- Kentsel plastik ve sanat öğeleri
- Kentsel peyzaj yaratılması
- Eski doku - kent merkezleri yenilenmesi
- Yeni akslar, yeni kentler, alt merkezler oluşturulması
- Kentsel dönüşüm projeleri
- Endüstri parkları - teknoloji parkları
- Konut alanları tasarımı
- Prestij mekânları - restorasyon bölgeleri

Büyük Kentsel Tasarım Projeleri

Kentsel tasarımın ortaya koyduğu ürünler içinde kentsel gelişimin yönlendirilmesinde bir denge aracı olarak büyük kentsel projeler önemli yer tutmaktadır. Büyük proje, kentin gelişme dinamiklerine önemli ölçüde etki yapan, büyük miktarda yatırım gerektiren, uygulanması uzun süre alan, kentin rant yüzeyinde önemli değişiklikler yapacak önemde projeler olarak tanımlanabilir [42]. Bu projeler önemli toplumsal sonuçlar doğurmaktadır.

20.yy. boyunca uygulanmış olan büyük kentsel projeler şunlardır [14]:

- **Yeni kent ve kentsel çevrelerin tasarımı**

II. Dünya Savaşından bu yana büyük proje tasarımlarında üç dönemden bahsetmek mümkündür. Hepsi iyi kentin ne olduğu konusunda çağdaş fikirlere dayanır. İlk dönem, Güzel Şehir'in rasyonalist görüşüdür. New York'ta bulunan Lincoln Center ve Brezilya şehri buna örnek gösterilebilir. İkinci dönem, kentin birbirine bağlanmış parçalardan oluştuğu görüşüne dayanmaktadır. Üçüncü dönem ise, mimarların hayallerine değil daha çok kentsel tasarım tecrübelerine başvurmaktadır. Bütünsel tasarımın, Post-Modern düşünceye dayanan devrine, Arota İsozaki ve Associates tasarımı Japonya Tsukuba'daki akademik yeni kentin merkezi örnek gösterilebilir [14].

- **Kentsel yenileme projeleri**

Kentsel yenilemenin II. Dünya Savaşından bu yana üç tipi görülmektedir. Bu üç tipin karışımı olan örnekler de vardır. İlki savaşta bombalanan şehirlerin yeniden inşasıdır. İkincisi arsanın ve binaların satın alınması, arazi sakinlerinin taşınması ve alanın temizlenerek yeniden inşa edilmesidir. Üçüncüsü ise terk edilmiş alanların kendi sahiplerince yeniden geliştirilmesidir.

Bir kentin yeniden inşası, özel girişim, devlet kurumları ya da bu ikisi arasındaki bir ortaklıkla yapılır. İlk durumda piyasa güçleri önemliyken, ikincisinde etkisiz hale gelir. Üçüncü durum gelişme için uygun geniş alanlarda ortaya çıkmaktadır.

Kentsel yenileme; terk edilmiş sanayi alanlarının yeniden geliştirilmesi, kıyı gelişmeleri, konut projeleri ve kent merkezi yenilemeleri vb. bir dizi tipik durumda uygulanmaktadır. Birçok kıyı gelişmeleri, mimari bütünlüklerinden dolayı bütüncül tasarım olarak görülmektedir. Kıyı yenileme projeleri genellikle üç tipte olmaktadır. Satış ve eğlence merkezleri, karma (konut-ticaret) kullanım projeleri, konut gelişmeleri vb. [14].

- **Banliyö gelişimi**

Yeni kent tasarımı türlerinin kapsamlı bir örneği banliyö gelişim projeleridir. Dört tip görülmektedir. Bunlar; geleneksel sokaklarda yerleşmiş ticaret alanlarını güncelleştirilmesi ve yüksek katlı çok işlevli merkezler oluşturulması, banliyölerdeki alışveriş alanlarının mini kentlere dönüştürülmesi, yeni banliyölerin merkez alanları ve otomobile yönelik alışveriş yolları oluşturulmasıdır.

Günümüzdeki birçok banliyö gelişimlerinin arazının bölümlere ayrılmasından ve altyapısı sağlanarak yerleşimleri kolay satılır hale getirmekten pek farkları bulunmamaktadır. Bölgeleme denetimleri bina tiplerini, çitleri, yan avluları yönetmekten ibarettir. Tasarım için temel işlev ya da ölçüt kolay satış yapmak olmaktadır [14].

- **Kampus (Yerleşke)**

Kampüs terimi, orijinal olarak üniversite binaları gurupları için kullanılırken, artık ofis kompleksleri, medikal kompleksler, olimpik köyler, zooloji bahçeleri, sanayi alanları vb. birçok alanda kullanılmaktadır. Bir kampüs, ayrı binaları saran çimlendirilmiş ve ağaçlandırılmış açık alanlar, parklar ve yollardan oluşmaktadır. Genellikle kent dışında bulunmaktadır. Birçok ofis parkları ve endüstri alanları bu karakteristiklere sahiptir. Çoğunlukla tek elden planlanmış yarım düzine kadar binadan oluşmaktadırlar.

Geleneksel üniversite kampüsü, kentsel tasarım alanında bir örnek olarak görülebilmektedir. Çoğunlukla bir master plana ve bir dizi rehberlere dayanmaktadır. Yüzyıl başlarında birçok üniversite tasarımı, Güzel Kent kuralına dayanmaktaydı. Yakınlarda yapılan birçok tasarımın dayandığı kampüs fikri ise modernizm ilkesini izlemektedir. Üniversitenin tasarımı iki düşünceye dayanmaktadır. Birincisi üniversitenin alansal olarak sınırlanmış bir kuruluş olduğu düşüncesidir. Bu kısır bir düşüncedir. Bundan kampüs modeli çıkmaktadır. Diğeri bir park içinde üniversitedir. Bu modernist bir fikirdir. Eski Avrupa üniversitelerindeki bu model katılım ve topluluk duygusuna imkân tanımamaktadır [14].

- **Uluslararası Fuarlar ve Sergiler, Eğlence Parkları ve Tematik Parklar**

Uluslararası fuarlar ve tematik parklar, tek defada yapılma eğilimindedirler. Ancak karakterleri farklıdır. Uluslararası fuarlar özel zamanlarda kurulmaktadır. Disneyland gibi tematik parklar ve Hershey park gibi eğlence fuarları süresiz olarak açıktır. Zamanla yeni eğlence anlayışları geliştikçe değişmektedirler. Dünya fuarları bir ya da iki yılda bir kez belli bir süre için yapılmaktadır. Bundan sonra ya sökülürler ya da yeni kullanımlara adapte edilmektedirler.

Dünya fuarları ve atletik oyun kompleksleri kesin sınırlarla inşa edilmekte ve birçok mimar, altyapı tasarımcısı ve girişimcilerin ortak çabalarına gereksinim duymaktadırlar. Fuarlar, eğlence parkları ve tematik parklar, halkın gösterdiği ilgiye göre farklı işlevlerin yer alacağı şekilde tasarlanırlar ve kullanıcı merkezlidir. Çoğunlukla kentsel tasarım kapsamında düşünülmezler. Ancak kentsel tasarım sorunlarının bütün

karakteristiklerine sahiptirler. Tematik parklardan bazıları, özellikle küçük olanlar kentsel tasarıma iyi örnekler olabilirler [14].

3.2.1.2 Tasarım Kontrolleri

Tasarım kontrolleri, projede belirlenen ilkelerin hayata geçirilmesi süreci ve uygulama sonrası evresinde denetime olanak veren araçlardır.

Kentsel tasarım, planlama ve mimarlığın merkezinde yer almaktadır. Her iki disipline doğrudan veri ileterek sonuç ürüne ulaşmada, politikaları ve programları ortaya koymaktadır. Kentsel tasarım uygulama araçları olarak sunulan kontroller aynı zamanda kullanıcı, mimar ve yasal sorumlulara açıklamalar getirmektedir. Kentsel tasarım kontrolleri, geniş bir çerçevede, planlama ortamından hareketle karar vericileri yönlendirmektedirler [35].

Tasarım kontrolleri bir diğer açıdan bakıldığında kentsel tasarım sürecinde Performans değerlendirme araçları olarak da kullanılabilirler. Tasarım kontrolleri kendine özgü, nümerik, kavramsal, kuramsal parametreleri olan bir tür Performans değerlendirme çerçeveleridir [24].

Kentleri iyileştirmek, geliştirmek ve yaşanılabilen yerler haline getirmek için, insan ölçeğine inilmesi gerekliliğinin farkına varılması ile tasarım kontrolleri önem kazanmaya başlamıştır. Kentsel uyum, birliktelik ve yapılanmış düzene ilişkin ilginin artması ile birlikte, değişik aktörlerin/güçlerin kentlerin değişim ve gelişim süreçlerine katılmaları, tasarım kontrollerinin kullanılmasını gerektiren önemli etkenler arasında yer almaktadır [39].

Tasarım kontrollerinin bu denli önem kazanması şu değerlendirmelere dayanmaktadır [35]:

- Kentsel çevre ve yapılanmış düzene ilişkin ilgi artmış ve özellikle kamunun göstergesi haline gelmiştir.
- Kentsel gelişim sürecinde güçler dağılmış, yeni güç yapıları oluşmuş ve değişik aktörler süreci etkiler hale gelmiştir.

- Kentsel yaşamın hızı çevreyle bütünleşmeyi getirmiş, çevre kalitesini izlemeyi ve özellikle beklentileri arttırmıştır.
- Yerel yönetimlerin hizmet yarışı, medyanın etkisi ile daha farklı gelişmeler üretilmesi gereğini ortaya koymuştur.

Tasarım kontrolleri uygulandıkları kentin karakterlerini içinde barındıran, kentsel görünüm ile tasarım stratejilerinin uyumlu olduğu bir çerçevede olmalıdır. Tüm bu niteliklerin sağlanabilmesi için gerekli olan kentsel karakter analizlerinin (sokak örüntüsü, karakteristik yapılanma, açık alanlar, yapılı-doğal çevre vs.) doğru bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bu analizlerin doğru bir şekilde yapılması, net olması ve amaçlarının iyi bir şekilde belirlenmesi, kentsel, görsel ve yaşam kalitesi açısından büyük önem teşkil etmektedir.

Tasarım kontrollerinin uygulamada başarılı olabilmeleri için, etkili tasarım politikalarını içermeleri gerekmektedir. Kent kullanıcılarının tasarımı doğru algılaması, başarıyı da beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, kentsel tasarım kontrollerinin oluşum ve uygulama sürecine halkın katılımı sağlanmalıdır. Aynı zamanda tasarım kontrollerinin hazırlanmasında birçok aktörün rol oynaması, uygulamada yaşanacak sorunların azalmasına, bu süreçte gelişecek baskıların etkisinin yayılmasına yol açar. Hazırlanma ve uygulama sürecinde, kamunun katılımı ve onayının alınması, demokratik bir araç olarak kentin gelişimine ve değişimine katkısı büyük olacaktır.

Günümüzde kent kimliğinin kaybolmasının, tekdüzeliğin ve tasarım kalitesinden yoksunluğun önüne tasarım kontrolleri ile geçilmektedir. Burada istenen tasarım, planlama ve uygulama bütününde belli standartlar getirerek yüksek kaliteye ulaşmaktır [39].

Tasarım kontrolleri yerel meclisler tarafından yasalaştırıldıkları zaman yasal statü elde ederler. Yasal statü tasarım kontrollerine kamu yararına çalışma zorunluluğu getirir. Lang [14], tasarım kontrollerinin hedeflerini şöyle sıralamıştır:

- Ekolojik kümeleri korumak
- Kamusal mekânları tanımlamak, belirlemek

- Kullanımları kısıtlamak veya belirlemek
- Bazı özel gelişmelere ağırlık vermek
- Mevcut kaliteyi korumak
- Kamusal sanatın doğasını ve yerini belirlemek, vurgulamak

Konuk [35], tasarım kontrollerinin süreç içindeki rolünü ve hedeflerini daha ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır;

- Tasarım kontrolleri planlama süreciyle birlikteliği oluşturarak, önceden algılanan, ulaşılabilen, nesnel bir çerçeve kurarak planın başarısına bir katkı sağlayacaktır.
- Tasarım kontrolleri, planlama ve tasarım süreçlerinin birbirini desteklemesi tasarım kalitesine ulaşmada, tasarımın süreçle bütünleşmesi anlamına gelecektir.
- Tasarım kontrolleri, yaratıcı tasarımı korumak için anlatımın değeri ve planlama sürecinde gerekliliğini teşvik edecektir.
- Tasarım kontrolleri, tarihsel olan ya da var olan kurguya önem vererek sorumluluğun birliktelik üzerine yasallaşmasına çalışacaktır.
- Tasarım kontrolleri, çok aktörlülük, profesyonel yapı ve gelişim arasındaki köprüyü oluşturacaktır.
- Tasarım kontrolleri, tasarımı yorumlamada tasarım dilini oluşturarak kentsellik ve mimari arasındaki tamamlayıcı rolü almaktadır.
- Tasarım kontrolleri, geniş kapsamlı nitelikleri nedeniyle mimaride sınırlandırıcı, detay ve standarda yönelik olmaktan öte, sosyal, görsel, mekânsal, işlevsel, algısal, sürdürülebilir ve bağlamsal boyutlarda zengin ve esnek çerçeveler sunmaktadır.
- Tasarım kontrolleri, tasarım kalitesi bağlamında yükleri nedeniyle, yapılanmış çevrenin kamusal rolünü ifade etmektedir. Bir başka deyişle demokrasinin meşruluğu ve arabulucu yapısında kentsel çevre kalitesinin savunucusudur.
- Tasarım kontrolleri, planlama ve tasarım sürecinin bir parçası olarak, uyumlu bir aracılık ile çatışmalar arası denge gücüdür.

Tasarım kontrolleri kentsel gelişmeye ilişkin bir süreçtir ve bu süreç değişik gruplar arasında en önemli amacı kamu yararı olması gereken bir anlaşma gerektirmektedir. Programlar, politikalar, planlar ve rehberlerin oluşturduğu tasarım kontrolleri, kentsel tasarım sürecinde, mekânsal sürekliliğin sağlanması açısından denetim sağlamakta olan bütünleştirici bir süreçtir. Yerel çevresel değerlerin bir ifadesi olması gereken tasarım kontrolleri, kötü ve kalitesiz tasarımları engellemekte ve tasarımda standartları belirlemektedir [39].

Tasarım kontrolleri, tasarım programları, tasarım politikaları, tasarım planları ve tasarım rehberleri olmak üzere dört farklı kategoride incelenmektedir.

1. Kentsel Tasarım Programları

"Kentsel tasarım programları, mevcut çevreyi işlevsel ve estetik hale getirmek için hedeflenen kentsel düzen ve çevreyi tanımlar. Kentsel tasarım sürecinde kolektif katkıların sürekliliğini sağlar" [14].

Kentsel tasarım sürecinde, anlayış evresinin ürünü olan tasarım programları organize ve sistematik kontrollerdir. Kentsel düzenin ve çevrenin sağlanması ancak kolektif katkıların sağlanması sonucunda olacaktır. Kentin ortak kaynaklarının ve güçlerinin kent için harekete geçirilmesi tasarım programları ile mümkün olmaktadır [35].

2. Kentsel Tasarım Politikaları

Kentsel tasarımda politikalar geniş kapsamlı bir ifadedir. Özel bir karara yönelen bütünsel eğilimi ifade eder. Başarılı kentsel tasarım şemalarının ardında mutlaka bir tasarım politikası yer almaktadır. Tasarım politikaları, yerel çevresel değerlerin korunmasında ve sürdürülmesinde aracılık yapabilmektedir. Güncel kentsel tasarım dilinde tasarım politikaları yeni ilkeler kazanmıştır. Okunabilirlik, geçirgenlik, bölgesel karakter, yerel kimlik, çok işlevsellik vb. bunlardan bazılarıdır [35].

3. Kentsel Tasarım Planları

Kentsel tasarım planları, fiziksel kent planı gibi kentsel tasarımcının ürettiği dokümanlardır. Bu planlar, tanımlamalara ilişkin açıklamalar, kesin gösterimlerle birlikte çok detaylı yönlendirici kararları içermektedirler. Planlar yapılanmanın

çerçevesini ortaya koymaktadırlar. Yapılarda kullanım, hacim, yükseklik, bina cephesi iyileştirilmesi ile ilgili konularla, kamusal alanlara ulaşım, yapılı çevrenin görünümü, kimlik değerlerinin korunması ve sürdürülmesi gibi mimari tasarım, açık alan ve peyzaj konularını kapsamaktadırlar. Kentsel tasarım planları, kentin fiziksel biçimi, çevrenin geliştirilme potansiyeli ve ihtiyaçları ile ilgilenmekte, bu konulara kentsel tasarım kapsamında titiz bir yaklaşım getirmektedir [43].

4. Kentsel Tasarım Rehberleri ¹

Tasarım rehberleri belirli bir yer, bölge, alan için geçerli olacak tüm tasarım standartlarını, yöntem ve tekniklerini veren açıklayıcı ve yönlendirici kitaplardır. İmar planı raporundan daha gelişmiştir. Üçüncü boyut, mimari karakter, detay, malzeme, koruma ve ulaşım gibi tüm konuları olarak ele almaktadır. Yerin özelliklerine, zamana ve projeye özgü özel ifadeleri kapsamaktadır [14].

3.2.2 Girişim Süreci ve Finansman

Tüm kentsel tasarım projeleri, finansal yatırımlarla hazırlanmakta ve yapılı çevre, üst yapı, altyapı yatırımları sonucu şekillenerek uygulamaları yapılmaktadır. Kamu sektörü ve özel sektörün yerel ekonominin durumu ve yasalarla gelişme sürecini oluşturan kararları bu çerçeveyi belirlemektedir.

Kentsel tasarım projesinin fizibilitesi, tasarım rehberlerinin yazılmasından sonra girişimcilerinin finansman için gerekli parayı bulmaları ve proje ile ilgili politik süreçlere bağlıdır. Finansal fizibilite; projenin ne kadara mal olacağıyla ilgili kabullere, var olan pazara ve paranın değerine göre değişir. Çünkü yatırılan paranın geri dönüşünde bu faktörler etkilidir [14].

Piyasa:

Bir kentsel tasarım projesinin finansman boyutu piyasaya bağlıdır. Olası bir girişimi desteklemek için gerekli olan piyasa, hizmet arayan nüfus ve onların ödeme

¹ Kentsel Tasarım Rehberleri ile ilgili olarak daha geniş bilgi "Bölüm 4" te verilmiştir.

kapasitesinden oluşmaktadır. Piyasanın özel sektör ve kamu sektörü için farklı özellikleri vardır. Kamu sektörü; büyük oranda, vergi için zemin hazırlayan, başka yatırım fırsatları yaratan veya kamu hizmetlerini destekleyen girişimlerle ilgilenmektedir. Özel sektörde ise belirli bir girişim, hizmet götürülecek topluluğun alım gücü, çevre alanların fiziksel yapısı ile maliyet ve finansman olanaklarına bağlıdır [14]. Kamunun davranışları ve yaklaşımları piyasayı değiştirmektedir. Talepteki değişimler toplumun demografik yapısındaki değişimlere bağlıdır.

Kamu Sektörü:

Kamu sektörünün girişimci rolünü yerine getirmesi için üç tip plan gerekmektedir. Bunlar [14]:

- Bütün yetki alanları için, içinde her bölgenin detaylı planları bulunan, hepsinin üzerinde bir fiziksel plan,
- Sermaye gelişimi ve finansman planı,
- Adım adım girişim ajandasını oluşturan stratejik plan.

Fiziksel plan, ekonomik ve sosyal politikaların yürütülebilmesi için yapıları çevrenin planını değiştirmek gerektiğinde ortaya çıkmaktadır. Fiziksel plan, olması hedeflenen girişimleri tanımlamaktadır.

Sermaye gelişimi planı, kamu sektörünün kentsel çevrenin kamusal ilgisini nasıl geliştirmeyi önerdiğini göstermektedir. Bir projenin topluma iyi hizmet edebilmesi için onu yürütmek için gerekli erişilebilen kaynaklara dayanması gereklidir. Her sermaye projesi için bir finansman kaynağı ve bu kaynağı kullanmak için bir yöntem geliştirilmesi gerekmektedir.

Stratejik plan; girişimde yer alan tüm kamu ve özel sektör sorumluluklarını, belirli amaca ulaşmak için son tarihi ve kamu sektörünün projeleri kentsel tasarım rehberlerine uygunluk açısından izlediği değerlendirme sürecini kapsamaktadır. Aynı zamanda bu plan, kapsadığı eylemler, kamu yatırımlarının geri dönüş oranı ve beklenen vergi kazanımları gibi girişim için belirli ölçütleri de tanımlamaktadır.

Özel Sektör:

Özel sektör, girişimleri için her zaman finansal açıdan başarı olasılığı yüksek yatırım fırsatları aramaktadır. Bu sebeple, piyasa şartlarının nasıl olduğu konusunda bilgi sahibi olan ve bürokratik çevrenin özelliklerini bilen kentsel tasarımcılar özel sektör ile yapılacak olan çalışmalarda başarılı olurlar.

Proje Finansmanı:

Kentsel tasarım projelerinin finansmanında iki temel mali kaygı vardır. Bunlar:

1. Bir projeyi inşa etmek için gerekli sermayenin maliyeti
2. İnşa edilmiş bir projenin işletme ve sürdürme maliyeti

Birincisi her zaman ilgi alanı içinde olurken ikincisi genellikle ihmal edilmektedir [14].

Sermaye Maliyeti ve Girişim Süreci:

Sermaye maliyeti, arsanın fiyatını, girişimi mümkün kılacak yapısal gelişmeleri, yapım maliyetini ve bütün girişime ilişkin idari harcamaları içermektedir. Yatırım için gelirler yerel veya uluslar arası olabilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki girişimcilerin çoğu İngiltere ve Kanada desteklidir. İngiltere ve Kanada' da ki girişimlerin çoğu da Amerika desteklidir. Her üç ülkede de çok sayıda Japonya destekli yatırımlar bulunmaktadır. Yerel kaynaklara yerel güven hala vardır. Ancak yatırımların çoğu dışarıdadır. Bu eğilim, şehirleri ve kentsel tasarımı iki şekilde etkilemektedir. Yatırımları destekleyenler uluslararası girişim fırsatları aramaktadırlar ve mimarlar uluslararası çalışmaktadır [14].

Girişimcinin, bu süreçte en önemli gördüğü nokta girişimlerinin emniyeti ve güvenliğidir. Girişimin emniyeti, projenin uygulanması, güvenliği ise projenin öngörülen getiriye sağlaması olarak açıklanabilir.

Bir mekânda girişimcilerin kamu yararını gözetmeleri için kısıtlayıcıların değil özendiricilerin kullanılması fikri temel alınmalıdır. Buna verilecek örnekler içinde tarihi binaların canlandırılması için vergi affı, özellikle tarihi çevrelerdeki yapıların korunmasıyla ilgili olarak otopark ve bina kodlarının gevşek tutulması ve karşılığında kamu hizmeti alınması kaydıyla yüksek yapılara izin verilmesi sayılabilir [14].

İşletme ve Koruma Süreci:

Maliyet işin içine girdiği için girişimcilerin projelerinin sürdürülebilirlikleri ve yapıldıkları zaman sağlayacakları kamusal yükümlülükleri ile ilgili verdikleri sözlerini tutma kabiliyetleri hakkında kaygılar olmaktadır. Bir projenin sosyal ve ekonomik olarak sürdürülebilmesinin maliyetine bağlı olarak proje hayatta kalabilecektir. Böyle bir belirleme, tasarımın özellikleri kadar proje için ayrılan fonun kaynağının iyi planlanmasına, hayati beklentilerinin doğru tahminine ve işletme yönteminin seçimine dayanmaktadır [14]. Bu öngörülen girişimin sermaye maliyetinin belirlenmesi kadar önemlidir. Eğilim bunların kentsel tasarım planının birer parçası olmaları yönündedir.

Yakın gelecekte kentler ve banliyölerdeki girişimlerde kamu ve özel sektör işbirliği tekniklerinde yeni gelişmelere sahne olacak gibi gözükmektedir. Devlet, girişimleri finanse etmek için yeni teknikler arayışına girecektir. Ayrıca bugüne kadar kamu sektörü sorumluluğu olarak gelmiş bazı hizmetler özellikle altyapı maliyetleri için karşılığını ödemek koşuluyla özel sektörün desteğini arayacaktır. Özel sektörün, kamu sektörü yatırımlarının karlarını etkileyeceğini ve kamu sektörünün elde edilen karları tekrar kamu yararı için kullanmak gibi bir sorumluluk taşıdığını kabul etmesi gerekmektedir. Böylece uzun vadede iyi yatırım fırsatları yaratarak özel sektöre yardım edecektir. Çevrenin kalitesinin insanlar için öneminin artması ile birlikte devletin arsa temini, bölgenin canlandırılmasına yönelik gelişim politikaları çeşitlilik kazanmaktadır [14]. Yakın gelecekte yerel yönetimler bu maliyetleri vergilerdeki artışlarla değil kamudan özel sektöre devretme yoluyla çıkaracaklardır.

3.2.3 Yönetmel Araçlar

Kentsel tasarım, kabul gören yeni bir uzmanlık alanı olmasından dolayı, yasal yönetmel yapısı birçok ülkede tam olarak oturamamıştır. Yönetmel yapısı gelişme gösterse de yasal açıdan desteklenme aşamasında zorluklar görülebilmektedir.

Kentsel tasarımın yönetmel yapısını, mevcut yasalar ve bu yasaları hazırlayan üst makamlar ve/veya yerel yönetimler oluşturmaktadır.

3.3 Bölüm Sonucu

Kentler, toplumsal eylemlerin ve bireysel davranışların zaman ve mekân boyutunda biçimlendiği yerlerdir. Bundan dolayı kentsel tasarım, kentler gibi sürekli gelişim ve değişim içerisinde olan dinamik bir olgudur. Bu dinamikliği besleyecek olan ise kentsel tasarım süreçlerinin birbirlerini tamamlayıcı şekilde doğru işlemesidir.

Günümüzde kentsel tasarım disiplini, sadece kentsel mekânlar yaratmak ya da büyük ölçekli kentsel/mimari projeler olmaktan öte farklı bir kimliğe sahip olmuştur. Bu kapsamda kentsel sürekliliği ve mevcut çevreyle bütünleşmeyi sağlayabilmek için sadece üzerinde çalışılan alanın/bölgenin fiziksel düzenlemeleri değil ekonomik, sosyal ve politik yönleri üzerine de çalışmalar yapmakta, problemleri saptayarak, çözümler önermektedir.

Doğru kentsel tasarım müdahaleleri, her gün değişen küresel dünya da kentlerin gelişim ve değişimini kentsel kaliteyi arttıracak şekilde sağlar, denetler ve yönlendirir, kentliler için kentsel kimliğin ifadesini ve çevresel algılamayı güçlendirir.

Kentsel tasarım, kentsel mekânda çok boyutlu ve ayrıntılı düzenleme yapmak, kentsel refah için sahip olduğu tüm bu amaç ve politikaları gerçekleştirebilmek, uygulanabilir ve süreç içinde izlenebilir kılmak, tasarımda gerekli olan tüm kuramsal ve kavramsal içeriği hayata geçirebilmek ve etkili olabilmek için uygulama araçlarına ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç olarak, farklı disiplinlerin ve aktörlerin katılımıyla, kentsel tasarım uygulama araçlarının kentsel tasarım sürecinde aktif olarak yer alması gerekliliği görülmektedir. Bu araçlar, kent mekânlarının doğru şekilde düzenlenmesini, birbiriyle uyumlu yapıları çevrelerin oluşturulmasını ve geliştirilmesini, kamu yararının gözetilerek bütüncül bir yapı oluşturulmasını sağlayarak, günümüz kentlerinin en büyük problemi olan kaotik, kimliksiz kentsel mekânlar ve kentsel kalite gibi problemlere çözüm olmaktadır. Tüm bunların, kentsel kontrol aracı olarak kentsel tasarım rehberleri için bir altyapı ya da çerçeve oluşturduğu görülmüştür.

KENTSEL TASARIM REHBERLERİ

Kentsel tasarımın gelişmesiyle birlikte rekabetçi kentler ortamında sürdürülebilir ve daha yaşanılabilir kentler yaratmak için kentsel tasarım kavramının uygulama araçlarından biri olan kentsel tasarım rehberleri ortaya çıkmıştır.

Tasarım rehberleri, tasarım kontrolünün uygulama araçlarından biridir. Bu rehberlerden, amaçları ifade etme/önerme, doğrudan tasarım öğeleri sunma veya tasarımları değerlendirme/kontrol etme konularında araç olarak yararlanılabilir. İmar planlarının ve diğer niceliksel standartların tamamlayıcısı olabilirler.

Tasarım rehberleri öncelikli olarak kentsel tasarım alanında kullanılmaya başlanmıştır. Kentsel tasarım alanında tasarım rehberleri; kentin ve kent parçalarının kontrolünü yönlendiren, ya da kentin bütünü için gerekli tasarım ölçütlerini içeren, yönlendiren, biçimlendiren kurallar bütünü olarak tanımlanmaktadır [44]. Diğer bir deyişle, kentsel büyümenin getirdiği fiziksel mekânsal değişimleri disiplin altına almak, yeni tasarımları, kentsel yenileme ve koruma çalışmalarını yönlendirmek amacıyla özellikle kentsel tasarımcı, kent plancısı, belediyeler ve diğer kent yönetim birimlerinin kullanmak durumunda oldukları kavram çerçeveleri içermektedir [45]. Başka bir tanımda ise, tasarım rehberinin amacı, kentsel tasarımda yeni politikalar ortaya koymak değil tasarımda daha yüksek standartları geliştirmek ve planlama sisteminde tasarım için yer alan hükümet politikalarına paralel ve destekleyici nitelikte, teşvik edici ayrıntılardır [46].

Tasarım rehberlerinin içeriği, farklı formatlarda ve ayrıntı düzeyinde olabilmektedir. Yere özgü olma niteliği ile bağlantılı olarak, her yer farklı nitelikler taşıdığından bu farklılaşma kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Fakat birçok tasarım rehberinin hazırlama süreci birbirine benzemekte, bu süreçte öncelikle ilgili politikalar sunulmakta, bu politikaları yönlendirecek ilkeler ortaya konmakta, mevcut durumları ve bu arada yerel kimliği oluşturan öğeler analiz edilmektedir [47].

Bir rehber, yapılaşmış çevrenin tüm görünüşüyle ilgilenmekte; binaların, mekânların tasarımı, peyzaj ve ulaşım sistemlerini içeren her ölçekteki planlama ve tasarım hedeflerini kapsamakta, ele aldığı bölgede gelişmeyi yürüten otoriteler, uzmanlar ve öncelikle orada yaşayan toplumu yakından ilgilendirmektedir [46].

Tasarım rehberleri; güvenlik, yaya, iklime göre yönelme, engelliler için tasarım gibi belli bir temaya yönelik; kent merkezi, konut alanı, koruma alanı gibi dar veya geniş bir alana yönelik; ağaçlar, parklar, sokaklar, aydınlatma elemanları gibi kentin yalnızca belli özelliklerine yönelik olabilir [47].

“Tasarım rehberleri bir topluluğun belki de en ayrıntılı tasarım politikalarının ifade bulabileceği araçlardır. Niceliksel standartlar verebilirler ama daha çoklukla, nitelikseldirler” [47].

4.1 Kentsel Tasarım Rehberlerinin Ortaya Çıkış Süreci ve Gelişimi

Kentsel tasarım rehberlerinin tarihsel süreç içindeki yerini belirtmek, kentsel tasarım rehberleri üzerine yapılan tanımlamaların net anlaşılabilmesi açısından önemlidir.

Hızla gelişen, değişen ve büyüyen kentlerde, kentsel gelişimin yönlendirilebilmesi, sürdürülmesi ve denetimi için kentsel tasarım kontrol araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bir kontrol aracı olarak ortaya çıkan kentsel tasarım rehberlerinin tarihsel süreç içindeki gelişimi, planlama ve kentsel tasarım alanlarındaki değişim/gelişim ile doğru orantılı olarak şekillenmiştir. Bu süre içinde tasarım rehberleri ilk olarak İngiltere ve Amerika’da kullanılmaya başlamış ve gelişmiştir.

Genel anlamda kentsel tasarım rehberlerinin tarihsel sürecini, kronolojik olarak şu şekilde belirleyebiliriz [29]:

1970' ler- İngiltere’de tasarım rehberlerinin kullanılması ve yayılması. 1973’ te “Essex Tasarım Rehberi”- Konut alanları için çok sayıda tasarım rehberi üretilmiştir.

Essex Tasarım Kılavuzu planlama yazınında tasarım denetimi ile ilgili ilk belge olarak değerlendirilmektedir. Kentsel mekânın kalitesinin arttırılması ve yerleşim karakterinin korunması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, yazılı ve görsel olarak yol gösterici kurallar oluşturulmuştur Kırsal bir yerleşimin yapılaşmasını denetlemek amacıyla hazırlanmış olan Essex Tasarım Kılavuzu ilerleyen yıllarda benzerleri için örnek oluşturmuştur.

1977- İngiltere - “Tasarım Bülteni 32” yayınlanmıştır; konut ve yol altlıkları için daha çağdaş rehberler oluşturulmuştur. Yeni tasarım rehberleri ve tasarım serbestliği için çağrı yapılmıştır.

1989- Amerika - San Francisco şehrinin planlama ve uygulanma aşamalarında tasarım rehberlerinin kullanımı ile oldukça başarılı olunmuştur. Plancılar, uygulama öncesinde kentsel tasarım planı için mikro ölçekte ilkeler içeren tasarım rehberi hazırlamışlardır. Bu çalışma, büyük ölçekli kentsel tasarım çalışması için iyi bir örnektir. Rehber, binaların kütle olarak boyutları, tasarım ve görünüm, ticari servisler, rekreasyon ve açık mekânlar, ulaşım ve sirkülasyon, konutlar, önemli yapılar ve sanayinin korunması gibi alt bölümleri de geliştirilmiştir [48].

1990- İngiltere-Birmingham kentsel tasarım çalışması; kent ölçeğinde tasarımlar belirlenmiş ve rehberler arasında hiyerarşik sıralama yapılmıştır.

Güzellik için planlama savunulmuştur. Tasarım rehberleri ve tasarım kontrolleri daha olumlu hale gelmiştir.

1993- İngiltere’ de tasarım politikaları içinde yerel planlar ve gelişim planları üzerine “pratik tasarım rehberi” hazırlanmıştır.

1990'lı yıllara kadar olan süreçte tasarım rehberleri yerine, kentsel tasarım politikaları belirlenmekte ve uygulanmaktaydı. Sonrasında ise, tasarım rehberlerinin kent için gerekliliği ve her alanda yarattığı fırsatlar görülmeye başlanmış ve politikalar ile birlikte kentsel tasarım uygulama aracı olarak kentsel tasarım sürecinde daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Farklı alanlar, temalar vs. için uygulanan kentsel tasarım rehberlerinin buna bağlı olarak ölçek ve içerikleri de değişime uğramış, özellikle konut alanlarında

kullanılan rehberler, belirtildiği üzere farklı bölgelerde, farklı projelerde uygulanmaya başlamıştır. Günümüzde ise yayılarak, Amerika ve İngiltere'den uzakdoğu ülkelerine (özellikle HongKong, Pekin vb.) kadar tüm dünyada, gelişmiş ya da gelişmekte olan kentlerde kullanılmaktadır.

4.1.1 Kentsel Tasarım Rehberlerinin Amerikan ve İngiliz Sistemlerine Göre incelenmesi

Kentsel tasarım rehberlerinin ilk olarak İngiltere ve Amerika' da kullanılmasından dolayı, bu iki farklı sistemin temel yapılarının bilinmesi, rehberlerin genel açıklaması ve özelliklerinin belirlenmesi açısından önemli yer tutmaktadır.

4.1.1.1 Amerikan Sistemine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri

Amerikan sisteminde, kentsel tasarım çalışmalarında proje esastır. Bu sistemde yerel idare, kamu yararı, yatırımcılar, tasarımcılar, uygulamacılar (yani kentsel tasarımın bütün aktörleri) arasında geleceğe yönelik sürekli görüşmeler yapılarak sürecin daha dinamik olması sağlanır. Bu şekilde kişilerin ve kurumların arazi ve mülk geliştirmede kamu yararını gözetmeleri de sağlanır. Amerikan sistemi ağırlıklı olarak ilgili eyaletin kanuni düzenlemelerine dayanır. Oysa birçok ülkede gelişim kontrolleri hükümetin idari bir işlevi olarak uygulanır. Mimarların kentsel tasarıma ilgilerinin artmasının ya da kent mekânı ile daha fazla ilgilenmelerinin nedeni, tekil yapıların ne kadar iyi tasarlanırsa tasarlansın bir bütünü oluşturmada yetersiz kalmalarıdır [32].

Birleşik Devletler' de tasarım kontrolleri ve onun uygulama yöntemleri, anayasasının 5. ve 14. Maddeleri çerçevesinde uygulanmaktadır. "Hiç kimse yaşam hakkından, özgürlüğünden, mülkünden yürürlükteki kanunlar dışında mahrum edilemez. Hiçbir durumda..." ilkesinden yola çıkan anayasa maddesi, kentlilere demokratik bir yaşam çevresi kazandırmaktadır.

Rehberler, yerel yönetimler ve meclisler tarafından çıkarılmış ve yasal statüleri olan tasarım kontrolleri olmalarına karşın, anayasanın bahsedilen maddeleri uyarınca halk veya uygulayıcı tarafından bazen müdahaleye uğramakta, aynı zamanda desteklenebilmektedir.

4.1.1.2 İngiliz Sistemine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri

İngiliz sisteminde kentsel tasarım sürecini yönlendirmek ve kontrol etmek için kullanılan imkânlar ve yapılabilecekler için tasarımın kontrolündeki 4 ana başlık şu şekildedir [29]:

- Mimarlık üzerine üstün gelen kentsel tasarım endişeleri,
- Kentsel tasarım kavramının politik ve rehberlik temelini oluşturulması,
- Alan değerlendirilmesinin kullanım açısından kabul edilmesi,
- Merkezi hükümet ve yerel yönetimlerce hiyerarşik tasarım politikası ve rehberlerinin kabul edilmesi.

İngiltere’ de rehberlerin ilk kullanılmaya başladığı zamanlarda hükümet tarafından hazırlanmış ve ölçütleri konulmuştur. Bu rehberlerde, daha çok çevresel detaylara önem verilmiş, bireysel ve özgün detaylara fırsat verilmemiştir. Zaman içinde kentsel gelişimler sonucu değişen bakış açıları ve kamunun da desteği ile rehberlerin uygulanacakları çevrelere özel olmaları ve yerel yönetimler tarafından hazırlanmalarına doğru adımlar atılmıştır.

Günümüzde İngiliz sistemi [29]:

- Tasarım kontrolleri, hakların çiğnenmesini ve kalitesizliği engeller,
- Tasarım kontrolleri mimarların kötü ve ucuz proje taleplerine karşı çıkmalarını sağlar,
- Tasarım kontrolleri demokratiktir, kamunun çıkarlarını korur.
- Tasarım kontrolleri güvenilirlerdir, seçilmişlerce hazırlanırlar,
- Tasarım kontrolleri popüler zevk ile profesyonel zevk arasında köprü kurar,
- Mimari toplumsal bir sanattır. Müşteriden öte yerel halk yapılan bina ile yaşar, ilkelerini içermektedir.

Aynı zamanda İngiliz sisteminde tasarım rehberlerinin hiyerarşik olarak uygulama alanlarını da dört kademedeyi inceleyebiliriz [29]:

- Ulusal
- Stratejik
- Bölgesel/Kentsel
- Bireysel Arazi

Tasarım rehberi için oluşturulacak politikanın yapısı ve rehberi oluşturacak bir yaklaşım, uygulama için sadece bir çerçeve çizecektir. Her bölge kendisine has kalite, fırsat, tehlike ile karşı karşıya olup kendi yerel otorite eylemini oluşturacaktır. Bu oluşum dört aşamadan oluşmaktadır [49]:

- Analiz
- Sentez
- Değerlendirme
- Karar verme

Bu aşamaların hiçbiri bağımsız olarak ya da birbirinin devamı olarak değerlendirilmezler. Bunlar birbirini takip eden döngüsel işlevler olarak ele alınırlar ve Kentsel tasarımın yapısı bu şekilde oluşur ve işler.

Yerel yönetimlerin rehber içeriğinde koruma alanları ile ilgili yönetmelikler en gelişmiş analiz örnekleridir. Kültürel mirası korumak, İngiliz hükümetinin kentsel tasarım sürecinde önemle üzerinde durduğu konudur. Bu sebeple, korumanın ve kontrolün sağlanması için bu yönde yönetmelikler çıkmasını teşvik ederler.

4.2 Kentsel Tasarım Rehberlerinin Özellikleri

Bu bölümde, kentsel tasarım rehberlerinin tüm yapısal özellikleri, kapsamı, niteliği, hedef ve ilkeleri detaylı bir şekilde açıklanacak ve tez kapsamında sunulacak olan model için gerekli olan altyapıyı oluşturacak şekilde irdelenecektir.

4.2.1 Kapsamı, Nitelikleri ve Hedefleri

“Tasarım rehberleri, belirli bir yöre için geçerli olacak tüm standart yöntem ve teknikleri veren açıklayıcı ve yönlendirici kitaplardır. Rehber, imar planı raporundan daha fazla gelişmiştir ve üçüncü boyut, mimari karakter, detay, malzeme ve ulaşım gibi konuları detaylı biçimde işler [50].

“Tasarım rehberleri, kentsel büyümenin getirdiği fiziksel mekânsal değişimleri disiplin altına almak, yeni tasarımları, kentsel yenileme ve koruma çalışmalarını yönlendirmek amacıyla özellikle kent tasarımcısı, kent plancısı, belediyeler ve diğer kent yönetim birimlerinin kullanmak durumunda oldukları kavramsal çerçevelerdir. Rehberlerin amacı, kentsel sorun alanlarına ilişkin projelerin sosyal ve fiziksel programlarını ve ifadelerini sistemleştirmek olarak da tanımlanabilir [45].

Rehberlerin, kamusal alanların tanımlanması ve tasarımı, belli kullanımların ve bina biçimlerinin belirlenmesi ve/veya sınırlandırılması, gelişmenin yönlendirilmesi, mevcut kentsel çevrenin korunması, kamusal sanatın konumlanmasını ve içeriğinin tanımlanması gibi farklı amaçları olabilir [14].

Tasarım rehberleri belirli bir yerel yönetim kademesinde, ülkenin genel tasarım politikası çerçevesinde, yöresel özellikleri içeren tasarım belirleyicileridir. Tasarım rehberlerinin iyi görev yapabilmeleri, politikaların ve sınırlarının iyi belirlenmiş olmalarıyla sağlanır. Tasarım rehberleri, kamu politikaları ile alanın fiziksel tasarımı arasında bağlantı kurarlar ve tasarımda göz önüne tutulması kabul edilen parametreler oluştururlar [14].

Birçok kentte, farklı bölgeler ya da kent parçaları farklı girişimciler ya da yerel yönetimler tarafından projelendirilmektedir. Bu şekilde uygulanan her proje, kendine ait farklı bir dile, karaktere sahip olmaktadır, bu da kentsel bütünlüğün bozulmasına sebep olmaktadır. Tasarım rehberlerinin kullanımı, farklı ölçekte yapılacak olan tüm uygulamalarda ortak bir dil oluşmasını sağlar.

İngiltere, North Yorkshire bölgesi, Scarborough Şehri Planlama Birimi’ nin hazırladığı Kentsel Tasarım Rehberlerinin açıklama kitabında rehberlerin tanımı şu şekilde

yapılmaktadır: “Rehberler, ne ayrıntılı tanımlamalardır, ne de engelleyici alternatiflerdir. Onlar kentin tercihleridir”.

Tasarım rehberleri (yönlendiricileri), daha fazla denetim ve sınırlama getirmezler. Yaptıkları daha çok, bölge, cadde veya hatta parsel ölçeğinde bir tasarım çerçevesi çizmektir. Bunun yanı sıra, tasarım rehberleri, meydan, konut, peyzaj düzenlemesi gibi belirli konularda alternatif biçimler ya da yaklaşımlar da sunmaktadırlar [43].

Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kapsamı

Kentsel tasarım rehberleri hazırlanış amacına ve içeriğine göre farklılık göstermesine rağmen, genelde şu bölümleri kapsamaktadır [51];

- Rehberin amaç ve hedefleri
- Kapsadığı temel ve detay (özel) konular
- Uygulanabilirlik
- Bazı uygulamaları gösteren örnek detay ve şekiller

Tasarım rehberlerinin uygulandığı alandaki değişimlerin yönlendirilmesi açısından etkisi ve gücü çok fazladır. Bu gücün ve etkisinin belirleyicisi, onları yorumlayacak olan plançı, mimar, kentsel tasarımcı ve yatırımcı gibi aktörlerdir. Tasarım rehberleri, kentsel bütünlüğü, kimliği ve görsel estetiği oluşturmada ve korumada kullanılan önemli araçlardan biri olmasına rağmen, onları düzenleyenlerin, uygulayanların ve yorumlayanların sınırları içinde kalırlar, daha fazla müdahale ortamı bulamazlar.

Bu sebeple, tasarım rehberlerinin belli hedef ve ilkeler doğrultusunda hazırlanması gerekmektedir. Katılımcı tüm aktörlerin amacı, uygulamada ve uygulama sonrasında bu ilke ve hedefleri yakalamak ve korumak olmalıdır. Farklı kuramcılar, tasarımcılar tarafından tanımlanan ve yorumlanan kentsel tasarım ilkeleri, kentsel tasarım rehberlerinin de genel prensiplerini oluşturmaktadır. Bu ilkelerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, rehber ilkelerinin belirlenmesi açısından önemlidir (Çizelge 4.1). Bu ilkeler planlama eyleminde eksik kalmaktadır, bu sebeple kentsel tasarım rehberlerinde önemle üzerinde durulmalıdır.

Şekil 4.1 Kentsel tasarım rehberlerinin kapsamı [51]

Çizelge 4.1’ de 1960’ lı yıllardan itibaren farklı yıllarda farklı kuramcılar tarafından öncelikli görülen ve belirlenen kentsel tasarım ilkeleri verilmiştir. Bu ilkelerin ortaya çıkmasında kentleşme sürecinin değişik evrelerinde (1960’lar, 1980’ler vb.) kent ve kent çevresinde yaşanan negatif ve pozitif değişimlerinde etkisi bulunmaktadır.

Aynı zamanda, son yıllarda dünya genelinde yapılacak tüm uygulama ve tasarımlarda, öncelikli olarak yerini alan evrensel tasarım ilkeleri, yukarıda bahsedilen kentsel tasarım ilkelerinin ve bununla beraber tasarım rehberleri ilkelerinin temelini oluşturmaktadır. Tez içerisinde incelenecek ve belirlenecek kentsel tasarım rehberlerinin tüm ilke, hedef ve amaçları, evrensel tasarım ilkeleri ışığında şekillenmektedir.

Çizelge 4.1 Kentsel Tasarım İlkeleri (John Punter Karşılaştırması) [52]

Kentsel Tasarım İlkeleri (John Punter Karşılaştırması)								
JANE JACOBS 1961	BENTLEY ALCOCK MURRAIN SMITH 1964	KEVIN LYNCH 1982	HOLYOAK 1985	URBAN DESIGN GROUP 1987	WATES 1988	TIBBALDS 1988	BUCHANAN 1988	HRH THE PRINCE OF WALES 1989
Görsel düzenlemeden önce aktivite	Çevreye karşı sorunlu olma	Canlılık (biyolojik ve ekolojik içerikte)	-	Formlara karşı sorumlu olma	Çok kapsamlı algılamada kentsel çevre	Yapılardan önce yerler	Kapının dışında kamusal alanı yaratan yer	Yer olgusu
—	Görsel Uygunluk	Algılama	En iyi olanı unutmamak, cephe hattına hassasiyet	—	—	Tarihe saygı ve hassasiyet	Bağlam ve tarihle dialog, sokağı yeniden yaratma	Uyum ve bağlam
Karma kullanım, karma dönem, karma rant yoğunluğu	Değişim	Uygunluk	Birden fazla kullanım	Karma kullanım	—	Karma kullanımları özendirmek	—	—
Sokak Belirginliği	İnsan ölçeği	Canlılık	—	—	—	Ölçekle sınırlama	—	Bağlama göre ölçek içinde kalmak
Geçirgenlik (kısa bloklar)	Geçirgenlik	Erişim	—	Kamusal Erişim	—	Yaya geçirgenliğini özendirme	Kamusal mekân ve hareket sistemleri	—
Sosyal kaynaşma ve birlikte değerlendirme	Kişilik kazandırma	Kontrol	Kabul edilebilir Kişilik kazandırma	Birlikte değerlendirme	Bireysel sorumluluk	Sosyal kaynaşma ve birlikte değerlendirme	Profesyonel yetkililer, yerel aksiyon ve kontrol bütünlük deneyim kaynakları optimize etme, çevre eğitim	Topluluk
—	Okunabilirlik	Algılama (algılanabilirliği kadarıyla açıklık)	Görsel erişebilirliği yansıtan kullanımlar	—	—	Okunabilirlik	Bilinen eğilimlere saygı, eklemli anlamlar, iç ve dışla bağlantı	Hiyerarşi
Güçlü mekânlar	Güçlülük ve adapte edilebilirlik	Uygunluk (adapte edilebilir)	—	—	—	—	—	—
Aşamalı parasal imkan	—	Etkinlik	—	—	—	Küçük ölçekte değişim	—	—
Aktivite zenginliği	Zenginlik	—	Olabilir konstrüksiyon, bütüncül süsleme	Uyarma	—	Görsel Beğeni	Doğal zengin malzemeler, hava koşullarını dikkate alan dekorasyon	Malzeme ve dekorasyon
Otomobile yitirilen korunma (güvenlik)	—	İki meta arasında etkinlik(görelî maliyet, sosyal adalet)	—	Korunma, güvenlik, konfor, barınma	—	—	—	Ses ve ışık

- **Evrensel Tasarım İlkeleri**

Çevrenin ve çeşitli ürünlerin, eşit olanaklarla her türlü birey tarafından kullanılabilirliğinin sağlanması yönünde bir yaklaşımın kavramsal yapısı 1980'lerin ortalarında şekillenerek ortaya koyulmuş, “evrensel tasarım”, “herkes için tasarım” gibi farklı pek çok isimle anılan bu tür yaklaşımlar dünyanın çeşitli ülkelerinde geçerlilik kazanmıştır [53].

Evrensel tasarım, tüm ürünlerin ve çevrelerin, yaş, beceri ve durum farkı gözetmeksizin pek çok kişi tarafından kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünselleşme sağlayan bir tasarım yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Yaklaşım, ürün tasarımı, mimarlığa ve kentsel tasarıma, çevre kontrolü sağlayan basit sistemlerden, karmaşık bilgi teknolojilerine kadar değişen ölçekleri kapsamaktadır [53].

1989 yılında Ronald L. Mace tarafından temelleri atılan ve 1996 yılında North Carolina State Üniversitesi'nde Evrensel Tasarım Merkezi (The Center for Universal Design) ismini alan merkez, 1997 yılında “evrensel tasarım” kavramını anlaşılır kılmak ve yol gösterici olmak amacıyla 7 ilke yayımlamıştır [54]. Bunlar:

- Eşitlikçi Kullanım
- Kullanımda Esneklik
- Basit ve Sezgisel Kullanım
- Algılanabilir Bilgi
- Hata için Tolerans
- Düşük Fiziksel Güç Gereksinimi
- Yaklaşım ve Kullanım İçin Uygun Boyut ve Mekân

Eşitlikçi Kullanım:

Tasarım, farklı yetkinlik düzeyleri olan bireyler için kullanılabilir olmalıdır. Farklı kullanıcılar için tasarımda eşit şartlar sağlanmalıdır. Kullanıcılar arasında ayırım olmamalı, kullanıcı damgalanmamalıdır. Güvenlik ve mahremiyet ile ilgili kurallar tüm kullanıcıları kapsamalıdır. Tasarım tüm kullanıcıların hoşuna gidecek nitelikte olmalıdır.

Kullanımda Esneklik:

Tasarım, farklı bireysel tercih ve yetkinlikleri kapsamalıdır. Farklı kullanım biçimleri olanağı sağlanmalıdır. Ürün, sağ ve sol elini kullananlar için aynı derecede kullanışlı ve kullanılabilir olmalıdır. Kullanıcının hata yapmasına veya hassas motor becerileri olmamasına olanak sağlamalıdır. Ürün, kullanıcının farklı hızda algılamasına olanak sağlamalıdır.

Basit ve Sezgisel Kullanım:

Tasarım, kullanıcının tecrübe, bilgi, dil becerisi ve anlık odaklanma düzeyinden bağımsız olarak kolay anlaşılabilir olmalıdır. Gereksiz karmaşıklıktan kaçınılmalıdır. Kullanıcının beklentilerine ve sezgisel kullanıma aykırı olmamalıdır. Tasarım, geniş bir yelpazedeki okuma düzeyi ve dil becerisini kapsamalıdır. Bilgi, önem dercesine göre sıralanmış olmalıdır. Kullanım sırasında ve sonrasında doğru zamanda kullanım bilgisi ve geribildirim sağlanmalıdır.

Algılanabilir Bilgi:

Tasarım, kullanıcı için gerekli bilgiyi, ortam koşullarından, ya da kullanıcının duyuşal algılama becerisinden bağımsız olarak, etkin bir biçimde sunmalıdır. Temel bilgilerin “okunabilirliği” en üst düzeyde olmalıdır. Ürüne özgü unsurlar kullanıcıya kolay açıklanabilir nitelikte farklılaştırılmış olmalıdır. Ürün, duyuşal kısıtlılıkları olan kullanıcıları kapsayacak biçimde, uyumluluğı sağlayacak teknikleri ya da arayüzleri içermelidir.

Hata için Tolerans:

Tasarım, kaza veya istenmeyen davranışlar sonucu ortaya çıkabilecek tehlikeli ve kötü sonuçları en aza indirmelidir. Tasarım unsurlarının en kullanılanları en ulaşılabilir biçimde, tehlikeye sebep olabilecekler ise yok edilmiş, izole edilmiş veya korunaklı biçimde düzenlenmiş olmalıdır. Kaza ve hatalara sebep olabilecek davranış biçimleri ve tasarım unsurları açık olarak ifade edilmiş olmalıdır. Hatalara olanak tanımayan özellikler sağlanmalıdır.

Düşük Fiziksel Güç Gereksinimi:

Tasarım, etkinlik ve rahatlıkla kullanılabilir olmalı, yorgunluğa en az derecede olanak vermelidir. Kullanıcı, vücudunu doğal olmayan konumlarda bulundurmak zorunda kalmamalıdır. Ürün, kabul edilebilir derecede güç kullanarak çalıştırılabilir. Ürün, üst üste tekrar eden davranışları gerektirmemelidir. Uzun süreli güç kullanımı gerekliliği en aza indirilmelidir.

Yaklaşım ve Kullanım İçin Uygun Boyut ve Mekân:

Kullanıcının vücut ölçüleri, duruş pozisyonu ve hareketliliğinden bağımsız olarak, yaklaşma, uzanabilme, elle kullanım ve genel kullanım için uygun boyut ve alan sağlanmış olmalıdır. Hem oturan, hem de ayaktaki kullanıcılar için önemli kullanım öğelerine engelsiz bakış açısı temin edilmelidir. Tüm kullanım öğelerine otururken ya da ayakta aynı derecede kolaylıkla ulaşılabilir. Farklı el büyüklüğü ve el ile kavrama özelliği düşünülmüş olmalıdır. Yardımcı gereçler (tekerlekli sandalye, yürüme gereçleri, vb.) veya yardımcı olacak kişiler için yeterli alan sağlanmalıdır.

Yapılı çevreyi, adaptasyona gerek duyulmadan tüm insanların kullanabilmesini, ancak evrensel tasarım ilkeleri ışığında oluşturulacak kentsel tasarım rehber ilkelerinin uygulaması ile sağlayabiliriz. Kullanıcı boyutunu geniş çapta değerlendirerek, karşılaşılabilecek ve/veya mevcut problemlere, katılımcı tüm aktörlerin bütünleştirici bir tutumla yaklaşması gerekmektedir.

• Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hedef ve ilkeleri

Yukarıda verilmiş olan kentsel tasarım ilkeleri ve evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda kentsel tasarım rehberlerinin hedef ve ilkelerini şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- Hareket (erişim) kolaylığı/Ulaşılabilirlik
- Karakter-Kimlik
- Yerellik ve Strüktür
- Kalite (Kentsel-Mekânsal Kalite, Yaşam Kalitesi, Sürdürülebilir Çevre vb.)

- Eylem Örüntüleri
- Okunabilirlik
- Geçirgenlik
- Gelişme Fırsatları
- Süreklilik
- Çeşitlilik/Esneklik
- Uygulanabilirlik

Hareket (erişim) kolaylığı/Ulaşılabilirlik:

Tasarlanmış çevre, tüm insanlar için geçerli olabilecek öneriler, çözümler içermelidir. Tasarlanan her alana ulaşılabilirliğin sorunsuz ve rahat bir şekilde olması düşünülmeli, buna göre herkes için tasarım kuralları çerçevesinde tasarım yapılmalıdır.

Karakter ve Kimlik:

Karakter kavramı ile amaçlanan her çevrenin kendine ait dinamiklerinin ve kimliğinin olduğudur. Bu dinamikler, yapıli çevrenin şekillenmesi, yaşam şeklinin belirlenmesi, hatta insan ilişkilerinin boyutunu dahi belirlemektedir. Bu karakterin korunması yönünde tasarım uygulamaları çevrenin kimliğine aykırı düşmemelidir. Kentlerin tarihi kültürel birikimlerle oluşmuş kimliklerinin, hem yapı hem de kent bütününde korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Yerellik ve Strüktür:

Strüktürel yönden bakıldığında yapıli ve doğal çevre koruma alanlarının göz önünde bulundurulması ve yerel potansiyellerin kullanılması gerekliliği bulunmaktadır. Strüktürel açıdan yerellik göz önünde bulundurularak, mevcut kimlik-karakter çerçevesinde müdahalelerde bulunmak, seçilecek her malzeme-uygulama metodu için de aynı ilkeler doğrultusunda davranmak gerekmektedir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Kent karakter ve kimliği, yerellik ve strüktür, Bari, İtalya (Orhan, M. arşivi)

Kalite (Kentsel-Mekânsal Kalite, Yaşam Kalitesi, Sürdürülebilir Çevre vb.):

"Kalite" bir nitelik belirlemesinin anlatımı olarak bir şeyin iyi ya da kötü oluşu, üstünlük göstermesi ve mükemmel olması yönleriyle belirlenmektedir. Genelde kalitenin kavramsal açıklamalarında "belirli bir mükemmeliyet düzeyine erişmiş olma" ortak bir değerlendirme olarak ortaya çıkmaktadır. "Kalite" mükemmeliyet derecesi ile eşanlamlı olarak kullanılmaktadır [55].

Kentsel kalite, kaliteli bir yaşam çevresi, yaşayanların fiziksel, sosyal vb. her açıdan memnuniyeti olarak ifade edilebilir. Kentsel kalite ve yaşam kalitesi birbirleri ile paralel olarak artıp azalan kavramlardır ve eşgüdümlü olarak kentlerde görülmektedirler.

Yaşam kalitesi kavramının iki farklı boyutu bulunmaktadır. Birincisi; yaşam kalitesi, bireylerin içinde yaşadığı çevre koşulları (hava ve su kirliliği, konutun konfor şartları vb.) ve kendileriyle ilgili özelliklerinden (sağlık durumu, eğitim seviyesi vb.) oluşmaktadır [56]. İkincisi ise; yaşam kalitesi hem çevresel hem de psikolojik bileşenleri içeren bir kavram olarak açıklanmaktadır [57].

Yukarıda yapılan tanımlamalardan da anlaşılabilirdiği üzere, kentsel tasarım rehberleri, hazırlandığı ve uygulandığı alandaki kullanıcılara, kentsel kaliteyi ve bununla birlikte yaşam kalitesini yükselten tüm olanakları (sosyal, kültürel, kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut vb.), sürdürülebilir bir çevre temasıyla sunmak zorundadır. Ayrıca, bu

olanaklardan tüm bireylerin eşit, dengeli, gereksinimleri düzeyinde yararlanmasını da sağlamalıdır. Kent kullanıcıları için sağlanacak her tür kalite kavramı, sürdürülebilir bir çevre ile çevresel kalitenin sağlanmasıyla bağlantılıdır.

Tasarım rehberleri, kentsel kaliteyi arttırmak amacıyla, açık alanlar, kültürel eylemlerin yer alacağı alanlar yaratmalıdır. Böylece, farklı kesimden her insan için sosyal bütünleşmeyi sağlar. Aynı zamanda, yerel potansiyelleri ekonomik gelişmeyi sağlamak için bir araç olarak kullanır ve daha yaşanabilir çevreler yaratmış olur.

Eylem Örüntüleri:

Eylem örüntüleri, eylemlerin bir arada uyum içerisinde bulunması sonucunda oluşan sistemlerdir. Eylem alanlarının oluşturulması ve korunması ve onlara ulaşılabilirliğin sağlanması insanların eylem ihtiyaçlarını karşılamada önemlidir [52] (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Kent eylem örüntüleri, Trafalgar Meydanı, Londra, İngiltere (Orhan, M. arşivi)

Mevcut olan ve yeni oluşturulan eylem örüntüsünün birlikte hareket etmesi sağlanmalıdır. Günün her döneminde (gece ve gündüz) yaşayan alanlar yaratılmalıdır. Bu şekilde, güvenli, sosyal ilişkileri güçlü ve sürekli yaşayan alanlar oluşması sağlanabilir.

Okunabilirlik:

Kentsel tasarım kararları ve uygulamalarında dikkat edilmesi gereken en önemli konu insan ölçeğidir. Kent mekânlarının insanlar tarafından algılanmaları önemlidir. Kamusal mekânlarda odak noktaları, imaj öğelerinin yaratılması ve mevcut olanların ön plana çıkarılması daha okunabilir mekânlar yaratmaktadır.

Kentsel tasarım rehberleri ile okunabilirliği sokaklarda; doluluk boşluk durumu, yükseklik genişlik oranları ve yönlendirici işaretler, açık alanlarda; alan ölçeği, sınırları, odak noktaları, yeşil alanlarda; yönlendirici yollar, bitki ve kent mobilyaları kullanımı gibi uygulamalarla sağlanabilmektedir [52] (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Kent okunabilirliği, Zürih, İsviçre (Orhan, M. arşivi)

Geçirgenlik:

Kentsel tasarım rehberlerinde insan ölçeği boyutu, yayaya yönelik düzenlemelerin yapılması ile sağlanabilmektedir. Mekândaki doluluk-boşluk oranının yayaya önemli etkisi bulunmaktadır. Yaya yollarının tasarımında, sokakların, meydan gibi açık alanların yer alması gibi, kütleler ve kapalı alanlarda da geçirgenliği sağlayacak kullanımların yer alması gerekmektedir.

Bu bağlamda, geçitler, pasajlar ve arkadlar gibi tasarım öğeleri, yayaya yönelik ve dolaşımı kolaylaştırıcı geçirgen yapılar sunmaktadır. Kent içindeki işlevler arasında

hareketliliği kolaylaştırmak için çeşitli şekillerde bağlanmış yaya dolaşımını bu alanlara erişebilecek şekilde düzenlemek gerekmektedir [52].

Gelişme Fırsatları:

Kent devamlı gelişen ve değişen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu anlamda kentsel gelişmeyi yönlendirebilmek için kullanılacak araçların var olan potansiyelleri değerlendirebilen ve oluşacak sorunlara karşı kontrol mekânizması geliştirebilen bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Böyle bir yapıya sahip olan rehberler, gelişmeyle birlikte önem kazanabilecek boş alanların değerlendirilmesi, özellikli alanların gelişmede potansiyel olarak kullanılması gibi gelişme fırsatları içermektedir.

Süreklilik:

Tasarım rehberleri kapsamında olan her hedef, ulaşılabilir olduğu kadar devamlılık, süreklilik kavramını da içermelidir. İlke ve hedefler belli süreçler içinde geçerli olacak şekilde değil, kentsel mekânlarda uzun süreli etkiler yaratacağı düşünülerek, aynı şekilde uzun süreli çözümler içermelidir. Sürdürülebilir bir çevre yaratarak, belirlenen tasarım ölçütleri, sürekliliği düşünülerek, bu çevre içinde yerini almalıdır.

Çeşitlilik/Esneklik:

Kentsel tasarım rehberleri, yapıli çevrenin tüm gereksinimlerini belirleyerek, özelliklerine, ekolojik yapısına, davranış ve kültürel tercihlerine göre bunlara çözüm bulmalıdır. Bu çözümler doğrultusunda bölge/alan için uygulanacak tasarım ölçütleri, belli sınırları çizmekle birlikte, tasarımcıya-plancıya özgünlük ve esneklik sağlamalıdır. Bu esneklik, rehberin, uygulama ölçeğine, temasına vb. göre özel olmasını sağladığı gibi farklı kent parçalarında uygulanacak kadar genel olmasını da sağlamaktadır.

Uygulanabilirlik:

Rehberlerin, sonuç ürün için belirlediği hedefler, sahip olduğu nitelikler, özellikler için oluşturduğu kavramsal-kuramsal çerçevesinin dışında, hukuksal, yasal, ekonomik vb. tüm boyutları ile uygulanabilir olmalıdır.

- **Kentsel Tasarım Rehberleri Nitelikleri**

Kentsel tasarım rehberleri, tek tip tasarım yaklaşımının tersine, esnek bir yaklaşımla yaratıcılığa izin vermekte, yere özgü olarak farklılıkları göz önünde bulundurmakta, tasarımsal açıdan tüm bileşenler arasında ortak bir dil oluşturmakta, tasarımın geliştirilmesi ve uzun süreli denetimini sağlamaktadır. Tasarımın hedeflerini süreç içinde farklı gruplar ve aktörlerle paylaşmakta, bunun sonucunda kamu yararını her zaman ön planda tutan ortak kararlar alınmaktadır. Bu gibi özellikler, rehberlerin öncelikli nitelikleri arasında sayılmaktadır. Bu özellikler ana başlıklar halinde şu şekilde sınıflandırılmaktadır [47]:

- Esneklik
- Özgünlük
- Süreç yönelimlilik
- Kontrol Mekanizması
- Katılımcılık (yatırımcılar, plancılar, yerel yönetimde görevli kişiler, gelişmenin kontrolü ile ilgili grup, mimarlar)
- Kamu yararı

Şekil 4.5 Kentsel tasarım rehberleri nitelikleri [47]

Esneklik:

Rehberler, yapılı çevrenin tüm gereksinimlerini belirleyerek, özelliklerine, ekolojik yapısına, davranış ve kültürel tercihlerine göre bunlara çözüm bulmalıdır. Bu çözümler doğrultusunda bölge/alan için uygulanacak tasarım ölçütleri, belli sınırları çizmekle

birlikte, tasarımcıya-plancıya özgünlük ve esneklik sağlamalıdır. Esneklikle desteklenen yaratıcılık unsuru yere özgün tasarımlarla da birleşince çok çeşitli rehber örnekleri ortaya çıkmaktadır.

Özgünlük:

Rehberlerin uygulandıkları yere göre farklılıklar göstermektedir. Rehberler, üst ölçekli kararların farklı yerlerde aynı şekilde uygulanması gibi yerelin değerlerinden kopuk, aynılaştırmaya sebep olan yaklaşımlar sergilemek yerine, uygulama yapılan yere göre değerlendirmeler yaparak, o yere ait olan özgün karaktere uygun tasarım kararlarını belirlemektedirler.

Tasarım rehberleri, evrensel değildir. Bir dizi kentin tasarımını yönlendirmeyi de amaçlamazlar, yalnızca özel bir kente yöneliktir [58].

Süreç Yönelimlilik:

Rehberler, müdahale alanlarında gelişen olay ve hareketlere sürece yönelik yönlendirmelerde bulunur. Böylece sadece belli bir dönem için geçerli çözümler yerine, sürekliliği olan ve ilerleyen zamanlardaki sorunlara da çözümler üretebilecek sonuçlar elde edilmesini sağlar.

Kentsel tasarımın proje yönelimli ve süreç yönelimli iki tür ürünü bulunmaktadır. Kent merkezinde bir alışveriş alanı tasarlamak proje yönelimli, merkezdeki gelişme için bir tasarım rehberi oluşturmak ise süreç yönelimlidir [47].

Kontrol Mekanizması:

Tasarım rehberlerinin, kontrol mekanizmasına sahip olması önemli niteliklerinden biridir. Tasarımı kontrol etmek, alınan kararların, belirlenen hedeflerin gerçeğe ve aslına uygun olarak gerçekleşip gerçekleşmediğini denetlemek, gerekli noktalarda müdahalelerde bulunarak yönlendirmeler yapmaktır. Bu anlamda tasarım rehberleri, tasarım kontrollerinin uygulama araçlarından birisidir [58].

Katılımcılık:

Rehberler, hazırlanma ve uygulama süreçlerinde farklı aktörlerin farklı taleplerini aynı paydada buluşturabilmektedir. Böylece katılımcı tüm aktörler arasında uygun bir

anlaşma zemini oluşturmaktadır. Bu nitelik sayesinde, tasarım konusunda bilgi sahibi olmayan aktörlerin sürece katkıda bulunabilmesine imkân verilmektedir.¹

Katılımcılık özelliğiyle, mekânı kullanan veya kullanacak olanların düşüncelerine, yaşam biçimlerine önem verilmesi ve dolayısıyla sosyal özelliklerle, biçim ve eylem özelliklerinin ilişkilendirilmesi sağlanabilmektedir [59].

Kamu Yararı:

Rehberler, sağladıkları katılımcılıkla, farklı taraflar arasında karar ortamı oluşturmakta ve farklı yorumlamalara olanak tanısalar da ana amaçları kamusal alanların oluşturulması, korunması ve geliştirilmesidir. Uygulamaları ve kararları bütününde kamu yararı ön planda tutulmaktadır. Alınan kararlar ile kentte var olan farklı kamusal mekânlar için belli standartlar, mimari ve peyzaj öğeleri belirleyerek kullanıcıların tamamına hitap etmeyi ve kentsel eylemlerini yürütebilmelerini sağlamaktadırlar.

Tasarım rehberleri, balkonlar, evlerin bahçeleri gibi yarı özel, kafelerin sokağa taşan kullanım alanları gibi yarı kamusal alanlar ve cepheler gibi ara yüzler için ayrı ayrı ve detaylandırılmış öneriler sunmaktadır. Kamusal alanların, çevresindekilerle birlikte kullanılmasını sağlayacak şekilde bütünleştirici kararlar almaktadırlar. Sosyal ilişkilere fırsat oluşturan kamusal alanlara tüm tasarım rehber örneklerinde yer verilmektedir. Buna yönelik hedefler, uygulama şartları ve yönlendiriciler belirtilmektedir [47].

4.2.2 Kavramsal Yapısı

“Kentsel Tasarım Rehberleri Kavramsal Yapısı”, uygulanabilir bir kentsel tasarım için gerekli olan tüm kavramsal çerçeve ve bileşenleri düşünülerek oluşturulmalıdır. Bu bağlamda, kentsel tasarımın kavramsal yapısı ve bileşenleri, kentsel tasarımın bir parçası olan tasarım kontrolleri, dolayısıyla rehberler içinde geçerli olmaktadır.

Kentsel tasarım kapsamında, sadece üzerinde çalışılan çevrenin/bölgenin/alanın fiziksel düzenlemeleri olmaz. Çevreyle ilgili, ekonomik, sosyal ve politik yönleri üzerine de çalışmalar yapar, problemleri saptar ve çözümler bulur. Kentsel tasarım kavramını

¹ Bakınız; “4.2.4 Kentsel Tasarım Rehberleri Oluşumunda Rol Alan Aktörler”

oluşturan tüm kentsel bileşenlerin aynı kapsam altına alınması gerekmektedir. Kentlerin fiziki ve algılanabilen özelliklerinin ötesinde, kavramsal yapısını oluşturan birçok faktör vardır. Bu sebeple geniş bir kapsamda; bina-bina, bina-sokak, sokak-cadde-meydan-yeşil alan gibi **kentsel-çevresel elemanlar**, yapı-insan yaşantısı, beklentiler, kaynaklar gibi **sosyal-kültürel yapıyı** oluşturan elemanlar ve tüm bu elemanlar arasındaki ilişkiler zincirinin oluşturduğu **yapılı-doğal-sosyal çevre elemanları** dikkatle ele alınmalıdır ve kentsel süreklilik sağlanmalıdır.

Kentsel tasarımın ve kentsel tasarım rehberlerinin çok katmanlı kavramsal yapısı, sekiz bileşen olarak ele alınmaktadır¹ [29]:

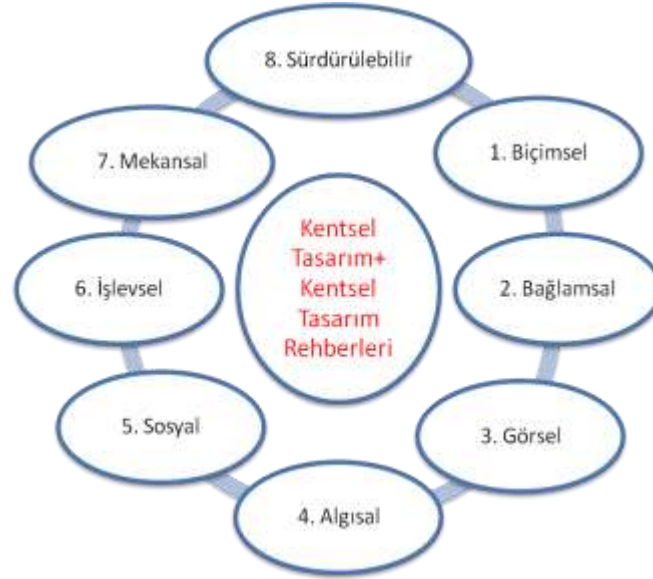
- Biçimsel (Biçimbilimsel) (morphological)
- Mekânsal (spatial)
- Bağlamsal (contextual)
- Görsel (visual)
- Algısal (perceptual)
- Sosyal (social)
- İşlevsel (functional)
- Sürdürülebilir (sustainable)

Kavramsal yapıyı oluşturan bu sekiz bileşen, kentle ilgili farklı konular ile ilgilenmektedir. Bu bileşenlerin her biri, kentsel tasarım rehberi kullanımında çıkacak olan ürün için bir arada kullanılabılır. Fakat kentsel olarak doğru yaklaşımlar içinde olması amacıyla kontrol listesinde yer alması gerekmektedir. Bu ölçütler çerçevesinde yapılacak olan bir kontrol, rehber hazırlık ve uygulama aşamasında gereken ve/veya gerekmeyen tüm konuları ortaya koyması açısından sağlıklı bir yaklaşımdır (Şekil 4.6).

Sonraki bölümlerde incelenecek olan kentsel tasarım rehber örnekleri sonunda yapılan analizlerde görüleceği üzere, farklı ölçekler-temalar-bölgeler vb. için hazırlanan

¹ Kentsel tasarım kavramsal yapısı için bakınız; “Bölüm 3.1 Kentsel Tasarım Kavramı ve Kapsamı”

rehberlerin kavramsal bileşenleri ve bu bileşenlerin tasarım endişeleri, ilgilendiği konular birbirinden farklı olabilmektedir.¹

Şekil 4.6 Kentsel tasarım rehberleri kavramsal yapısı [29]

Kentsel gelişim ve değişim sürekli devam eden bir evrim hareketi olduğundan dolayı, tasarım rehberlerinin kontrolü altında, kavramsal yapı bileşenlerinin doğru tasarım endişelerine cevap verebilir nitelikte olması ile sağlıklı, etkin, güvenilir, sürdürülebilir, kaliteli bir kamu alanı yaratılabilir.

M.Carmona, 1980’li yıllardan 2000’li yıllara kadar olan süreçte konularında öncü, farklı kuramcı ve tasarımcıların, mevcut kentsel ve kamusal alanların tasarımına yönelik olarak kabul gören ve giderek evrenselleşen bir dizi kentsel tasarım ilkesini belirlemiştir. Belirlenen tasarım ilkelerini kavramsallaştırarak, “kentsel alan tasarımının kavramsallaştırılması” başlığı altında bir çizelge halinde sunmuştur [60] (Çizelge 4.2). Carmona, başka bir çalışmasında ise, kentsel tasarım kavramsal yapı bileşenlerinin ilgilendiği başlıca tasarım endişeleri ve konularını, “Okunabilir Tasarım Endişeleri”, “Okunamayan Tasarım Endişeleri” ve “Konuyla İlgili Diğer Tasarım Endişeleri” olarak 3 ana başlıkta incelemiştir [29] (Çizelge 4.3). Bu sınıflandırmalar, tasarım rehberlerinin ilgilendiği konuların içeriğini de oluşturmaktadır.

¹ Kentsel tasarım rehber örnekleri ve kavramsal yapı bileşenleri için bakınız; “ Bölüm 5 Kentsel Tasarım Rehberlerinin Örnekler Üzerinden İrdelenmesi”

Çizelge 4.2 Kentsel alan tasarımının kavramsallaştırılması [29]

Lynch (1981)	Jacobs and Appleyard (1987)	Bentley vd. (1985)	Tibbalds (1988)	Congress for New Urbanism (1993)	Urban Task Force (1999)	DETR and CABE (2000)	LLewellyn Davies (2000)	Carmona vd. (2002)
Kontrol	Kimlik, kontrol toplumu ve kamusal yaşam	Kişiselleştirme	Toplumdun tüm kesimlerine hitap et ve onlara danış	Toplum kuruluşlarıyla şekillenen şehir ve ilçeler				
	Kentsel özgüven	Dayanıklılık	uzun süreli olma ve uyum sağlama hedefiyle inşa edin	yaya ve transit geçişe yönelik tasarım	uzun süre dayanaklı, sürdürülebilir binalar ve çevresel sorumluluk	Uyumluluk	Yatırımı yönet, Değişim için tasarım	sürdürülebilir kentsel tasarım
	Haval gücü ve haz	Zenginlik	İnsan ölçeği, anlaşılabilirlik, haz ve görsel zevk		Bağlam, ölçek ve karakter	Karakter	Peyzaj ile ilişki	Şehir manzarası
Uygunluk			Çok büyük ölçekli değişikliklerden kaçın	Fiziksel olarak tanımlanmış kamusal alanlar	Arazi kullanımı ve yoğunluğunu optimize etme	Süreklilik ve muhafaza	Karma formlar	Kentsel form
His	Yaşanabilirlik		Yapılardan önce mekanlar		Kamusal alan	Kamusal alan kalitesi	İnsanlara uygun yerler	Kamusal alan
	Özgünlük ve anlam	Fark edilebilirlik	Gözle fark Edilen çevreler			Fark edilebilirlik		
Canlılık	İmkanlara erişim	Çeşit	Kullanımların birleştirilmesi	Kullanım ve nüfusta çeşitlilik	Faaliyetlerin ve Kullanım sürelerinin birleştirilmesi	Çeşitlilik	Karışık kullanımlar	Karışık kullanım ve kullanım süresi
Erişim	Herkese hitap eden bir çevre	Geçirgenlik	Gezinme özgürlüğü	Evrensel ulaşılabilirlik	Erişim ve geçirgenlik	Hareket kolaylığı	Bağlantılar kur	Bağlantı ve hareket
		Görsel uygunluk	Geçmişten ders al ve bağlama saygı duy	Yerel tarihi, iklimi, ekolojisi ve yapı uygulamalarını an	Saha ve ayarlamalar	(Kentsel formun sekiz özelliği Aracılığıyla uygulama)	Var olanı zenginleştir	Bağlama yönelik uygulama

Çizelge 4.3 Kentsel tasarımın kavramsal yapı bileşenleri [29]

MEKANSAL	MORFOLOJİK	BAĞLAMSAL	GÖRSEL	ALGILANABİLİR	SOSYAL	FONKSIYONEL	SÜRDÜRÜLEBİLİR
OKUNABİLİR TASARIM ENDİŞELERİ							
Açık Alan	Cephe Hattı	Karakter	Kütle	Savunulabilirlik	Geçitler	Gün Işığı	Enerji Verimliliği
Yol	Yoğunluk	Koruma	Görünüş	Ayırıcılar	Suç	Alt Yapı	Peyzaj
Kademelenmiş							
Yerleşme	Kentsel Plan	Bağlam	Gelişme	Duvarlar	Karma	Yaya Yolları	Yönlenme
Örüntüsü	Tipolojisi		Boyutu		Kullanım		
Kentsel	Sokak Örüntüsü	Çevresel	Yerel	Yer	Yaşam Kalitesi	Konut	Gün Işığı
Yoğunluk		Kalite	Mimari Stil			Büyüklikleri	
		Yükseklik	Kümelene	Çeşitlilik	Oyun Alanları	Konut Tipolojisi	Ağaçlar
		Peyzaj	Konfor		Kamu Sağlığı	Kentsel Plan	
						Tipolojisi	
		Diğer Yapılarla	Ölçek		Kamusal Alan	Üst Üste	
		İlişki				Çakışma	
		Bakı Noktaları				Gölgelenme	
		Manzara				Park Etme	
		Kentsel İç				Mahremiyet	
		Peyzaj					
		Yerleşim				Yol Tasarımı	
		Konuşluk				Yol Güvenliği	
		Grup Etkisi					
OKUNAMAYAN TASARIM ENDİŞELERİ							
	Parseldeki	Detaylı		Engelli	Bahçe Boyutları		
	Konum	Tasarım		Ulaşılabilirliği			
	İleri	Malzemeler			Mekan		
	Olasılıklar				Bicimlenmeleri		
		Stil					

Çizelge 4.3 Kentsel tasarımın kavramsal yapı bileşenleri (devamı)

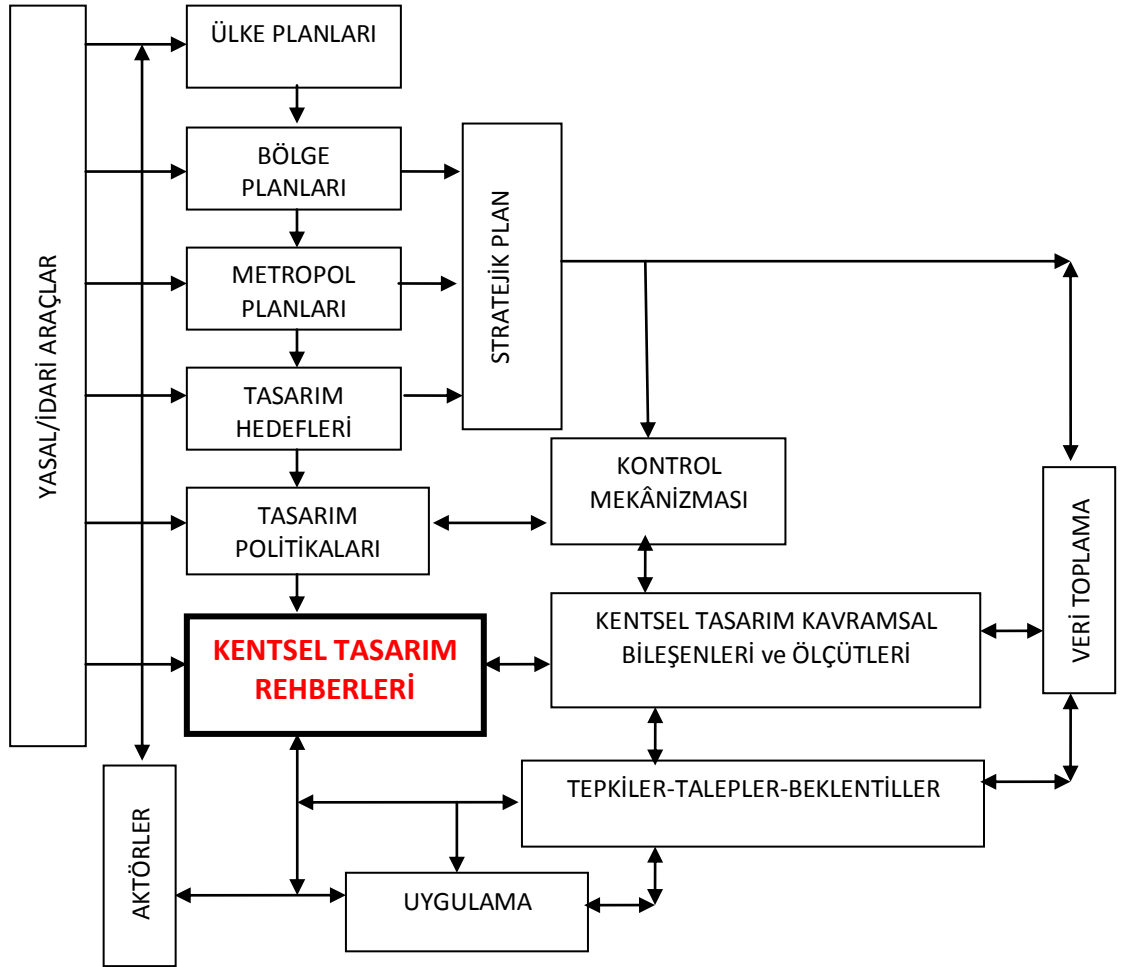
KONUyla İLGİLİ DİĞER TASARIM ENĐİŐELERİ							
MEKANSAL	MORFOLOJİK	BAĞLAMSAI	GÖRSEL	ALGILANABİLİR	SOSYAL	FONKSİYONEL	SÜRDÜRÜLEBİLİR
Baskın Ağ	Blok Bütünlüğü	Sınırlar	Denge	Ayrımcı Özellikler	Toplum	Aydınlatma	Ekoloji
Yoğun Biçim	Birleşmişlik	Yapı Grupları	Renk	Girişler	Sosyal Eşitlik	Servisler	Çevresel Kapasite
Bölgeler	Sınırlar	Kontrast	Köşeler	İnsan Ölçeği	Olanaklar	SLOAP Space Left Over After Planning	Mikro İklima
Konşuluk Bınnları	Parçalar	Parsel Boyutları	Cazibe Merkezleri	Kimlik	Sosyal Kohezyon	Trafik Rahatlığı	Yol Baskınlıkları
Toplu Taşıma	Tasarımın Artması	Bırlık	Form	İmaj	Azınlık İhtiyaçları		Sağlıklı Çevre
Topografya	Morfoloji		Harmoni	Okunabilirlik	Kişiselleştirm e		Arazi Kapasitesi
	Düğünler		Nirengiler	Bedensel Deneyimler	Kamusal Alan		Planlanma Ekili Alan
	Süreklilik		Oran		Kamusal- Özel Ayrımı		Ekonomik Süreklilik
	Alansal İlişkiler		Ritim				
	Mekansal Oranlar		Zenginlik				
			Çatı Biçimleri				
			Ufuk Çizgisi				
			Doluluk- Boşluk				
			Doku				
			Kentsel Dış Peyzaj				
			Yatay/Düşey İlişkisi				

4.2.3 Hazırlanma Aşamaları

Tasarım rehberleri birden fazla kentin tasarımını yönlendirmeyi amaçlamak yerine, tek bir kente yönelik olarak, uygulandıkları yere özgü olarak hazırlanmalıdırlar. Tasarım rehberleri, uygulanacakları her kent ve çevre için ayrı olarak düşünülmeli ve o çevrenin niteliklerine, kimliğine, kaynaklarına, oluşturduğu dile göre hazırlanmalıdırlar.

Lang' e göre tasarım rehberlerini hazırlanmasında üç aşama vardır [14]:

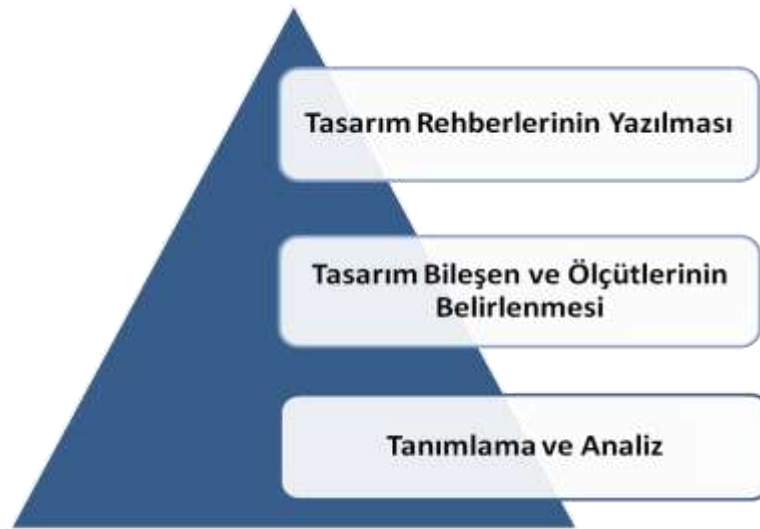
1. Tasarım ve bölge için kabul edilen ayrıntılı bir şema,
2. Bu şemanın gerekli bileşenlerinin soyutlanması,
3. Bu karakteristiklerin elde edildiğini garantilemek için tasarım rehberlerinin yazılması.

Şekil 4.7 Kentsel tasarım genel süreci içinde kentsel tasarım rehberlerinin yeri (M. Orhan 2014)

İlk aşamada belirtilen olası şemanın tasarımı, bu şemanın nasıl işleyeceğinin tahmini, Performansların değerlendirilmesi, bölge için uygun olan bir tasarım veya tasarım yönlendiricisinin seçilmesi gibi hem tasarım hem de seçim eylemlerini kapsamaktadır. Tasarım rehberleri ile yapılan tasarımlarda kamusal alanın belirli özellikleri kontrol altında olmaktadır ve bundan sonrası diğer tasarımcılara bırakılmaktadır. “Rehberlerin, kamusal alanların tanımlanması ve tasarımı, belli kullanımların ve bina biçimlerinin belirlenmesi ve/veya sınırlandırılması, gelişmenin yönlendirilmesi, mevcut kentsel çevrenin korunması, kamusal sanatın konumlanması ve içeriğinin tanımlanması gibi farklı amaçları olabilir” [14].

Lang ve diğer kuramcılarının çalışmalarının ve örnek rehber hazırlama yöntemlerinin analizi sonrasında geliştirilen bu aşamalar, tez kapsamında şu şekilde sınıflandırılmıştır (Şekil 4.7):

Şekil 4.8 Kentsel tasarım rehberleri hazırlanma aşamaları (M. Orhan 2014)

1. Tanımlama ve Analiz

• Çalışma Alanının/Kentin Fiziksel Yapısının Analizi

Bu başlık altında yapılacak olan çalışma kapsamında, kentin fiziksel yapısı ve genel özellikleri ile ilgili tüm analizler yapılmalıdır. Bu analizler, kentsel tasarım çerçevesinde katılımcı tüm disiplinlerin katılımı ile olmalıdır (anketler, mekân dizim analizleri / space syntax analysis, kentsel kodlama ve bunun gibi çeşitli kent analiz yöntemleri).

Kenti oluşturan farklı yerleşim alanlarının ve tüm kentin zaman içindeki değişimini, gelişimini ve gereksinimlerini ortaya koyabilmek için;

- *Topografya*
- *Tarihsel gelişim*

profillerinin de net olarak belirlenmesi gerekmektedir.

- **Başlıca Kentsel Tasarım Programlarının Belirlenmesi**
- *Yürütülmekte olan stratejik ve bölgesel çeşitli kentsel tasarım çalışmaları*
- *Kentin üç boyutlu tasarımı için görsel çerçeve ve yönergeler sağlayan (metroplan) resmi kentsel tasarım ve peyzaj çerçeveleri*
- **Tasarım Hedef ve İlkelerinin Belirlenmesi**
- *Politikalar, üst kararlar çerçevesinde hedef ve ilkeler*
- **Tasarım Konuları (Endişeler-Sorunlar) Üzerine Yönergelerin Belirlenmesi**

Çalışma alanının/kentin sahip olduğu, kendine özgü fiziksel ve karakteristik özelliklerin bulunduğu, gereken alanlara yönelik olarak üst ölçekte alınmış kararların belirlenmesi ve “gelişim önerileri” olarak açıklanması. Tasarım konuları alana göre farklılık göstermekle birlikte şu şekilde olabilir:

- *Yükseklik profili gelişimi (yeni, eski, kırsal alanda vb.)*
- *Özel alan gelişimi (örn; Kıyı Şeridi Gelişimi)*
- *Kent görünümü*
- *Yaya Çevresi*
- *Bakış Noktaları*
- **Tasarım Rehberi Uygulama Alanlarının Belirlenmesi**

Tasarlanacak alanın belirleyici tüm özelliklerinin analizi sonrasında, o alanın hangi ölçekte olduğu ortaya konulmalıdır (bölge, metropol, büyük kent, küçük kent, belirli bir alan-bölge-semt, sokak).

Kentsel tasarım rehberleri, farklı kullanım alanlarına ve kent/kent parçasının özelliklerine göre farklı tasarım hedeflerine yönelik hazırlanabilmektedir. Bu sebeple her rehber farklı amaçlara sahip olmakta ve farklı detaylar içermektedir.

Tasarım rehberleri farklı uygulama alanları şu şekildedir:

- *Belirli bir alanda seçilen tasarım ilkesine (temaya) yönelik*
- *Kentin belirli bir alanına yönelik (bölgeleme yöntemi)*
- *Belli bir kent alanının belirli bir özelliğine yönelik*

2. Kentsel Tasarım Rehberleri Kavramsal Yapısı, Tasarım Bileşen ve Ölçütlerinin Belirlenmesi

Çalışma yapılacak alan/bölge/kent karakteristiklerinin, niteliklerinin analizi ve tanımlanmasının yapılması sonrasında gerekli kentsel tasarım kavramsal yapısı, tasarım bileşenleri ve tasarım ölçütleri ortaya konulmalı ve belirlenen hedefler doğrultusunda, tasarım ölçütleri, kavramsal olarak sınıflandırılmalıdır.

3. Tasarım Rehberlerinin Yazılması

Tüm yapılan analizler, değerlendirmeler ve sınıflandırmalar ışığında, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi için mevcut yasal/yönetmeliksel yapı çerçevesinde, gerekli denetim mekanizmalarının kontrolü altında rehberler hazırlanır.

Belirtilen kentsel tasarım rehberleri hazırlanma aşamalarının uygulanmaya konulmasının yanında, kentsel tasarım rehberlerinin kentsel tasarım sürecindeki yerinin de iyi bilinmesi gerekmektedir (Şekil 4.8).

4.2.4 Rol Alan Aktörler

Kentsel tasarım süreci içinde yer alan tüm aktörler, aynı sürecin bir uygulayıcısı olan tasarım rehberleri içinde de yer almak zorundadırlar. Kentsel tasarım rehberleri, bu aktörlerin aynı yönde çalışmalarını ve aynı zamanda çıkarlarının ve gereksinimlerinin birbirini tamamlayıcı, aynı paralellikte olmasını sağlayarak, hangi ölçekte olursa olsun tasarım beraberliği sağlamış olmaktadır. Profesyoneller (kentsel tasarımcı, planıcı, mimar, peyzaj mimarı vb.), politikacılar, belediyeler (yerel yönetimde çalışanlar), sivil

toplum kuruluşları (STK), üniversiteler, kullanıcılar-halk-kentliler, sponsorlar, girişimciler/yatırımcılar ve diğer aktörler tarafından yorumlanan tasarım rehberleri, bahsedilen tüm taraflara aynı sonucu verebilmelidir. Bu sürecinin katılımcıları sahip oldukları mesleki, idari, vb. kapasiteye göre farklı derecelerde uzmanlığa, finansal ve politik etkiye sahiptirler. Bu aktörler:

Şekil 4.9 Kentsel tasarım rehberleri oluşumunda rol alan aktörler (M.Orhan 2014)

- **Profesyoneller**

Kentsel tasarım rehberleri oluşum sürecine katılan profesyoneller projenin kapsamına bağlı olarak kentsel tasarımcılar, plancılar, mimarlar, ulaşım uzmanları, trafik mühendisleri, peyzaj mimarları gibi birçok meslekten insan ve/veya insan grubunu içerir.

Kentsel Tasarımcı: Kentsel Tasarımcı projede eğilimleri saptamak ve bütün takımı yönetmek gibi iki farklı rol almaktadır. Bu iki rolü yerine getiren tasarımcı yaratıcı sorgulayıcı yapıda politikalar üretebilme ve tasarım Formasyonuna sahip olmalıdır. Kentsel gelişmeye yönelik fikir ve projeler üreten kentsel tasarımcı kentsel koruma ve çevresel kalite konularında öncülük sağlamaktadır. Kamusal alanlarla ilgili konularda

karar vericilere tavsiye ve öneride bulunmaktadır. Kentsel tasarımcılar temsil edilmeyen ya da az temsil edilen grupların ihtiyaçlarını tartışmaya getirmelidirler. Tasarım sürecinde sıkıntıları kolaylaştırmak, problemleri çözmek, teklif geliştirmek gibi konularla ilgilidirler [14].

Plancılar: Plancılar, yapılı ve görsel çevrenin kalitesi ile ilgilenirler, tasarıma ait konuları kuramsal ve politik açılarından irdeler ve uygulamalara yansımaları sağlarlar. Plancılar, geleceğe yönelik hedefleri karşılayacak, çözüm getirecek rehberler hazırlanmasını sağlamaktır.

Mimarlar: Tasarım rehberlerinin en önemli kullanıcılarından olan mimarlar, rehberlerin belirlediği çerçevede, yaratıcılıklarını kullanıp, özgür bir şekilde tasarımlarını hayata geçirip, uygulamak isterler. Bu sebeple, tasarım rehberleri, mimarların tasarımlarını kısıtlayıcı nitelikte değil, esneklik sağlayan bir çalışma ortamı hazırlar nitelikte olmalıdır.

- **Gelişmenin Kontrolü İle İlgili Bir Grup**

Bunlar, tasarıma yönelik olarak diğer aktörlerin çalışma ve uygulamaları üzerine bilgi edinerek, süreçte aktif rol alırlar. Sahip oldukları mesleki yeterliliklere göre, tasarıma yönelik eğitim almamış olabilirler, Tasarım rehberleri bu kişilere bilgi verici bir araç niteliği de taşımaktadır.

Yerel Yönetimde Çalışanlar: Yerel yönetimlerde çalışanlar, kentsel tasarım politikaları doğrultusunda hazırlanmış tasarım rehberlerini kullanan ve bu rehberler çerçevesinde, süreç içinde kontrol yapanlardır. Bu sebeple, rehberlerin bu kişiler tarafından doğru yorumlanması çok önemlidir. Rehberleri, hazırlanma süreçlerinde ve içeriklerinde hiçbir problem olmasa dahi, eğer yorumlanması yanlış yapılırsa, uygulandıkları alanda hedeflenen başarıyı elde edemez. Bunu sağlayacak olanlar iyi eğitilmiş yerel yönetim çalışanlarıdır.

Politikacılar: Yapılı çevredeki değişim kamu çalışanlarının uygulamalarının temel bir sembolüdür. Politikacılar yön verir, devlet memurları uygular. Kentle ilgili konularda birçok politikacı, inşa edilmiş çevrenin tüm problemlerinin, yapıların, uygun yolların ve yeşil alanların yapımı ile çözülebileceğine inanmaktadır. Politikacıların temel objektiflerinden biri yeniden seçilmektir. Kentsel tasarıma ilgileri onların seçmen

kitlesine bağlıdır. Bazıları kaliteli tasarımın güçlü taraftarlarıdır ve bunu kente yansıtırlar [14].

Üniversiteler: Üniversitelerde konuyla ilgili yeterliliğe sahip olan profesyoneller, tasarım rehberi oluşum sürecinde aktif ve/veya denetleyici olarak rol almalıdırlar.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK): Tasarım konusunda eğitim almış ve/veya almamış kişilerden oluşan STK' lar (meslek odaları, uygulama bölgesi kullanıcılarının bölge adına kurmuş oldukları STK' lar, diğer konularda çalışan ilgili tüm STK'lar) bu süreç içinde, diğer aktörler tarafından bilgilendirilerek, kentsel yaşam kalitesi, görsel kalite gibi konularda yapılacak olan çalışmaların uygun olup olmadığı üzerine destekleyici olurlar.

- **Karar Vericiler**

Kentsel çevrenin ya da yapıli çevrenin oluşmasında birçok kişi ve kurum karar vermektedir. Kentler sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimlere bağlı olarak büyüüp değişim göstermektedirler. Bu değişim sürecinde politikacıların, girişimcilerin, sivil örgütlerin talep ve beklentileri, aldıkları kararlar ve eylemleri sonucu kentler, mahalleler ve kentsel peyzajlar ortaya çıkmaktadır [14].

Toplumdaki karar vericiler politikacılar, girişimciler, finans kurumları, para yatırımcıları olmaya devam etmektedir. Kentlerin temel tasarım kararlarını yapan güç, birkaç kişiden oluşan elit gücün tekelindedir. Kentsel tasarımcı hem halk hem özel sektör ekonomisi için danışman veya tasarımcı olarak halkla ilgili bu kararların tamamına yön ve biçim verebilir [14].

Girişimciler/ Yatırımcılar: Kârı maksimize etmek, hızlı sonuç alabileceği projeler yapmak onların temel hedefidir. Kentteki fırsatları yakalamaya çalışırlar. Girişimciler kendi mimarlarının ürünleri için alıcılara ve kiracılara vekillik yaparlar. Kendi çıkarları varsa çevrenin kalitesiyle ilgilenirler. Projenin yapıldığı alan için nasıl bir projenin en iyi karar olacağı ile ilgilenmezler [14]. Yatırımcılar, yapılarının, servislerin konumları, yol genişlikleri, park yerleri, sayıları, ulaşım ile ilgili kararlar, konut alanları, ticaret alanlarının büyüklükleri gibi konularla ilgilenirler. Rehberlerde görsel açıklayıcı ve yönlendiriciler, yatırımcılara yol gösterecektir. Yatırımcı müteahhitler ise bu yönde rehberdeki planlama yasalarından yararlanacaklardır.

Politikacılar: Gelişmenin kontrolü ile ilgili bir grup içinde de yer alan politikacılar, kentsel tasarım kontrollerinin uygulanma sürecinde hem kontrol mekanizması olarak görev almakta hem de karar verici durumundadırlar.

Demokratik toplumlarda karar veren güçler hayli yaygın ve dağılmıştır. Toplumsal hedeflerin tamamını belirleyen kararlar görünüşte toplumun üyelerine vekil olan politikacılar tarafından verilmektedir. Bazı ülkelerde kamu sektörü kent biçiminin kalitesi için öncelikleri saptamada diğerlerinden daha güçlü bir etkiye sahiptir. Böyle toplumlar profesyonel tasarımcı ve büyük olasılıkla siyasetçi için danışman gibi rol oynamaktadır.

- **Sponsorlar**

Sponsorlar bir girişim için gerekli fonları bulurlar. Yatırımlardan kazanç bekledikleri için bankalara ya da kamusal eylemlerin yapımını üstlenerek, parasal destekte bulunan devlet kurumlarına borçlanırlar.

Bazen bir sponsor tasarımcıya kenti neyin yücelteceğini düşünüyorsa onu yapması için yetki veren bir hami olabilir. Geçmişte yapılmış kentsel tasarım örneklerinin çoğunda hami, büyük kentsel tasarım projelerini destekleyen otokratik gücü olan biridir. Sponsorların onayı olmadan bir plan ileri gidemez [14].

- **Kullanıcılar**

Kullanıcıların kim olacağının tanımı zordur. Kullanıcılar, bölgeyi tamamen kullananlardan gelip geçenlere kadar çeşitlilik gösterir. Projeler bazı insanlar için tasarlanır, bazıları ise projenin sürdürülebilirliğinden sorumludur.

Her tasarım açık bir şekilde bir kullanıcı yelpazesini varsayar. Kentsel tasarımcılar çevresel tecrübelerin ve fırsatların zenginliğini görebilmelidir. Genelde iştirakçi ilginin ve tasarımın odağı olanlar, tamamlanmış bir şehir tasarımının bir kısmını kiralayacak ya da satın alacak olan kullanıcılardır. Bununla birlikte kamusal alanlar birçok kişi tarafından kullanılacaktır. Bir projedeki finansal ilgileri olan bu kullanıcılar öncelikli ilgi alanı olmalıdır [14].

4.2.5 Yasal-Yönetmelik Yapısı

Daha önceki bölümlerde, kentsel tasarım rehberlerinin kavramsal yapısı, bileşenleri, kapsamı, özellikleri, çeşitleri ve mekânsal düzenleme ilkeleri çerçevesinde detaylı bilgiler verilmiştir. Yapılan tüm tanımlamalar, irdelemeler ışığında rehberlerin yasal yönetmelik boyutunun ele alınması, rehberlerin uygulanabilirliğinin ortaya konması açısından önemlidir.

Kentsel tasarım rehberlerinin gerekliliği ve uygulanabilirliğinin mümkün olabilmesi için yasa ve yönetmeliklerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu gerekliliklerin yasal boyutunu ve nasıl desteklendiğini, planlama-tasarım yasa ve yönetmeliklerine bakarak görebiliriz.

Ulusal düzeyde planlama sistemine sahip pek çok ülkede, kentsel yapıyı çevrenin üretimi ve biçimlendirilmesi planlama sistemine bağlı olarak yürütülmekte ve denetlenmektedir. Planlama sisteminin omurgasını belirli bir kademelenmede düzenlenmiş kent planları oluşturmaktadır. Buna göre, kent planları farklı ölçeklerde, bir kentteki ve yakın çevresindeki tüm yapılaşma faaliyetlerinin yönlendirilmesi ve denetlenmesi için bir çerçeve sunmaktadır [61].

Bu çerçeve planlama sisteminin bileşenlerini oluşturmaktadır. Ünlü, T. bu bileşenleri üç grupta incelemektedir (Şekil 4.10):

Yasal Alan: Diğer bileşenlere göre daha merkezî bir konumda bulunan, planlama mevzuatının uygulandığı alandır. Yasal alanda araçları, (yasa, yönetmelik, plan vb.) sosyo-politik alandaki aktörlerin davranış biçimlerini ve eylemlerini sınırlandırmakta ve sürece ilişkin alanın işleyişini de tanımlamaktadır.

Sosyo-Politik Alan: Kentsel yapıyı çevrenin biçimlendirilmesi sürecindeki aktörlerin eylem ve davranış biçimlerini tanımlayan, aynı zamanda aktörler arası çatışmalar, tartışmalar ve uzlaşmaların yaşandığı alandır.

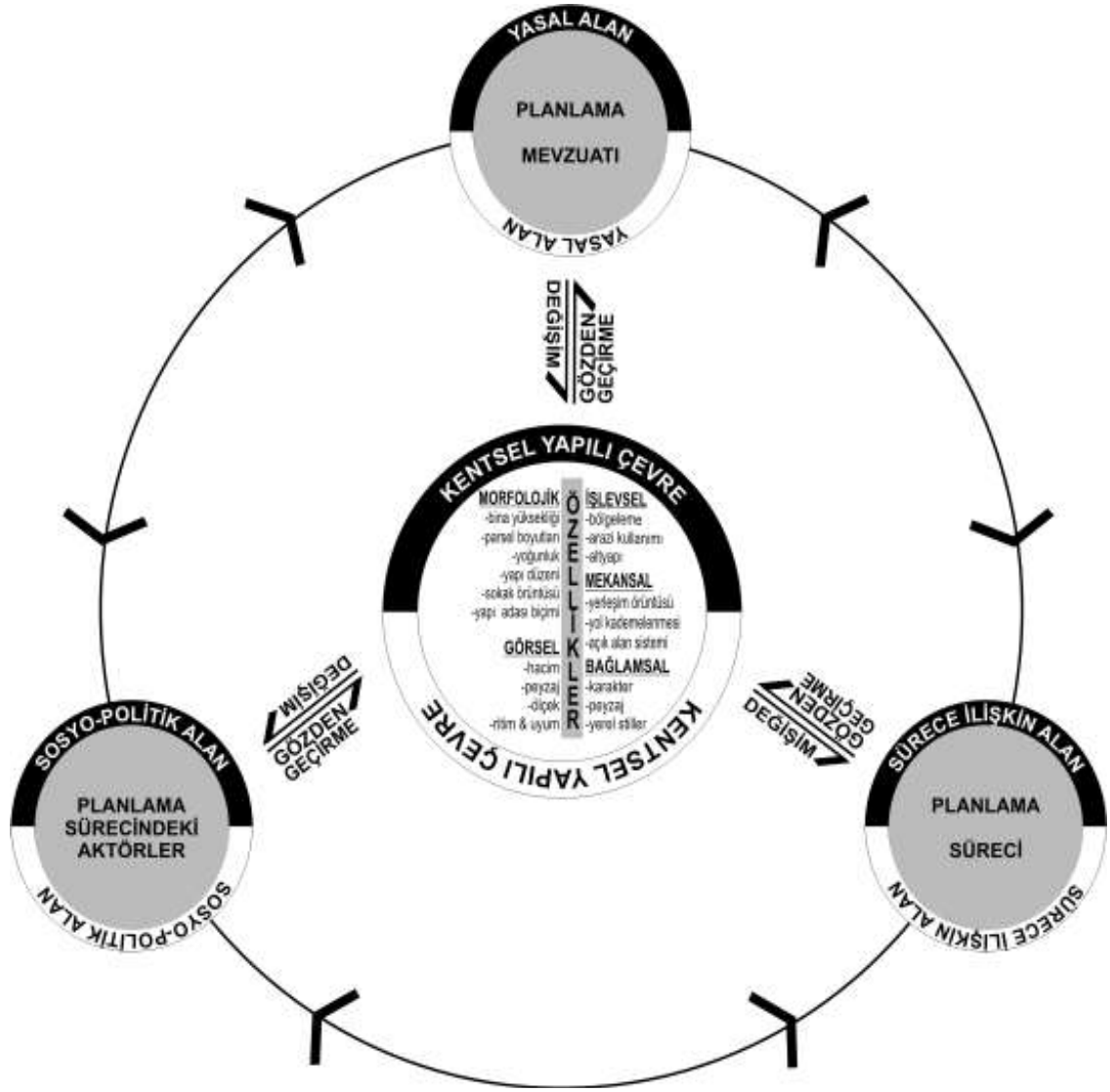
Sürece İlişkin Alan: Süreçteki aktörlerin katılım biçimlerinin ve planlar ile ilgili yapılacak tartışma biçimlerinin tanımlandığı alandır. Sürece ilişkin alan'da yasalar ve yönetmeliklerde tanımlandığı şekilde kent planları ve diğer araçlar (politikalar, tasarım rehberleri, vb.) elde edilmektedir.

Kentsel tasarım rehberlerinin yasal-yönetmeliksel yapısını daha iyi kavrayabilmek için, öncelikle Türkiye’de planlama alanının yasal düzlemi, sonrasında farklı ülkelerinde uygulanan yasal düzenlemeleri incelemek yararlı olacaktır.

Türkiye' de Durum:

Planlama, kentsel tasarım ve aynı paralellikte uygulanması gereken tasarım kontrolleri açısından, Türkiye’de karşılaşılan sorunların temelinde “imar anlayışı ve uygulaması” bulunmaktadır. “İmar anlayışı ve uygulaması”nın kökeninde ise kendini imar planları ve parselasyon planları aracılığıyla ifade eden “niceliksel denetim anlayışı” yer almaktadır [61]. Türkiye’de yürürlükteki imar planları, alan kullanımları, nicelikle ilgili yoğunluk standartları ve erişim düzenlemelerini tanımlamaya yarayan iki boyutlu düzenlemelerden oluşmaktadır.

Niceliksel denetim anlayışının tanımlandığı, Türkiye planlama sisteminde yasal alanın temel yönlendiricisi olan 3194 sayılı İmar Kanunu 5. Madde şu şekilde özetlenebilir; Türkiye planlama sisteminde yasal alanın temel yönlendiricisi olan 3194 sayılı İmar Kanunu’nda imar planları “Nazım İmar Planı” ve “Uygulama İmar Planı” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre “Nazım İmar Planı” varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak hâlihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plandır. “Uygulama İmar Planı” ise tasdikli hâlihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri, ayrıntıları ile gösteren plandır [61].

Şekil 4.10 Planlama sisteminin bileşenleri [61]

Buradaki temel kabul, toplumsal ilişkilerin değişken olmadığı ve değişimlere açık olmadığıdır. Bu anlamda, imar anlayışı ve uygulamasının sunmuş olduğu çerçeve, yüksek düzeyde kesinliğe dayanan, ulusal düzeyde aynılık getiren düzenleyici bir sistemdir. Bu çerçevenin ifadesi olan imar planlarından (ölçeğe bağlı olarak) beklenen, kentsel yapıyı çevreyi “niceliksel olarak üretmek ve denetlemek” tir. Bu üretim sürecinde, imar planlarının temel denetim nesnesi parsel olmaktadır. Tek parsel, niceliksel olarak denetlenebilirliği yüksek olduğundan, hem planlama sürecinde hem de plan uygulama sürecinde üretilmesi gereken temel birim haline gelmektedir [61].

Kentsel yapıyı çevrenin üretilmesinde, Türkiye kent planlama sisteminde egemen olan “imar anlayışı ve uygulaması” esneklikten uzak ve katı bir çerçeve sunmakta, öte

yandan, toplumsal alan içinde yer alan aktörlerin eylemleri, değişen öncelikleri ve beklentileri doğrultusunda dinamik bir yapı oluşturmaktadır. Toplumsal alanın devingenliği karşısında imar planlarının katı ve durağan çerçevesi kentsel mekân üretilmesi konusunda yetersiz kalabilmektedir. Durağan yapı (imar planları) dinamik yapıdan (toplumsal alan) gelen değişiklik taleplerine ve müdahalelere açık bir konuma gelmektedir [61].

Planlama sistemindeki yetersizlikler ve önceliklerin farklı olması sebebiyle, yukarıda bahsedilen müdahalelere çözüm bulabilecek, yönlendirebilecek kentsel tasarım araçları, tasarım kontrolleri mevcut değildir. Belirli bazı şehirlerde, farklı ölçeklerde uygulanmak üzere kentsel tasarım rehberleri hazırlanmaktadır. Fakat bu rehberler, mevcut yasalar tarafından sınırlandırıldıkları için, sahip olması gereken ilke-hedef ve nitelikleri kapsamamaktadırlar. Mevcut hedefleri, yerel yönetimler tarafından hazırlanan tasarım isteklerinin yerine getirilmesidir. Sadece belli bir temaya yönelik ön tanımlı şekilde oluşturulmaya çalışılan rehber çeşitleridir. Bunun sonucu olarak da, niteliksel olarak yetersiz, istenilen nicelik bakımından “görece” yeterli tasarlanmış alanlar karşımıza çıkmaktadır. Bu konuda çıkarılmış en güncel yönetmelik, 14 Haziran 2014 Tarihli Resmi Gazete yayımlanan 290390 sayılı “Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği” dir. Bu yönetmelikte ilk defa tasarım kontrolü olarak kentsel tasarım rehberlerinin kullanımının zorunlu tutulduğu görülmektedir. Yönetmelik 10. bölüm “Kentsel Tasarım Projelerine Dair Esaslar”, Projenin Hazırlanması, Madde 10/7 şu şekildedir; “Kentsel tasarım projesi doğrultusunda mekânın imge, anlam ve kimlik kazanmasını, estetik ve sanat değerinin yükseltilmesini, yapıların bir uyum içerisinde ve bütünlük oluşturacak şekilde düzenlenmesini amaçlayan ve mekânsal planlama sistematigi içerisinde uygulamaya yönelik kılavuz ve tavsiye niteliğinde kararları içerecek şekilde **kentsel tasarım rehberi** hazırlanır”. Bu maddede görüldüğü üzere, kentsel tasarım proje hazırlanma aşamasında, rehber hazırlanması ve kullanımı yasal çerçevede yerini almaya başlamıştır. Detayları açıklayıcı bir şekilde verilmemiş olan rehberlerin, doğru kullanım alanları bulması, tasarımsal esnekliği sınırlandırmaması için ilk uygulamalarının iyi bir şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Kaliteli kentler ve mekânlar için Türkiye’ de mevcut imar anlayışından farklı, yasal

olarak desteklenen yeni bir planlama çerçevesi oluşturulmalı, rehber kullanımı da bu çerçeve içinde yerini almalıdır.

Dünya’da Durum:

Dünya daki farklı planlama anlayışlarına ve yasal düzeneklerine bakıldığında hem merkezi yönetimlerin hem de yerel yönetimlerin kentsel kalitenin sağlanmasında planlama ve tasarımı beraber kullandıkları görülmektedir.

Türkiye’de imar anlayışının imar planlarıyla sunduğu çerçeve yeterli görülse de farklı ülke örneklerinde, planlar tek başlarına kentsel tasarım sürecinde, kontrolünde ve yönlendirilmesinde yeterli olmamakta, planlarla birlikte kentsel tasarım kontrol araçları da kullanılmaktadır.

Bu bağlamda, kentsel mekânın biçimlendirilmesine yönelik kentsel tasarım politikaları geliştirilmekte, kentsel yapılı çevrenin özelliklerine ilişkin beklentiler ayrıntılı biçimde yazılı ve görsel olarak ifade edilmektedir. Plan kararlarının uygulanmasında kullanılan bu araçlar, yerin kendine özgü niteliklerini ortaya çıkarmayı ve yere karakter kazandırmayı amaçlamaktadır [62][63][29]. Kentsel mekânda değişimin yönetilmesinde önemli bir konumu olan bu araçlar, nitelik olarak benzerlik göstermektedirler. İngiltere’de “planlamayı destekleyici kılavuz” (*supplementary planning guidance*) olarak adlandırılan “süreçte tasarım yönetmelikleri”, “tasarım özetleri”, “tasarım kılavuzu” ve “gelişme özetleri” (*design codes, design briefs, design guidelines ve development briefs*) bu kapsamda üretilmektedir. ABD’de ise bu süreç genellikle “gözden geçirme” (*design review*) olarak tanımlanmakta ve “kentsel tasarım kılavuzu” (*urban design guideline*) gibi tasarım denetimi araçları üretilmektedir. Fransa’da da kentsel mekândaki değişimin yönlendirilmesinde “kent planları” (*Schéma Directeur-nazım plan*), “arazi kullanım planı” (*Plan d’occupation des sols-POS*) tek başlarına yeterli görülmemekte “planlama alanı” (*ZAC-Zone d’Aménagement Concerte*), “bölgeleme planı” (*PAZ-Plan d’Aménagement de Zone*) gibi araçlar kullanılmaktadır [61].

4.3 Kentsel Tasarım Rehberleri Çeşitleri

Kentsel tasarım rehberleri, uygulanacakları farklı ölçeklerdeki alanlara özgü olarak ve farklı tasarım hedeflerine yönelik hazırlanabilmektedir. Bundan dolayı rehberler, hazırlanma yöntemlerine ve uygulama alanlarına göre olmak üzere iki ayrı alanda sınıflandırılmaktadır.

4.3.1 Hazırlanma Yöntemlerine Göre Kentsel Tasarım Rehberleri Tipleri

Bölgesel ölçeklerden, daha küçük ölçeklere kadar (yerleşme ve mahalle ölçeği) birçok alanı kapsamakta olan ve tasarım politikalarını, planlarını destekleyen tasarım rehberlerini sınıflandırmak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda tasarım rehberlerine ilişkin iki tipten bahsedilmektedir [64];

- Ön Tanımlı Rehberler/Sınır Koyucu Rehberler
- Performans Rehberleri

Ön Tanımlı Rehberler; sonuç ürünün temel karakteristikleri ve tasarım prensipleri üzerine odaklanılmıştır. Yapılı çevre için tüm gereksinimleri ve bunlara çözüm sağlayacak olan hangi modellerin iyi sonuca ulaştıracağı konuları üzerine yoğunlaşır. Bireysel tasarımcıların çalışma sınırlarını veya çerçevesini belirler.

Tasarımlar “Ön Tanımlı Rehberler” (sınır koyucu veya tanımlayıcı rehberler) üzerine temellendiğinde değerlendirme yapmak daha kolaydır. Sonuç ürünün temel karakteristiklerini ortaya koyan ön tanımlı rehberler ne tür örüntülerin, yerin özelliklerine, ekolojik yapısına, davranış ve kültürel tercihlere uygun olacağını tanımlayan rehberlerdir. Buna örnek olarak Türkiye'nin çeşitli iklim bölgeleri ve kültürel değerleriyle bütünleşen örneklerin yöreden yöreye farklı olmasının gerekliliğinin tanımlanmasını verebiliriz [24].

Performans Rehberleri, sonuç ürünün tasarım özelliklerinin kent bütünlüğü içindeki gerekli uyumu sağlamasına yönelik hazırlanan rehberlerdir. Bu tasarımcının belirlediği felsefi tercihlerdir. (çevreye biçimsel, estetik açıdan uyumlu ya da tezat olmasının belirlenmesi, gabarilerin oluşturulması gibi) Performans Rehberleri, bina ve açık alan için gerekli gün ışığı ölçüsünün, altyapı kapasitesini, gerekli peyzaj düzenlemelerini

belirtecektir. Performans rehberlerin üstünlüklerinden biri de alanlara standart önlemler uygulamakla birlikte tümüne uygun olan ya da olmayan standart biçimlere gereksinme göstermezler. Dahası, işlemsel rehberler sıkı kurallar koyucu tekniklerden daha esnektir ve tasarımcı ve planlayıcıya yaratıcılık ve buluş konusunda olanak bırakır [51][47].

Performans rehberlerinin, çalışma alanı ve/veya ürün ile ilgili olarak belirli kurallar içermemesi, katılımcı tüm aktörlere yaratıcılıklarını kullanacakları imkânı sağlaması, tasarımın belirsizliğine ve ön görülemeyen sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bundan dolayı uygulama esnasında süreç izlenmeli, değerlendirilmeli ve alınan sonuçlara göre geri dönüşler yapılmalıdır.

İki rehber çeşidi de, hazırlanacakları ve uygulanacakları bölge/kent ve çevre için özel olarak düşünülmeli ve o bölgenin niteliklerine, kimliğine, kültürüne, yaşam biçimine göre hazırlanmalıdırlar. Bu sebeple, uygulandıkları her bölgeye göre farklılık göstermelidirler. Kent genelindeki rehberler yöre ve komşuluk seviyesinde detaylı kentsel tasarım planlarına bir çatı oluşturmak üzere yapılmaktadır. Hangi türde olursa olsun rehberler, kent genelinde uygulamak için yeterince genel olmakla birlikte hazırlanacağı/uygulanacağı yerler için de özeldirler. Çizelge 4.4' te her iki tür rehberin özellikleri karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Günümüzde dünya genelinde hazırlanan ve uygulanan birçok kentsel tasarım rehberi örneği bulunmaktadır. Farklı ölçeklerde hazırlanan bu rehberlerin kapsamına, tasarımcıya sağladıkları imkânların sınırlarına, uygulandıkları çerçeveye bakıldığında, kuramcılar tarafından kabul edilmiş ve belirlenmiş olan iki çeşit tasarım rehberinin her ikisinin de, hazırlanmış olan rehberlerin tanımına uyduklarını görmekteyiz. Aynı zamanda Performans rehberleri ve ön tanımlı rehberler, hazırlanma aşamalarında bölgeye uygunluk açısından yetkinlik gösterse de, uygulama aşamasında farklı sorunlarla, olumlu ve/veya olumsuz sonuçlarla karşılaşmaktadırlar.

Çizelge 4.4 Ön tanımlı ve Performans rehberlerinin karşılaştırması [47]

ÖN TANIMLI (SINIR KOYUCU) REHBERLER	PERFORMANS (İŞLEMSEL) REHBERLERİ
Son ürünün temel karakterleri tariflenir	Son ürünün gereken işlemselliği tariflenir. İşlemsel rehberlere, son ürünün nasıl elde edilebileceğini tarifleyen öğütler eşlik edebilir. Örnek; San Francisco Tasarım Rehberi.
Dayandırıldıkları tasarım prensipleri kadar iyi veya kötüdür.	Tüm yerleşmeler için belirli ölçüler getirir, fakat standart biçimler oluşmasına izin vermez.
Tasarımcı, yapılaşmış çevrenin ne çeşit bir dokusu olduğu konusunda çalışır.	Tasarımcının bireysel şeması üzerine kuruludur.
Yapı elemanlarına kadar ayrıntılı tanımlamalar içerebilirler. Belirli biçimleri önerirler.	Kentsel tasarımın bireysel elemanlarının tasarımı, tasarımcıya bırakılır.
Esneklikleri azdır.	Daha esnektir ve tasarımcının yaratıcılığına izin verir.
Daha çok kontrol amaçlı kullanılmaktadır	Değişken düşünceyi teşvik ederken, hedeflere ulaşılabilmenin sağlanması için daha çok güç gerektirir.
İlk gelişen tasarımları değerlendirmek kolaydır.	İlk gelişen tasarımları değerlendirmek daha zordur.

Bu sebeple bazı rehberlerin üçüncü bir çeşit altında şekillenebileceğini görmekteyiz. Tanımlı iki çeşit rehberden, deneyimlenmiş pozitif sonuçlarına göre en üst noktada yarar sağlayacak özelliklerinin alınarak, karma bir rehber çeşidi oluşturulması önerilebilir (Çizelge 4.5). Yarı tanımlı Performans rehberleri olarak tanımlanabilecek bu karma rehber çeşidi, gitgide daha fazla karma kullanıma sahip, sürekli değişen ve

gelişen kentlerimizde farklı bir kullanım olanağı sağlayarak, kentsel ve mekânsal gelişmeye yardımcı olabilir.

Çizelge 4.5 Öneri kentsel tasarım rehber çeşitleri (M.Orhan 2014)

ÖN TANIMLI / SINIR KOYUCU REHBERLER	PERFORMANS (İŞLEMSEL) REHBERLERİ
YARI TANIMLI PERFORMANS REHBERLERİ	
Son ürünün gereken işlemselliğini tariflerken, buna uygun olabilecek temel karakterleri tanımlar. Belirli tasarım prensipleri vardır, belirli ölçüler getirir, fakat standart biçimler oluşmasına izin vermez. Tasarımcı, yapılaşmış çevrenin dokusunu, kimliğini, karakterini bozmayacak şekilde esnek, yaratıcı tasarımsal çözümler üretebilir. Yapı elemanlarına kadar ayrıntılı tanımlamalar içermese de, Kentsel tasarımın bireysel elemanlarının tasarımı için belirli tanımlamalar, yönlendirmeler, öneriler bulunur. Değişken düşünceyi teşvik eder. Hedeflere ulaşılabilmenin sağlanması için, süreç içinde kendi müdahalesinin kontrolünü de yapmaktadır. Tasarımcıya esneklik, özgünlük tanınmasının yanında, süreç kontrollülük esas olduğu için, ilk gelişen tasarımları değerlendirmek mümkün olabilir.	

4.3.2 Uygulama Alanlarına Göre Kentsel Tasarım Rehberleri

Kentsel tasarım rehberleri, farklı kullanım alanlarına ve kentsel ve/veya kent parçasının özelliklerine göre farklı tasarım hedeflerine yönelik hazırlanabilmektedir. Hazırlandıkları ve uygulandıkları alana özgü olarak, çeşitli ve geniş kapsamlı hazırlanabildiklerinden dolayı, her rehber farklı amaçlara sahip olmakta ve farklı detaylar içermektedir.¹

¹ Detaylı bilgi için bakınız; “Bölüm 4.4.2 Kentsel Tasarım Rehberleri Mekânsal Kullanım Alanları”

Özaydın, G. ve diğer birçok kuramcının (Carmona, Lang, Gehl, Jacobs, Konuk, Lynch vb.) yaklaşımları doğrultusunda, farklı kent alanları için kullanılan kentsel tasarım rehberleri kapsamı, mekânsal kullanım alanları ve uygulama örnekleri şu şekilde sınıflandırılmıştır (Çizelge 4.6):

1. “Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”

2. “Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)”

3. “Belli Bir Kent Alanının Belirli Bir Özelliğine Yönelik”

Tasarım rehberleri hazırlandıkları ve uygulandıkları yerin kimlik, karakter ve ihtiyaçlarına göre, mekânsal kullanım önerileri ve bu mekânlar için gerekli yönlendirmeleri içermektedirler. Kentin turizm kenti olması, eğlence kenti olması veya belirleyici başka özelliklere sahip olması, rehberlerin sunacağı çözümlemelerde farklı olmasına sebep olur. Her ne kadar farklı çözümlemeler içeriyor olsalar da, rehberlerin niteleyici özellikleri, ilkeleri, kapsamı, rolleri açısından benzerlik göstermektedirler.

4.4 Kentsel Tasarım Rehberlerinde Ölçek ve Mekânsal Kullanım

4.4.1 Uygulama Ölçekleri

Küreselleşme sürecinin getirdiği değişim ve gelişimler, günümüz insanının gündelik yaşayışına getirdiği yeni yaşam biçimleri, beraberinde kentlerin fiziksel-mekânsal düzenine de yeni bir yapılanma ve değişen/yeni kimlikler getirmektedir.

Bahsedilen kentsel değişim ve gelişimlerin etkileri, farklı ölçeklerdeki kentlerin genelinde ve/veya bu kentlerin farklı bölgelerinde, parçalarında da hissedilmektedir. Bu sebeple, süreçte tasarım kontrolü olarak rol alan kentsel tasarım rehberleri, farklı uygulama ölçeklerinde, farklı alanlara ve temalara yönelik olarak hazırlanırlar. Uygulanacakları alana özgü olan rehberler, her ölçekte farklı kavramsal yapı bileşenine (ve/veya tüm kavramsal yapı bileşenlerine) ve tasarım endişelerine, ayrıca bunlarla ilişkili detaylara sahiptirler.

Çizelge 4.6 Farklı kent alanları için kullanılan kentsel tasarım rehberleri kapsamı, mekânsal kullanım alanları ve uygulama örnekleri (M.Orhan 2014)

Farklı kentsel alan kullanımına yönelik Kentsel Tasarım Rehberleri	Kentsel Tasarım Rehberleri Kapsamı	Mekânda Uygulama Ölçütleri ve Örnekleri
Rehberlerin mekânsal kullanım alanları için yapılan sınıflandırmalar, rehber hazırlama aşamalarında, kentsel/mekânsal analizler sonucunda değişkenlik gösterir niteliktedir. (örnek üst başlıklar çoğalıp, azaltılabilir)		
Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik	Güvenlik	Aydınlatma, yer döşemesi, geçitler, ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt), v.b.
	Yaya Öncelikli Tasarım	Kaldırım, yaya yolları, yaya geçitleri, meydanlar, yer döşemesi, herkes için ulaşılabilirlik, peyzaj vb.
	İklim'e Göre Yönlendirme	Bina konumları, iklim'e uygun mimari tasarımlar, yer döşemesi, sokak-cadde-meydan, ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt) vb.
Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)	Bir kent merkezi	Mimari Tasarım, Doğal-yapay peyzaj, Turizm/Ticaret/Konut vb. Alanlar, Kent işaretleri /mobilyaları, meydanlar, sokak-cadde-açık alan ,ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt), otopark vb.
	Bir konut alanı	Mimari Tasarım, Doğal-yapay peyzaj, Kent işaretleri /mobilyaları, meydanlar, sokak-cadde-açık alan ,ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt), otopark vb.
	Bir Turizm Alanı	Mimari Tasarım, Doğal-yapay peyzaj, kıyı şeridi koruma, Kent işaretleri /mobilyaları, meydanlar, sokak-cadde-açık alan ,ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt), otopark vb.

Çizelge 4.6 Farklı kent alanları için kullanılan kentsel tasarım rehberleri kapsamı, mekânsal kullanım alanları ve uygulama örnekleri (devamı)

Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)	Tarihi dokuda bir alan	Kimliğe uygun Kent işaretleri /mobilyaları, meydanlar, ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt) v.b., Kimlik ve karaktere uygun Mimari Tasarım, otopark vb.
	Bir göl veya deniz kıyısı	Doğal Peyzaj, rekreasyon, yaya ve bisiklet yolları, ulaşım aksları ile bağlantı, otopark vb.
	Bir kampus alanı, v.b.	Bina konumları, Doğal-yapay peyzaj, otopark, yaya ve bisiklet yolları, Kent işaretleri /mobilyaları vb.
Belli Bir Kent Alanının Belirli Bir Özelliğine Yönelik	Bisiklet Yolları	Doğal-yapay peyzaj, rekreasyon, yaya yolları, sokak-cadde-açık alan, kent işaretleri /mobilyaları vb., yer döşemesi, aydınlatma, bağlantı noktaları, güvenlik vb.
	Parklar (Botanik, çocuk oyun vb.)	Peyzaj, bitki seçimi, meydanlar, bisiklet ve yaya yolları, Kent işaretleri /mobilyaları vb.
	Sokaklar (geniş caddeler, ara sokaklar, bisikletli sokaklar, yaya odaklı sokaklar vb.)	Mimari Tasarım, Yer döşemesi, Kent işaretleri /mobilyaları, kaldırım, ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt) vb.
	Kıyı Şeridi (taşıt yolu bölümü, yaya yolları bölümü, plaj bölümü vb.)	Doğal-yapay peyzaj, otopark, rekreasyon, yaya ve bisiklet yolları, sokak-cadde-açık alan ,ulaşım aksları, Kent işaretleri /mobilyaları vb.

İngiliz sisteminde tasarım rehberlerinin uygulama alanları dört kademede gerçekleştirilmektedir [29]:

- Ulusal
- Stratejik
- Bölgesel-Kentsel
- Özel arazi

Burada bahsedilen ulusal ölçekten, özel arazi ölçeğine (parsel) kadar uzanan dört farklı uygulama ölçeği, tasarım rehberleri ölçütlerinin, belirlenen yasal düzenlemeler çerçevesinde hükümetten başlayarak, bireysel kullanıcıya kadar herkese yol göstermektedir. Aynı zamanda, geniş kapsamlı kullanımına örnek olmaktadır.

Kentsel tasarım rehberleri için yapılan bu kademelenmede belirlenen uygulama alanlarını genel kapsamda kabul ederek, kendi içinde farklı altı kademeye ayırabiliriz. Kentsel tasarım rehberleri uygulama ölçekleri şu şekildedir:

- Bölgesel Ölçek
- Metropol Ölçeği
- Büyük Kent Ölçeği
- Küçük Kent Ölçeği
- Belirli bir Bölge-Alan-Semt Ölçeği
- Sokak Ölçeği

Daha kaliteli ve yaşanabilir çevre açısından, hazırlanacak olan rehberlerin uygulama ölçeklerinin doğru bir şekilde belirlenmesi ve sınıflandırılması gerekmektedir. Bir metropoliten şehirde, genel kent üzerine hazırlanacak olan rehber dışında, kent merkezi dışında yer alan küçük yerleşim alanları için farklı rehber çalışmaları da yapılmaktadır. Bu sebeple, “Bölgesel” olarak belirlenen uygulama ölçeği kapsamında, metropol/büyük/küçük kent, belirli bir bölge-alan-semt ya da sokak ölçeğini de ele alabiliriz.

Şekil 4.11 Kentsel tasarım rehberleri uygulama ölçekleri (M.Orhan 2014)

Dünya geneline bakıldığında, hızla gelişen, değişim içinde olan, çeperleri devamlı büyüyen ve çok merkezli hale gelen bazı kentler, “büyük kent” tanımından çıkarak, metropol tanımı içine girmektedir. Burada önemli olan, uygulama ölçeğine göre sınıflandırılacak kentlerin hangi kent tanımı içinde olduğunun bilinmesidir.

Metropol: Bir ülkede, diğer büyük kentlerden nüfus, sanayi, ekonomi ve yerleşim alanı olarak çok daha büyük en önde gelen kentlerdir. İç içe geçmiş büyük kentlerden ve banliyölerden oluşan, çevreye ve ülkeye göre kültür ve ekonomi yönünden en gelişmiş olan merkez şehirdir. Metropoller, sadece kendilerine değil çevrelerine de üretim, ticaret, ulaşım, kültür, sanat, hizmet sektörü, eğitim gibi birçok alanda hitap edebilen çok merkezli kentlerdir.

Büyük Kentler: Nüfus, sanayi, ekonomi ve yerleşim alanı olarak oranları, küçük kentlerden daha yoğun, metropollerden ise daha az olan kentlerdir. Tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve bununla birlikte hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol işlevlerinin toplandığı, belirli teknolojik gelişme seviyelerine ulaşmış, insanların belirli bir alanda yoğunlaşması sonucu üretme etkinliklerindeki çeşitlenmenin (sanayi, ekonomi vb.) sağlandığı yerleşim alanlarıdır.

Küçük Kentler: Nüfus, sanayi, ekonomi ve yerleşim alanı olarak oranları, kasabalardan ve çevre yerleşimlerden daha yoğun, büyük kentlerden daha az olan kentlerdir. Ülke genelinde teknolojik gelişme, kontrol işlevleri açısından öncülük yapan kentler

değillerdir. Küçük kentler, çevrelerindeki kırsal alanlar, tarım alanlarını da kapsarlar ve kent için önemli üretim kaynaklarıdır. Küçük kentlerde, kırdaki etken ekonomik etkinlik olan tarımsal üretim ile küçük sanayi üretimi gelişmiştir.

Tezde amaçlanan kentsel tasarım rehber modeli tasarım ölçütlerinin belirlenmesi açısından, Bölüm 5’te kentsel tasarım rehberlerinin örnekler üzerinden irdelenmesi, belirlenen bu beş uygulama ölçeği üzerinden yapılacaktır.

4.4.2 Mekânsal Kullanım Alanları

Kentsel sistemde mekân, yapıların oluşturduğu, yaşayanların algıladığı ve kentsel olayların ilişkilendiği bir bütündür [64]. Aynı zamanda çevrenin yaşanan, algılanan çok boyutlu bir görünümüdür. Mekân, çevrenin bir parçası ve yapıların oluşturduğu bir birim olarak insanların yaşadığı ya da algıladığı tüm eylemlerinin geçtiği üç boyutlu alan olarak ve zamansal içeriği de taşıyan (dördüncü boyut) birimler olarak gözlenebilmektedir [65].

DTER (The Department of Transport, Environment and The Region/Ulaşım, Çevre ve Bölge Birimi) ve CABE (Commission for Architecture and Built Environment/Mimarlık ve Yapılı Çevre Komisyonu) kentsel tasarımı, “İnsanlara mekân yaratma sanatı” olarak tanımlamaktadırlar.

Çevre, yapı ve insan bileşenlerinin etkileşimiyle oluşan kentsel mekânlar, içerdiği beşeri eylemler ile çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Bu beşeri eylemleri oluşturan faktörler; sosyal, demografik, ekonomik, doğal, yapı ve estetik vb. faktörlerdir. Etkilenme alanı geniş olan kentsel mekânın, bu faktörlerin, hem kendi içlerinde hem de birbirleriyle olan ilişkilerinde mekânda yarattığı etkilerin olumlu kullanılabilmesi ve ortaya çıkan olumsuzlukların en aza indirgenmesi amacıyla mekânsal kullanım alanlarının belirlenmesi ve düzenlenmesi gerekmektedir [47].

Kentsel mekân düzenlemesinin gerçekleşmesi için, kentsel tasarım projeleri ve birlikte hazırlanan rehberlerin tasarım ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Kentsel tasarım rehberleri ilkeleri, uygulanacağı bölge/mekânın kullanım alanlarının tasarımsal ihtiyaçlarına, belirlenen hedefler sonucu ortaya çıkan tasarım kararlarına, toplumsal özelliklerine göre çeşitlilik göstermektedir.

Farklı alanlarda/ölçeklerde hazırlanan rehber örneklerinde, izlenen yöntemler farklılık ve çeşitlilik içerse de, rehberlerin genel hedefleri doğrultusunda, “tasarım rehberleri mekânsal kullanım alanları”nın belli başlıklar altında sınıflandırılması yapılabilir. Bunlar (Şekil 4.12):

- Mimari Tasarım
- Sokaklar, Meydan ve Açık Alanlar
- Dolaşım Alanı
- Ulaşım (Deniz-Kara-Hava- Yeraltı Ulaşımı, Ana ve Ara yollar, Sokak-Cadde-Bulvar-Meydan vb. bağlantılar)
- Doğal Yapı-Peyzaj-Rekreasyon Alanları

Mimari Tasarım; Yapısal Oran, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Denge, Uyum, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkileri, Doluluk-Boşluk, Otopark, Malzeme, Renk, Kimliğe ve Karaktere Uygunluk, Esneklik, Çeşitlilik, Sürdürülebilirlik, Sokak Eylemleri, Ulaşılabilirlik, Yaya-Taşıt yolları, Meydanlar, Doğal-Yapay Peyzaj, Kentsel Kalite gibi tasarım konularını kapsamaktadır.

Mimari tasarım uygulamaları sadece tek bir yapıya ait değil, kente de ait bir öge olarak ortaya çıkmaktadır. Sorunların, çözümlerin, önerilerin daha bütüncül, bölge bazında ele alınması gereklidir.

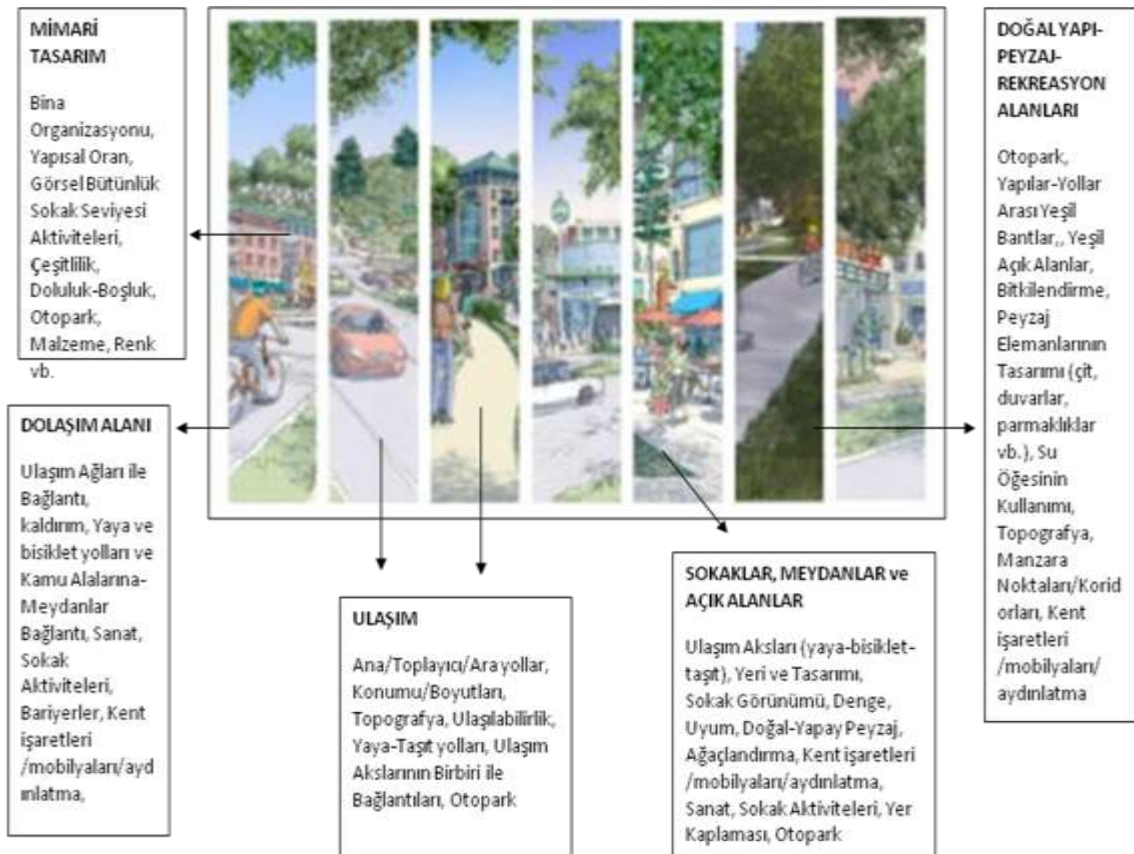
“Bir kent parçasında/kentsel alanda, yapılar için alınacak kararlar hem çevresindeki binalara hem de kente ilişkin kurallar, sınırlamalar içermelidir.”

Sokaklar, Meydan ve Açık Alanlar, Ulaşım Aksları (yaya-bisiklet-taşıt), Yeri ve Tasarımı, Sokak Görünümü, Denge, Uyum, Doğal-Yapay Peyzaj, Ağaçlandırma, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Sanat, Sokak Eylemleri, Yer Kaplaması, Otopark vb. tasarım konularını kapsamaktadır.

Dolaşım Alanı; Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), Yaya ve bisiklet yolları ve Kamu Alalarına-Meydanlar Bağlantı, Sanat, Sokak Eylemleri, Bariyerler, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark vb. tasarım konularını kapsamaktadır.

Ulaşım (Deniz-Kara-Hava- Yeraltı Ulaşımı, Ana ve Ara yollar, Sokak-Cadde-Bulvar-Meydan gibi bağlantılar) Ana/Toplayıcı/Ara yollar, Konumu/Boyutları, Topografya, Ulaşılabilirlik, Yaya-Taşıt yolları, Ulaşım Akslarının Birbiri ile Bağlantıları, Otopark vb. tasarım konularını kapsamaktadır.

Doğal Yapı-Peyzaj-Rekreasyon Alanları; Otopark, Yapılar-Yollar Arası Yeşil Bantlar,, Yeşil Açık Alanlar, Bitkilendirme, Peyzaj Elemanlarının Tasarımı (çit, duvarlar, parmaklıklar vb.), Su Öğesinin Kullanımı, Topografya, Manzara Noktaları/Koridorları, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Ulaşım Aksları (yaya-bisiklet-taşıt) vb. tasarım konularını kapsamaktadır.

Şekil 4.12 Kentsel tasarım rehberleri mekânsal kullanım alanları (Orhan, M., 2014)

4.5 Mekânsal Değişim ve Gelişmenin Yönlendirilmesinde Kentsel Tasarım Rehberlerinin Rolü

Kentsel mekândaki değişim yapılı çevredeki değişikliklere bağlıdır. Bu değişiklikler, kentsel değişimin somut olarak gözlemlenmesini sağlamaktadır. Değişiklikler tek tek ya da niceliksel birikim sonucu bir yerin karakterinin olumlu veya olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir. “Kentsel yapılı çevredeki değişiklikler” kentsel yapılı çevrenin morfolojik, işlevsel, görsel, bağlamsal özelliklerinin değişmesine neden olmaktadır. Kent planlaması ve mimarlık ile kentsel yapılı çevreye yapılan müdahalenin ölçeği kentsel yapılı çevredeki değişikliklerin beş farklı düzeyde gerçekleşmesini sağlamaktadır (Çizelge 4.7). Buna göre en genel anlamda kent planları ile tüm kent ölçeğinde bir müdahale geliştirmek olanaklıyken, daha özelde parsel ölçeğinde binanın biçimlenmesiyle ilgili ya da bir binanın dış görünümüyle, binanın iç bölümlenmesiyle veya binanın yapısal sistemiyle ilgili müdahalelerin gündeme gelmesi olasıdır [61].

Kentlerin geneline ya da belirli bir parçasına (farklı ölçeklerde) yapılacak müdahaleler, kentsel tasarım araçları (projeler vb.) ve tasarım rehberleri aracılığıyla olmaktadır. Ünlü, yapılı çevreye yapılan müdahaleleri beş ana başlıkta şu şekilde açıklamıştır [61] (Çizelge 4.7):

- Birinci düzeydeki değişiklikler kentin tümünü ya da bir bölümünü etkileyen değişikliklerdir. Geniş bir alanı kapsadıkları için, bu tür değişiklikleri somut olarak gözlemek mümkün olmayabilir ve etkilerinin hissedilmesi uzun zaman almaktadır. Ancak, geniş alanda gerçekleşmelerinden dolayı bir yerin karakterinin değişmesine daha bütüncül bir şekilde etki edebilecek değişikliklerdir. Bir alandaki ‘yerleşim örüntüsü’ nün, ‘işlevsel dağılım’ın değişmesine neden olmaktadır.
- İkinci düzeydeki değişiklikler birinci düzeydekilere göre daha somut olarak gözlemlenebilmektedirler. Bu tür değişiklikler çoğunlukla tek bir imar parselinde ya da birkaç parselden oluşan bir alanda gerçekleşebilmektedir. “Bina yüksekliği”, “çekme mesafeleri/dolayısıyla; bina oturma alanı”, “yapı düzeni”, “parsel boyutu” ve “imar adasının biçimi” gibi morfolojik özelliklerin değişmesine neden olan bu tür değişiklikler genel olarak “plan değişikliği” olarak anılmaktadır.

- Üçüncü düzeydeki değişiklikler binaların dış görünüşleriyle, dolayısıyla yapı çevrenin daha çok bağlamsal ve görsel özellikleriyle ilgilidir. Bu düzeyde planlama kararlarından bağımsız mimari müdahaleler gündeme gelmektedir. “Balkonların kapatılması”, “cephede yeni pencerelerin açılması” gibi bina mimarisine ilişkin müdahaleler bu tür değişikliklere örnek gösterilebilir.
- Dördüncü düzey değişiklikler tekil binaların bağımsız birimlerinin kullanımıyla ilgilidir. Bu düzeydeki değişiklikler de mimari projelere yapılacak müdahalelere bağlıdır ve kendini çoğunlukla “kat yüksekliğinin değişmesi”, binalarda depo, otopark vb. olarak kullanılması öngörülen “birimlerin farklı bir şekilde kullanılması” (örneğin konut birimi olarak) şeklinde göstermektedir.

Çizelge 4.7 Kentsel yapı çevredekı değişiklikler [61]

	<u>YAPILI ÇEVREDEKİ DEĞİŞİKLİKLER</u>	<u>ÖZELLİKLER</u>	<u>DEĞİŞİKLİK ARAÇLARI</u>	<u>GENEL</u>	
PLANLAMA ÖLÇEĞİ VE YAPILASMA FAALİYETLERİ	TÜM KENTE YÖNELİK	- ARAZİ KULANIMI - YERLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ - YOL KADEMELENMESİ	- MEKANŞAL - İŞLEVSEL - MORFOLOJİK - BAĞLAMSAL - GÖRSEL	- PLAN REVİZYONU - PLAN DEĞİŞİKLİĞİ - MEVZİ PLAN	BİRİNCİ DÜZEY
	PARSELE YÖNELİK	- BİNA YÜKSEKLİĞİ - PARSEL BOYUTLARI - ÇEKME MESAFESİ - YOĞUNLUK - YAPI DÜZENİ	- MORFOLOJİK - BAĞLAMSAL	- PLAN DEĞİŞİKLİĞİ	İKİNCİ DÜZEY
	BİNA DIŞ GÖRÜNÜMÜ	- PENCERE AÇILMASI - BALKON KAPATILMASI - VB.	- MORFOLOJİK - GÖRSEL	- MİMARİ PROJE	ÜÇÜNCÜ DÜZEY
	BİNA İÇİ FAALİYET.	- KAT YÜKSEKLİĞİNDE DEĞİŞİKLİK - BAĞIMSIZ BİRİMLERİN KULLANIMINDA DEĞİŞİKLİK - VB.	- İŞLEVSEL - YAPIYA YÖNELİK	- MİMARİ PROJE	DÖRDÜNCÜ DÜZEY
	BİNA YAPISAL	- YAPI KALİTESİ - STATİK SİSTEM - EKSİK MALZEME - VB.	- YAPIYA YÖNELİK	- MİMARİ PROJE - STATİK PROJE - TESİSAT PROJE	BESİNCİ DÜZEY
					ÖZEL

- Beşinci düzeydeki değişiklikler binaların “yapıya ilişkin” (constructional) özelliklerine yapılan müdahalelerle ilgilidir. Bu değişiklikler bir yandan statik, elektrik gibi projelerde değişiklikleri kapsayabildiği gibi binalarda kullanılan malzemenin değişmesini de beraberinde getirebilmektedir. Bu düzeydeki değişiklikler genellikle mimari projelerde veya statik ve tesisat projelerindeki değişiklikler ile gündeme gelmektedir.

Yukarıda beş başlık altında sınıflandırılmış olan “kentsel yapılı çevredeki değişiklikler”, hangi araçlarla ve yapılı çevrenin hangi ölçekteki alanına müdahale içerdiğine göre, farklı aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilmektedir. Sosyo-politik alanda bir araya gelen aktörler, farklı çıkarlar, yöntemler, beklentiler ile belirli yasal- yönetsel çerçeve içinde sürece dâhil olurlar.

Mekânsal değişim ve gelişmenin yönlendirilmesi sürecinde, planlama-tasarım ilişkisine bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde kentsel tasarım projelerinin, kentle mekânsal birlikteliğin sağlanmasında, disiplinler arası plan-proje diyalektiğinin kurulmasında etkili olmaktadır.

Rehberler, ilgilendiği çevrenin sadece fiziksel düzenlemelerini yapmakla sorumlu değildir. Çalıştığı alanı çevresiyle birlikte ele alarak, ekolojik, ekonomik, sosyal ve politik yönlerini irdeleyerek problemlere çözüm önerileri sunarlar. Rehberlerin kullanımı ile bölgesel planlamadan mimari tasarıma kadar olan, yani, üst ölçek ile alt ölçek arasındaki ilişkiyi gösteren “bütünleşmiş tasarım süreci” rahatça ifade edilebilmektedir. Tasarımlarda bütün-parça ilişkisi ve parça-bütün ilişkisi kurulabilmektedir ve kent ölçeğinde mekânsal algı yanında, bina ölçeğinde de mekânsal algı sağlanabilmektedir. Mekânsal gelişim ve yönlendirme, ancak doğru kentsel tasarım rehber uygulamalarının kullanımı ile “**Kentin DNA**”¹ sını bozmadan yapılacak müdahaleler ile gerçekleştirilebilmektedir.

¹ Kent yapısını oluşturan tüm tasarım bileşenleri (tasarımda etkili olan bütün disiplinlerin ortaya koyduğu tasarım ürünleri) ve bunun yanında kimliğini ve karakterini oluşturan sahip olduğu kültürel, sosyal, ekonomik, fiziksel, görsel vb. tüm katmanlar, kentin DNA’ sını oluşturmaktadır.

4.6 Kentsel Kalitenin Sağlanması Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kullanımı

Son yıllarda gelişen ve değişen kentlerimizde yaşanan yeni gelişmeler, boyut ve ölçek açısından kentlerin ve kentsel mekânların biçimlenmesinde, içeriğinde bulunan mimarinin biçimlenmesinde, kentsel kalite ve kentsel yaşam kalitesinin oluşumunda etkin olmaktadır.

Kentlere eklenen her yeni parça ve tasarım, mevcut kent dokusundan ayrı, kendi özelliklerini taşıyan ve kentin sahip olduğu ortak dilden uzak mekânlar olarak göze çarpmakta ve farklı kimlik ve karakterde karşımıza çıkmaktadır. Kısaca, tek tek oluşturulan kent örüntüleri, parçaları bir araya geldiklerinde ortak bir dil elde edilememektedir. Sonuç olarak, kimliğini yitirmiş, kentsel kalite sağlanamamış, kentsel planlama-tasarım ilişkisi kurulamamış ve aynı zamanda görsel tatminsizlik yaratan mekânlar ortaya çıkmaktadır.

“Hem insan hem de onun çevresi birbirlerinin oluşumuna katılarak, insan ve kültürel boyutlar arasındaki ilişkiyi oluştururlar” [66].

“Bir mimari düzen, yeterli kalıcılığa sahip mimari uygulamaların ayrıştırılabilir derecelerini bir arada sunan, uzaysal bir sistemdir. Her derece, en az bir diğer derece ile çift oluşturur. Bir derecedeki birim, parçalar halinde oluşturulur ve sonraki gelen her parçayla devam edip gider. Fiziki düzenin her bir derecesi, kesin ve ayrı bir görsel rol üstlenir “ [67].

Günümüz kentlerinin ortak problemi olan kentsel-mekânsal kalitenin sağlanmasında ve kaliteli kentsel tasarım modeli oluşturmada en önemli nokta, doğru tasarım kontrollerinin kullanımıdır. Kentsel tasarım rehberleri bu kontrolün en iyi sağlandığı araçtır.

Tasarım rehberleri, görsel çevrenin kalitesi ile ilgili olarak yapılanmada rol alanlara kalite açısından yön veren bir araçtır. Tasarım rehberi yapmaktaki amaç, bir takım karar yasaları koyarak, görsel çevrede belli bir kalite seviyesi ve standardı yaratmaktır. Tasarım rehberleri ülkesel tasarım standartlarının oluşması ve var olan standartların somut biçimde ortaya konmasında etmendir [68].

Rehberler, farklı uygulama ölçeklerinde, kent bütünü ya da parçalarında var olan mevcut kente ait tüm değerlerin (mimari, peyzaj, doğal çevre vb.) korunması ve sürdürülebilmesi, kent dokusuna yeni eklenecek tüm parçaların doğru tasarım ölçütleri için zemin hazırlamaktadır. Tasarım rehberinin içeriğinde yeni gelişmelerde beklenen karakterin nasıl yapılacağı, eskinin bu çerçeve içerisinde nasıl korunacağı, kimliğin nasıl devam ettirileceği ve kentsel kalitenin nasıl sağlanacağı bulunmaktadır.

Kentsel mekân tasarımı için gerekli olan ölçütler ortaya konulmakta, kentsel mekân bileşenlerinin tasarım ilkeleri (mimari tasarım ilkeleri, kentsel tasarım ilkeleri, diğer disiplinlerin tasarım ilkeleri vb.) günümüz kentlerinin mekânsal kalite probleminin çözümü için kentsel tasarım rehberleri aracılığıyla irdelenmektedir.

Kentsel kalite kavramı, kentsel mekân kalitesi, kentsel yaşam kalitesi gibi kavramları da içermektedir. Kentsel yaşam kalitesinin sağlanması, kentsel kalitenin sağlanması ile doğru orantılıdır. Belirtilen kentsel yaşam kalitesini sağlayan ve üzerinde önemle durulması gereken tüm kavramlar, aynı zamanda kentsel tasarım rehberlerinin kavramsal yapı bileşenlerinin ilgilendiği konulardır. Karaman, A., kentsel yaşamın kalitesini artırmaya yönelik tasarım projelerinde aşağıda belirtilen kuramsal ve kavramsal içeriklerin bulunması gerektiğini belirtmektedir [69]:

- Bir yere özgünlük
- Çevresel verilere duyarlılık
- Karma işlevli tasarımlar
- İnsan ölçeği
- Sosyal donatılara kolay erişim
- Okunabilirlik
- Durağanlık
- Değişkenlik
- Parçacı büyüme
- Değişim

4.7 Bölüm Sonucu

Bir kenti fiziksel bir mekân olarak tanımlamanın yöntemi, o kenti oluşturan yerleşimin biçimi, yapıları, ulaşım arterleri ve açık alanlarının vb. tüm özelliklerini belirlemekle doğrudan ilişkilidir.

Bilinçli ve duyarlı bir kent çevresinin oluşmasında, potansiyel topluluğun gelişimini destekleyici ve güçlendirici bir yaklaşım esastır. Tasarımlar, yerel toplumsal-kültürel dinamikler dikkate alınarak, kentsel çevrenin uzun süreli varlığının ve müdahalelerin tüm kenti etkilediğinin bilincinde olarak, kentin değişen bağlamı ve bu çerçevede kendi kendine yeterliliğe katkıda bulunacak çözüm arayışları dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir.

Günümüz kentlerinin fiziki yapısındaki işlevsel ve estetik bozukluklar, kentsel bütünlüğün ve kimliğin kayboluşu gibi problemler, bahsedilen tüm bu ölçütlerin ortaya konmasında, yapıli çevrenin düzenlenmesinde, değişim ve gelişimin yönlendirilmesinde kentsel tasarım uygulama araçlarının kullanımını zorunlu hale getirmiştir.

Bu araçlardan biri olan kentsel tasarım rehberlerinin kullanımı ile bölgesel planlamadan mimari tasarıma kadar olan, yani üst ölçek ile alt ölçek arasındaki ilişkiyi gösteren “bütünleşmiş tasarım süreci” rahatça ifade edilebilmektedir. Tasarım rehberleri, kontrol mekanizması olarak kentsel bütünlüğün, kimliğin korunmasını sağlamakta, kentsel tasarımda ortak bir dil oluşturarak amaçlarının çerçevesinin oluşturulmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, kentsel kalitenin sağlanabilmesi, mekânsal gelişimin yönlendirmesi, ancak çalışma alanının ve genel olarak kentin DNA’ sına uygun olarak hazırlanmış kentsel tasarım rehber uygulamalarının kullanımı ile gerçekleşebilmektedir.

Bu bölümde, kentsel tasarım rehberleri üzerine ortaya konan tüm özellikler ve “kapsamı”, “çeşitleri”, hedefleri”, “niteliksel ve niceliksel ilkeleri”, “süreçte rol alan aktörler ve görevleri”, “kavramsal yapısı” gibi elde edilen tüm belirleyici veriler, bir sonraki bölümde örnek rehber analizleri için gerekli olan ana başlıkları vermektedir. Aynı zamanda tez kapsamında ortaya konacak model önerisi için de gerekli olan ana çerçeveyi oluşturmaktadır.

KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN ÖRNEKLER ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

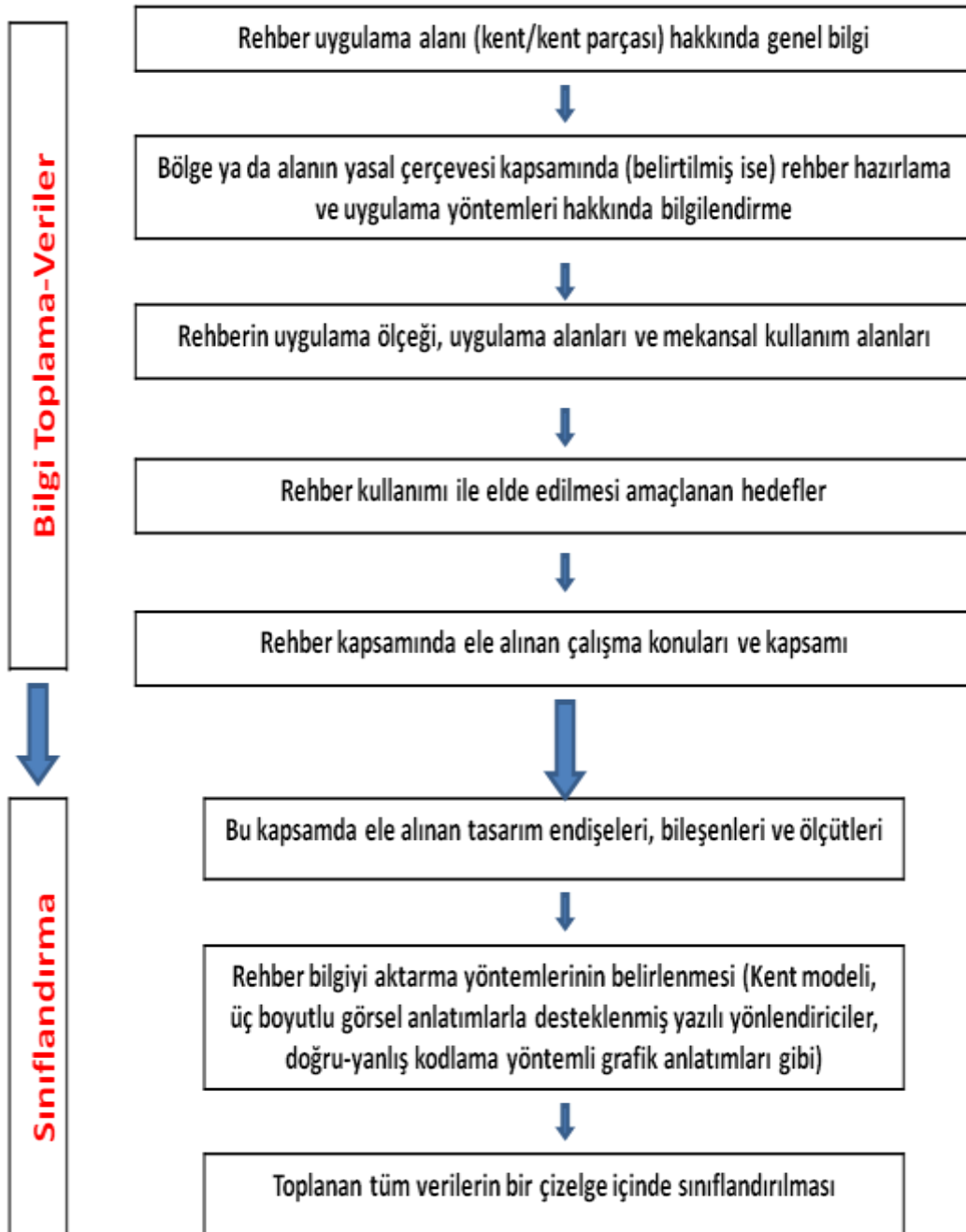
5.1 Kentsel Tasarım Rehberlerinin Örnekler Üzerinden Analizi ve Sınıflandırılması

Kentsel tasarım rehberlerinin, bir kentsel uygulama aracı ve tasarım kontrolü olarak kullanılma gerekliliği, dünya ülkelerinin çoğunda kabul görmüştür. Planlama sistemi içinde yer alan rehberlerin, hazırlanacakları alana, kente, ülkeye göre yasal-yönetmelik düzeneklerinin iyi hazırlanması, uygulama alanı üzerine yeterli bilgiyi edinmek üzere kent analizlerinin yapılması, gerekli tüm aktörlerin katılımcı olarak süreçte yer alması ile kentlerin gelişimi ve değişimi kontrol edilebilmekte ve daha kaliteli kentler oluşturulmaktadır.

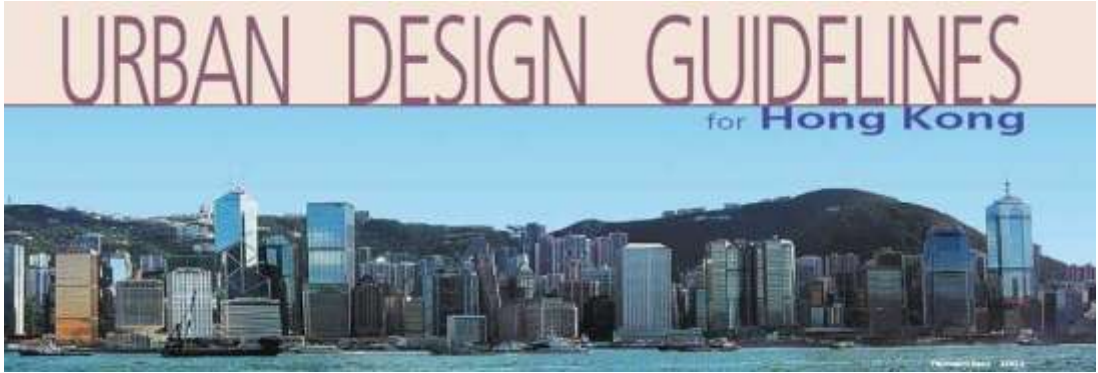
Kentsel tasarım rehberlerinin kuramsal ve kavramsal yapısını, neleri kapsadığını daha iyi anlayabilmek için, farklı uygulama ölçeklerinde hazırlanmış ve başarılı bir şekilde uygulanmış dünya örneklerini incelemek yararlı olacaktır.

Bu bölümde, literatür araştırmalarından ve önemli kuramcılarının çalışmalarından elde edilen bilgilerle, örnek tasarım rehberleri analizleri sonucunda farklı ölçeklerde hazırlanan kentsel tasarım rehberlerinin tasarım ölçütleri sınıflandırılmıştır. Örnek rehberler analiz yöntemi Çizelge 5.1’de gösterildiği gibi yapılmıştır.

Çizelge 5.1 Örnek rehber analiz yöntemi (M.Orhan 2014)

5.1.1 Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi

Şekil 5.1 Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi [70]

Hong Kong kentsel tasarım rehberi, hızla gelişmekte olan şehir merkezi ve çevresinin, özellikle büyük alan gelişim ve değişiminin denetim altına alınması, mevcut doğal çevrenin korunması ve kentlilere kalitesi yüksek bir kentsel yaşam sunabilmek üzere hazırlanmıştır. Rehber içeriğinde yer alan “tasarım konuları üzerine yönergeler” bölümü, farklı alanlarda rehber uygulamaları sürecinde ortak konularda (açık alanlar, yükseklik profili, vb.) dikkate alınması gereken konuları ele almaktadır.

Hong Kong tasarım rehberi çalışmaları konuları şu şekildedir [70];

- Kentsel tasarım kavram ve ilkeleri
- Gelişim önerileri içinde sıklıkla görülen tasarım konuları üzerine yönergeler
- Yerleşim planları için tasarım yönergeleri
- Uygulamalar

1. Kentsel Tasarım Kavram ve İlkeleri

• Fiziksel Tasarım Bağlamında Hong Kong

✓Topografya

✓Tarihsel gelişim

✓Ana kentsel tasarım programları; *Kentin üç boyutlu tasarımı için görsel çerçeve ve yönergeler sağlayan (metroplan) stratejik ve bölgesel resmi kentsel tasarım ve peyzaj çerçeveleri*

- Kentsel tasarım rehberleri uygulama alanlarının farklı ölçeklerde tanımlaması;

✓Büyük ölçekte;

Yapılı çevre (binalar, açık/kapalı alanlar, altyapı...) , Doğal çevre (dağlar ve sınırları, su kenarları, yeşil alan vb.)

Öğeler: dağ sınırları/çizgisi, kent biçimi, limanlar, kent girişleri, işlevsel bölgeler vb.

✓Orta ölçekte;

Binalar, kullanılan alanlara göre binalar, sokaklara göre kullanılan alan ve mekânlar

Öğeler: binaların bir araya gelişi, hacim ve yükseklikleri, kentsel mimari, önemli kentsel noktalar (nirengi), açık alanlar, bağlantılar, yaya bağlantıları, manzara koridorları vb.

✓Küçük ölçekte;

Kullanıcı, insan faktörü ve yapılı çevre ilişkisi, günlük çevresinde insanların algı ve tecrübeleri ile ilgili tasarım faktörleri

Öğeler: insan ölçeği, geçişler, uyum, sokak mobilyaları, ara sokaklar vb.

• Kentsel tasarım kavram ve ilkeleri

✓Yüksek kalite sağlamak; *doğal çevre ile uyumlu yüksek kalitede yapılı çevre*

✓Esneklik; *uzun zaman dayanabilecek, sağlam kentsel tasarım yönergeleri*

✓Dinamizm; *çoğulculuk ve dinamizm, heyecanı bastırmak değil teşvik etmek*

2. Gelişim Önerileri İçinde Sıklıkla Görülen Tasarım Konuları Üzerine Yönergeler

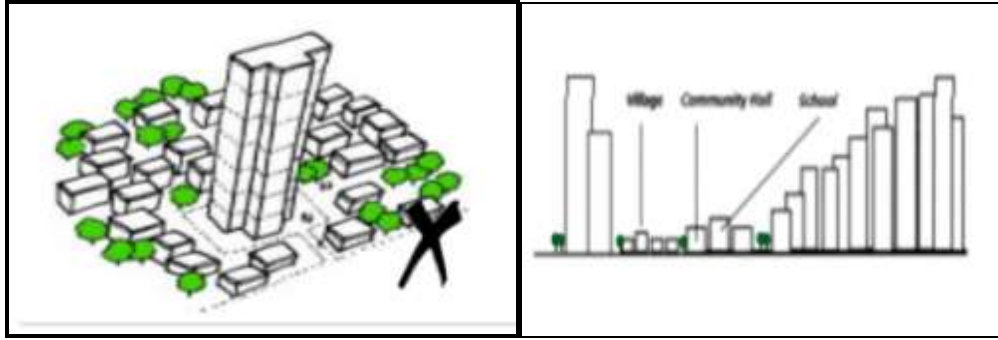
• Yükseklik profili gelişimi

✓Mevcut alanlarda yükseklik profili

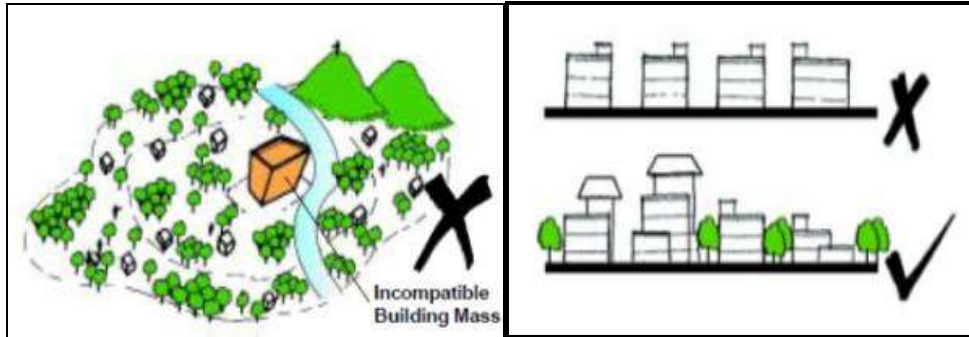
Şekil 5.2 Mevcut alanlarda yükseklik profili kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

✓Yeni alanlarda yükseklik profili

Şekil 5.3 Yeni alanlarda yükseklik profili kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

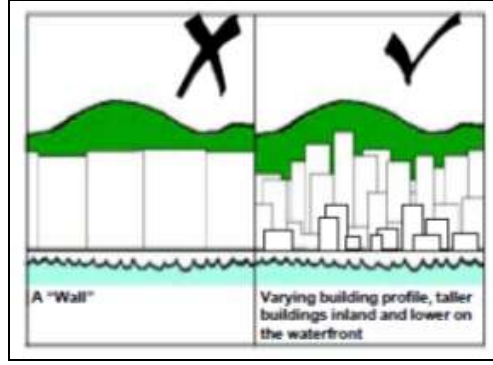
✓Kırsal Alanlarda Yükseklik Profili

Şekil 5.4 Kırsal Alanlarda yükseklik profili kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

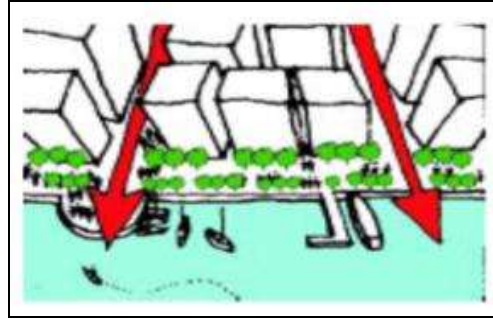
- **Kıyı şeridi gelişimi**

- ✓Aktif bir kıyı şeridi oluşturulmalıdır.
- ✓Uyumsuz arazi kullanımlarından uzak durulmalı, monotonluktan uzaklaşılmalıdır.
- ✓Kent için önemli ikonik yapılar, sahil şeridinde uygun olan ve belirlenen alanlarda konumlandırılmalı.
- ✓Ek manzara koridorları ile kent içinde kıyı şeridine görsel erişim sağlanmalıdır. Görsel geçirgenlik sağlayan yapılaşma olmalıdır.
- ✓Farklı yükseklikte yapılaşma oluşturulmalı, bunun için alçak yapılar kıyı şeridinde yüksek yapılar ise iç bölgelerde konumlandırılmalı...

Şekil 5.5 Kıyı şeridi yapılaşma kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

- ✓ Kent merkezinden sahil bölgesine yollar (engelliler de dahil) için en üst düzeyde erişim sağlanmalıdır.

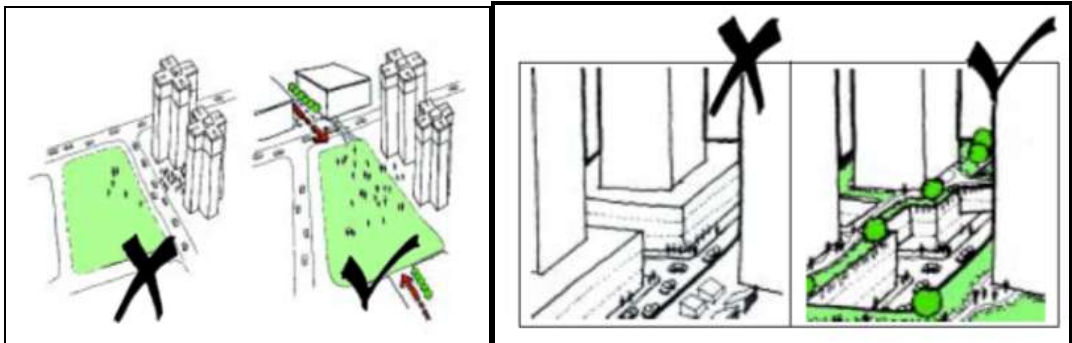

Şekil 5.6 Kıyı şeridi yapılaşma kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

- **Kentin Genel Görünümü (Cityscape)**

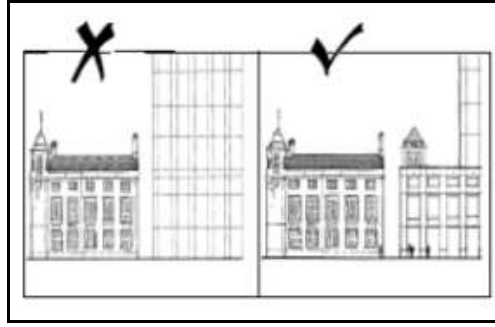
- ✓ Açık Alanlar;

Yeşil açık alanlar, rekreasyon alanları, peyzaj çalışmaları, odaksal ikon yapılar ile açık alanlara yönelim, mekân duygusu yaratmak, kolay erişim, yaya sirkülasyonu, yeşil alana bakış ve kullanımı yükseltmek, binaların zemin, baza ve çatı alanlarında yeşil kullanımı

Şekil 5.7 Açık alan tasarım kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

✓Yerel özelliklerin /Yapısal mirasın korunması

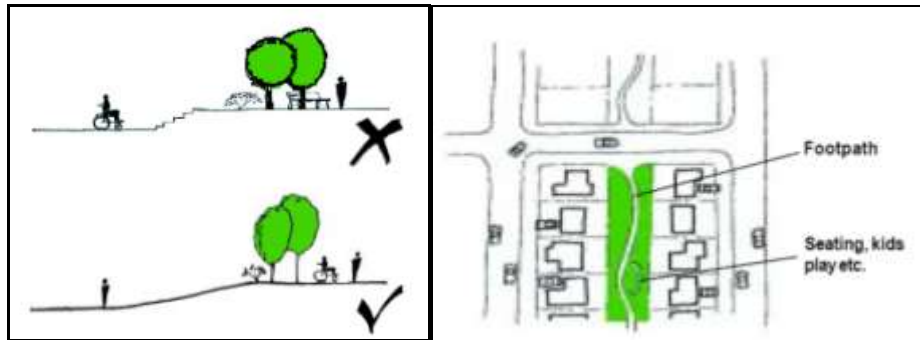

Şekil 5.8 Koruma alanları yeni yapılaşma kontrolünü gösteren yönlendiriciler [70]

- Yaya Çevresi

✓Yaya Dolaşımı

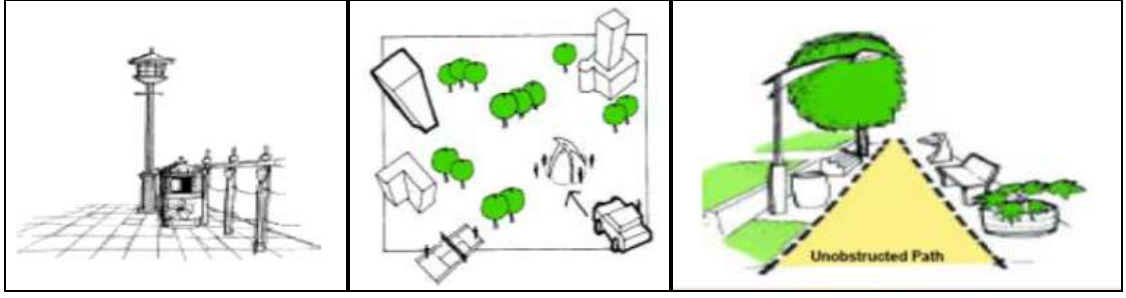
Yaya yolları, yer altı geçitleri, yaya ve taşıt yolu tanımlaması, yaya yolu-meydan- açık alan bağlantıları, erişilebilirlik, güvenli çevre

Şekil 5.9 Yaya alanları ve ulaşılabilirliğini gösteren yönlendiriciler [70]

✓Sokak Görünümü

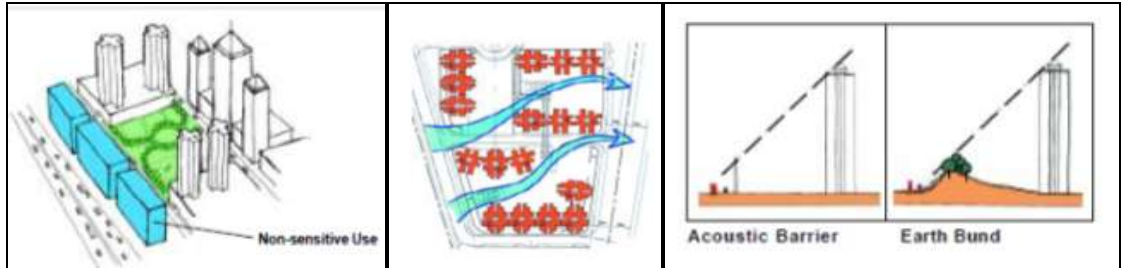
Farklı malzeme ve tasarım elemanları, kent mobilyaları, yer kaplaması, aydınlatma, sokak eylemleri, açık alanlara yönlendirme, bisiklet-yaya için tasarlanmış yollar, peyzaj, ağaçlandırma, bitkilendirme, ulaşılabilirlik, erişilebilirlik, güvenli çevre

Şekil 5.10 Yaya alanları ve ulaşılabilirliğini gösteren yönlendiriciler [70]

- **Hava kirliliği ve gürültü kontrolü**

- ✓Kara yolu ile iç bölgeler arasında tampon oluşturacak setler veya yapılar oluşturulmalıdır.
- ✓Hava kirliliği kontrolüne verilmelidir.
- ✓Rüzgar yolları ile hava sirkülasyonu ve kentsel çevrede mikro klima sağlanmalıdır.
- ✓Sokak ve kent görünümüne uygun tasarlanmış akustik bariyerler ve ses emici yol kaplama malzemeleri kullanılmalıdır.

Şekil 5.11 Hava kirliliği ve gürültü kontrolü gösteren yönlendiriciler [70]

3. Uygulama Projeleri için Tasarım Rehberleri/ Yönergeleri

- **Kentsel Tasarım Hedefleri**

- ✓Şehrin kendine ait bilinen imajını sağlayabilecek karakteristik özelliklerini geliştirmek ve korumak
- ✓Güvenli, rahat, konforlu ve okunabilir yaya dolaşımı oluşturmak
- ✓Okunabilir, kullanıcı dostu, verimli ulaşım ağı oluşturmak.

✓Uyumlu açık alan çerçevesi yaratmak ve kent alanlarını tanımlamak

✓Farklı bölgelerin, karakter alanlarının, kültürel, tarihi ve sosyal değeri olan yapıların korunması

- **Ticaret Alanları Kentsel Tasarım Rehber Ölçütleri**

✓İmaj; Şehir ve bölge için tanınabilir ve pozitif görünüm sağlayan projeler

✓Yaya Dolaşımı; Güvenli, rahat, konforlu ve okunaklı yaya dolaşımı oluşturmak

✓Taşıt Dolaşımı; Okunaklı, kullanıcı dostu, verimli ulaşım ağı oluşturmak

✓Park Alanları; Rahat ve kolay ulaşımı olan park alanı imkanları sağlamak

✓Hava Kalitesi; Uygun hava kalitesi elde etmek

✓Sokak Görünümü; Yaşayan sokak görüntüsü karakterini korumak

- **Yüksek-Düşey Yoğunluklu Konut Alanları Kentsel Tasarım Rehber Ölçütleri**

✓Ölçek; Geçerli fırsatları en üst düzeye çıkarmak için gelişme boyutunu uygun duruma getirmek

✓Bina Yüksekliği; Yüksek yapılaşma olan alanların çevresindeki negatif etkileri en aza indirmek.

✓Yaya Dolaşımı; Güvenli, rahat, konforlu ve okunaklı yaya dolaşımı oluşturmak

✓Taşıt Dolaşımı; Okunaklı ,kullanıcı dostu, verimli ulaşım ağı oluşturmak

✓Konum; Yoğun konut alanları için, görsel, gürültü ve hava kalitesi negatif etkilerini en aza indirecek, uygun yerleşim noktaları seçmek.

✓Komşuluk ve Topluluk; Kullanıcılara aidiyet, vatandaşlık duygusu verebilecek, kendi içinde yeterli imkanlara sahip komşuluk ve topluluk alanları oluşturmak

✓Açık Alanlar; Uyumlu açık alan çerçevesi yaratmak ve kent alanlarını tanımlamak

- **Alçak-Yatay Yoğunluklu Konut Alanları Kentsel Tasarım Rehber Ölçütleri**
 - ✓Kimlik; Gelişime açık bir mahalle kimliği ve topluluk oluşturmak
 - ✓Yaya Dolaşımı; Güvenli, rahat, konforlu ve okunaklı yaya dolaşımı oluşturmak
 - ✓Taşıt Dolaşımı; Okunaklı, kullanıcı dostu, verimli ulaşım ağı oluşturmak.
 - ✓Ortam/Atmosfer; Rahat kırsal yaşam tarzı, peyzaj alanları ve açık alanlarla güçlendirilmiş bir ortam yaratmak
 - ✓Çevresel Etkiler; Yaşam alanı etrafındaki doğal çevre üzerindeki negatif etkileri en aza indirmek
- **Endüstri Alanları Kentsel Tasarım Rehber Ölçütleri**
 - ✓Çevresel Etkiler; Çevre üzerindeki negatif etkileri en aza indirecek yerleşim alanları
 - ✓Yaya Dolaşımı; Alan içinde güvenli ve verimli bir yaya ağı oluşturulmalıdır.
 - ✓Taşıt Dolaşımı; Pozitif imajı olan bir sanayi bölgesi projesi için, alana ulaşım ve alan içi rahat/verimli ulaşım sağlanmalı
 - ✓Açık Alanlar; Çalışanlar için erişilebilir ve kullanılabilir açık alan tasarımları yapılmalıdır.

4. Uygulama

Uygulanacak rehberlerin yürürlüğe koyulması için Hong Kong Planlama Standartları Kuralları (HKPSG) dâhilinde olması gerekir. Yasal ve Yönetmelik Araçlar doğrultusunda uygulanmalıdır.

Kentsel tasarım rehberleri esnek bir şekilde uygulanmalıdır ya da en iyi genel çevre yararı için performans odaklı esnek uygulanabilirlik olmalıdır.

Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Kent modeli, üç boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, doğru-yanlış kodlama yöntemli grafik anlatımları.

Çizelge 5.2 Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

HONG KONG KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 1.104 km ² , nüfus: 7.187 milyon [71]		
METROPOL ÖLÇEĞİ	“Kentın Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Ticaret Alanları	İmaj, Yaya Dolaşımı, Taşıt Dolaşımı, Park Alanları, Hava Kalitesi, Sokak Görünümü Yükseklik Profili, Kalite, Sürdürülebilirlik, Esneklik, Dinamizm, Ulaşılabilirlik, Açık Alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Doğal-Yapay Peyzaj, Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Sokak Görünümü, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Koruma, Malzeme, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları
	Yüksek-Düşey Yoğunluklu Konut Alanları	Ölçek, Bina Yüksekliği, Yaya Dolaşımı, Taşıt Dolaşımı, Konum, Komşuluk ve Topluluk, Açık Alanlar Yükseklik Profili, Kalite, Sürdürülebilirlik, Esneklik, Dinamizm, Ulaşılabilirlik, Açık Alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Doğal-Yapay Peyzaj, Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Sokak Görünümü, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Koruma, Malzeme, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları

Çizelge 5.2 Hong Kong Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

METROPOL ÖLÇEĞİ	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	<i>Alçak-Yatay Yoğunluklu Konut Alanları</i>	<i>Kimlik, Yaya Dolaşımı, Taşıt Dolaşımı, Ortam/Atmosfer, Çevresel Etkiler</i> <i>Yükseklik Profili, Kalite, Sürdürülebilirlik, Esneklik, Dinamizm, Ulaşılabilirlik, Açık Alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Doğal-Yapay Peyzaj, Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü</i> <i>Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Sokak Görünümü, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Koruma, Malzeme, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları</i>
	<i>Endüstri Alanları</i>	<i>Kimlik, Yaya Dolaşımı, Taşıt Dolaşımı, Açık Alanlar, Çevresel Etkiler</i> <i>Yükseklik Profili, Kalite, Sürdürülebilirlik, Esneklik, Dinamizm, Ulaşılabilirlik, Açık Alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Doğal-Yapay Peyzaj, Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü</i> <i>Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Sokak Görünümü, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Koruma, Malzeme, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları</i>

5.1.2 Londra Kentsel Tasarım Rehberi

İngiltere planlama sistemi, Kıta Avrupası'ndaki örneklerden oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Bunun temel nedeni İngiltere'nin 'içtihat'lara (daha önce üretilmiş mahkeme kararları) dayalı hukuksal yapısıdır (Common Law) [61]. Bu hukuksal yapı, planlama sisteminin çok merkezî olmasına karşın plan kararlarının uygulanmasında önemli esneklikler kazandırmaktadır [72][61]. Planlama sisteminde planlar yasal olarak temel belirleyici olmayıp yapılaşmayla ilgili öneriler kendi koşulları içinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle, yerel yönetimlerde planlama birimlerinde çalışan uzmanlara önerileri değerlendirme aşamasında "takdir yetkisini" (discretion) kullanma olanağı verilmiştir. Bu değerlendirmede sadece planlar değil, tasarım denetimine yönelik diğer belgeler de öneme sahiptir. Bu anlamda, kent planları, stratejik ve yol gösterici içerikleriyle mekânsal değişimin yönetilmesi ve politika geliştirme süreçlerinde yeniliklere açık esnek bir çerçeve sunmaktadır [73][74][75][61].

İngiltere ve dolayısıyla Londra için geçerli olan bir planlamada, kent planları yeterli olmamaktadır. Bu sebeple, tasarım kontrolleri önemli bir araç olarak kentsel tasarım içinde yer almaktadır.

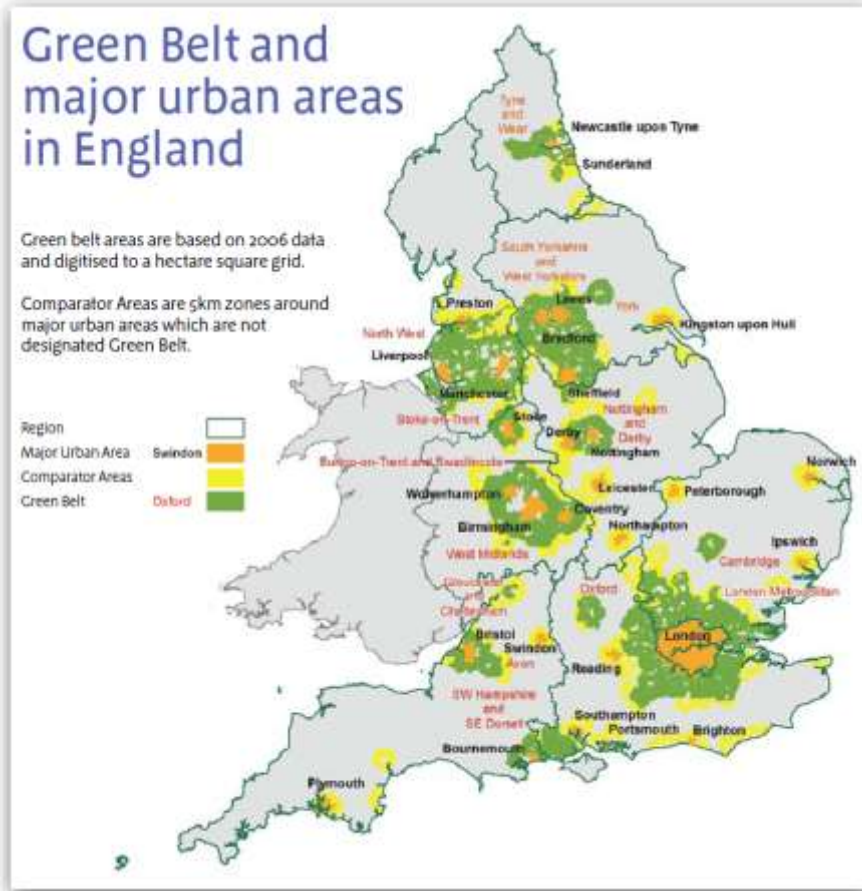
Tasarım kontrolü ile ilgili politikalar ve araçlar oldukça kapsamlı bir şekilde planlama mevzuatı içinde tanımlanmıştır. Merkezî yönetimin hazırlamış olduğu "rehberler" (planning policy guidance-PPG) kademelenmenin en üstünde yer alırken kent düzeyindeki planlarda tasarıma yönelik politikalar geliştirilmektedir [76][61]. Bu politikalar genellikle kentsel yapı çevrede birinci düzeydeki değişikliklerin yönetilmesi ve kontrolü için bir çerçeve sunarken, ikinci ve üçüncü düzeydeki değişikliklerin yönetimi ve denetimi alan özelinde geliştirilen araçlarla mümkün olmaktadır. Bu doğrultuda, pek çok yerel yönetim tarafından "tasarım rehberleri" (design guidelines), "tasarım kodları" (design codes) ve "tasarım açıklamaları" (design brief) üretilmektedir [61]. Yerel yönetimlerin hazırlayacağı rehberlerin genel çerçevesini belirleyen, merkezî yönetimin hazırladığı PPG'ler aynı zamanda PPS'ler (Planning Policy Statements/Planlama Politikaları Bildirileri) ile desteklenmektedir [77].

Ulusal Planlama Politikaları çerçevesinde hazırlanan, yardımcı yönergeler olarak kullanılan rehberler ve bu rehberler (PPG) tamamlayıcısı olarak kullanılan bildiriler

(PPS), 2012 yılında Topluluklar ve Yerel Hükümetler Departmanı tarafından “NPPF- National Planning Policy Framework/Ulusal Planlama Politikaları Çerçevesi” altında birleştirilmiştir [114]. Aynı tasarım yaklaşımları dâhilinde ya da geliştirilmiş olarak tek bir çerçeve altında olan PPG ve PPS’ lerin tasarım konuları şu şekildedir [77];

PPS 1: Sürdürülebilir Kalkınma

PPG 2: Yeşil Kuşak

Şekil 5.12 Londra yeşil kuşak ve ana kent alanları [78]

PPS 3: Konut

PPS 4: Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme İçin Planlama

PPG 5: Sadeleştirilmiş Planlama Bölgeleri

PPS 6: Kent Merkezleri için Planlama

PPS 7: Kırsal Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma

Şekil 5.13 Londra Konut Tipolojisi [79]

PPG 8: Telekomünikasyon

PPS 9: Biyoçeşitlilik ve Jeolojik Koruma

PPS 11: Bölgesel Planlama

PPS 12: Yerel Mekânsal Planlama

PPG 13: Taşıma/Ulaşım

PPG 14: İstikrarsız Alan Gelişimi

PPG 15: Planlama ve Tarihi Çevre

PPG 16: Planlama ve Arkeoloji

PPG 17: Spor ve Rekreasyon

PPG 18: Planlama Kontrol

PPG 19: Dış mekân Reklam Kontrolü

PPG 20: Kıyı Planlaması

PPG 21: Turizm

PPS 22: Yenilenebilir Enerji

PPS 23: Planlama ve Kirlilik Kontrolü

PPG 24: Planlama ve Gürültü

Londra Kentsel Tasarım Rehberleri, ulusal planlama politikaları ve rehberleri yönergeleri çerçevesinde, ilçe ya da belli bir bölge/ semt bazında, yönetsel birimlere göre hazırlanmaktadır. Yukarıda belirtilen PPS ve PPG’ ler hazırlanacak olan rehberler için önemli belirleyiciler olmaktadır.

Londra Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

PPG/PPS’ ler tarafından yazılı olarak, detaylı bir şekilde açıklanmış olan planlama ölçütlerini belirten yönlendiricilerle bilgi aktarılmaktadır. Sonrasında her bölge/semt (örnek; Camden, Bexley, Ealing vb.) kendi oluşturacağı rehberler için farklı anlatım yöntemleri seçmektedirler.

Çizelge 5.3 Londra Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

LONDRA KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 1.579 km ² , nüfus: 8,173,94 [80]		
METROPOL ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik” “Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Konut	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/ hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Parsel Boyutları vb.
	Yeşil Kuşak	<i>Doğal-yapay peyzaj, Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Açık Alanlar, Yeşil Alanlar</i>
	Kent Merkezleri için Planlama; Spor ve Rekreasyon	Dolaşım Alanı; Ulaşılabilirlik, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), kaldırım, Yaya ve bisiklet yolları, Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark, Kalite, Kimlik, Meydan ve Açık Alan ilişkisi Manzara Koridorları, Kent ve Sokak Görünümü, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), Ulaşılabilirlik, Sokaklar

Çizelge 5.3 Londra Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

METROPOL ÖLÇEĞİ	Sadeleştirilmiş Planlama Bölgeleri / Bölgesel Planlama	Yükseklik Profili, Kalite, Sürdürülebilirlik, Ulaşılabilirlik, Açık Alanlar, Doğal-Yapay Peyzaj, Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü, Kimlik, Çevresel Etkiler, Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Kent Silueti, Kent Dokusu
	Dış mekân Reklam Kontrolü	Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Kent Dokusu, Sokak Önyüzleri, Sokak Örüntüsü
	Telekomünikasyon	Telekomünikasyon
	Biyoçeşitlilik ve Jeolojik Koruma	Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Sürdürülebilirlik, Ekoloji
	Yerel Mekânsal Planlama	Yerellik, Kimlik, Kalite, Sürdürülebilirlik, Kent Silueti, Kent Dokusu, Ulaşım
	Taşıma/Ulaşım	Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), Ulaşılabilirlik, Yaya-taşıt-bisiklet yolları, duraklar-istasyonlar
	Tarihi Çevre/ Arkeoloji	Korumacılık
	Kirlilik ve Gürültü Kontrolü	Kirlilik ve Gürültü Kontrolü
	Kalkınma ve Sel Riski	Topografya, Yerleşim Birimleri, Doğal çevre,İklimsel özellikler, Yapı tasarımı, Köprü ve geçişler
	Kıyı Planlaması	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/ hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Parsel Boyutları vb. Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Kent Silueti, Kent Dokusu, Doğal-yapay peyzaj
	Turizm	Turizm
	Yenilenebilir Enerji	Yenilenebilir Enerji

5.1.3 Kanada-Toronto Kentsel Tasarım Rehberi

Toronto şehri için, Planlama Departmanı farklı aktörlerin katılımıyla, kentsel, mimari ve peyzaj tasarımında mükemmeli amaçlayan taslak çalışmaları yapmaktadırlar. Kent içinde farklı uygulama alanlarında, farklı ölçeklerde ve farklı temalara yönelik olacak şekilde, kamu yararı ön planda olan ve kentsel rehabilitasyonu sağlayacak tasarım rehberleri hazırlanıp, uygulanmaya başlanmıştır.

“Toronto Şehir Kapsamındaki Rehberler” “City-wide Guidelines”, farklı kent alanları için kullanılan kentsel tasarım rehberleri örnekleri, kapsamı, mekânsal kullanım alanları şunlardır [81];

1. Kent İçi Yapı Tasarımı Tasarım Rehberi (Infill Townhouse Design Guidelines)

Mekânsal olarak bakıldığında Toronto'da son zamanlarda konut piyasasında "townhouse/kent konutu" gelişimi görülmektedir. "Townhouse" lar alçaklı yüksekli, birbirine benzeyen yapıda ve sıralı veya bloklar halinde inşa edilmiş konut alanlarıdır. Bunlar bağımsız tek aileli, ön kapılan sokağa bakan, doğal havalandırmalı ve benzeyen yapıda açık alanlar olan evler gibi yan bağımsız evlerdir. Altyapısı ve toplu taşıması olan şehir yerlerindeki "townhouse"lar bağımsız konut alanları için akılcı bir gelişme alternatifi olarak kabul edilmektedir. Çünkü bunlar daha az yeri tüketerek alanı daha verimli kullanan kompakt yerlerdir. Bu nedenle "townhouse"lar son on yıldır Toronto'da barınma ihtiyacını karşılayan popüler bir konuma gelişmiştir [81].

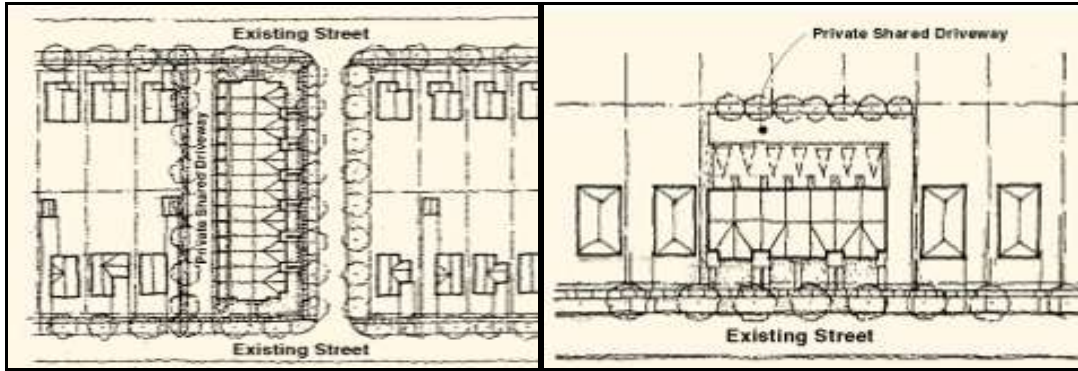
Tasarım hedefleri;

- Tüm sakinler için yüksek kalitede yaşanabilir çevre yaratmak,
- Açık alanlar ve kamusal sokaklar ile yeni konut gelişimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve artırmak,
- Bitkiler, sokak ağaçları, yapılar ve rekreasyon alanları gibi insan eliyle yapılmış öğeleri ve önemli doğal öğeleri korumak,

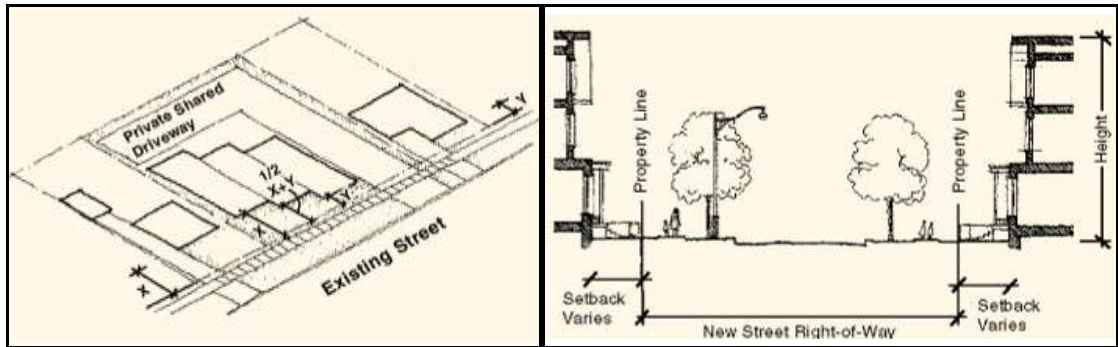
- Gölge ve engellenen manzaraları en aza indirmek ve mevcut konutlarda açık alanlardaki görüş alanının geliştirmek,
- Servis alanlarının (park etme, yükleme ve çöp) kamusal sokaklar ve açık alanlardaki etkilerini en aza indirmek için birleştirmek,
- Gelecek kuşaklar için önemli ve yeterli altyapı yapmak.

Rehber Uygulama Alanları;

- **Sokaklar ve açık alanlar:** Sokaklar-yürüyüş yolları-bloklar arası açık alanlar-açık alan - kamusal alanlar- peyzaj
- **Bina yerleşimi ve düzenlenmesi:** Sokaktan geri çekme- Park etme- Servis ve kamu hizmetleri- Servislerin yerleşmi için rehberler

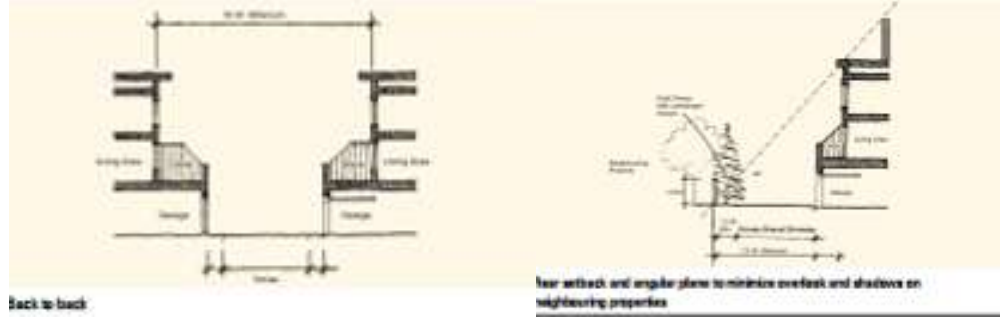

Şekil 5.14 Townhouse tasarımı ve peyzaj öğelerinin alan tasarımına entegre edilmesi [82]

Şekil 5.15 Townhouse tasarımı, kademelenme ve ön avlu çekme mesafeleri [82]

- **Bina Biçimi, Sokak Oranı:** Binanın seviye ve yükseklik ilişkisi- Bina yüzleri- Güneş Işığı-Aydınlatma (Konut içindeki doğal ışık açısından)-Binaların birbirlerine karşı olan görünümüleri- Mahremiyet
- **Yayalar için rahat bir çevre;** Sokak görünümü gelişimi-Yaya konfor ve güvenliği

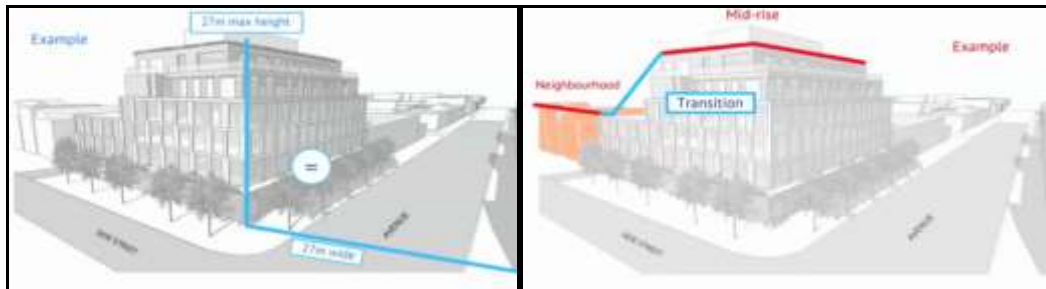
Şekil 5.16 Yeni kent içi konut tasarımında aydınlatma, görünüm ve mahremiyet ilişkileri türleri, bina derecelenmesi ve yüksekliği [82]

2. Caddeler ve Orta Yükseklikte Yapılar İçin Rehberler [83]

Binaların yükseklik sınıflandırılması şu şekilde yapılmıştır; “4 kat altı-alçak yapılar”, “4-11 kat arası-orta yükseklikte yapılar”, “12 kat üstü-yüksek yapılar”

Tasarım hedefleri;

- Bina yüksekliği, sokağın genişliğinden fazla olmamalı,
- Sokaklar-caddeler en az beş saat güneş ışığı alabilmeli,
- Alçak yapılarla uyumlu şekilde tasarlanmalı,
- Karma kullanım teşvik edilmeli.

Şekil 5.17 Orta yükseklikte yapıların tasarım ölçütleri [83]

3. Yüksek Yapılar Tasarım Rehberi [84]

Alan Şartları; *Master Planlar, Uygun geçiş ölçeği, Güneş ışığı ve gün ışığı, Kamusal ve Özel-Belirgin Alanlar, Miras Özellikleri ve Mirası Koruma Bölgeleri*

Alan Organizasyonu; *Bina yerleşimi, Bina girişleri, Alan Bakımı, Erişilebilirlik ve Otopark alanları, Erişilebilir kamusal açık alanlar, Özel açık alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Kamu sanatı*

Yüksek Bina Tasarımı

Yaya Alanları

4. Sokak Görünümü Tasarım Rehberi [85]

- Ana Yollar; Özel yollar, Büyük yollar, Mevcut ana yollar, Acil ana yollar
- Yeşil Yollar; Manzara yolları, Orta düzey yollar
- Özel Alanlar

Tasarım hedefleri;

Ağaç, Meydan, Aydınlatma, Sokak Mobilyaları, Yaya Alanları, Kaldırım

5. Otopark Yüzeylerinin Yeşillendirilmesi İçin Tasarım Rehberleri

6. Taşıt Kullanımına İmkân Veren Alanlar İçin Tasarım Rehberleri

7. Bisiklet Park Alanları Tasarı Rehberi

Kentsel Tasarım Rehberleri Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Üç boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler. Doğru-yanlış kodlama yöntemli grafik anlatımları.

Çizelge 5.4 Toronto Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

TORONTO KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 7125 km2, nüfus: 5.113 milyon [86]		
METROPOL ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Kent içi Yapı Tasarımı (Infill Townhouse)	<i>Kalite, Açık Alanlar, Kamusal Park Alanları, Manzara koridorları, Görüş aksları, Güneş Işığı, Yönlenme, Servis Alanları, Otopark, Doğal-yapay Peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Ulaşılabilirlik, Erişilebilirlik, Yaya ve bisiklet yolları</i> Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Görsel Bütünlük, Yeni konut gelişimi
	Caddeler ve Orta Yükseklikte Yapılar	<i>Karma kullanım, , sokak-cadde genişlikleri, Yaya ve Taşı Yolları</i> Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Görsel Bütünlük, Eski-yeni Yapılaşmada Denge-Uyum- Ölçek, Sokak Önyüzleri
	Yüksek Yapılar	<i>Ulaşılabilirlik, Erişilebilirlik, Uygun Geçiş İmkânı, Güneş ışığı ve gün ışığı, Kamusal Alan, Özel Alanlar, Yaya Alanları, Koruma, Otopark Alanları, kamusal açık alanlar, Özel açık alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Kamu sanatı</i> Mimari Tasarım; Yüksek Bina Tasarımı, Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Görsel Bütünlük, Eski-yeni Yapılaşmada Denge-Uyum- Ölçek, Sokak Önyüzleri
	Sokak Görünümü	<i>Sokak-Cadde Ölçeği, Yaya ve bisiklet yolları ve Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Ekoloji, Doğal-Yapay Peyzaj, Ağaçlandırma, Bitkilendirme, Ulaşılabilirlik, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark</i>

5.1.4 San Francisco Kentsel Tasarım Rehberi

Şekil 5.18 San Francisco Kent Görümü

1989 yılında plancılar, Amerika Birleşik Devletleri San Francisco şehrinde, uygulama öncesinde kentsel tasarım planı için mikro ölçekte ilkeler içeren tasarım rehberi hazırlamışlardır. Bu çalışma, büyük ölçekli kentsel tasarım çalışması için iyi bir örnektir. Rehber, binaların kütle olarak boyutları, tasarım ve görünüm, ticari servisler, rekreasyon ve açık mekânlar, ulaşım ve sirkülasyon, konutlar, önemli yapılar ve sanayinin korunması gibi alt bölümleri de geliştirmiştir [87].

Rehber kapsamında, kentsel tasarım hedefleri için temel oluşturan, işlevden estetiğe doğru sıralanan kural ve ilkeler şunlardır [88]:

- Konfor
- Görsel ilgi
- Eylem

- Temizlik ve kolaylık
- Özgünlük
- Tanımlı mekân
- Bakışlar
- Çeşitlilik ve zıtlık
- Uyumluluk ve tutarlılık
- Ölçek ve kimlik

Kent planı ve rehberi destekleyici konumda özel yönlendirici maddeler eklenerek, alana özgü tasarım sorunlarına uygun cevap bulunabilmesi sağlanmıştır. San Francisco kenti için hazırlanan ana gelişim yönlendiricileri bozulmakta olan kentsel mekân kalitesine getirdiği işlemsel yaklaşımla önemlidir.

Bu yönlendiricileri, Özaydın şu şekilde açıklamaktadır [88]:

San Francisco Kenti Ana Gelişimi İçin Yönlendiriciler

1. Görsel harmoni

Yönlendirici 1:

- Eski ve yeni binalar arasındaki görsel harmoninin kuvvetlendirilmesi gerekir.
- Yeni binalar daha sempatik yapılmalıdır. Eski biçimler ve orantılar korunmalıdır.
- Yeni büyük yüksek binaların cepheleri ve dokuları eski binalar gibi yapılarak uyum sağlanmalı ve aşırı büyüklükleri cephe oyunları ile gizlenmelidir.
- Kentin genel yapısı korunmalı, yan yana gelen binaların orantılarına dikkat edilmeli, yoğun bölgelerde sokaklara gelen ışık göz önüne alınarak kat yükseklikleri ayarlanmalı, bu bölgelere kolay ve rahat ulaşım sağlanmalı, yeşil alanlar korunmalıdır.

Yönlendirici 2

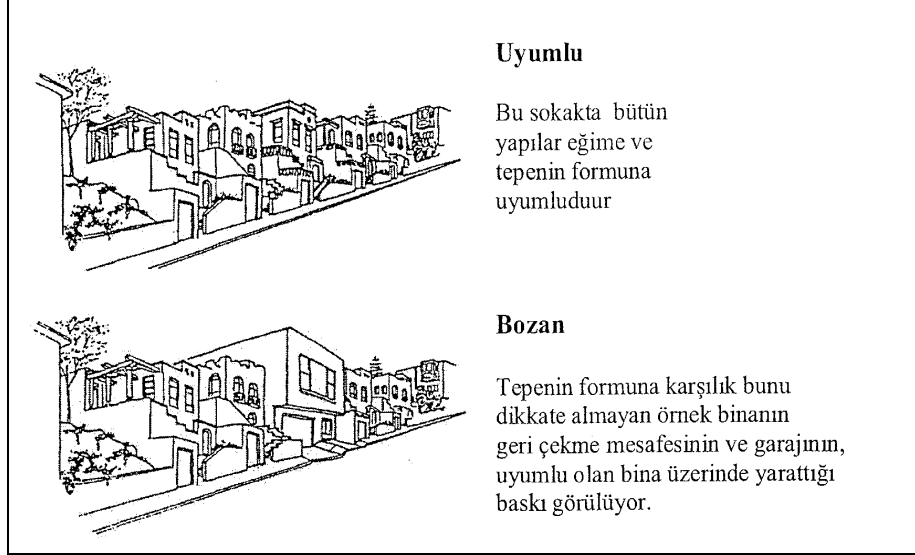
- Yeni binalarda aşırı zıt renkler ve biçimlere dikkat edilmeli, bunların genel dokudan ayrılıp aşırı bir şekilde ortaya çıkmaları engellenmelidir.
- Kentin genel silueti korunmalı, sisli puslu günlerdeki dikey-doğrusal siluet karakteri yeni devasa binalarla bozulmamalı, bu tip siluetler kamusal binalarla ayrılmalıdır.

Şekil 5.19 San Francisco Yerel Konut Tipolojisi [89]

Yönlendirici 3

- Önemli kentsel noktalardaki bina tasarımları ve inşaatları yüksek kalitede yapılmalıdır.
- Belirli binalar önem arz ederler. Bu tasarımlarındaki kalitelerine değil, kent içindeki konumlarına bağlıdır. Yüksek tepelerde, geniş bulvar köşelerinde park alanlarında, meydanlarda ya da kentsel silueti oluşturan noktalarda yapılacak kamusal ve özel binalar, alanın önemi vurgulanacak şekilde yapılacak iyi bir tasarım, iyi bir inşaat yöntemi ile öne çıkarılmalıdır (Şekil 5.17).

Şekil 5.20 San Francisco Konut Alanlarının Topografya İle Uyumlu [90][88]

2. Yükseklik ve kütle

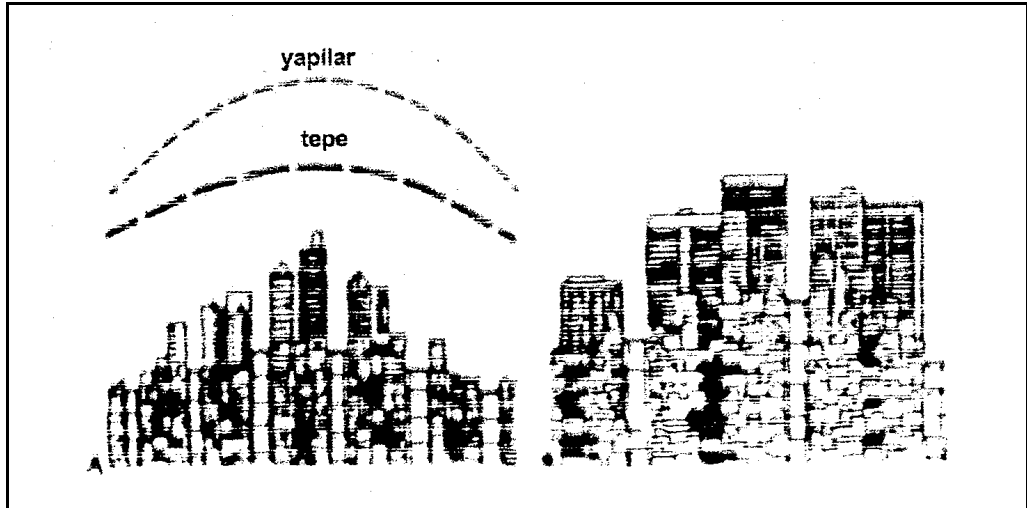
Yönlendirici 4

- Bina biçimleri açık alanları ve kamusal alanları öne çıkaracak şekilde yapılmalıdır.
- Yeni binalar manzarayı, parkları ve körfezi kapatmayacak şekilde tasarlanmalıdır. Görsel ve fiziksel ulaşımı sağlamalı, engellememelidir.
- Park, meydan ve açık alanların güneyinde, doğusunda ve batısında bulunan binalar buraya gelen güneş ışınlarını engellemeyecek şekilde tasarlanmalı ve yükseklikleri buna göre ayarlanmalıdır.
- Büyük binalar mümkünse zemin kotlarında açıklık bırakarak ulaşımı sağlamalı ve güneş ışığının girmesine engel olmamalıdır.
- İmkân varsa planlamada yaya ve trafik yolu ayrılmalıdır.

Yönlendirici 5

- Bina yükseklikleri, kent dokusuna ve mevcut gelişmenin karakteristiklerine uygun olmalıdır.
- Yeni binaların yükseklikleri planda belirlenen şablonları geçmemelidir.

- Yüksek binalar, tepelere, daha alçak binalar vadilere ve daha da alçak binalar düzlüklere ve kıyaya yapılarak hem doğal topografya korunmuş olacak hem de görsel bağlantı sağlamış olacaktır (Şekil 5.2).
- Yüksek binalar, kent merkezi ve ticaret merkezlerinde yapılmalıdır. Böylece bu bölgeler, arasındaki düşük yoğunluklu doku sayesinde daha rahat ulaşılabilir hale gelmelidir. Kırsal alana geçişte alçak binalar yapılarak uygun geçiş sağlanmalıdır.
- Alt ticaret merkezlerinde yapılacak yüksek binalar, ince uzun olmalı ve kütleleri ile doku üzerinde büyük gölge yaratmamalıdır.
- Bu planda belirtilen rehberler, kentsel tasarımda kullanılması gereken ana kuralları belirleyerek, gelecek gelişmeleri kamusal ve özel alanlardaki gelişmelerine ışık tutarlar. Kısıtlamak için değil doğru tasarıma ulaşmak içindir.

Şekil 5.21 San Francisco, yüksek yapıların topografya ile uyumu [90][88]

Yönlendirici 6

- Yeni yapılaşmalarda kente uymayan ağır, hantal bir yapının ortaya çıkmasını engellemek için hazırlanmıştır.
- Bazı binalar çok geniş ve yüksek kütleleriyle mevcut kentsel dokudaki bina görüntülerini ezer ve kent silüetinde çirkin, yatay ve düşey büyüyen bir görüntü oluşturur.

- Buradaki tasarım rehberi, taban alan kullanımını kısıtlamayı değil, uygun biçimin elde edilmesini amaçlamaktadır. Gerekli yerlerde aynı parsel üzerinde iki kule yaparak ve onun ilişkilerini saptayarak, geliştiriciye ve mimara yardımcı da olmaktadır.
- Bu ölçütler minimum rehber ölçütleridir. Bina kütlesini küçültmek için bina cephesiyle oynanabilir.

3. Büyük arazi alanları

Yönlendirici 7

- Geliştirilecek arsa ne kadar büyük olursa, kentsel tasarım çalışmalarında yaratacağı değişiklikler de o kadar büyük olur. Büyük alanların kentsel tasarımındaki gelişmelerinde görsellik öne çıkar ve kentin dokusunu etkiler. Doğal alanlardaki kamu kaynakları bundan etkilenir. Yeni bir alan aynı zamanda yeni bir ulaşım problemi yaratır.
- Normal alan kullanımları, inşaat alanı kat sayısı ile kontrol edilir. Burada İnşaat alanının arsa alanına oranı hesaplanır (emsal). Büyük parsellerde yapılacak olan tek bir yapı büyüklüğü nedeniyle bütün kent dokusunu bozulabilir. Küçük parsellerde inşaat alanı katsayısı uygun bir kontrol aracı olarak kullanılabilir, ama büyük parsellerde bu geçerli değildir. Bu nedenle büyük imar adalarına daha dikkatli bakılmalıdır.

Yönlendirici 8

- Büyük mülkler, geliştirilme aşamaları çok iyi tasarlanmadıkları ve kent üzerindeki etkileri iyice incelenmediği sürece teşvik edilmemelidir. Yükseklik ve kütle şablonları bir noktaya kadar kentsel tasarım içinde kontrol edilebilirler, negatif etkileri yok edebilirler. Fakat, bütün özel problemlere çözüm getiremezler.
- Büyük gelişmelerde yeni açık alan koşulları, yeni bölgeleme koşulları, yeni İnşaat alanı katsayıları konarak yeni standartlarla kontrol edilebilir.

- Hükümetin müdahalesi büyük alanlarını geliştirilmelerinde ortaya çıkar. Alanın pazarlanması ve gelişmesindeki hükümet kararlarının rolü daha sınırlayıcı olmalıdır.
- Geliştiriciler, mimarlar ve kentsel tasarımcılar arasında başlatılacak olan ön görüşmeler, arsanın çevreye ve kente yapacağı pozitif ve negatif etkilerin değerlendirilmesi açısından çok önem taşır. Gelecekteki çatışmaları önler. Bütün büyük projelerde kentsel tasarım açısından bu süreç uygulanmalıdır.

Yönlendirici 9

- Kentin fiziki biçiminin gelişmesi ve büyümesi uzun vadeli bilinçlenmeyi gerektirir. San Francisco halkı, kentlerin bir sınırı olduğu, büyük mülklerin geliştirilmesinin uzun vade gerektirdiğini, kent makyajının önemli olduğunu bilicindedir.
- Bu bilinç sağlıklıdır ve geliştirilmelidir, kentin biçimlendirilmesinde ve korunmasında kullanılmalıdır.
- İyi planlama, ilgili toplumun desteği ile kentin iyi yönde gelişmesini sağlar. Sokak ve caddelerin oluşumu, gelişimi, ulaşım rahatlığı, daha önceden gelişmiş olanların korunması, gerekli açık alanların bırakılması, kentin karakterinin korunması gibi doğal düzenleyiciler kentliler tarafında sağlanır. Kentli bilinci, kentin karakteridir.

4. Kent dokusu yönlendiricileri

Görünüm ve karakter

Yönlendirici 10

Kentin ana manzaralarının, özellikle açık alanlar, su ve kıyı şeridinin korunması;

- Manzaralar direk olarak kentin kalitesi ve kentlinin yaşamı ile ilgilidir. Önemli manzaralar, açık alanlar, su alanları, kentin doğal düzenekleridir ve insanın gelişmesinde önemli rol oynar.

- Genel manzara ve bakı noktaları korunmalı, yenileri geliştirilmeli, bu bakı noktalarını kapatacak yapılaşmaya izin verilmemelidir.
- Açık alanların görünürlüğü, özellikle tepelerde olanlar iyi peyzaj uygulamaları ile geliştirilmeli ve rekreasyon alanları olarak tanımlanmalıdır.

Yönlendirici 11

Mevcut yol dokusunun korunması, takviyesi, topografya ile ilgisinin tanımlanması;

- Yollar kent dokusunun birleştirici parçalarıdır. Yol sisteminde yapılacak değişiklikler çevre etkileşimi iyice incelendikten sonra yapılmalıdır.
- Bu değişiklikler mevcut yol ritmini, topografyaya uyumunu, ızgara sistemini bozmamalıdır. Müdahale ederse belirli avantajlar getirmelidir.
- Sokak genişlikleri geliştirilen binanın yüksekliği ile uyumlu olmalıdır.
- Izgara sistemini kesen yollar alışılmadık ama faydalı tasarım ilişkileri oluştururlar. Bunlar binalar ile zayıflatılmamalıdır.
- Manzara noktalarını, yolları, açık alanları çevreleyen bina tasarımlarına özen gösterilmelidir.

Yönlendirici 12

Kent ve bölgeleri karakterize eden bina ve bina gruplarının tanınması;

- Kent dokusunu ve karakterini oluşturan binalar, insanlar tarafından değiştirilebilirler. Bu nedenle bina ilişkileri, biçimleri ve kent elemanları birbirleri ile uyumlu olmalı ve kent dokusunu bozmamalıdır.
- Genel bina dokusu topografyaya uyumlu olmalı ve aktive merkezlerini vurgulamalıdır.
- Yollar kamu alanlarına yönlendirici nitelikte olmalıdır.

- Toplumsal özellik taşıyan, nirengi noktaları oluşturan, kente özel görünüm veren binalar kent dokusundan ayrılıp ortaya çıkarılmalıdır.

Yönlendirici 13

Açık alanı, topografyayı ve bölgeyi tanımlayan büyük ölçekte peyzaj alanlarının korunması ve teşviki;

- Açık alanlar, kentte birleştirici ve devamlılığı sağlayıcı rol oynarlar. Özellikle tepelerde, sırtlarda büyük ağaçlar ve yeşil elemanlar ile kentsel silüete katkıda bulunurlar.
- Gelecek peyzaj çalışmaları kamusal ve özel alanların, ağaçların, yeşil elemanların geliştirilmesini ve korunmasını sağlamalıdır.
- Açık alanlar, peyzaj çalışmaları ile öne çıkartılmalı, geliştirilmelidir. Kent dokusu bu şekilde zenginleştirilmelidir.
- Yapılar ile manzara engellenmemelidir. Yeni yapılaşma bu konuda saygılı olmalıdır. Aksi takdirde, aynı değerde daha önemli yeni peyzaj alanları, yeşil alanlar geliştirilmelidir.

Uygulanmış olan San Francisco kentsel tasarım rehberi sonuçlarının devamı, geliştirilmesi ve korunması bağlamında, “San Francisco Planning Department” tarafından günümüzde yapılacak olan herhangi bir tasarım çalışması için yönlendirici olmak üzere “Kentsel Tasarım Bileşenleri” kılavuzu hazırlanmıştır [91].

San Francisco kentsel tasarım rehberi, metropol şehir ölçeğinde, “Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya)” ve “Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)” ile hazırlanmıştır (Çizelge 4.6) Uygulanmış olduğu alana özel olmakla birlikte tüm kent için uygulanabilecek kadar da genel bir niteliktedir.

San Francisco Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Üç boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler. Doğru-yanlış kodlama yöntemli grafik anlatımları.

Çizelge 5.5 San Francisco Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

SAN FRANCISCO KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 600,6 km ² , nüfus: 4.335.39 [92]		
METROPOL ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Görsel Harmoni	Mimari Tasarım; Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Bina yükseklikleri, Kütle yoğunluğu/ hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Malzeme, Renk, Doluluk-Boşluk, , Bina kalitesi, Eski Yapılarda Koruma, Sokak Görünümü, Sokak Önyüzleri, Görsel Bütünlük, Denge, Uyum, Eski Yapılarda Koruma, Sürdürülebilirlik, Kimlik Topografya, Yükseklik Profili, Sokak ve Kent Silueti, Eski-yeni Yapılaşmada Denge-Uyum, Ölçek, Güneş Işığı, Yönlenme, Cazibe Noktaları, İkon Yapılar, Yapay ve Doğal Peyzaj, Açık Alanlar
	Yükseklik ve Kütle	Güneş Işığı, Yönlenme , Doğal Çevre-Yapılı Çevre Dengesi, Ölçek, Kimlik, Görsel Geçirgenlik, Görsel Erişim, Manzara Koridorları, Ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt), Ulaşılabilirlik, Güvenlik Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Topografya
	Büyük Arazi Alanları	Görsel Bütünlük, Yükseklik Profili, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi Kamusal Alanlar, Doğal Kaynaklar, Parsel Boyutları, Yapı Grupları, Arazi Kapasitesi, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Kalite, Kimlik, Sürdürülebilirlik, Güvenlik, Kent Doku, Ölçek, Açık Alanlar, Kent Biçimi, Geçiş Koridorları, Ulaşılabilirlik, Ulaşım aksları, Otopark
	Kent Doku Görünüm ve Karakter	Yükseklik Profili, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Sokak-cadde genişlikleri, Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, İkon Yapılar, Ölçek

Çizelge 5.5 San Francisco Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

	Kent Dokusu Görünüm ve Karakter	<i>Rekreasyon Alanları, Topografya, Siluet, Eski-yeni Yapılaşmada Denge-Uyum, Peyzaj, Açık Alanlar, Manzara Koridorları, Doğal Yapı Koruma (Manzara, doğal peyzaj, kıyı şeridi...)</i> <i>Görsel Bütünlük, Topografya, Doğal Çevre-Yapılı Çevre Dengesi, Sokak ve Kent Silueti, Nirengi noktaları, Güvenlik</i>
--	--	--

5.1.5 Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi

Şekil 5.22 Edinburgh kenti [93]

Edinburgh kentsel tasarım rehberi dört farklı ölçekte uygulama alanı için hazırlanmıştır. Bu dört farklı uygulama ölçeği için geçerli olan tasarım ölçütlerine ek olarak, 2013 yılında hazırlanan “Edinburgh Tasarım Rehberi” kent genelinde kullanılabilecek tasarım konuları ve yönlendirmeleri yapmaktadır [94].

Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi Farklı Uygulama Ölçeklerinde Tasarım Konuları

- Makro/Kent Ölçeği
- Yerel Bölge Ölçeği
- Arazi/Sokak Ölçeği
- Kamusal/Açık Alan Ölçeği

Makro Kent Ölçeği

Yeni stratejik planlar, kentin kimliğini korumak ve bununla birlikte yeni gelişmeleri desteklemektedir. Bunlar [93]:

- Kentin ana girişleri, ana arterler ve eşikler,
- Dünya kültür mirası kapsamında olan alanlar, diğer özellikli koruma alanları ve bunların mekânsal örüntüleri,
- Kent çevresindeki yedi tepe ve bunların manzaraları,
- Sınırlar, kenti çevreleyen yeşil kuşak ve kent biçimi içine uzanan yeşil koridorlar,
- Ana kamusal parklar ve kentsel açık alanlar,
- Sahil şeridi, akarsular ve kanallar,
- Kentin silueti, nirengi noktaları ve dokularıdır.

Şekil 5.23 Edinburgh kenti yerel konut örnekleri [93]

Yerel Bölge Ölçeği

Kentsel tasarım, yaşayan bir kent merkezi yaratmak için yardımcı olmaktadır. Çeşitli ve karma kullanımlar yaşam isteğini arttıran, ilginç, bulunma isteği yaratan mekânlar oluşturmaktadır. Binalarda ve kullanımında dinamik değişiklikler olmakla birlikte geçmişin izlerinin devamlılığını da sağlamak gereklidir.

Fırsatları çoğaltmak;

- Koruma alanlarında yeniden kullanım ve duyarlı koruma çalışmaları özendirilerek geçmiş ile bağlar korunmalıdır,
- Yapıların çevresindeki yapılar ile uyumlu olmalıdır (özellikle koruma alanlarında),
- Yerel malzemeler kent genelinde kullanılmalıdır,
- Kamusal alanın kalitesini arttırmak için çalışılmalıdır.

Şekil 5.24 Edinburgh kenti eski yeni yapılaşmanın birlikteliği [93]

Arazi / Sokak Ölçeği

- Yerel sokak özellikleri güçlendirilmeli ve çoğaltılmalıdır. Bunun için yapılacak tasarımlarda;
- Yapıların bütün cephelerinin uygun ve birbiri ile tutarlı ve detaylı çizimlerinin yapılması,
- Kent içindeki ölçekleri ile uyumlu ve onlara referans veren tasarımlar yapılması,

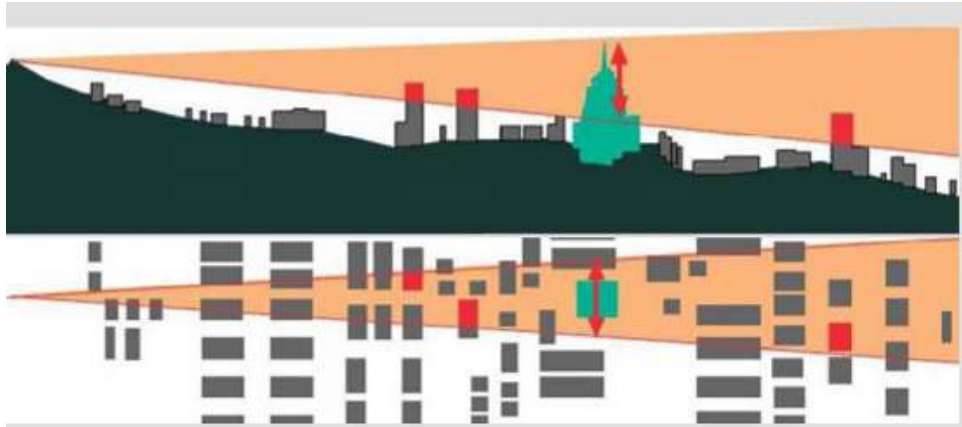
Kamusal Alan Ölçeği

- Geçirgenlik; Yayalar dokunun bütün parçalarında serbestçe dolaşabilmelidir,
- Sokaklar ve geçişlerde yayaya öncelik verilmelidir,
- Yaya yolları, insan ölçeğinde yapılanmasında yakınlık uyandırmalıdır,
- Kamusal alanlar okunabilir, kolay yön bulunabilir ve insan ölçeğinde olmalıdır.

2013 “Edinburgh Tasarım Rehberi” kent genelinde kullanılabilecek tasarım konuları ve bileşenleri:

1. İçerik ve Tasarım

- Tasarım ve Erişim
- Kentsel Peyzaj ve Manzara Değerlendirmeleri
- Kent Silueti

Şekil 5.26 Edinburgh kenti siluet çalışması [93]

- Koordinat Gelişimi (Büyük ve küçük alanların gelişimi için öneriler ve kentsel gelişim ve yenileme projeleri)
- Yoğunluk
- Mevcut Kent/Sokak Görünümleri
- Mevcut Doğal Peyzaj
- Mevcut Yerleşik Özellikler

Şekil 5.27 Büyük ve küçük alanların gelişimi için kentsel çalışma örnekleri [93]

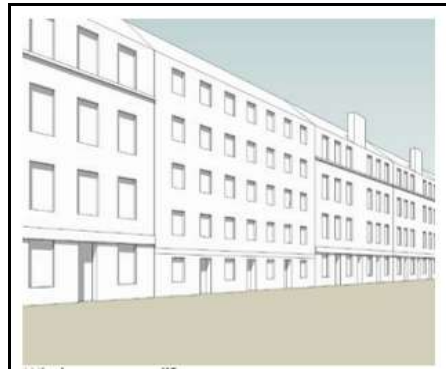
2. Bina Tasarımı

- Yükseklik ve Biçim

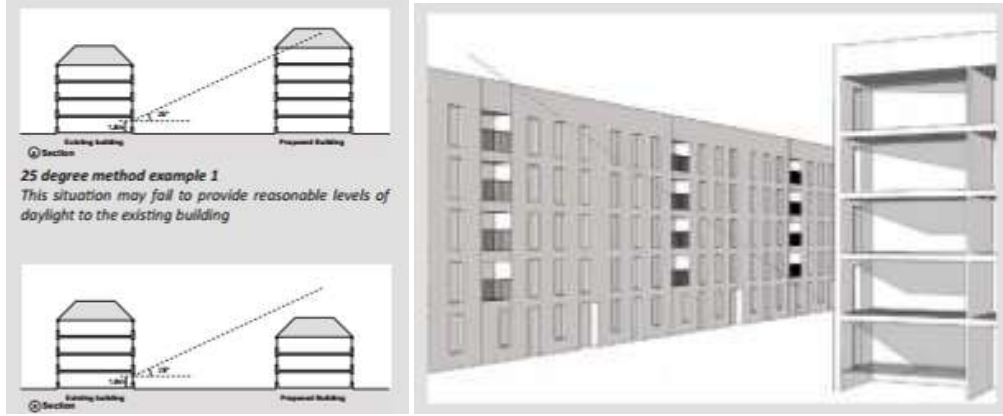
Şekil 5.28 Bina kütle ve yükseklikleri ile ilgili yönlendirici anlatımlar [93]

- Ölçek ve Oran

Şekil 5.29 Binaların yapısal elemanlarının birbiri ile olan oranı ile ilgili yönlendirici anlatımlar [93]

- Bina Düzenleri ve Yerleşimi
- Malzeme ve Detay
- Enerji Verimliliği
- Uyarlanabilirlik
- Karma Kullanım
- Ek Olanaklar
- Güneş ışığı ve Güneş ışığı
- Kamu Güvenliği

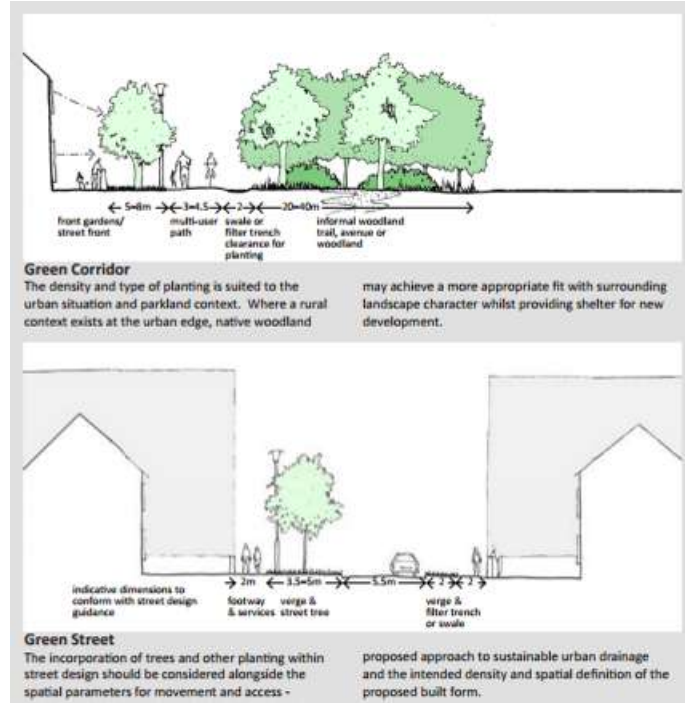
Şekil 5.30 Yükseklik Profili Denetimi [93]

3. Peyzaj ve biyolojik çeşitlilik

- Yeşil Altyapı ve Yeşil Bantlar
- Açık Alanlara Ulaşım
- Özel Açık Alanlar
- Biyolojik Çeşitlilik
- Ağaçlar/Bitkiler
- Su Alanları Çevresi
- Sert Zemin
- Otopark Alanları

Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Üç boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, doğru-yanlış kodlama yöntemli grafik anlatımları, fotoğraf-eskiz-grafik-resim destekli anlatımlar.

Şekil 5.31 Yeşil koridor ve yeşil sokak tasarımı örneği [93]

Çizelge 5.6 Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

EDINBURGH KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 259 km ² , nüfus: 1,164,61 [95]		
BÜYÜK KENT ÖLÇEĞİ	“Kentın Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Makro/ Kent Ölçeği	Tarihi Çevre Koruma, Sürdürülebilirlik,, Kamusal Alanlar, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Açık Alanlar, Kamusal Park Alanları, Manzara Koridorları, Doğal Yapı Koruma (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Yoğunluk, Ölçek, Ulaşılabilirlik

Çizelge 5.6 Edinburgh Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

BÜYÜK KENT ÖLÇEĞİ	Yerel Bölge Ölçeği	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Yoğunluk, Ölçek, Ulaşılabilirlik, Tarihi Çevre Koruma, Sürdürülebilirlik Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Eski-yeni Yapılaşmada Denge-Uyum, Sokak Önyüzleri, Eski Yapılarda Koruma, Kalite, Malzeme, Yerellik
	Arazi/ Sokak Ölçeği	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Tarihi Çevre Koruma,, Sürdürülebilirlik, Otopark, Güneş Işığı, Yönlenme, Güvenlik, Karma Kullanım, Enerji Verimliliği Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Eski-yeni Yapılaşmada Denge-Uyum, Sokak Önyüzleri, Eski Yapılarda Koruma, Kalite, Yerellik, Çeşitlilik, Esneklik, Yapısal Özellikler; Çatı, Teras, Çekme Mesafeleri, Malzeme, Renk
	Kamusal Alan Ölçeği	Görsel Bütünlük, Doğal Çevre-Yapılı Çevre Dengesi, Geçirgenlik, Okunabilirlik, Güvenlik Ulaşılabilirlik, Yaya ve bisiklet yolları ve Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Otopark

5.1.6 Denver- Stapleton Kentsel Tasarım Rehberi

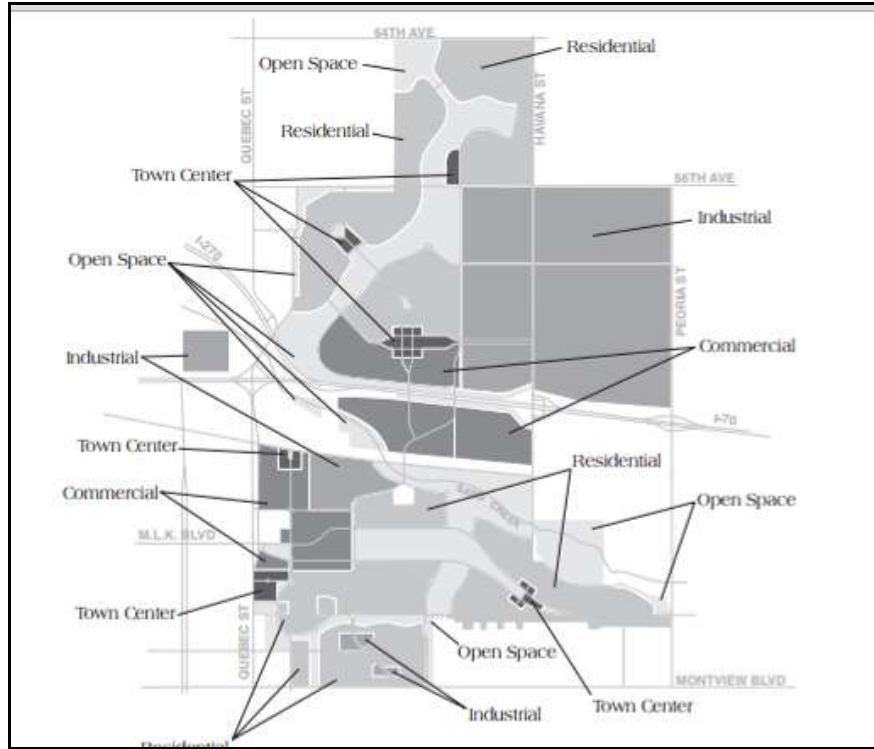
Stapleton kentsel tasarım rehberi, Denver Eyaleti, Toplum Planlaması ve Gelişimi Ajansı tarafından, yeni ve eskinin dengesi, verimlilik ve uygunluğun dengesi, otomobiller ve yayaların dengesi, Stapleton'un gelişim planı hedeflenerek hazırlanmıştır.

Rehber, kentlilerin çeşitliliğini, iş hayatını ve eğlence hayatını geliştirmek ve devamlılığını sağlamak için “karma kullanımlı yapı ve mahalle” leri teşvik etmiştir.

Rehber Hedefleri [96]

- Kolay yönlendiren ve tüm ulaşım türlerine kolay ulaşım imkân veren sokaklar, parklar ve park yolları için pratik, birbirine bağlı sistemler kurmak,

- Doğal yapıyı (dere, akarsu, kıyı şeridi...) değerlendirmek ve kamusal alanlar, parklar ve park yolları geliştirmek, organize etmek ve gelişmeyi koordine etmek,
- Alternatif ulaşım yollarını, özellikle yürüyüş ve transit kullanımını teşvik eden karışık gelişme tiplerini yerleştirmek,
- Çevredeki mülk sahiplerine, işyerlerine ve kent sakinlerine ortak fayda sağlayacak genel kullanılır açık alanlar sağlamak,
- Gelişmenin erken safhalarını, bölgenin uzun dönemli evrimi için, model ve karakter oluşturacak bir yaklaşım içinde kurmak,
- Yaya yönelimli eylemlerin olduğu karakter ve ölçekte bir yapı çevresi oluşturmak.

Şekil 5.32 Stapleton alan kullanımı [96]

Rehber Uygulama Alanları [96];

1. Sokaklar

- Tüm binalara, kaldırımlara, patikalara ve transit yollara yüksek kalitede erişim imkânı sunan ve otomobil kullanımını ve hava kirliliği üzerindeki olumsuz etkileri

en aza indirmeye çalışan, kolay uyum sağlayan ve birbiriyle bağlantılı ulaşım sisteminin düzenlenmesi,

- Yaya-Taşıt Yollarının bağlantısının kurulması.

2. Yaya ve Bisiklet Yolları

- Rehberlerde Yaya ve Bisiklet Yolları; Kamusal kaldırımlar, Özel Kaldırımlar ve Bisiklet Dolaşımı ve Erişimi başlıklarında incelenmektedir.

3. Büyük Alan Gelişimi

Stapleton tasarım rehberinde, Büyük Alan Gelişimi içinde Arsa ve Blok örüntüleri, Düzenleme Özellikleri, Açık Alanlar, Geçişler ve Bağlantılar açıklanmaktadır.

Geçişler ve Bağlantılar;

- Uygun ölçek için alanın genişliği, bina ölçüleri, bina yerleşimi ve yöneliminin dikkate alınması,
- Yaya geçişleri, kenar ve arka parsel çizgileri, toplayıcı - ana sokaklar boyunca ya da doğal öğelerle bölünerek tasarlanması,
- Kaliteli kent çevresi için, köşeler, kamusal alanlar ve koridorlar oluşturmak, hem doğal hem de yapay önemli bakış açıları ve manzara koridorları yaratılması,
- Sokak-açık alan ilişkisinin kurulması.

4. Alan Planlaması

Site Planlaması başlığı altında Genel Kriterler-tüm bölgeler, Bina Yeri ve Yönelimi, Erişim ve Dolaşım, Park Alanları alt başlıkları ele alınmaktadır.

5. Mimari Tasarım

Mimari Tasarım içerisinde Genel Kriterler, Çoklu Birim Yerleşimi Gelişimi, Tek Aile Yerleşimi Gelişimi, Büyük, Ölçek Oranı Ve Cephe Gelişimi, Ofis Oranı Ve Cephe Gelişimi başlıkları incelenmektedir.

Şekil 5.33 Stapleton kenti konut örnekleri [97]

6. Peyzaj Tasarımı

Açık alanlar, kamu alanları, bina önleri, park etme alanı peyzajı vb. başlıkları incelenmektedir.

Şekil 5.34 Stapleton kenti-avlu-bahçe ilişkisi anlatımı [96]

7. Aydınlatma

Aydınlatma içerisinde Sokak Aydınlatması-Geçiş Hakkı, Yaya Aydınlatması-Geçiş Hakkı, Park Etme Alanı Aydınlatması, Güvenlik Aydınlatması başlıkları incelenmektedir.

Stapleton Kentsel Tasarım Rehberleri Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Uygulanmış doğru örnekler ve fotoğraflarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler.

Çizelge 5.7 Stapleton Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

STAPLETON KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
KÜÇÜK KENT ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Sokak	<i>Dolaşım Alanı; Ulaşılabilirlik, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), kaldırım, Yaya ve bisiklet yolları, Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark, Kalite, Kimlik</i>
	Yaya-Bisiklet Yolları	<i>Dolaşım Alanı; Yaya ve bisiklet yolları, Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Ulaşılabilirlik, Yaya Odaklı Tasarım, Yaya-Taşı Yolları Bağlantısı, Kaldırım</i>
	Büyük Alan Gelişimi	<i>Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Parsel Boyutları</i> <i>Manzara Koridorları, Kent ve Sokak Görünümü, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), Ulaşılabilirlik, Sokaklar, Meydan ve Açık Alan ilişkisi, Karma Kullanım</i>
	Alan Planlaması	<i>Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Parsel Boyutları, Park Alanları, Ulaşılabilirlik, Kolay Erişim</i>
	Mimari Tasarım	<i>Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Parsel Boyutları, Çeşitlilik, Esneklik, Karma Kullanım</i>

Çizelge 5.7 Stapleton Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

KÜÇÜK KENT ÖLÇEĞİ	Peyzaj Tasarımı	<i>Doğal-Yapay Peyzaj, Doğal Çevre Koruma, Yaya-Bisiklet Yolları, Manzara Koridorları, Duvarlar, Çitler, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları</i>
	Aydınlatma	<i>Sokak Aydınlatması-Geçiş Hakkı, Yaya Aydınlatması-Geçiş Hakkı, Park Etme Alanı Aydınlatması, Güvenlik Aydınlatması</i>

5.1.7 Kuzey Carolina-Raleigh Kentsel Tasarım Rehberi

Şekil 5.35 Kuzey Carolina-Raleigh Kent Görünümü [98]

Kuzey Carolina Raleigh Şehri Tasarım Rehberinde, kent kavramının sadece yüksek ve büyük yapıların yer aldığı New York, Londra, Paris gibi şehirleri kapsamadığı vurgulanır. ABD'de New Orleans, Savannah, Charleston gibi genelde düşük kat adedine sahip fakat özgün kentsel mekânlara sahip şehirlerin bulunduğu belirtilir. Bu nitelikteki kentlerde, kentsel kalitelerini koruyarak gelişebilmesi, kamusal alanların korunması ve standartlarının yükseltilebilmesi için karma kullanımı öne çıkaran kentsel tasarım rehberlerine ihtiyaç duyulmaktadır [99].

Bu endişelerden hareketle hazırlanan Raleigh kentsel tasarım rehberi;

- Kentsel tasarım hedeflerinin kentsel gelişmenin bütün aktörlerince belirlenmesi,

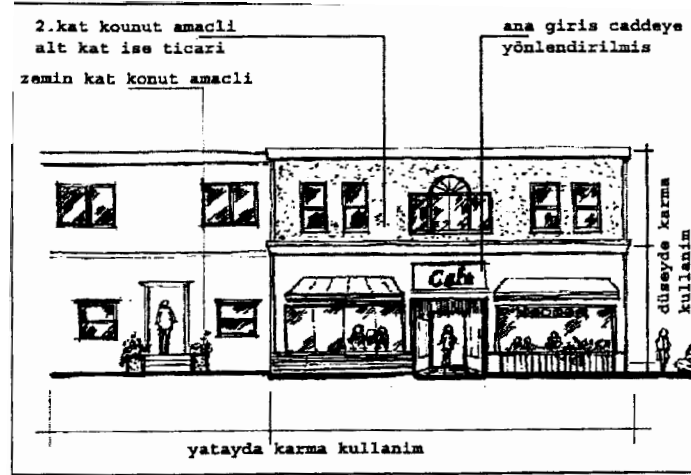
- Tasarımcılar tarafından kullanılacak araçların kentin karakteristiğine uygun olarak derinlemesine araştırmalar yapılarak belirlenmesi,
- Şehir konseyi ve öneri komitelerince hazırlanan çalışmaların baz alınması gerekliliğine işaret eder.

Raleigh kentsel tasarım rehberi ana başlıkları şunlardır;

1. Karma Kullanımlı Merkezler

Bütün karma kullanımlı merkezler perakende satışlara (yiyecek, içecek satışı, büfeler, bankalar), ofislere, birbirine yürüme mesafesinde olan konutlara müsaade etmelidir. Çekirdek alanda çok çeşitli ticari kullanımlar maksimum sayıda tutulmalıdır ve bunlar ayrıntılı plan kararları ile uyumlu olmalıdır (Şekil 5.36).

- Karma kullanımlı merkezlere giriş ve genel bakış,
- Ayrıntılı plan kararları ile ilişkili sınıflandırmalar,
- Karma kullanımın elemanları,
- Komşuluk grupları çevresine geçiş,
- Yapı blokları, caddeler ve koridorlar.

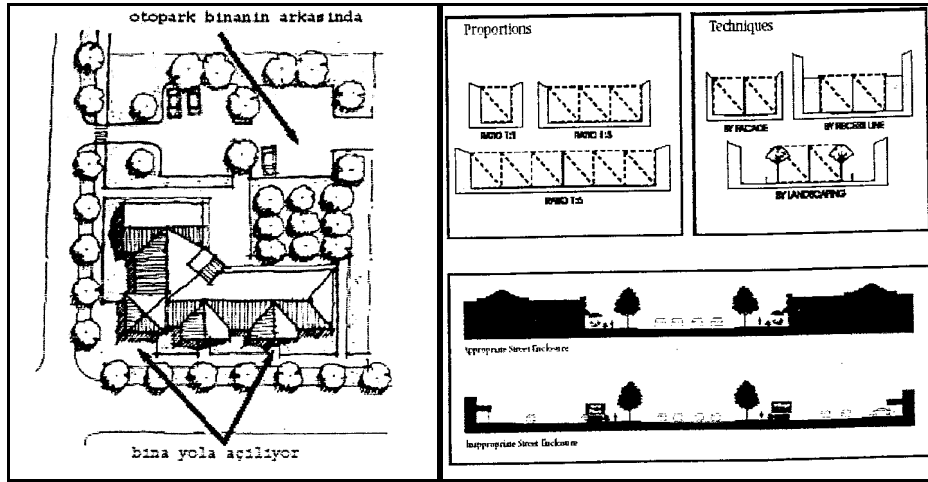

Şekil 5.36 Yatayda ve düşeyde karma kullanım örneği [99]

2. Arazi Kullanımına İlişkin Veriler

Mimarlığın ve peyzaj mimarlığının kente ilişkin çalışmalar yapabilmesi için birincil hedef sokakların ve kamusal alanların ortak kullanıma sunulmasıdır. Sokaklar, otoparklar

yerine binalarca sınırlanmalıdır. Yaya alanları güvenli çevreler olarak oluşturulmalıdır (Şekil 5.4).

Şekil 5.37 Bina yol ilişkisi [99]

- Yapı yerleşmesi,
- Kentsel açık alanlar-Dinlenme Mekânları,
- Kamusal sanat,
- Sokak aydınlatması,
- Peyzaj düzenlemeleri,
- Yaya ve bisiklet konforu,
- Arayüz ve birleşim ilişkileri,
- Araç sirkülasyonu,
- Otomobil park alanları,
- Park strüktürleri,
- Aktarma noktaları,
- Çevresel koruma.

3. Sokak Tasarımı

Yapılar, mekânsal olarak sokakları tanımlamaya yardımcı olurlar. Doğru mekânsal tanımlamalar, yapılar, mimari elemanlar, peyzaj öğeleri ile yaratılırlar. Bu elemanlar

sokakların sınırlarını hizalar, tarzını, yükseklik ve genişlik oranlarını belirler. Bu hizalama cepheler ile birlikte kamusal alanın belirlenmesini sağlar (Şekil 5.5).

- Genel sokak düzenleme prensipleri,
- Mekânsal tanımlama.

4. Yapı Tasarımı

Tekil mimari projeler çevreleriyle uyumlu olmalıdır. Mimari ve peyzaj projeleri yerel, tarih ve yapı gelenekleri dikkate alarak yapılmalıdır. Bütün yapılar topografyaya, iklimsel verilere ve yapıldığı zamana uyumlu olmayı ön koşul kabul ederek yapılmalıdır.

- Bina Tasarımına İlişkin Genel Prensipler,
- Mimari uyumluluk elemanları,

-*Bina Silueti*: Çatı eğimi ve çatı hatları

-*Bina Cepheleri Arasındaki Mesafe*: Geri çekmeler veya girintiler, birincil cepheyi çerçevesini oluştururması.

-*Mülkiyet Çizgisinden Geri Çekme*: Bina geri çekmeleri ve/veya birincil cephelerin mülkiyet çizgisinden geri çekilmelidir.

-*Pencere, Cumba, Girişlerin Oranları*: Yatay ve düşey elemanlar cephe genişliğince bantlar oluşturularak vurgulanmalıdır.

-*Bina Cephelerinin Oranı*: Arsa içinde binaların yatay ve düşey oranları önemlidir.

-*Bina Girişlerinin Ele Alınışları ve Biçimi*: Bu elemanların yapı strüktürü ile önemli görsel bağları vardır.

-*Bina Cephelerinde Malzemelerin Kullanımı*: Benzer malzemelerin kullanımı ve bunların iyi kalitede olması binaların uyumunu artırır.

-*Bina Ölçeği*: Bina yüksekliği ve yapılandırma.

-*Peyzaj Düzenlemeleri*: Binaları birbirine bağlar, mekânı tanımlar, İnsan ölçeğinde yaya alanları oluşturur.

-*Derinlik Oluşturan Dekoratif Cephe Elemanları*: Cephe yüzeyinde ışık- gölge

oyunları yaratacak elemanlar pencere ve cumbaları belirginleştirmek için kullanılabilir.

-Dolu-Boş Oranları: Seçilen geçirgenlik bina cephesinde pencere ve kapılarla duvarların arasındaki oranı oluşturur.

- Kütle
- Cephe düzenlemeleri
- Sokak seviyesi eylemleri
- Servisler ve kamu hizmetleri

Kuzey Carolina- Raleigh Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Üç boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler. Doğru-yanlış kodlama yöntemli grafik anlatımları

Çizelge 5.8 Kuzey Carolina-Raleigh Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

KUZEY CAROLINA-RALEIGH KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 375km2, nüfus: 431,746 [100]		
KÜÇÜK KENT ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Karma Kullanımlı Merkezler	<i>Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/ hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Doğal-Yapay Peyzaj, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Komşuluk, Güneş Işığı, Yönlenme, Kalite, Kimlik</i> <i>Dolaşım Alanı; Ulaşılabilirlik, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), kaldırım, Yaya ve bisiklet yolları ve Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Sanat, Sokak Eylemleri, Bariyerler, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark</i>

Çizelge 5.8 Kuzey Carolina-Raleigh Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

KÜÇÜK KENT ÖLÇEĞİ	Arazi Kullanımına İlişkin Veriler	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Doğal-Yapay Peyzaj, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Koruma, Sürdürülebilirlik, Güvenlik Dolaşım Alanı; Yaya ve bisiklet yolları ve Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Sanat, Sokak Eylemleri, Sokaklar, Meydan ve Açık Alanlar; Ulaşım; Ulaşılabilirlik, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), Ekoloji, Kalite, Kimlik Doğal Yapı-Peyzaj-Rekreasyon Alanları; Doğal-Yapay Peyzaj, Bariyerler, Kent işaretleri/mobilyaları/aydınlatma, Otopark
	Sokak Tasarımı	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Doğal-Yapay Peyzaj, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Karma Kullanım, Sokak Önyüzleri, Eski Yapılarda Koruma, Yönlenme, Kalite, Kent Dokusu, Güvenlik Sokaklar, Meydan ve Açık Alanlar
	Yapı Tasarımı	Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran Cephe Tasarımı, Karma Kullanım, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Güneş Işığı, Yönlenme, Kalite, Kimlik, Güvenlik Yapısal Özellikler; Çatı, Teras, Çekme Mesafeleri, Malzeme, Renk Dolaşım Alanı; Kaldırım, Sokak Eylemleri, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark, Bariyerler, Çitler, Duvarlar

5.1.8 İskoçya- Dundee Kentsel Tasarım Rehberi

Dundee kentsel tasarım rehberi, arazi kullanım planlaması ve gelişimi, trafik yönetim stratejileri ve kamusal alanların tasarım ve sürdürülebilirliğini kapsayan bir referansın ortak noktasını karşılamaktadır.

Rehber altı konu başlığı altında sıralanmıştır ve aşağıda tanımlanan tasarım yaklaşımlarına sahiplerdir [101];

- Genel Durum ve Yerel Farklılık
- Sürdürülebilirlik
- Yeni Binalar
- Yerleşim Alanlarında Güvenli ve Cazibesi Olan Caddeler
- Kamusal Sanat
- Tasarım Anlatımları

1. Genel durum ve yerel farklılık

Tasarım Öğeleri;

Karakter: Amaç, bölgeyi olduğu gibi kopyalamadan yerel karakter üzerinden yapılanmaktır.

Kimlik: Standartlaşmış olan tasarım çözümleri kullanılırken "yersizlik" ile ilgili bir biçimlendirmeden kaçınmak için gelişme bölgesinin zorunluluklarına saygı göstermeli ve detaylandırmalar yerel kimlik üzerinden yapılmalıdır.

Peyzaj: İyi detaylandırılmış, cazibeye sahip peyzaj planı bina, biçimlendirme tasarımı ile ikincil olarak değil birincil olarak ele alınmalıdır.

Altyapı: Bölge ve çevresindeki mevcut altyapı sistemleri mantıklı bir bileşimin gerçekleştirildiği bir duruma ulaştırılmalı, caddelerin arasından geçmeli ve açık altyapı alanları bölgesel, ortaklaşa kullanılan tesisler olarak güçlendirilmelidir.

2. Sürdürülebilirlik

Tasarım Öğeleri;

Çevre

Altyapı; Mevcut olan şebekeler üzerinde yeni yerleştirilen altyapı etmenleri.

Alan kullanımı; Boş kullanım alanlarının var olan mevcut binalarla ilişkilendirilerek maksimum güneş enerjisi kazancının elde edilmesinin planlanması.

Şekil 5.38 Dundee şehri yerel özellikleri gösteren mimari detaylar [101]

Malzemeler; Yeni inşaat materyallerinin gerçekleştirme bilgileriyle, mevcut inşa edilmiş binaların bilinen ve yeniden kullanımı olan materyallerle uygulanması.

Kamu hizmetleri; Olumlu çevre düzenlemesiyle araç park yerlerinin tamamen çözümünün faydaları, yeniden değerlendirilebilir atıkların alanda bir merkezde toplanmasının sağlanması veya birbirine yakın alanlarda yenilikçi bir yaklaşım ile her binada yeniden değerlendirilebilir atık ve cam şişelerin toplanmasının sağlanması.

Şekil 5.39 Dundee kent merkezinde bulunan fabrikanın yeniden kullanımı [101]

Sosyal

Tasarım; temel katalizör olması, şehir için ileriye dönük miras olarak kalması ve şehirde daha büyük bir yükseliş yaratmak için çekici bir gelişimin oluşumu.

Alan kullanımı; bölgede kamusal ve özel alanlar yaratılması.

Alan standartları; minimum standartlarda yer/minimum harici alan yaratılması.

Ülke politikası; Dundee yerel plan yönetimi/inşaat standartları/sosyal kapsam

Ekonomi

Materyaller; Hızlı sorun giderme çözümlerinin değerlendirmesi.

Enerji; Zorlanmaları azaltması için teknik ilerlemelerdeki aktif ve pasif stratejilerin kullanılması.

Kalite; Olumlu tasarımların, pahalı tasarımlar olmadığının ortaya çıkarılması.

3. Yeni binalar

Tasarım Öğeleri;

Tasarım; yeni binalar ve gelişimleri mutlaka bölgeye ve genel duruma uygun bir tasarım çözümünü temsil etmeli ve kabul görmüş tasarım metotları ile uyumlu malzemelerle inşa edilmiş olmalıdır.

Yenileme; Mevcut binalar yıkım ve yer değiştirmeden ziyade restorasyon olarak ele alınmalı ve restorasyon bir binanın mevcut altyapı ve kentsel mikro iklim durumu içersindeki yeniden yapılanmasını temsil etmelidir.

Detay; çatı çizgileri, kapılar, pencereler, malzemeler, kat gövdeleri ve yükseltilerin tasarım öğeleri bölgenin genel durumundan, genel yapının korunmasına (yitirilmemesine) ve yeni önem arz eden alanlar yaratılmasına yönelik olmalıdır.

Cephe; Bina cephesinin tasarımı yalnızca bos bir duvar bos bir alan tasarlamayı temsil etmez, gelişimde özel bir yer tutar, kent biçiminin planlanmasına önemli bir katkıda bulunur.

Yenilik: Binalarla ilgili yeni çözümler yaratılması konusu modern hayat tarzını getiren, modern hayat tarzının getireceği ihtiyaçlar ve değişiklikler konusunda esneklik gösterebilecek konutların inşa edilmesi önerisini destekler.

Kapsamlı yaklaşım: iyi binalar üretmenin (inşa etmenin) anahtarı, nazik ve ince bir tasarım ve detaylandırmayı, bina ve sokak arasındaki ilişkiye dikkat etmeyi ve iyi inşaat malzemeleri kullanmayı içerir.

4. Yerleşim alanlarında güvenli ve cazibesi olan caddeler

Tasarım Öğeleri;

Tanım; Yeni gelişimler, inşaat biçimini, caddeleri ve alanları tanımlamalı, güçlendirmelidir. Net bir bina hattını, yoğunlukla genel duruma göre uyarlayarak, takip etmelidir.

Sokak görünümü; Bina yapısı olabildiğince canlı ve hareketli olmalıdır. Özellikle yüzey alan üzerinde uygulanan plan ve teknik özellikte çekici ve iyi tasarlanmış bina cephelerinin katılımı ile mantığa uygun bir sokak görünümü sağlanmalıdır.

Sınırlar; Duvarların sınırları, çitler, parmaklıklar ve düzlükler, sokağın kamusal alandan ne algılandığını tanımlar ve bahçeler gibi özel alanlarda koruma sağlamanın dışında aidiyet ve kişiye özel alan hissi oluşturlar.

Geçirgenlik; Bağlantılar, yeni yollar ve caddeler, yayalar, bisikletliler, otomobiller ve toplu taşıma araçlarının olduğu bir sistemde daha yüksek kalitede bir bağlantı sağlamak için çevredeki diğer yollar ve altyapı hizmetleri bağlantı içerisinde olmalıdır.

Gözetim; Yeni sokakların tasarımı, yüksek kalitedeki peyzaj ile sokak cephesini bozmayacak şekilde yapılacak araç park alanlarını birleştirmelidir ve genel güvenlik gözetimleri sınırlandırılmalıdır.

Yönetim; Uzun dönemde başarının sadece iyi bir yönetim anlayışı ile sağlanabileceğinden hareketle, Kent Konseyi tarafından ortak alan olarak kabul edilmeyen yerler için yönetim ve bakım anlaşmalarının araştırılması yapılmaktadır.

5. Kamusal sanat

Kamusal sanat, sanatçıların ve onları destekleyen kişilerin, inşa edilen yapılar ve açık alanlarla çevreyi zenginleştirmeleri ve kentin kültürel mirasına katkı yapmalarını içerir.

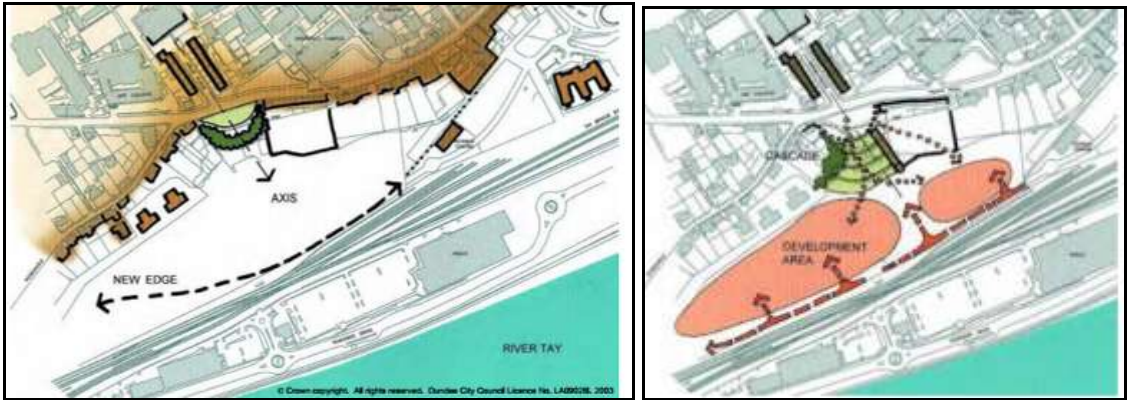

Şekil 5.40 Dundee kentinde buluşma noktasını gösteren yer döşemesi örneği [101]

6. Tasarım anlatımları

Tasarım anlatımları, yerel yapının dikkate alındığı ve uygun tasarım ilkeleri içerisindeki gelişim planlarının değerlendirildiğini gösterir nitelikte olmalıdır.

Önemli alanlar içerisindeki planlanmış, yeni binalar için listelenmiş bina başvuruları ya da mevcut binaların genişletilmesi tasarım anlatımları çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Önemli ve gelişen alanlar, yerel plan ödenekleri ile tanımlanmalıdır. Bu durumlarda tasarım hesaplamaları dikkatle incelenerek örneklerle açıklanmalıdır.

Şekil 5.41 Dundee kent bağlantıları ve taslak çalışmaları [101]

Alan üzerindeki çevresel etki ve etrafındaki bölgelerdeki yeni gelişimler aşağıdakileri içermektedir;

- Bölgedeki çevresel etki ve civar bölgelerde oluşabilecek yeni gelişimler,
- Gelişimin, arsa ve çevredeki altyapıyı ve yerel halkları nasıl etkileyeceği,
- Bölgedeki genel durum ve gelişim tasarımının nasıl bilgilendirileceği,
- Gelecekteki bakımları gerçekleştirmek için gelişimin sürdürülebilirliği ve yönetim planlarının yerine getirilmesi.

Gelişim önerileri, alan sınırlarındaki kısıtlamalardan daha ziyade yörelerdeki daha büyük orandaki ilerlemeleri göz önünde bulundurmalıdır.

İskoçya- Dundee Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Uygulanmış doğru örnekler ve fotoğraflarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, çizim taslakları.

Çizelge 5.9 İskoçya- Dundee Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

İSKOÇYA DUNDEE KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 67km ² , nüfus: 159 bin [102]		
KÜÇÜK KENT ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Genel Durum ve Yerel Farklılık	<i>Karakter, Kimlik, Doğal-Yapay Peyzaj, Görsel Bütünlük, Altyapı</i>
	Sürdürülebilirlik	<i>Altyapı, Özel Alanlar, Kamu Alanları, Açık Alanlar, Malzeme, Kamu hizmetleri, Yerellik, Güneş ışığı, Otopark alanları, Doğal-Yapay koruma ve geliştirme, Tasarımda sürdürülebilirlik, Enerji verimliliği, Ülke politikası</i>
	Yeni Binalar	<i>Mimari Tasarım; Yükseklik Profili, Kütle yoğunluğu/hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Doluluk-Boşluk, Yapısal Oran, Restorasyon, Koruma, Eski yapıların yeniden işlevlendirilmesi,</i>

Çizelge 5.9 İskoçya- Dundee Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (devamı)

KÜÇÜK KENT ÖLÇEĞİ	Yeni Binalar	<i>Tasarım elemanları- Detayları, Yerellik, Malzeme</i> <i>Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Eski Yapılarda Koruma, Kalite</i>
	Yerleşim Alanlarında Güvenli ve Cazibesi Olan Caddeler	<i>Geçirgenlik, Gözetim, Ulaşılabilirlik, Kamu-özel alanlar-sokak-cadde ayrımı, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Kimlik, Yönetim</i> <i>Dolaşım Alanı;</i> <i>Kaldırım, Otopark, Sınırlar (Bariyerler, Çitler, Duvarlar)</i>
	Kamusal Sanat	
	Tasarım Anlatımları	

5.1.9 Avustralya-Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi

Avustralya-Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi, Victoria Bölgesi, Ulaşım, Planlama ve Yerel Altyapı Departmanı tarafından, tüm bölgede uygulanacak farklı tasarım temalarına göre altı konu başlığı altında hazırlanmıştır. Bu başlıklar [103];

- Eylem Merkezi Tasarım Rehberleri
- Yüksek Yoğunluklu Konut Gelişim Rehberleri
- Güvenli Tasarım Rehberi

1. Eylem Merkezi Tasarım Rehberleri [104]

Tüm bölge genelinde kentsel ve yaşamsal gelişimi sağlamak için, iyi tasarlanmış eylem merkezleri tasarımı için hazırlanmış bir rehberdir.

Tasarım Öğeleri;

- Kent Yapısı;

Kent ve Sokak Kimliği, Karakteri, Sokak Görünümü, Ulaşılabilirlik, Binaların Kullanımı, Karma kullanım, Geçirgenlik

- İstasyonlar ve Kavşaklar

Duraklar arası bağlantılar, yolcu güvenliği, imkânları, Ulaşım aksları arası bağlantı, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark

Şekil 5.42 Ulaşım yolları ve duraklar [104]

- Sokak Tasarımı;

Sokak görünümü, yaya ve bisiklet yolları, yaya öncelikli tasarım

- Kamu Alanları;

Açık Alanlar, Doğal-yapay peyzaj, yeşil alan, Kamu alanlarına erişim kolaylığı, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Mikro Klima, Hava kirliliği önleme, Ekoloji, Mekân algısı, Karakter, Kimlik

Şekil 5.43 Açık Alanlar [104]

- Bina Tasarımı;

Sürdürülebilirlik, Minimum enerji, Kültürel miras koruma, Geri dönüştürülebilir malzeme kullanımı, Yeni bina uygulamalarında minimum su, enerji kullanımı

- Alışveriş Merkezleri ve Büyük Mağazalar;

Kolay yaya- taşıt erişimi, Bina cepheleri ve zemin kat kullanımları, Otopark, Kent içi Konumları

- Yüksek Yoğunluklu Konut;

Mimari tasarım özellikleri, eylem merkezleri, Ulaşılabilirlik

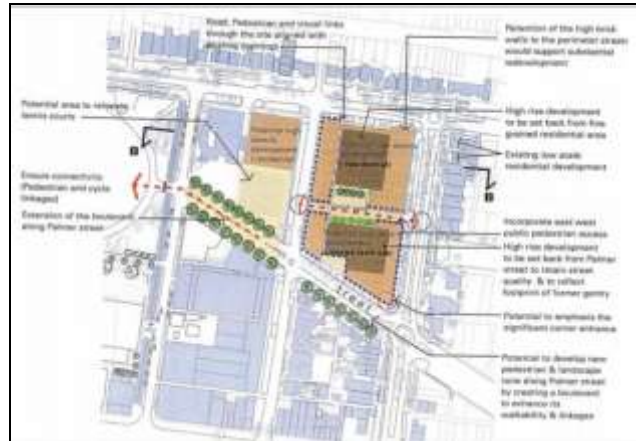
- Otopark Alanları;

2. Yüksek Yoğunluklu Konut Gelişim Rehberleri [105]

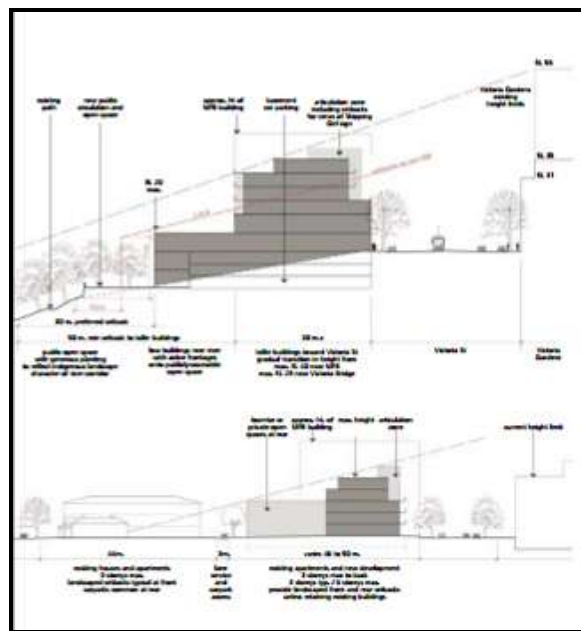
Tasarım Öğeleri;

- Kent Kapsamı
- Bina Cephe Yüzeyleri
- Sokak Dokusu & Sokak Sınır Kalitesi
- Dolaşım & Servis
- Yapı Düzeni ve Tasarımı
- Açık Alanlar ve Peyzaj Tasarımı

Yapısal /Kentsel/ Yaşamsal Karakter, Kimlik, Çevresel Veriler; Manzara koridorları, Sokak ve kent görünümleri, Su yolları, Bitki örtüsü, Kamu Alanları, Açık Alanlar, Doğal-Yapay Peyzaj, Mikro klima, Sokak Örüntüsü, Yapılaşma stili, ölçek, parsel, blok, yükseklik profili, Sokak Detayları, Topografya, Binaların birbiri ile ilişkisi, Kamu alanları ile bağlantı, Kültürel Kimlik, Sosyal ve Ekonomik Eylemler

Şekil 5.44 Kent Potansiyellerini Saptamak Üzere Yapılan Çalışmalar [105]

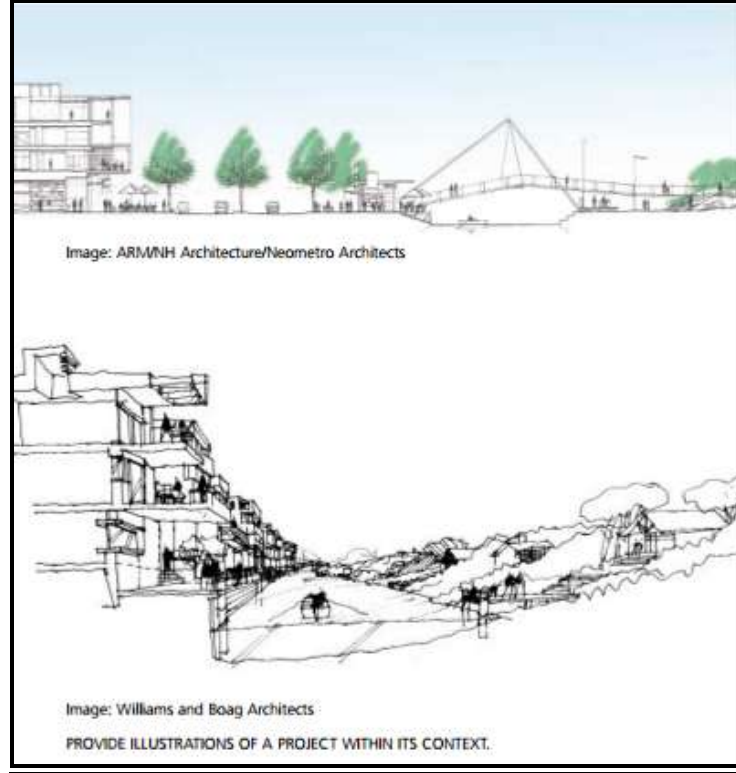

Şekil 5.45 Kentsel verilere göre bina tasarım ölçütleri [106]

3. Güvenli Tasarım Rehberi [107]

Tasarım Hedefleri;

- Gündüz ve akşam saatlerinde, halka açık yerlerde artış toplum kullanımının artması,
- Sokakların ve kamusal alanların bütünleşmesini ve bağlantısını sağlamak,
- Suç ve anti-sosyal davranışların azaltılması için önlemler almak,
- Kamusal alanların algılanmalarını sağlayarak yaşam kalitesini arttırmak,
- Daha yaşanabilir ve sürdürülebilir ortamlar yaratmak.

Şekil 5.46 Rehber kapsamında belirtilen ölçütler çerçevesinde tasarım çalışmaları [106]

Tasarım Öğeleri;

Çevre, Sokak ve Konut Tasarımı, Eylem Merkezlerinin Tasarımı, Yapı Tasarımı, Parklar ve Açık Alanlar, Peyzaj, Yaya ve Bisiklet Yolları, Toplu Taşıma, Ulaşım Akıslarının bağlantıları, İstasyonlar, Duraklar, Otopark Alanları, Servis Alanları, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma

Avustralya- Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

Kent modeli, Üç boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, grafik anlatımları, uygulanmış doğru örnekler ve fotoğraflarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, çizim taslakları.

Çizelge 5.10 Avustralya- Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi
(M.Orhan 2014)

AVUSTRALYA-VICTORIA EYALETİ KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
Alan: 237.629 km ² , nüfus: 5,791 milyon [108]		
BÖLGE ve BÜYÜK KENT ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Eylem Merkezi Tasarım Rehberleri	<i>Kent Yapısı; Kent ve Sokak Kimliği, Karakteri, Sokak Görünümü, Ulaşılabilirlik, Binaların Kullanımı, Karma kullanım, Geçirgenlik</i> <i>İstasyonlar ve Kavşaklar; Duraklar arası bağlantılar, yolcu güvenliği, imkanları, Ulaşım aksları arası bağlantı, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma,</i> <i>Sokak Tasarımı; Sokak görünümü, yaya ve bisiklet yolları, yaya öncelikli tasarım</i> <i>Kamu Alanları; Açık Alanlar, Doğal-yapay peyzaj, yeşil alan, Kamu alanlarına erişim kolaylığı, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Mikro Klima, Hava kirliliği önleme, Ekoloji, Mekân algısı, Karakter, Kimlik</i> <i>Bina Tasarımı; Sürdürülebilirlik, Minimum enerji, Kültürel miras koruma, Geri dönüştürülebilir malzeme kullanımı, Yeni bina uygulamalarında minimum su, enerji kullanımı</i> <i>Alışveriş Merkezleri ve Büyük Mağazalar; Kolay yaya-taşıt erişimi, Bina cepheleri ve zemin kat kullanımları, Otopark, Kent içi Konumları</i> <i>Yüksek Yoğunluklu Konut; Mimari tasarım özellikleri, eylem merkezleri, Ulaşılabilirlik</i> <i>Otopark Alanları</i>
	Yüksek Yoğunluklu Konut Gelişim Rehberleri	<i>Kent Kapsamı</i> <i>Bina Cephe Yüzeyleri</i> <i>Sokak Dokusu & Sokak Sınır Kalitesi</i> <i>Dolaşım & Servis</i>

Çizelge 5.10 Avustralya- Victoria Eyaleti Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi
(devamı)

BÖLGE ve BÜYÜK KENT ÖLÇEĞİ	Yüksek Yoğunluklu Konut Gelişim Rehberleri	<i>Yapı Düzeni ve Tasarımı</i> <i>Açık Alanlar ve Peyzaj Tasarımı</i> <i>Yapısal /Kentsel/ Yaşamsal Karakter, Kimlik, Çevresel Veriler; Manzara koridorları, Sokak ve kent görünümüleri, Su yolları, Bitki örtüsü, Kamu Alanları, Açık Alanlar, Doğal-Yapay Peyzaj, Mikro klima, Sokak Örüntüsü, Yapılaşma stili, ölçek, parsel, blok, yükseklik profili, Sokak Detayları, Topografya, Binaların birbiri ile ilişkisi, Kamu alanları ile bağlantı, Kültürel Kimlik, Sosyal ve Ekonomik Eylemler</i>
	Güvenli Tasarım Rehberi	<i>Çevre, Sokak ve Konut Tasarımı, Eylem Merkezlerinin Tasarımı, Yapı Tasarımı, Parklar ve Açık Alanlar, Peyzaj, Yaya ve Bisiklet Yolları, Toplu Taşıma, Ulaşım Akslarının bağlantıları, İstasyonlar, Duraklar, Otopark Alanları, Servis Alanları, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma</i>

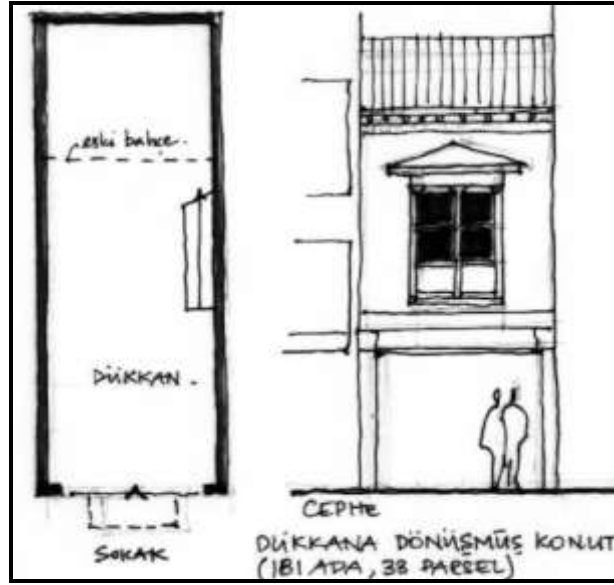
5.1.10 İzmir-Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi [109]

Bu rehber, İzmir Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu kapsamında tamamlanmış olan planlama çalışmalarının bir bölümü olarak hazırlanmıştır. Çalışma kentsel sit alanını içeren tarihi dokunun özelliklerinin korunarak gelecekte de olabildiğince yaşatılması ve yeni yapılacak yapılarda da bu özelliklerin benimsenmesi amacıyla yapılmıştır. Burada dokunun özgün elemanlarının saptanması ve uygulamada göz önünde bulundurulması bir esin kaynağı olarak kullanılması amacı güdülmüştür. Çalışma alanı içinde bulunan kentsel ve mimari elemanların “kodlama” yöntemiyle analizleri yapılmış ve buna göre koruma amaçlı plan içeriğinde çözümler üretilmiştir.

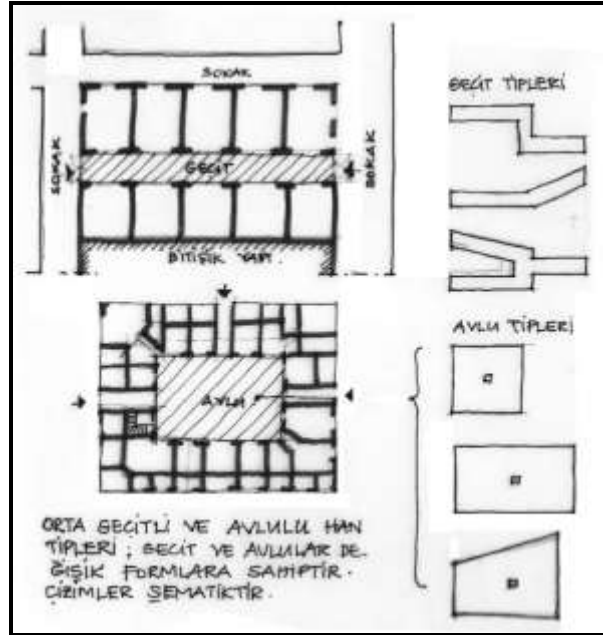
1. Ticari Yapılar

Kemeraltı Kentsel Sit Alanı (KKSA) I. Etap Planlama Sınırı içerisinde kalan yapıların önemli bir kısmı ticari amaçlı yapılardır. Geçmişte Anafartalar Caddesi çevresi ve Anafartalar Caddesinin oluşturduğu yay Biçiminin iç kısmında yer almış olan ticaret bölgesi zaman içinde büyümüş ve yayılmıştır. Ticaret bölgesi içinde daha çok açık

çıkmlar, balkonlar hakimdir ve bu rehberin ilgili bölümlerinde balkonlarla ilgili yapılaşma koşulları açıklanmaktadır

Şekil 5.47 Konuttan dükkana dönüştürülen yapılar [109]

Şekil 5.48 Hanların plan tipleri [109]

- Tekil Ticari Birimler
- Hanlar
- Altı Ticaret Üstü Konut Yapılar

2. Kemeraltı Kentsel Sit Alanı İçindeki Tipik Konut Yapıları

Kentsel sit alanı içindeki mevcut yapılarda gözlemlenebilen farklı elemanlardaki değişkenler yine farklı biçimlerde birleşerek çok çeşitli görünümdeki konut tiplerini oluşturmaktadır. Rehber kapsamında tüm bu elemanların (subasman, bodrum, girişin yeri, bina cephe genişliği, cumba vb.) tipolojisi yapılmış ve ona göre korumacı çözüm önerileri belirlenmiştir.

3. Türk Mimari Tarzına Sahip Yapılar

4. Erken Cumhuriyet Dönemi Yapılar

5. Kentsel Sit Alanı İçindeki Yapı Elemanları

Cumbalar, Balkonlar, Çıkma Konsolları, Kepenkler, Söveler, Dekoratif Yatay Profiller, Bina Girişleri, Bina ve Bahçe Giriş Kapıları, Pencere ve Kapı Parmaklıkları, Bacalar, Diğer

Şekil 5.49 Tek katlı yüksek bodrumlu konut cephesi görünümü [109]

Dekoratif Öğeler, Cephe Renkleri, Saçaklar ve Tenteler, Sokak Üst Örtüleri, İlan ve Reklam Panoları ile Tabelalar, Sokak Mobilyaları

Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi Bilgiyi Aktarma Yöntemi:

İki boyutlu görsel anlatımlarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, grafik anlatımları, fotoğraflarla desteklenmiş yazılı yönlendiriciler, çizim taslakları.

Çizelge 5.11 Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi Ölçütleri Analizi (M.Orhan 2014)

KEMERALTI KENTSEL TASARIM REHBERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ		
BELİRLİ BİR BÖLGE /ALAN/ SEMT ve SOKAK ÖLÇEĞİ	“Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik”	
	KAPSAM	TASARIM BİLEŞENLERİ
	Ticari Yapılar	<i>Yapısal özellikler; açık çıkmalar, balkonlar, avlular</i>
	Kemeraltı Kentsel Sit Alanı İçindeki Tipik Konut Yapıları	<i>Yapısal özellikler; subasman, bodrum, girişin yeri, bina cephe genişliği, cumba, zeminde dükkân, kat adedi</i>
	Türk Mimari Tarzına Sahip Yapıları	<i>Yapısal özellikler</i>
	Erken Cumhuriyet Dönemi Yapıları	<i>Yapısal özellikler</i>
	Kentsel Sit Alanı İçindeki Yapı Elemanları	<i>Yapısal özellikler; Cumbalar, Balkonlar, Çıkma Konsolları, Kepenkler, Söveler, Dekoratif Yatay Profiller, Bina Girişleri, Bina ve Bahçe Giriş Kapıları, Pencere ve Kapı Parmaklıkları, Bacalar, Diğer Dekoratif Öğeler, Cephe Renkleri, Saçaklar ve Tenteler, Sokak Üst Örtüleri, İlan ve Reklam Panoları ile Tabelalar, Sokak Mobilyaları</i>

5.2 Analiz Sonucu

Bu bölümde, literatür araştırmalarından, kentsel tasarım ve kontrolleri konusuyla ilgili olan, literatürün temelini oluşturan kuramcılarının çalışmalarından elde edilen bilgilerle, farklı kent ya da kentsel alanlar için hazırlanan kentsel tasarım rehberleri incelenmiştir. Bu örnekler ilk olarak, tasarım rehberleri uygulama ölçeklerine göre sınıflandırılmıştır.

Bunlar:

- Bölgesel Ölçek,
- Metropol Ölçeği,
- Büyük Kent Ölçeği,
- Küçük Kent Ölçeği,
- Belirli bir Bölge-Alan-Semt Ölçeği,
- Sokak Ölçeğidir.

İncelenen rehber örneklerinin, bulundukları ölçeklere göre hangi kentsel alanlar için kullanıldıkları ve mekânsal kullanımları belirlenmiştir. Örnek uygulamalar üzerinden değerlendirmeler yapılmış, tasarım ölçütleri, bileşenleri ve konuları sınıflandırılmış ve karşılaştırmalı analiz sonuçları çizelge halinde verilmiştir (Çizelge 5.12). Bunların sonucunda, farklı kentsel ölçeklerde uygulanan kentsel tasarım rehberlerinde , “Bölge, Metropol, Büyük Kent, Küçük Kent, Belirli bir Bölge-Alan-Semt ve Sokak” olarak belirlenen altı farklı ölçek için tasarım hedefleri, alanları ve kapsamaları belirlenmiş ve yapılan değerlendirme sonuçları “Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri ölçütleri analizi” başlığı altında verilmiştir. (Çizelge 5.13)

Çizelge 5.12 Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri kentsel alan kullanımı (M. Orhan 2014)

FARKLI UYGULAMA ÖLÇEKLERİNDE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ KENTSEL ALAN KULLANIMI										
ÖLÇEK	AVUSTRALIA-VICTORIA EYALETİ	HONG-KONG	LONDRA	KANADA-TORONTO	AMERİKA SAN FRANCISCO	EDINBURGH	İSKOÇYA-DUNDEE	İNGİLTERE STAPLETON	KUZEY CAROLİNA RALEIGH	KEMERALTI
Bölge	<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u> -Aktivite Merkezi -Yüksek Yoğunluklu Konut Gelişimi -Güvenli Tasarım									
Metropol		<u>"Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)"</u> - Ticaret Alanları -Yüksek-Düşey Yoğunluklu Konut Alanları -Alçak-Yatay Yoğunluklu Konut Alanları -Endüstri Alanları	<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u> <u>"Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)"</u> -Konut -Yeşil Kuşak -Kent Merkezleri için Planlama; Spor ve Rekreasyon -Sadeleştirilmiş Planlama Bölgeleri / -Bölgesel Planlama -Dış mekan Reklam Kontrolü -Telekomünikasyon -Biyocoğrafiklik ve Jeolojik Koruma -Yerel Mekansal Planlama -Taşıma/Ulaşım -Tarihi Çevre/ Arkeoloji -Kirlilik ve Gürültü Kontrolü -Kalkınma ve Sel Riski -Kıyı Planlaması	<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u> -Kent içi Yapı Tasarımı -Caddeler ve Orta Yükseklikte Yapılar -Yüksek Yapılar -Sokak Görünümü	<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u> -Görsel Harmoni -Yükseklik ve Kütle -Büyük Arazi Alanları -Kent Dokusu -Görünüm ve Karakter					
Büyük Kent						<u>"Kentin Belirli Bir Alanına Yönelik (Bölgeleme Yöntemi)"</u> -Makro/ Kent Ölçeği -Yerel Bölge Ölçeği -Arazi/ Sokak Ölçeği -Kamusal Alan Ölçeği				

Çizelge 5.12 Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri kentsel alan kullanımı (devamı)

Küçük Kent							<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u>	<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u>	<u>"Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik"</u>	
							-Genel Durum ve Yerel Farklılık -Sürdürülebilirlik -Yeni Binalar -Yerleşim Alanlarında -- Güvenli ve Cazibesi Olan Caddeler -Kamusal Sanat -Tasarım Anlatımları	-Sokak -Yaya-Bisiklet Yolları -Büyük Alan Gelişimi -Alan Planlaması -Mimari Tasarım -Peyzaj Tasarımı -Aydınlatma	-Karma Kullanım Merkezler -Arazi Kullanımına İlişkin Veriler -Sokak Tasarımı -Yapı Tasarımı	
Belirli bir Bölge-Alan-Semt										"Kent'in Belirli Bir Alanına Yönelik (BölgelemeYöntemi)" -Tarihi dokuda bir alan
Sokak						Mimari Tasarım, Mimari-Kent İlişkisi, Yapısal Özellikler/Detaylar				Mimari Tasarım, Mimari-Kent İlişkisi, Yapısal Özellikler/Detaylar

Çizelge 5.13 Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri ölçütleri analizi (M. Orhan 2014)

FARKLI UYGULAMA ÖLÇEKLERİNDE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ ÖLÇÜTLERİ ANALİZİ	
ÖLÇEK	HAZIRLANAN KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN HEDEFLERİ, TASARIM ALANLARI VE KAPSAMLARI
Bölge	- Bölge ölçeğinde hazırlanan rehberlerde önemle üzerinde durulan konu, farklı ölçekler için değil bölge genelinde uygulanabilecek özellikte olmalarıdır. - Genellikle “Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik” olarak hazırlanırlar. - Bölgesel sorunlara çözüm olabilecek, gelişimi destekleyici olarak belirlenmiş ana tasarım konuları üzerine, kent kimliğine ve kentin kendine has özelliklerine göre değişen, kentsel kalite ve yaşam kalitesini etkileyen önemli tasarım ilkeleri/temalar içeren rehberlerdir. TASARIM ÖLÇÜTLERİ: <i>Kent Yapısı; Yükseklik Profili, Kent ve Sokak Kimliği, Karakteri, Sokak Görünümü, Ulaşılabilirlik, Binaların Kullanımı, Karma kullanım, Geçirgenli, Sürdürülebilirlik</i> <i>Ulaşım aksları arası bağlantı, yaya ve bisiklet yolları, Kolay yaya- taşıt erişimi, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma</i> <i>Kamu Alanları; Açık Alanlar, Doğal-yapay peyzaj, yeşil alan, Kamu alanlarına erişim kolaylığı, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Mikro Klima, Hava kirliliği önleme, Ekoloji, Mekan algısı, Karakter, Kimlik, Otopark</i> <i>Mimari tasarım özellikleri</i>
Metropol	- Büyük kent alanları üzerinde gelişen ve devamlı büyüyen metropol kentlerdeki en büyük problemlerden biri, çok merkezli kent yapısı içinde farklı merkezlere, farklı kimliklere sahip kent parçaları (ticaret, farklı yoğunlukta konut, endüstri, turizm vb.), küçük kent yönetsel yapısına benzer işleyen büyük ilçeler ve bu alanlarda karşılaşılan kentsel/mimari sorunlardır. - Bu ölçekte hazırlanan rehberler, metropol kentlerde küreselleşmenin , hızlı büyüme, değişim ve gelişimin negatif etkilere çözüm olacak nitelikte olurlar. - Bu sebeple “Belli bir alan/semt/bölge/ilçeye yönelik” rehberler olarak, çok merkezli kent parçaları için “Bölgeleme Yöntemi” ile hazırlanırlar. Aynı zamanda bu alanlarda uygulanmak üzere, belirli tasarım ilkelerine ya da temaya göre ölçütleri belirlenmektedir. Londra kentsel tasarım rehberi örneğinde görüldüğü üzere, rehber kapsamında, öncelikle kent genelinde uygulanması zorunlu tasarım konuları ve ölçütleri belirlenmekte, sonrasında bölgeleme yöntemi ile ayrılan ilçe/semt/bölgelerin yerel yönetimleri tarafından hazırlanacak olan rehberlerin, alana özgü tasarım ölçütleri ortaya konmaktadır. - Aynı zamanda, kentsel kaos, kimliksizlik, hızlı gelişme ve değişme sonucu oluşan görsel kalitesizlik, kent kimlik/karakterinin değişmesi, kaybolması, yok-yer sorunlarının yoğunlaşması, düşey yoğunlukta yapılaşma sonucu, kentsel yaşam kalitesini sağlayacak, orta ve düşük yoğunlukta yapılaşmaların azalması ya da diğer yapı yoğunlukları arasında kaybolması gibi kentsel tasarım endişelerine cevap verirler. TASARIM ÖLÇÜTLERİ: <i>İmaj, Yaya Dolaşımı, Taşıt Dolaşımı, Park Alanları, Hava Kalitesi, Sokak Görünümü</i> <i>Yükseklik Profili, Kalite, Sürdürülebilirlik, Esneklik, Dinamizm, Ulaşılabilirlik, Açık Alanlar, Yaya ve bisiklet bağlantıları, Doğal-Yapay Peyzaj, Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü</i> <i>Doğal Çevre Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Sokak Görünümü, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Koruma, Malzeme, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları</i> <i>Mimari tasarım</i>

Çizelge 5.13 Farklı uygulama ölçeklerinde kentsel tasarım rehberleri ölçütleri analizi (devamı)

Büyük Kent	- Gelişmekte olan ve büyük kent kapsamında olan kentlerde, gelişme alanları yoğunlukta olduğu ve kent geleceği için önemli olduğu için, farklı ölçeklerinde “bölgeleme yöntemi” ile ayrılan kent parçaları için “Belli bir alana yönelik” hazırlanan rehberlerdir. - Uygulanacakları ölçekteki alanlarda (kent ölçeği, kamusal alan ölçeği vb.) geçerli olan özelliklere bağlı olarak ortaya çıkan kentsel/mimari tasarım endişelerine cevap verirler. TASARIM ÖLÇÜTLERİ: <i>Yükseklik Profili, Sürdürülebilirlik,, Kamusal Alanlar, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Açık Alanlar, Kamusal Park Alanları, Manzara Koridorları, Doğal ÇevreKoruma (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Manzara, Doğal peyzaj, Kent Silueti, Kent Dokusu, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Sokak Görünümü, Yoğunluk, Ölçek, Ulaşılabilirlik</i> <i>Yaya ve bisiklet yolları ve Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Otopark</i> <i>Mimari Tasarım, Yapısal Özellikler</i>
Küçük Kent	Küçük kentlerde, rehberler çoğunlukla “Belirli Bir Alanda Seçilen Tasarım İlkesine (Temaya) Yönelik” olarak ya da “ Kentin yalnızca belirli bir özelliğine göre” küçük ölçeklerde karşılaşılan tasarım endişelerine (sokak, cadde, konut, peyzaj, Aydınlatma yaya-bisiklet yolları, cevap veren nitelikte hazırlanmaktadır. TASARIM ÖLÇÜTLERİ: <i>Yükseklik Profili, Sürdürülebilirlik,, Kamusal Alanlar, Mimari Tasarım, Yapısal Özellikler, Karma Kullanım</i> <i>Dolaşım Alanı; Ulaşılabilirlik, Ulaşım Ağları ile Bağlantı (ana ve ara yollar), kaldırım, Yaya ve bisiklet yolları, Kamu Alanları-Meydanlar Bağlantı, Kent işaretleri /mobilyaları/aydınlatma, Otopark, Kalite, Kimlik</i> <i>Sokaklar, Meydan ve Açık Alanlar; Doğal-Yapay Peyzaj, Doğal Çevre Koruma, Manzara Koridorları, Duvarlar, Çitler, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma</i> <i>Mimari Tasarım, Yapısal Özellikler</i>
Belirli bir Bölge-Alan-Semt	- Bu ölçeklerde hazırlanan rehberlerde, “Bölgeleme yöntemi” ile birbirinden ayrılan farklı kimlikte kent parçalarında, öne çıkan kentsel/mimari özelliğe göre hazırlanan rehberlerdir. “Belli bir alana yönelik” hazırlanırlar. - Bunlar, tarihi kent dokusu, Turizm otel alanları, arkeolojik sit alanları, çiftlik alanları ya da doğrudan semt/bölge (Beşiktaş, Çemberlitaş vb.) olarak ele alınabilir. - Küçük kentler için hazırlanan rehber tiplerinde olduğu gibi küçük ölçekte tasarım endişelerine özellikle cevap veren ölçütler bu rehber kapsamında irdelenir. TASARIM ÖLÇÜTLERİ: <i>Kent ve Sokak Kimliği, Karakteri, Sokak Görünümü</i> <i>Mimari Tasarım, Yapısal Özellikler</i>
Sokak	- Sokak ölçeğinde hazırlanan rehberlerde, seçilen kent parçasında, seçilmiş, belli kimlikse özelliklere sahip, kent parçası genel dokusu içinde ayrıcalıklı özelliklere sahip, önem arz eden sokakların, yerel/modern/tarihi vb. özelliklerinin korunması, geliştirilmesi ve devamı için, öne çıkan kentsel/mimari özelliğe göre, genellikle “Belli bir alana yönelik” yönelik hazırlanan rehberlerdir. - Bunlar, tarihi kent dokusu içinde yer alan sokaklar, kıyı şeridinde yer alan, yüksek yoğunluklu bir sokak, yerel mimari örneklerinin bulunduğu bir sokak, farklı malzeme ve yapım tekniklerinin kullanıldığı sokaklar olabilir. - Mimari tasarım elemanları, yapısal özellikler, mimari detaylar gibi küçük ölçekte tasarım endişelerine özellikle cevap veren ölçütler bu rehber kapsamında irdelenir. TASARIM ÖLÇÜTLERİ: <i>Kent ve Sokak Kimliği, Karakteri, Sokak Görünümü</i> <i>Mimari Tasarım, Yapısal Özellikler</i>

KENTSEL KALİTE BAĞLAMINDA METROPOL ÖLÇEĞİNDE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ ÖLÇÜTLERİ VE BİR ÇERÇEVE MODEL ÖNERİSİ

6.1 Metropol Ölçeğinde Örnek Kentsel Tasarım Rehberleri Değerlendirmesi

Metropollerde karşılaşılan en büyük problemlerden biri, çok merkezli kent yapısının ve kent genelinde farklı merkezleri olan farklı kimlikte büyük kent parçalarının oluşmasıdır. Aynı zamanda, kentsel karışıklık, kimliksizlik, hızlı gelişim ve değişim sonucu oluşan görsel kalitesizlik, kentsel kimlik/karakterin değişmesi-kaybolması, yok- yer sorunlarının yoğunlaşması, kentsel yaşam kalitesini sağlayacak orta ve düşük yoğunlukta yapılaşmaların azalması ya da diğer yapı yoğunlukları arasında kaybolması, yaya odaklı şehir yapısının taşıt odaklı yapıya dönüşmesi, kent ana odakları sayılan bağlantı yolları, caddeler vb. gibi endişeler kentlerin yüz yüze kaldığı sorunlardır. Bu sorunların hepsi, insan yaşamını doğrudan etkilemektedir ve ele alınıp çözülmesi gereken tasarım konularını oluşturmaktadır.

Bölüm 5’ te incelenen örneklerden “metropol ölçeğinde hazırlanan kentsel tasarım rehberleri” nin analiz ve sınıflandırılması sonucunda genel olarak metropoller için hazırlanan rehber hedeflerinin, tasarım alanları ve kapsamlarının, yukarıda bahsedilen sorunların çözümüne yönelik olarak, ülke veya bölgenin yasal çerçevesi kapsamında hazırlandığı görülmektedir.

Bu bölümde yapılması hedeflenen çalışma, tezin amacı olan çerçeve model önerisi için bir temel oluşturmaktır. Metropol rehber örnekleri analiz ve değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan ve tüm rehber örneklerinin ortak olarak ele alındığı tasarım

uygulama alanlarının, ölçütlerinin, sorunlarının ve konularının belirlenmesidir (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1 Metropol ölçeğinde kentsel tasarım rehberleri analizi (M.Orhan 2014)

METROPOL ÖLÇEĞİNDE ÖRNEK KENTSEL TASARIM REHBERLERİ ANALİZİ	
UYGULAMA ALANLARI	Bu ölçekte hazırlanan rehberler, metropollerde karşılaşılan en büyük problemlerden biri olan çok merkezli kent yapısı içinde farklı merkezlere, farklı kimliklere sahip kent parçalarında (ticaret, farklı yoğunlukta konut, endüstri, turizm vb.) karşılaşılan kentsel/mimari sorunlarına, negatif etkilere çözüm olacak nitelikte olurlar ve ona göre hazırlanırlar. Bu sebeple bu rehberler çoğunlukla, “Belli bir alana yönelik”, “Bölgeleme” yöntemine göre hazırlanırlar. Sonrasında bu bölgesel sınıflar içinde uygulanması gereken tasarım konuları, bileşenleri ve ölçütleri belirlenir.
TASARIM KONULARI ENDİŞELERİ	Kentsel karmaşa, kimliksizlik, hızlı gelişme ve değişme sonucu oluşan görsel kalitesizlik, kent kimlik/karakterinin değişmesi, kaybolması, yok-yer sorunlarının yoğunlaşması, kentsel yaşam kalitesini sağlayacak orta ve düşük yoğunlukta yapılaşmaların azalması ya da diğer yapı yoğunlukları arasında kaybolması, kentsel yaşam kalitesinin sağlanamaması, sosyal sorunların artışı, taşıt odaklı tasarım yaklaşımları, küresel dünyaya hizmet eden değişken tasarım politikaları
TASARIM ÖLÇÜTLERİ	Yaya Dolaşımı, Taşıt Dolaşımı, Yaya ve Bisiklet Bağlantıları, Ulaşım aksları (yaya-bisiklet-taşıt), Park Alanları, Sokak Görünümü, Doğal-Yapay Peyzaj, Kent içi Peyzaj, Açık Alanlar, Manzara Koridorları, Görsel Erişim, Kent Silueti, Kent Dokusu, Nirengi Noktaları, Görsel Bütünlük, Kent işaretleri/mobilyaları /aydınlatma, Otopark Alanları, Cazibe Noktaları, Geçiş Koridorları

Çizelge 6.1 Metropol ölçeğinde kentsel tasarım rehberleri analizi (devamı)

TASARIM ÖLÇÜTLERİ	Esneklik, Dinamizm, İmaj, Ulaşılabilirlik, Sürdürülebilirlik, Kalite, Kimlik, Sağlıklı Çevre, Ekoloji, Koruma, Doğal Yapı Koruma ve Geliştirme (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...), Güvenlik, Hava kirliliği ve gürültü kontrolü, Uygulanabilirlik, Yükseklik Profili, Topografya, Ölçek, Denge, Uyum, Güneş Işığı, Yönlenme Mimari Tasarım; Kimliğe ve Karaktere Uygun Mimari/Kentsel Tasarım, Bina yükseklikleri, Kütle yoğunluğu/ hacimleri, Bina Ölçeği-Yerleşimi-Biçimi-Birbiri ile ilişkisi, Malzeme, Renk, Doluluk-Boşluk, , Bina kalitesi, İkon Yapılar, Bina İşlevi, Parsel Boyutları, Yapı Grupları, Arazi Kapasitesi
--------------------------	--

6.2 Metropol Ölçek Kentsel Tasarım Rehberi Çerçeve Model Önerisi

Kentsel tasarım sürecinde yer alan rehberler, hazırlanacağı alandaki yerel özellikler, topografik koşullar, iklimsel veriler, sosyolojik yapı, ekonomik faktörler, tarihsel süreç içindeki değişim-gelişim, kentin veya kent parçasının sahip olduğu özgün özellikler vb. kentsel mekânı belirleyen tüm etkenlerin dikkate alınması, incelenmesi, elde edilen verilerin yönlendiriciliği ile hazırlanmalıdır. Kavramsal alt yapısı aynı olan fakat farklı kentsel alanlar için birbirinin tekrarı olmadan yerel özellikler dikkate alınarak hazırlanacak olan rehberler, genel olarak insan yaşamını etkileyen her alanda gerekli olan tasarım bileşenleri ve ölçütlerini ortaya koyabilmektedir.

Kentsel tasarım rehberlerinin ana hedefi, kentsel kaliteyi sağlamak, mevcut kalitenin daha etkin ve devamlı olması adına farklı disiplinlerden aktörlerin katılımı ile çalışma alanı/kent/bölge için kapsayıcı, özgün, kamu yararını gözetken, süreç odaklı bir tasarımsal düzenleme ve kontrol sistemi kurmaktır.

Bu bölümde, tezin amacı olan kentsel kalitenin geliştirilmesi bağlamında tasarım rehberlerinin kullanımı üzerine diğer bölümlerde yapılan literatür araştırmalarından kentsel tasarım kontrolleri konusuyla ilgili olan, literatürün temelini oluşturan kuramcıların (Lang, J., Maslow, Alexander C., Lynch, K., Rapoport, Krier, R., Carmona,

Jacobs, J., Moughtin, C.,_Sitte C. vb.) çalışmalarından elde edilen bilgilerle ve farklı ölçeklerde rehber çalışmalarının analiz sonuç verileri doğrultusunda, küresel dünyanın en büyük problemlerinden biri olan metropollerin hızlı oluşum, değişim ve gelişimini denetlemek ve yönlendirmek amacı ile kullanılabilecek bir tasarım rehberinde dikkat edilmesi gereken tasarım konuları, sorunlar ve çözüm olacak tasarım ölçütleri/önerileri belirlenmiştir. Sonuç olarak, metropol ölçeğinde kentler için hazırlanacak olan kentsel tasarım rehberleri için kavramsal olarak ifade edilen bir **çerçeve model öneri hazırlama şablonu**¹ oluşturulmuştur (Şekil 6.12). Genel çerçeve içinde sunulacak olan rehber modeli, yarı tanımlı Performans rehberleri sınıfına girmekte, sınırları belirli olmakla birlikte, uygulama alanına göre esneklik gösterir niteliktedir.

Söz konusu çerçeve model hazırlanma aşamaları üç ana adımdan oluşmaktadır;

1. Tanımlama ve Analiz

- Çalışma Alanının/Kentin Fiziksel Yapısının Analizi
- Başlıca Kentsel Tasarım Programlarının Belirlenmesi
- Tasarım Hedef ve İlkelerinin Belirlenmesi
- Tasarım Konuları (Endişeler-Sorunlar) Üzerine Yönergelerin Belirlenmesi
- Tasarım Rehberi Uygulama Alanlarının Belirlenmesi

2. Kentsel Tasarım Rehberleri Kavramsal Yapısı, Tasarım Bileşen ve Ölçütlerinin Belirlenmesi

3. Tasarım Rehberlerinin Yazılması

¹ Kentsel Tasarım rehberi çerçeve model önerisi için hazırlanan şablon, tezde üzerinde durulan ikinci aşamanın işleyişini ve diğer aşamalarla olan ilişkisini göstermektedir. “6.2.1 Öneri Kavramsal Yapı Bileşenlerinin Anlam ve Kullanım Alanları” bölümünde detaylı şekilde açıklanmış olan her bir kavram ve onun içeriğinde bulunan tasarım bileşenleri tek tek ve istenilen aşamada detaylandırılabilir, sınıflandırılabilir. Bu şablonda, “mekansal” ana bileşeni ve alt bileşeni olarak “kamusal alan” örnek olarak ele alınmış, kamusal alan üzerine olan ilgili tasarım konuları ve endişeleri verilmiştir. Kavramlar, tasarım bileşenleri, konuları vb. alana özgü olarak değişkenlik gösterir niteliktedir.

Lang ve diğer kuramcılarının çalışmalarının ve örnek rehber hazırlama yöntemlerinin analizi sonrasında geliştirilen bu aşamalar, tezin önerdiği çerçeve modele de altyapı oluşturmaktadır.

Farklı ölçeklerdeki kentlerde uygulanan kentsel tasarım çalışmalarının ve hazırlanan tasarım rehberlerinin değerlendirmesi sonucu, genel olarak tasarım sürecinde kentle veya kentsel alanla ilgili kavramsal ve biçimsel sorun-çözüm ilişkisinin net bir şekilde kurulmadığı görülmüştür. Bundan dolayı, genel olarak rehber çalışmasına temel oluşturacak kavramsal yapı ve içerdiği somut ve soyut tasarım ilkelerinin kentsel tasarım süreci içinde yeterli olarak ele alınmaması sonucu yapılacak her müdahale kentlerde mekansal/yaşamsal/görsel kalitesizliğe yol açmaktadır.

Kuramsal ve kavramsal zemini iyi oturtulmadan, çevreyi biçimlendiren bileşenlerin durağan olduğu, kentlerde yaşayan toplumun ekonomik, sosyolojik, kültürel vb. açılardan değişmeyeceği, toplumsal sistemin her zaman bir dengede kalacağı düşünülerek yapılan tasarımlar kentsel mekanlar için tehdit oluşturmaktadır. Bu problemin çözümü için alana özgü hazırlanacak olan kentsel tasarım rehber çalışmasında, yukarıda bahsedilen hazırlanma aşamalarının doğru bir şekilde ve birbirini takip eder nitelikte gerçekleştirilmesi, aynı zamanda kavramsal yapının net bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu sebeple çalışma, tasarım rehberi hazırlanma aşamalarının ikinci adımına “Kentsel Tasarım Rehberleri Kavramsal Yapısı, Tasarım Bileşen ve Ölçütlerinin Belirlenmesi” odaklanmaktadır. Bu aşama ve hazırlanmasına yönelik çerçeve model önerisi sunmaktadır.

Tez kapsamında sonuç olarak verilen, “Metropoller” için öneri çerçeve rehber modeli **“Kentsel Tasarım Rehberleri Kavramsal Yapısı, Tasarım Bileşen ve Ölçütlerinin Belirlenmesi”** için tasarımcılara bütüncül ve kapsamlı bir sistem sunmaktadır. Modelin ortaya koyduğu bileşen ve ölçütler, önceki bölümlerde üzerinde durulan “Evrensel Tasarım İlkeleri”, “Kentsel Tasarım Rehberlerinin Hedef ve ilkeleri”, “Kentsel Tasarım Rehberleri Nitelikleri” başlıkları altında sınıflandırılan ölçütleri başlıca hedefleri arasında tutmaktadır.

Çizelge 6.2 Metropol Ölçeğinde Örnek Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kavramsal Yapısı ve Bileşenleri (M.Orhan 2014)

METROPOL ÖLÇEĞİNDE ÖRNEK KENTSEL TASARIM REHBERLERİNİN KAVRAMSAL YAPISI VE BİLEŞENLERİ							
MEKANSAL	MORFOLOJİK	BAĞLAMSAL	GÖRSEL	ALGILANABİLİR	SOSYAL	İŞLEVSEL	SÜRDÜRÜLEBİLİR
AÇIK ALAN	BİNA CEPHELERİ	KARAKTER	KÜTLE	GİRİŞLER	GEÇİTLER	GÜN / GÜNEŞ IŞIĞI/ GÖLGE	ENERJİ VERİMLİLİĞİ
YERLEŞME ÖRÜNTÜSÜ	SOKAK GÖRÜNTÜSÜ/ ÖNYÜZLERİ	KİMLİK	GÖRÜNÜŞ	KONUM/YER	GÜVENLİK	YÖNLENME	GÜN / GÜNEŞ IŞIĞI/ GÖLGE
KENTSEL YOĞUNLUK	KENT GÖRÜNTÜSÜ	BAĞLAM	YEREL MİMARİ STİL	ÇEŞİTLİLİK	KARMA KULLANIM	ALT YAPI	AĞAÇLAR/ BİTKİLENDİRME
YAPI YOĞUNLUĞU/HACİM	YAPISAL ÖZELLİKLER (ÇATI, PENCERE, CUMBA, KAPI...)	BÜTÜNLÜK	YAPISAL ÖZELLİKLER (ÇATI, PENCERE, CUMBA, KAPI...)	AYIRICI ÖZELLİKLER	YAŞAM KALİTESİ	KENT MOBİLYALARI	EKOLOJİ
KOMŞU BİRİMLER	GÖRSEL BÜTÜNLÜK	KALİTE (KENTSEL, MEKÂNSAL, GÖRSEL, ÇEVRESEL, YAŞAMSAL...)	ALANSAL İLİŞKİLER (BİNALARLA, YOLLARLA, PEYZAJLA...)	KARAKTER	REKREASYON ALANLARI	YAPISAL ÖZELLİKLER/BİÇİM (ÇATI, PENCERE, CUMBA, KAPI...)	MİKRO KLİMA
YOĞUN BİÇİM	BİNA TİPOLOJİSİ	YÜKSEKLİK PROFİLİ	BİÇİM	KİMLİK	KAMU SAĞLIĞI	BİNA İŞLEVİ	HAVA KİRLİLİĞİ KONTROLÜ
TOPLU TAŞIMA	PARSEL/BLOK BOYUTLARI/ KONUMU	DOĞAL/YAPAY PEYZAJ	ÖLÇEK	ÖLÇEK	KAMUSAL ALAN	YAYA-BİSİKLET YOLLARI	SAĞLIKLI ÇEVRE
TOPOGRAFYA	SINIRLAR	KOMŞU BİRİMLER	DETAYLI TASARIM	İMAJ	TOPLUM YARARI	KENT TABELA /YÖNLENDİRME /İŞARETLERİ	DOĞAL ÇEVRE KORUMA (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...)
BİNA KALİTESİ	PARÇALAR	MANZARA NOKTALARI	MALZEME (MİMARİ)/KENTSEL TUM ELEMANLAR İÇİN)	OKUNABİLİRLİK	SOSYAL EŞİTLİK	MAHREMİYET	ARAZİ KONUMU/SEÇİMİ/ KAPASİTESİ
YAPI GRUPLARI	DÜĞÜMLER	MANZARA KORİDORLARI	YATAY DÜŞEY İLİŞKİSİ	İKON YAPILAR	OLANAKLAR	YOL TASARIMI (TUM TAŞITLAR /YAYA/BİSİKLET)	PLANLANMIŞ KENT ALANLARI (EKİLİ, YAPISAL...)
MEKAN BİÇİMLENMESİ	SÜREKLİLİK	SINIRLAR	DENGE/UYUM	KENT TABELA /YÖNLENDİRME/İŞARETLERİ	KAMU/ÖZEL AYIRIMI	GÜVENLİK	EKONOMİK SÜREKLİLİK
ALANSAL İLİŞKİLER (BİNALARLA, YOLLARLA, PEYZAJLA...)	DENGE/UYUM	GÖRSEL ERİŞİM/ GEÇİRGENLİK	RENK		KENTSEL/MİMARİ KORUMA	BAHÇE BOYUTLARI	SOSYAL SÜREKLİLİK
MEKANSAL ORANLAR	DÜZEN	YERLEŞİM	CAZİBE NOKTALARI		ULAŞILABİLİRLİK	AYDINLATMA	
UYGULANABİLİRLİK	ALANSAL İLİŞKİLER (BİNALARLA, YOLLARLA, PEYZAJLA...)	KOMŞULUK	ESNEKLİK		KOMŞULUK	TRAFİK/ULAŞIM	
ÖLÇEK	ESNEKLİK	KONUM	ÇEŞİTLİLİK		KONFOR	TOPLU TAŞIMA	
	ÖLÇEK	İLERİKİ OLASILIKLAR/GELİŞME POTANSİYELİ	KİMLİĞE VE KARAKTERE UYGUN TASARIM		GÜRÜLTÜ KONTROLÜ	KARMA KULLANIM	
	KARAKTER	KENTSEL/MİMARİ/ MEKANSAL KORUMA	DOLULUK-BOŞLUK		HAVA KİRLİLİĞİ KONTROLÜ	SERVİS ALANLARI	
	BİÇİM	SINIRLAR	KENT/SOKAK DOKUSU		MAHREMİYET	OTOPARK ALANLARI	
		DİNAMİZM	DOĞAL/YAPAY PEYZAJ			AÇIK ALANLAR	
		İMAJ	YÜKSEKLİK PROFİLİ			KAMUSAL ALANLAR	
			BİNA KALİTESİ			FARKLI İŞLEVLERE SAHİP KENT ALANLARI/PARÇALARI	
			İKON YAPILAR				
			UYGULANABİLİRLİK				
			RİTİM				
			NİRENGİ NOKTALARI				

Çizelge 6.3 Metropol Ölçeğinde Kentsel Tasarım Rehberleri Öneri Çerçeve Model Kavramsal Yapısı ve Bileşenleri (M.Orhan 2014)

METROPOL ÖLÇEĞİNDE KENTSEL TASARIM REHBERLERİ ÖNERİ ÇERÇEVE MODEL KAVRAMSAL YAPISI VE BİLEŞENLERİ							
MEKANSAL	MORFOLOJİK	BAĞLAMSAL	GÖRSEL	ALGILANABİLİR	SOSYAL	İŞLEVSEL	SÜRDÜRÜLEBİLİR
KAMUSAL ALAN (AÇIK ALANLAR vb.)	MİMARİ TASARIM	KARAKTER	MİMARİ TASARIM	GİRİŞLER	GEÇİTLER	GÜN / GÜNEŞ IŞIĞI/ GÖLGE	ENERJİ VERİMLİLİĞİ
YERLEŞME ÖRÜNTÜSÜ	BİNA CEPHELERİ	KİMLİK	İKON YAPILAR	KONUM/YER	GÜVENLİK	YÖNLENME	GÜN / GÜNEŞ IŞIĞI/ GÖLGE
KENTSEL YOĞUNLUK	SOKAK DOKUSU	BAĞLAM	SOKAK DOKUSU	ÇEŞİTLİLİK	KARMA KULLANIM	ALT YAPI	AĞAÇLANDIRMA/ BİTKİLENDİRME
YAPI YOĞUNLUĞU/HACİM	KENT DOKUSU	BÜTÜNLÜK	KENT DOKUSU	AYIRICI ÖZELLİKLER	KALİTE (KENTSEL, MEKÂNSAL, GÖRSEL, ÇEVRESEL, YAŞAMSAL...)	KENT MOBİLYALARI	EKOLOJİ
KOMŞU BİRİMLER	YAPISAL ÖZELLİKLER (ÇATI, PENCERE, CUMBA, KAPI...)	KALİTE (KENTSEL, MEKÂNSAL, GÖRSEL, ÇEVRESEL, YAŞAMSAL...)	YEREL MİMARİ STİL	KARAKTER	REKREASYON ALANLARI	YOL TASARIMI (TÜM TAŞITLAR /YAYA/BİSİKLET)	MİKRO KLİMA
TOPOGRAFYA	GÖRSEL BÜTÜNLÜK	YÜKSEKLİK PROFİLİ	YAPISAL ÖZELLİKLER (ÇATI, PENCERE, CUMBA, KAPI...)	KİMLİK	KAMU SAĞLIĞI	BİNA İŞLEVİ	HAVA KİRLİLİĞİ KONTROLÜ
BİNA KALİTESİ	BİNA TİPOLOJİSİ	MANZARA KORİDORLARI/NOKTALARI	ALANSAL İLİŞKİLER (BİNALARLA, YOLLARLA, PEYZAJLA...)	ÖLÇEK	KAMUSAL ALAN (AÇIK ALANLAR vb.)	BAHÇE BOYUTLARI	SAĞLIKLI ÇEVRE
YAPI GRUPLARI	PARSEL/BLOK BOYUTLARI/ KONUMU	GÖRSEL ERİŞİM	BİÇİM	İMAJ	TOPLUM YARARI	AYDINLATMA	DOĞAL ÇEVRE KORUMA (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...)
MEKAN BİÇİMLENMESİ	SINIRLAR	GEÇİRGENLİK	MALZEME (MİMARİ/KENTSEL TÜM ELEMANLAR İÇİN)	OKUNABİLİRLİK	SOSYAL EŞİTLİK	TRAFİK/ULAŞIM	ARAZİ KONUMU/SEÇİMİ/ KAPASİTESİ
ALANSAL İLİŞKİLER (BİNALARLA, YOLLARLA, PEYZAJLA...)	SÜREKLİLİK	KOMŞULUK	RENK	İKON YAPILAR	OLANAKLAR	TOPLU TAŞIMA	PLANLANMIŞ KENT ALANLARI (EKİLİ, YAPISAL...)
MEKANSAL ORANLAR	DENGE/UYUM	KOMŞULUK	YATAY DÜŞEY İLİŞKİSİ	KENT TABELA /YÖNLENDİRME/İŞARETLERİ	KAMU/ÖZEL AYIRIMI	KARMA KULLANIM	EKONOMİK SÜREKLİLİK
UYGULANABİLİRLİK	DÜZEN	İLERİKİ OLASILIKLAR/GELİŞME POTANSİYELİ	DENGE/UYUM		KENTSEL/MİMARİ/ MEKANSAL KORUMA	SERVİS ALANLARI	SOSYAL SÜREKLİLİK
	ALANSAL İLİŞKİLER (BİNALARLA, YOLLARLA, PEYZAJLA...)	KENTSEL/MİMARİ/ MEKANSAL KORUMA	KİMLİĞE VE KARAKTERE UYGUN TASARIM		ULAŞILABİLİRLİK	OTOPARK ALANLARI	
	ÇEŞİTLİLİK	DİNAMİZM	CAZİBE NOKTALARI		KOMŞULUK	AÇIK ALANLAR	
	ÖLÇEK	İMAJ	NİRENGİ NOKTALARI		GÜRÜLTÜ KONTROLÜ	KAMUSAL ALANLAR	
	ESNEKLİK		ÇEŞİTLİLİK		MAHREMİYET	TİCARET ALANLARI	
	BİÇİM		RİTİM			KONUT ALANLARI	
			DOLULUK-BOŞLUK			TURİZM ALANLARI	
			DOĞAL/YAPAY PEYZAJ			İŞ ALANLARI	
			YÜKSEKLİK PROFİLİ			ENDÜSTRİ ALANLARI	
						TARİHİ/KÜLTÜREL ALANLAR	

Müdahale ölçeği ve uygulama alanı “Metropoller” olarak belirlenen rehber model önerisi için;

- Metropoller için hazırlanmış olan kentsel tasarım rehber örneklerinin analiz ve değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan kavramsal yapı ve tüm tasarım bileşenleri belirlenmiştir (Çizelge 6.2 Metropol Ölçeğinde Örnek Kentsel Tasarım Rehberlerinin Kavramsal Yapısı ve Bileşenleri).
- Çizelge 6.2’ de ortaya konan bilgiler doğrultusunda kavramsal yapısı belirlenmiş olan öneri çerçeve modelin tasarım bileşenleri ana başlıklar altına toplanarak sınıflandırılması yapılmıştır (Çizelge 6.3 Metropol Ölçeğinde Kentsel Tasarım Rehberleri Öneri Kavramsal Yapısı ve Bileşenleri).
- Daha önceki bölümlerde ortaya konan metropol sorunlarına çözüm olacak nitelikte olan ve kavramsal yapı altında verilen tüm tasarım bileşenlerinin, kentsel tasarım içindeki anlam ve kullanım alanları açıklanarak, içeriklerinde barındırdıkları tasarım ölçütleri belirlenmiştir (Bölüm 6.2.1).

6.2.1 Öneri Kavramsal Yapı Bileşenlerinin Anlam ve Kullanım Alanları

Bu bölümde, kavramsal yapısı belirlenmiş kentsel tasarım rehberi öneri çerçeve modelde üst başlıklar halinde verilmiş olan sekiz ana kavram olan “mekansal, morfolojik, bağlamsal, görsel, algılanabilir, sosyal, işlevsel, sürdürülebilir” (Çizelge 6.3) ve bu kavramların alt başlıkları olan tasarım bileşenlerinin tasarım sürecindeki yeri, anlamları, hangi tasarım konularını ve alanlarını kapsadıkları ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

1. Mekânsal

Kamusal Alanlar (açık alanlar, meydanlar vb.); Toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanları

Yerleşme Örüntüsü; Kent ya da kent parçasında yerleşim alanlarını oluşturan her bir parçanın birbiri ile ilişkisinden doğan mevcut örüntü

Kentsel Yoğunluk; Kentsel mekânların özelliklerini ortaya koyan nüfus, yerleşim vb. etkenlerde kentlerde meydana gelen yoğunluk

Yapı Yoğunluğu/Hacim; Kent ya da kent parçasında yerleşim alanlarını oluşturan yapıların kütsel durumları ve yoğunlukları

Komşu Birimler; Kent ya da kent parçasında yapıların ya da farklı işlevlere sahip alanların ilişkide olduğu diğer kentsel parçalar

Topografya; Arazi yüzeyinin şekli (yol kademesi, kent parçalarının kotları vb.)

Bina Kalitesi; Mimari Tasarım, kentsel yapı bütünlüğü vb. açısından bina kalitesi

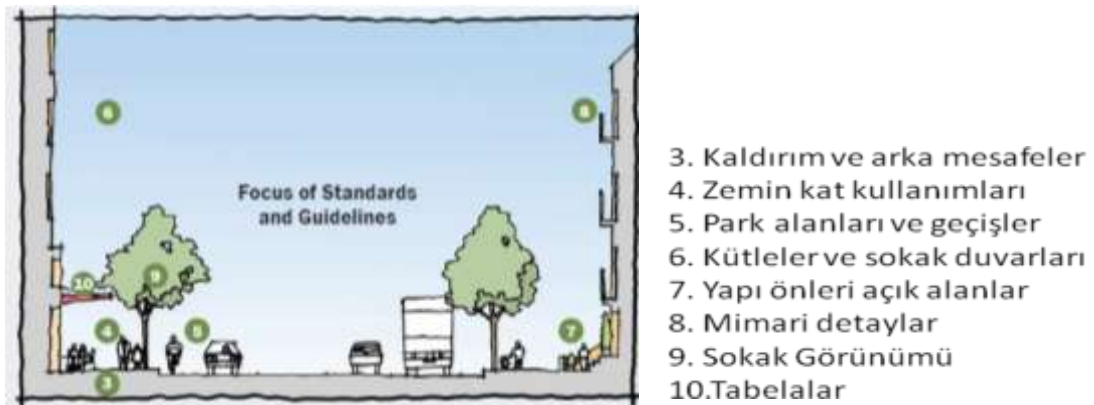
Yapı Grupları; Farklı işlevlerde olan alanlar kapsamında olan yapıların oluşturduğu bütün

Mekân Biçimlenmesi; Kent ya da kent parçasını oluşturan tüm mekânların birbiri ile olan ilişkileri de dahil olmak üzere belli bir kimlik, işlev ya da yapısal sistem üzerinden biçimlenmesi, tarzının oluşması

Alansal İlişkiler (binalarla, yollarla, peyzajla...); Belli bir kentsel alanda, kenti oluşturan parçaların mekânsal biçimlenmesi sonucu ortaya çıkan ilişkiler

Mekânsal Oranlar; Kent parçalarının alansal ilişkileri sonucu oluşan oran

Uygulanabilirlik; Kentsel tasarım içinde, kentin oluşmasını etkileyen her bir disiplinin ortaya koyduğu ürünün alanda uygulanabilir ve sürekli olması

Şekil 6.1 Kentsel tasarım rehberleri genel tasarım konularından örnekler[110]

2. Morfolojik

Şekil 6.2 Mimari tasarım ve çevre ile olan ilişkisi [110]

Mimari Tasarım; Mimari tasarım sonucu oluşan tüm yapısal özellikler (görsel, işlevsel, tasarımsal vb.)

Bina Cepheleri; Mimari tasarım sonucu ortaya çıkan yapısal yüzeyler

Sokak Dokusu; Sokağı oluşturan yapıların karakterleri ve birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu doku

Kent Dokusu; Kenti oluşturan tüm parçaların karakterleri ve birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu doku

Yapısal Özellikler; Mimari tasarımda belirlenen yapısal özellikler. Bunlar; yapının çatı, pencere, kapı, cumba, giriş, avlu, bahçe duvarı, vb.

Görsel Bütünlük; Kent ya da kent parçasını oluşturan tüm parçaların birbiri ile olan görsel ilişkileri

Bina Tipolojisi; Binalarda birbiriyle ilişkili olduğu saptanan biçimsel özelliklerin sınıflandırılması

Parsel-Blok Boyutları/Konumu; Kent parçalarının bulunduğu ya da yapılaşmanın olduğu sınırlanmış arazi parçasının boyut ve kent içindeki konumu

Sınırlar; Yapıların, sokakların, yeşil alanların, kenti oluşturan tüm katmanların birbirlerine karşı oluşturdukları sınırlar. Örnek olarak; binaların yan bina ile sınırlanması, bahçe duvarlarının sokak sınırı oluşturması, kentsel yeşil bantların iki farklı işlevde olan kent alanları için sınır oluşturması

Süreklilik; Belirli özelliklerin (yapısal, mekânsal vb.) kent alanı içindeki devamlılığı

Denge/Uyum; Kenti oluşturan tüm parçaların özellikleri açısından birbirleri ile olan ilişkilerinde sahip oldukları denge ve uyum

Düzen; Kenti oluşturan tüm parçaların birlikteliklerinin oluşturduğu bütünsel düzen

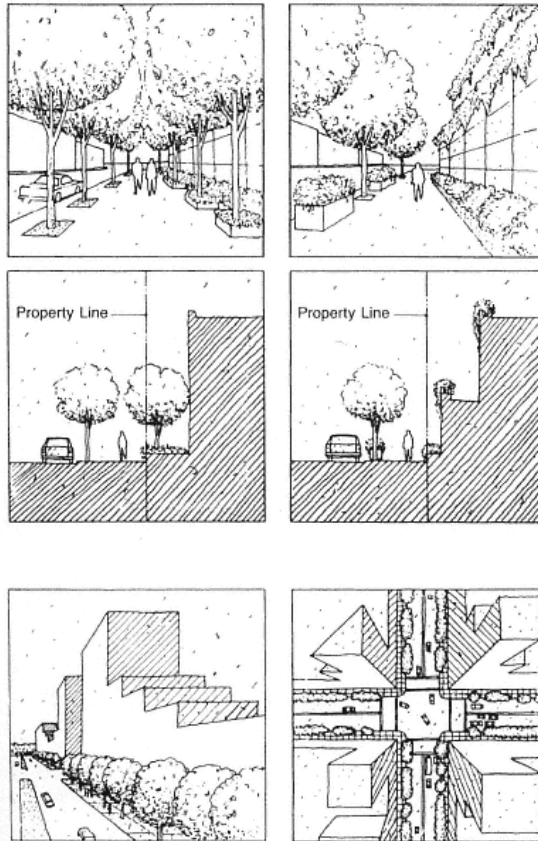
Alansal İlişkiler (binalarla, yollarla, peyzajla...); Belli bir kentsel alanda, kenti oluşturan parçaların mekânsal biçimlenmesi sonucu ortaya çıkan ilişkiler

Çeşitlilik; Kenti oluşturan parçaların bir düzen, denge ve oran içinde aynı tip oluşumlar yerine çeşitlilik göstermeleri (yapısal, mekânsal vb.)

Ölçek; Kenti oluşturan parçaların oransal değerleri

Esneklik; Kenti oluşturan parçaların bir düzen, denge ve oran içinde çeşitlilik gösterebilmeleri için sahip olmaları gereken esneklik (yapısal, mekânsal vb.)

Biçim; Yapı ya da mekânda (kentsel/mimari mekân vb.) tasarımsal olarak ortaya çıkan tarz

Şekil 6.3 Mimari tasarımda dikkat edilmesi gereken ölçütler ve kentsel mekâna olan etkileri [14]

3. Bağlamsal

Karakter; Kent ya da parçalarının kendine özgü yapısı, diğerlerinden ayıran temel belirtileri

Kimlik; Kent ya da parçalarını belirlemeye yarayan, ona özgü özelliklerin ve niteliklerin tümü

Bağlam; Herhangi bir olgunun oluşmasını sağlayan olaylar, durumlar, ilişkiler örgüsü veya bağlantısı. (bu durumlara göre oluşan kentsel olgular ve sonrasında biçimlenmeler)

Bütünlük; Her bir parçanın birbiri ile birlikteliğinin oluşturduğu bütünsellik

Kalite; Bir  r n ya da hizmetin belirlenen ya da olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamı (kentsel, mekânsal, görsel, çevresel, yaşamsal vb.)

Yükseklik Profili; Topografik özelliklerden dolayı ortaya çıkan yükseltilere göre oluşan kentsel yükseklik görünüşü (kentsel açıdan yapılı, doğal ve birlikteliklerinden oluşan çevrenin sahip olduğu yükseklik profilleri)

Manzara Noktaları/Koridorları; Kent ya da kent parçasının sahip olduğu doğal veya yapay manzara noktaları ve bu noktalara ulaşımı sağlayan akslar

Görsel Erişim; Kent ya da kent parçasında bulunan belirli mekânların, noktaların, yapıların görsel olarak algılanabilir olması (kıyı şeridi, yeşil alanlar, önemli yapılar vb.)

Geçirgenlik; Kent dokusu içinde görsel, fiziksel vb. tüm erişimlerin rahatça sağlanabilmesi için keskin sınırlar yerine şeffaf, algılanabilir, geçirgen alanlar

Komşuluk; Kent ya da kent parçasında yapıların ya da farklı işlevlere sahip alanların birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu olgu

İleriki Olasılıklar/Gelişme Potansiyeli; Kentsel her türlü müdahalede ( rnek; küçük veya büyük ölçekte kent parçaları ya da yapılar için) süreklilik esas olacak şekilde gelecekte ortaya çıkacak olasılıkların ve öngörülen gelişme potansiyellerinin göz önünde bulundurulması

Kentsel/Mimari/Mekânsal Koruma; Kentsel her türlü müdahalede (yapısal, mekânsal, sosyolojik, kültürel vb.) mevcut kimlik ve karakterin sürekliliğinin sağlanması ya da iyileştirilmesi

Dinamizm; Kent ya da kent parçasında yapılan disiplinler arası tüm çalışmalarda, devamlı gelişen ve değişen kentlerin enerjisini ve dinamikliğini doğru yönlendirerek, kullanıcıya yaşatabilmek

İmaj; Kentsel kimlik ve karakterin getirdiği özelliklerin oluşturduğu imgesel durum, kentli tarafından görülen resim

4. Görsel

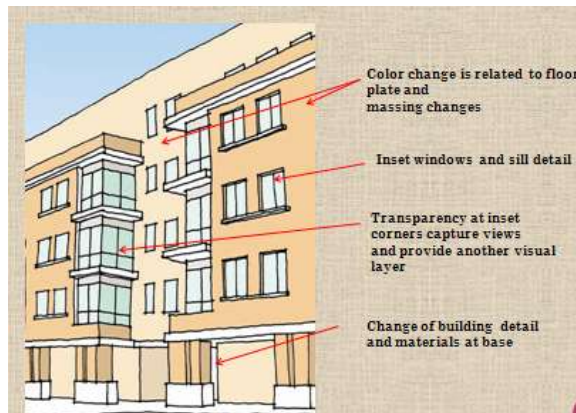
Mimari Tasarım; Mimari tasarım sonucu oluşan tüm yapısal özellikler (görsel, işlevsel, tasarımsal vb.)

İkon Yapılar; Kent alanlarında kentsel imge olarak görülen belirli ve önemli özelliklere sahip yapılar

Sokak Dokusu; Sokağı oluşturan yapıların karakterleri ve birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu doku

Kent Dokusu; Kenti oluşturan tüm parçaların karakterleri ve birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu doku

Yerel Mimari Stil; Kent kimlik ve karakterini oluşturan kültürel ve yerel özellikleri barındıran mimari yapısal tarz

Şekil 6.4 Yapısal özellikler, doluluk-boşluk oranları, mimari tasarım özellikleri [110]

Yapısal Özellikler; Mimari tasarımda belirlenen yapısal özellikler. Bunlar; yapının çatı, pencere, kapı, cumba, giriş, avlu, bahçe duvarı, vb.

Alansal İlişkiler (binalarla, yollarla, peyzajla...); Belli bir kentsel alanda, kenti oluşturan parçaların mekânsal biçimlenmesi sonucu ortaya çıkan ilişkiler

Biçim; Yapı ya da mekânda (kentsel/mimari mekân vb.) tasarımsal olarak ortaya çıkan tarz

Malzeme(mimari/kentsel tüm elemanlar için); Mimari ve kentsel tasarımda yapılarda, tüm elemanlarda, yol döşemeleri, duvarlar, çatılar vb. kullanılan malzeme

Renk; Mimari ve kentsel tasarımda yapılarda, tüm elemanlarda vb. kullanılan renkler

Şekil 6.5 Yapısal ve mekânsal renk kullanımı, biçim, yerel mimari stil, sokak dokusu ve kentsel mekânda etkileri, Edinburgh Victoria Sokağı, [111]

Yatay-Düşey İlişkisi; Yatayda ve düşeyde bulunan kent parçalarının mekânsal ilişkileri (örnek; yatayda yeşil alan ve yürüyüş yollarının, düşeyde yüksek yoğunluklu bir yapı ile olan ilişkisi)

Denge/Uyum; Kenti oluşturan tüm parçaların özellikleri açısından birbirleri ile olan ilişkilerinde sahip oldukları denge ve uyum

Kimliğe ve Karaktere Uygun Tasarım; Kent alanlarında görsel bütünlüğü, denge/uyum sağlamak amacıyla mevcut kimlik ve karaktere uygun mimari tasarım

Cazibe Noktaları; Kentlerde belli bölgelere, alanlara yönlendirme yapabilmek için oluşturulan yapay ya da doğal ilgi çekici noktalar

Nirengi Noktaları; Kent içinde belli noktasal konumlar kesin olarak tespit edebilmek için kullanılan işaret noktaları (tepelerde konumlanmış olan bir belirteç yapı, kentsel imge rolünde olan bir yapı vb.)

Çeşitlilik; Kenti oluşturan parçaların bir düzen, denge ve oran içinde aynı tip oluşumlar yerine çeşitlilik göstermeleri (yapısal, mekânsal vb.)

Ritim; Kenti oluşturan parçaların oluşturduğu belirli düzen ve tekrar (bina cephelerinde tekrarlanan özelliklerin oluşturduğu ritim vb.)

Şekil 6.6 Mevcut kent alanı kimlik, karakter ve yükseklik profiline uygun mimari tasarım, kütleli yoğunluk, denge-uyum, ölçek [110]

Doluluk-Boşluk; Kent içinde arazi parçalarının kullanımına göre oluşan dolu ve boş alanların birbiri ile olan ilişkisi (yan yana parsellerde yapıların ve aralarında yeşil açık alanların oluşturduğu ilişki vb.)

Doğal/Yapay Peyzaj; Kent içinde bulunan doğal peyzaj alanları ile yapılı peyzaj alanları (rekreasyon alanları gibi)

Yükseklik Profili; Topografik özelliklerden dolayı ortaya çıkan yükseltilere göre oluşan kentsel yükseklik görünüşü (kentsel açıdan yapılı, doğal ve birlikteliklerinden oluşan çevrenin sahip olduğu yükseklik profilleri)

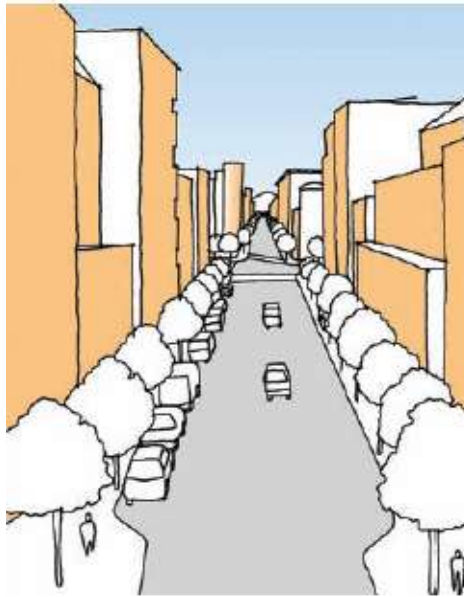
5. Algılanabilir

Girişler; Kentsel alanlar için görsel erişebilirlik içinde olan kent girişleri

Konum-Yer; Kent ya da kent parçasında farklı işlevlere sahip mekânlar, yapılar vb. tüm parçaların konumlarının doğru, ulaşılabilir, algılanabilir, kullanılabilir olması

Çeşitlilik; Kenti oluşturan parçaların bir düzen, denge ve oran içinde aynı tip oluşumlar yerine çeşitlilik göstermeleri (yapısal, mekânsal vb.)

Ayırıcı Özellikler; Kent ya da kent parçasının kendine ait özellikleri, kimlik ve karakteri ile ayırt edilebilir olması

Şekil 6.7 Kütlesel oranlar, çeşitlilik [110]

Karakter; Kent ya da parçalarının kendine özgü yapısı, diğerlerinden ayıran temel belirtileri

Kimlik; Kent ya da parçalarını belirlemeye yarayan, ona özgü özelliklerin ve niteliklerin tümü

Ölçek; Kenti oluşturan parçaların oransal değerleri

İmaj; Kentsel kimlik ve karakterin getirdiği özelliklerin oluşturduğu imgesel durum, kentli tarafından görülen resim

Okunabilirlik; Kenti oluşturan her parçanın ve bu bütünlüğün kullanıcı tarafından rahat algılanabilmesi ve okunabilmesi

İkon Yapılar; Kent alanlarında kentsel imge olarak görülen belirli ve önemli özelliklere sahip yapılar

Kent tabela/Yönlendirme/İşaretleri; Kentte konum-yer açısından ulaşılabilirlik, algılama, okunabilirlik vb. tüm özelliklerin sağlanabilmesi için kullanılan tüm kentsel işaret, yönlendirici, tabelalar

6. Sosyal

Şekil 6.8 Sosyal yaşam kalitesi ve rahat dolaşım için bir gösterim [110]

Geçitler; Kent ulaşım akslarında (yaya/bisiklet/taşıt) bulunan geçit niteliğinde olan kent mekânları

Güvenlik; Kentsel tüm mekânlarda (geçitler, kamusal alanlar, yeşil alanlar vb.) kentlilerin tam güvenliğinin sağlanması

Karma Kullanım; Ticaret, iş, konut vb. gibi alanları birleştiren kent kullanım alanı

Kalite; Bir ürün ya da hizmetin belirlenen ya da olabilecek ihtiyaçları karşılama kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamı (kentsel, mekânsal, görsel, çevresel, yaşamsal vb.)

Rekreasyon Alanları; Kentlilerin spor ve eğlence amacıyla kullanabilecekleri yapılı kamusal alanlar

Kamu Sağlığı; Kentsel mekânların tümünde, kentlilerin sağlığını tehdit eden tüm unsurların ortadan kaldırılması

Kamusal Alan; Kentliler için rahat ulaşılabilir, algılanabilir, kullanılabilir olan kamu alanları (açık anlar, rekreasyon alanları vb.)

Toplum Yararı; Kentsel alanlarda yapılacak her müdahalede kamu yararının öncelikli olması (herhangi bir girişimcinin bireysel menfaatleri doğrultusunda değil öncelikli olarak kamu yararının düşünülmesi gibi)

Sosyal Eşitlik; Tüm kent kullanıcıları için demokratik bir ortam ve sosyal eşitlik sağlayan mekânlar

Olanaklar; Tüm kent kullanıcıları için sunulan kentsel kullanım-yaşama olanakları

Kamu/özel Ayırımı; Kent ya da parçalarında bulunan tüm özel alanlar ile kamu alanlarının belli sınırlarla ayrılması ve bu şekilde kullanıcı için kaliteli bir yaşam hakkı verilmesi

Kentsel/Mimari/Mekânsal Koruma; Kentsel her türlü müdahalede (yapısal, mekânsal, sosyolojik, kültürel vb.) mevcut kimlik ve karakterin sürekliliğinin sağlanması ya da iyileştirilmesi

Ulaşılabilirlik; Herkes için ulaşılabilir kentler ve mekânlar

Komşuluk; Kent ya da kent parçasında yapıların ya da farklı işlevlere sahip alanların birbirleri ile olan ilişkilerinin oluşturduğu olgu

Gürültü Kontrolü; Tüm kentsel mekânlarda gürültü kaynaklarının yok edilmesi için tampon bölgeler oluşturulması, gürültü önleyici akustik bariyerler vb. ile kontrolün sağlanması (Yollar ile konut alanları arasında tampon bölgeler gibi)

Mahremiyet; Tüm kent kullanıcısı için, kentsel mekânlarda (özel/kamu) gerekli mahremiyetin sağlanması

7. İşlevsel

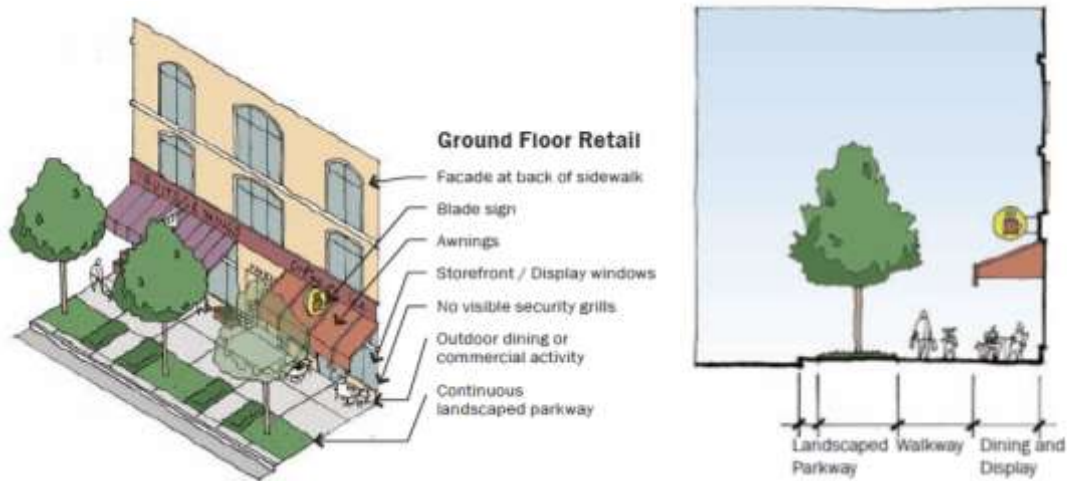
Gün/Gün ışığı/Gölge; Mekânsal ve yapısal düzenlemelerde gün ve güneş ışığının geliş yönü, açısı, gölge alanlar ve saatleri

Yönlenme; Mekânsal ve yapısal düzenlemelerde tasarımsal olarak önemli olan noktalar, olgular (güneş ışığı gibi), manzara vb. etkenlere göre konumlanma

Altyapı; Tüm kentsel, mekânsal, yapısal altyapı sistemi

Kent Mobilyaları; Tüm kent alanlarında (sokaklar, meydanlar, kıyı şeridi, kamu alanları vb.) kullanılan her türlü dış etkiye dayanıklı mobilyalar

Yol Tasarımı (taşıtlar/yaya/bisiklet); Kentsel ulaşımı sağlamak için taşıtlar, yaya ve bisiklet yollarının tasarımı, birbirleri ve durak noktaları ile bağlantıları

Şekil 6.9 Bina işlevleri, karma kullanım ve yaya-taşıt yolları ile olan ilişki [110]

Bina İşlevi; Yapıların işlev olarak ne olduğunun bilinmesi(kamu, okul, ticaret, konut vb.)

Bahçe Boyutları; Özel ya da kamusal tüm yapıların sahip olduğu bahçe alanlarının boyutları

Aydınlatma; Tüm kent alanlarında (sokaklar, meydanlar, kıyı şeridi, kamu alanları vb.) aydınlatma sistemleri, elemanları vb.

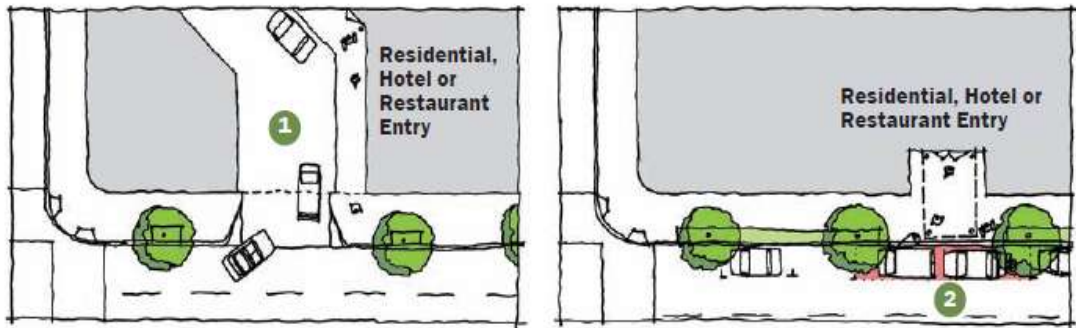
Trafik/Ulaşım; Kent içinde tüm noktaların birbiri ile olan bağlantılarının iyi kurulması, herkes için kolay ulaşılabilir bir kent yaratılması. Tüm taşıtların (raylı sistem, lastik tekerlekli araçlar, hava-deniz ulaşımı) birbiri ile olan bağlantıları, durak/terminal noktalarının konumu

Toplu Taşıma; Raylı sistem, lastik tekerlekli araçlar, deniz ulaşımı gibi toplu taşıma için kullanılan tüm taşıma sisteminin, durakların, bağlantı noktalarının herkes için kolay ulaşılabilir ve kullanılabilir olması. Kentliler için alternatif değil, öncelikli kullanım taşıtları olmalı

Karma Kullanım; Ticaret, iş, konut vb. gibi alanları birleştiren kent kullanım alanı

Servis Alanları; Kentlerin tanımlanmış alanlarında, bölgesel ihtiyacı karşılamak üzere yapılan tesislerdir (lokanta, çarşı, çok katlı mağaza, banka, otel, sinema, tiyatro gibi sosyal kültürel tesisler; yönetimle ilgili tesisler, özel / resmi eğitim ve sağlık ve benzeri tesisler vb.)

Otopark Alanları; Tüm kentsel mekânlarda kullanımı sağlayabilmek için otopark alanlarının çözümü

Şekil 6.10 Otopark alanları çözüm örnekleri [110]

Açık Alanlar; Kent kullanıcıları için çeşitli eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği, herkes için kullanılabilir, ortak açık kamu alanları

Kamusal Alanlar (açık alanlar, meydanlar vb.); Toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanları

Ticaret Alanları; Ticaret işlevine sahip olan birçok birimin/mekânın bir arada olduğu kentsel alan

Konut Alanları; Konut işlevine sahip olan birçok birimin/mekânın bir arada olduğu kentsel alan

Turizm Alanları; Turizm işlevine sahip olan birçok birimin/mekânın bir arada olduğu kentsel alan

İş Alanları; İş merkezi/ofis niteliğinde olan birçok birimin/mekânın bir arada olduğu kentsel alan

Endüstri Alanları; Endüstri işlevine sahip olan birçok birimin/mekânın bir arada olduğu kentsel alan

Tarihi/Kültürel Alanlar; Tarihsel ve kültürel açıdan kent için önemli olan birçok mekânın bir arada olduğu kentsel alanlar

8. Sürdürülebilir

Enerji Verimliliği; Kentsel servis alanları da dahil olmak üzere tüm alanlarda (kamu, endüstri, sağlık vb.) minimum enerji kullanımı ile verimlilik sağlanması

Gün/Gün Işığı/Gölge; Mekânsal ve yapısal düzenlemelerde gün ve güneş ışığının geliş yönü, açısı, gölge alanlar ve saatleri

Ağaçlandırma/ Bitkilendirme; Sürdürülebilir ve yaşanılabilir bir çevre yaratmak adına, doğayla iç içe alanlar için Kentsel alanlarda ağaçlandırma/bitkilendirme ve yeşillendirme

Ekoloji; Kentsel alanlarda mevcut ekolojik (Canlıların birbirleri ve çevreleriyle ilişkilerinden oluşan ekosistem) alanların sürekliliğinin sağlanması ve korunması

Şekil 6.11 Ağaçlandırma-bitkilendirme örnekleri [110]

Mikroklima; Dünya üzerinde farklı alanların sahip olduğu, özel koşullu küçük iklim alanları.

Hava Kirliliği Kontrolü; Tüm kentsel mekânlarda hava kirliliğini yok eden ya da azaltan önlemler alınması, kentsel mikroklima sağlanması

Sağlıklı Çevre; Tüm çevresel negatif etkileri en aza indirerek, mevcut mikroklima, yeşil alan, rüzgar yolları vb. tüm mevcut doğa özelliklerinin korunması, devamlılığının sağlanması ile sağlıklı, yaşanabilir bir çevre yaratmak

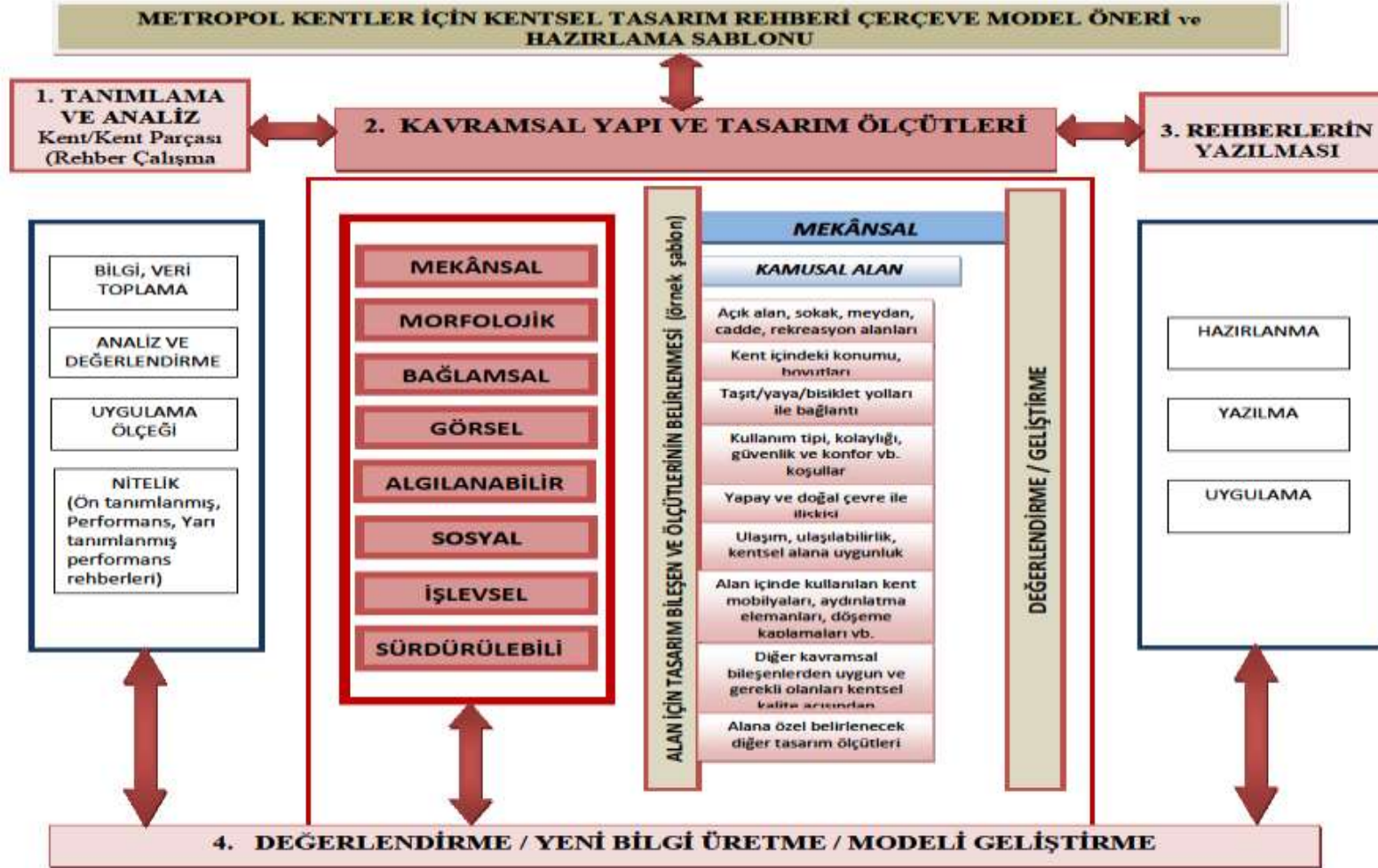
Doğal Çevre Koruma (kıyı şeridi, akarsu, kanal, yeşil bant...); Doğal çevre olarak geçen tüm alanların korunması, yapılı çevrenin doğal çevreye zarar vermeden oluşturulması

Arazi Konumu/Seçimi/Kapasitesi; Yapılı çevre için ayrılan arazi parçalarının işlevine göre seçimi, yeri ve kapasitesinin belirlenmesi

Planlanmış Kent Alanları (ekili/yapısal); Üst ölçekli plan kararlarına göre işlevi belirlenmiş olan kent alanları (tarım alanları, ticaret alanları vb.)

Ekonomik Süreklilik; Her türlü kentsel müdahale sonucunda değişime uğrayabilecek olan kentsel alanlarda mevcut ekonomik koşulların devamlılığının, iyileştirilmesinin sağlanması

Sosyal Süreklilik; ; Her türlü kentsel müdahale sonucunda değişime uğrayabilecek olan kentsel alanlarda mevcut sosyal yaşamın devamlılığının, iyileştirilmesinin sağlanması

Şekil 6.12 Metropoller için kentsel tasarım rehberi çerçeve model önerisi ve hazırlama şablonu (M.Orhan 2014)

6.3 Bölüm Sonucu

Bu bölümde, ölçeği metropoller olarak belirlenen kentsel tasarım rehberleri için çerçeve model önerisi sunulmuş ve hazırlama şablonu oluşturulmuştur. Modelin hazırlanma aşamaları üç bölümden oluşmakta, öneri şablon ikinci bölümün hazırlanması için gerekli olan aşamaları sunmaktadır.

Tanımlaması ve gerekli analizleri yapılmış olan kent veya kentsel alanda ikinci hazırlık aşaması olan **“Kentsel Tasarım Rehberleri Kavramsal Yapısı, Tasarım Bileşen ve Ölçütlerinin Belirlenmesi”** için önerilen model çalışması altı ana aşamadan oluşmuştur;

1. Bölüm 5’ te incelenen örneklerden “metropol ölçeğinde hazırlanan kentsel tasarım rehberleri” nin analiz ve sınıflandırılması yapılmış, bu rehberlerin ortak ve **başlıca hedefleri, tasarım alanları, ölçütleri, sorunları ve kapsamı** belirlenmiştir. Sonuç olarak ortaya çıkan değerlendirmeler Çizelge 6.1’ de verilmiştir.
2. Metropoller için hazırlanmış olan kentsel tasarım rehber örneklerinin analiz ve değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkan **kavramsal yapı ve tüm tasarım bileşenleri** belirlenmiştir (Çizelge 6.2).
3. Çizelge 6.2’ de ortaya konan bilgiler doğrultusunda kavramsal yapısı belirlenmiş olan **öneri çerçeve modelin tasarım bileşenleri** ana başlıklar altına toplanarak sınıflandırılması yapılmıştır (Çizelge 6.3).
4. Kavramsal yapı altında verilen tüm tasarım bileşenlerinin, **kentsel tasarım içindeki anlam ve kullanım alanları** açıklanarak, içeriklerinde barındırdıkları tasarım ölçütleri belirlenmiştir (Bölüm 6.2.1).
5. Metropol ölçeğinde kentsel tasarım rehberleri için **modelin genel çerçevesi** oluşturulmuş ve model için hazırlama şablonu oluşturulmuştur (Şekil 6.12).
6. Kentsel Tasarım rehberi çerçeve model önerisi için hazırlanan **şablon**, tezde üzerinde durulan ikinci aşamanın işleyişini ve diğer aşamalarla olan ilişkisini göstermektedir. “6.2.1 Öneri Kavramsal Yapı Bileşenlerinin Anlam ve Kullanım Alanları” bölümünde detaylı şekilde açıklanmış olan ve rehber kapsamında

7.belirlenen tüm kentsel kavramlar ve tasarım bileşenleri şablon içine yerleştirilerek istenilen aşamada detaylandırılıp, sınıflandırılabilir. Bu şablonda, “mekansal” ana bileşeni ve alt bileşeni olarak “kamusal alan” örnek olarak ele alınmış, kamusal alan üzerine olan ilgili tasarım konuları ve endişeleri verilmiştir. Kavramlar, tasarım bileşenleri, konuları vb. alana özgü olarak değişkenlik gösterir niteliktedir.

Sonuç olarak, belirlenen tüm tasarım bileşenleri ve içerdikleri ölçütler, metropoller için geçerli olan genel çerçeveyi sunmaktadır. Birbirinden farklı her metropol, kendine ait belirleyici özelliklerinden dolayı, aynı kavramsal yapı içinde farklı tasarım bileşenlerini ve ölçütlerini barındırır. Rehber hazırlanma sürecinin ilk aşamasında, bahsedilen bu özelliklerin ortaya konması gerekmektedir. Aynı zamanda, metropollerde rehberler çoğunlukla “Belli bir alana yönelik” ve “Bölgeleme” yöntemine göre hazırlanmaktadır. Rehberler kullanım açısından farklılık gösteren yerleşimlere/bölgelere göre çeşitlilik göstermektedirler. Metropollerde işlevsel özelliklerine göre ayrılan bölgeler şu şekilde sınıflandırılabilir; Açık Alanlar, Ticaret Alanları, Konut Alanları, Turizm Alanları, İş Alanları, Endüstri Alanları, Tarihi/Kültürel Alanlar.

Rehber çalışması yapılacak olan metropol, çerçeve model içinde kendisi için önem arz eden konuların ya da bölgelerin/alanların özelliklerine göre kavramsal yapı altında sınıflandırılmış tasarım bileşenlerine ve ölçütlerine ihtiyaç duymaktadır. Önerilen bu model, bahsedilen bu yapının oluşturulabilmesi için önemli bir araç olmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kentler, sanayi devrimi ile başlayan, sonrasında 1960-70 yıllarında hızlı kentselleşme içinde yaşanmaya başlanan, günümüzde ise sosyal ve teknolojik gelişmeler ile küreselleşmenin hızlandığı **“kentsel deformasyonlara”** ve bununla birlikte büyüyen problemlere, değişim, gelişim ve dönüşümlere uyum sağlayamamıştır. Bu süreçte ortaya çıkan sorunlar da etkilerini en çok kentsel mekânlarda hissettirmeye başlamışlardır. Kentsel mekânların sahip olduğu ya da olması gereken temel yapısal kimlikleri, uyum sürecinin yerine getiremediği durumlarda bozulmalara ve sağlıksızlaşmaya yol açmıştır.

Kalitesiz, niteliksiz, kimliksiz ve karakter özellikleri bozulmuş alanlar, denetim eksikliği sonucu orantısız ve kontrolsüz kentsel büyüme, bunlara paralel olarak aynı oranda etkilenen kentsel yaşam kalitesi, kamusal mekânların çöküşü, yersizlik, küreselleşen dünya da günümüz kentlerinin ve planlamanın en büyük sorunlarından. Kentsel mekânları oluşturan tüm tasarım elemanları, bu elemanların birbirine uygunluğu, uygulama süreçleri, planlama sürecinin en zayıf evresi olarak görülmektedir. Bundan dolayı, belirlenen kentsel sorunların-çözümlerin-önerilerin daha bütüncül olarak ele alınması gereklidir. Bir kent parçasında/kentsel alanda, yapılar için alınacak kararlar hem çevresindeki binalara hem de kente ilişkin kurallar, sınırlamalar içermelidir.

Tez kapsamında incelenen **metropollerin** yapısındaki işlevsel ve estetik bozukluklar, kentsel bütünlüğün ve kimliğin kayboluşu, **kentsel kalitenin yok olma problemi**, yapıları

çevrenin düzenlenmesinde, değişim ve gelişiminin yönlendirilmesinde yaşanan aksaklıklar göz önüne alındığında, **kentsel tasarım uygulama araçlarının** kullanımının gerekli hale geldiği görülmektedir.

Özellikle metropollerin karşı karşıya kaldığı tüm bu kentsel problemlerin çözümü ve daha yaşanabilir çevreler yaratmak için belirlenen kentsel tasarım hedeflerinin elde edilmesine olanak sağlayan araçlardan biri **kentsel tasarım rehberleridir**. Rehberler, kentsel kimlik ve karakteri tanımlanma, bu bağlamda kentsel kalitenin nasıl arttırılabileceğini gösterme, yaşanabilir çevreler yaratma, kentsel tasarımın uygulanabilirliğini ve denetimini sağlama açısından **yönlendirici dokümanlardır**.

Tez kapsamında yapılan çalışmada;

- Kentsel tasarım rehberlerinin kullanımı ile bölgesel planlamadan mimari tasarıma kadar olan, yani üst ölçek ile alt ölçek arasındaki ilişkiyi gösteren “bütünleşmiş tasarım süreci” nin rahatça ifade edilebildiği,
- Tasarımlarda bütün-parça ilişkisinin kurulması ile kent ölçeğinde mekânsal algı yanında, bina ölçeğinde de mekânsal algının yükseldiği,
- Kamusal alanlardaki refah seviyesini ve kalitesini arttırmaya yardımcı olarak, kamusal yaşamla ilintili olan kentsel yaşam kalitesinin de arttığı,
- Kentsel tasarım rehberlerinin, planlama-tasarım ilişkisine bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde, kentle mekânsal birlikteliğin sağlanmasında, disiplinler arası plan-proje diyalektiğinin kurulmasında etkili olduğu görülmüştür.

Bu çerçevede, dünyanın dinamik ve hızla değişen koşulları karşısında rehber kullanımının metropollerin fiziki düzenlenmesine olan etkileri ve bu etkilerin değerlendirmeleri sonucunda, metropol ölçeğinde hazırlanacak olan kentsel tasarım rehberi çerçeve modeli için bazı noktaların altını çizmek gerekmektedir;

- Kentle ilgili **kavramsal ve biçimsel sorunlara** açıklık getirilmesi için öncelikle rehberlerin **kavramsal içeriği** net bir şekilde belirlenmeli, **kuramsal alt yapısı** oluşturulmalıdır.

- Farklı ölçeklerde kentlere/alanlara göre hazırlansalar dahi, kentsel alana **özü yerel özellikler ve evrensel değerler** kapsamında belirlenecek tasarım ilkeleri ışığında değerlendirilmeli, üretilmelidir.
- Kentsel tasarımın doğru uygulanabilir olmasını sağlamak için bölge veya ülke **yasal yönetsel yapısı**, rehber kullanımını destekleyici nitelikte olmalıdır.
- Tasarım süreci planlama **denetim mekanizması** olarak rehber kullanımı teşvik edilmelidir.
- Aynı zamanda tasarım işleyişi içinde denetim mekanizmalarının sonuç ve süreçleri birbirini tamamlar şekilde olmalıdır. Sadece sonuca yönelik olan ve niteliksel yerine niceliksel denetim mekanizmaları kentsel mekânlarda negatif etkiler yaratır. Rehberler, belli çerçeveler dâhilinde, bahsedilen niceliksel ve niteliksel anlayışın ikisini de kullanmalıdır.
- Kentsel kalite sağlanmış alanlarda yönetim eksikliği bu kalitenin kısa sürede kaybolmasına neden olmaktadır. Özellikle kamusal alanlarda, tasarımdan ziyade bu alanları yönetmek, tasarım hedeflerini kapsayan ve aynı zamanda bu hedeflerin ötesine de geçen bir sorunsaldır. Bu sebeple, rehberler aracılığıyla tasarım sürecinin başından sonuna ve sonrasında sürekli olarak, kentsel ve kamusal alanların uzun süreli yönetimi sağlanmalıdır.

Çalışma kapsamında, kentsel tüm verilerin (ekonomik, sosyal, kültürel yaşam biçimleri vb.) analizlerinden elde edilen bilgilerle, doğru şekilde yapılan tasarım çalışmalarının, kentsel kalitenin ve kentsel sadakatin sağlanması açısından çok önemli olduğu görülmüştür. Bunun elde edilebilmesi için kent ya da kent parçası için hedefleri, işlev bölgeleri ve fiziksel verileri doğru saptanmış kentsel tasarım rehberlerinin “kavramsal yapısının ve bu yapıyı oluşturan tasarım bileşenlerinin” net bir şekilde belirlenmiş olması gerekmektedir.

Tezin sonucu olarak, metropollerini tehdit eden **küresel dinamiklerin** yarattığı negatif etkileri en aza indirmek ve yaşam alanlarımız olan kentsel mekânlarda **tasarimsal eksikler, kimliksizleşme, karmaşa, kalite yoksunluğu** vb. hızla artan problemlerin çözümü için gerekli olan kavramsal yapı, tasarım bileşen ve ölçütleri genel başlıklar

halinde belirlenmiş olan metropol ölçekte kentsel tasarım rehberi öneri çerçeve model ortaya konmuştur.

Geliştirilen model, metropoller için kullanılabildiği gibi, farklı ölçeklerde kentler için hazırlanacak olan rehber çalışmaları için bir temel oluşturma özelliğine sahiptir. Bu niteliği ile öneri rehber modeli **kavramsal altyapı** oluşturmaya açısından da önemlidir.

Mimarlık Disiplini Açısından Değerlendirme

Kentlerin tasarımı, politikacılara, ekonomistlere ve dolayısıyla hızla değişebilen, ekonomik kaygıyla yapılan tasarım politikalarına bırakılamayacak kadar önemli bir süreçtir ve mimarlık mesleği, diğer meslek gruplarıyla birlikte bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Çünkü mimarlar binaları değiştirdikleri gibi kentsel yaşam biçimlerini de değiştirirler. Bundan dolayı, küreselleşmenin kentlerdeki yansıması olan ve çarpık kentsel biçimlenmeye sebep olan “tekdüze mimari” yaklaşımının engellenebilmesi için yerel bölgesel kimliklerin çağdaş yaşam içinde korunması ve bu şekilde geliştirilmesi gerekmektedir.

Her bir binanın tasarımı, iç mekan gereksinimlerini karşılarken, o mekandaki tutum ve davranışları biçimlendirirken aynı zamanda kentsel mekanların oluşumu için sınırlar oluşturur ve dış mekanların kullanım değerine etki eder. Bu sebeple tasarımda öne çıkması gereken kentsel mekân olgusu, disiplinlerarası bir yaklaşımla, tasarım sürecinin başında ele alınmalı, planlamadan arta kalan mekanlar olmamalıdır.

Tasarım öncesi, sosyal dinamikler net bir şekilde ortaya konmalı, kentlilerin ihtiyaçlarının ve kaliteli kent kullanımının sağlanması için gereken ölçütler belirlenmelidir.

Norberg-Schulz’ un [112] açıkladığı gibi: "Bir 'yer', farklı bir karaktere sahip mekândır. Antik dönemlerden beri "yerin ruhu", insanın günlük yaşamında karşı karşıya geldiği ve anlamına vardığı somut gerçeklik olarak bilinmiştir. Mimarlık bu yer ruhunu görselleştirmeli ve mimarın görevi insanın yaşamını kolaylaştıran anlamlı yerler yaratmak olmalıdır".

Kente dair farklı ölçeklerde yapılacak olan tüm tasarımlar, kentsel çevrenin uzun süreli varlığının bilincinde olarak, kentin değişen bağlamı içinde ve gelecek kuşakların

gereksinimlerini karşılama olanakları da düşünülerek yapılmalıdır. Kentin insanlar için var olduğu yaklaşımıyla yaşanılabilir, bilinçli bir kent çevresinin yaratılmasında mevcut ve potansiyel topluluğu koruyucu, gelişimini destekleyici bir yaklaşım esas olmalıdır.

Mimarların, tasarım rehberlerinin hazırlanması, uygulanması ve denetimi aşamalarında aktif şekilde yer alması ve sürece dâhil olan tüm aktörlerle birlikte çalışması, yukarıda belirtilen tüm hedeflerin doğru bir şekilde uygulanmasına olanak tanımaktadır. Bu şekilde kentlerde sağlanacak olan doğru fiziksel yapı, kaliteli ve yaşanabilir bir kentsel çevrenin oluşturulma ve sürdürülebilme potansiyelini büyük ölçüde arttıracaktır.

Türkiye Açısından Değerlendirme

Türkiye, hızla gelişmekte olan bir ülke olarak, aynı paralellikte gelişen ve büyüyen kentlere sahiptir. Bu kentler, sınırları çizilemeyen bir büyüme göstererek zamanla birer metropol haline dönüşmektedirler. Bunlardan biri, bir dünya kenti olarak sayabileceğimiz İstanbul kentidir. İstanbul, bu gelişim, değişim, dönüşüm ve büyümenin yarattığı negatif etkilerin kentsel mekânlarda hissedildiği, tasarımsal eksikliklerin, kimliksizleşme, karmaşa, kalite yoksunluğu vb. problemlerin yaşandığı bir metropol örneği olarak sayılabilir. Bu sebeple, tez kapsamında verilen, bu problemlerin çözümü için gerekli olan kavramsal yapı, tasarım bileşen ve ölçütlerinin belirlendiği metropol ölçeğinde kentsel tasarım rehberi öneri çerçeve modeli, İstanbul kentinde bu problemlerin yanında, mekansal gelişim ve değişimin yönlendirilmesi/denetimi için kullanılabilecek bir rehber çalışmasına altlık oluşturması açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- [1] Burt, M.E., (1978). A Survey of Quality and Value in Building, Building Research Establishment, Watford, UK.
- [2] Juran, J.M., (1974). Quality Control Handbook, Third Edition, McGraw- Hill, New York.
- [3] Çil, E., (2006). “Bir Kent Okuma Aracı Olarak Mekan Dizim Analizinin Kuramsal ve Yöntemsel Tartışması”, Megaron, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, 1:4.
- [4] Hiller, B., Hanson, J., (1984). The Social Logic of Space, Cambridge University Press, Cambridge.
- [5] Madanipour, A., (1999). “Why Are The Design and Development of Public Spaces Significant for Ities”, Environment and Planning B: Planning and Design, 26(6):879-891.
- [6] Altan, İ., (1992), Mimarlıkta Mekân Kavramı, Mimarlık ve Şehircilikte Mekân, Yıldız Üniversitesi Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri, Uygulamalı Araştırma Merkezi, İstanbul.
- [7] Joedicke, J., (1985). Raum und Form in der Architektur: Ä Über den behutsamen Umgang mit der Vergangenheit (Space and Form in Architecture), K. Krämer, Stuttgart, Germany.
- [8] Krier, R., (1979). Urban Space, Rizzoli, New York.
- [9] Alexander, C., Silverstein, M., Ishikawa, S., (1977). A Pattern Language, Oxford University Press, New York.
- [10] Meiss Von, P., (1990). Elements of Architecture: from Form to Place, Van Nostrand Reinhold Pub., New York.
- [11] Ünlü, T, (2009). “Mekansal Planlamanın Kentin Biçimlenmesine Etkisi: Mersin Örneği”, Planlama, 2009/3-4:27-42.
- [12] Carr, S., Francis, M., Rivlin, L.G., Stone, A.M., (1992). Public Space, Cambridge University Press, Cambridge.

- [13] İnceoğlu, M., Aytuğ, A. (2009). "Kentsel Mekânda Kalite Kavramı", Megaron, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, 4:3.
- [14] Lang, J., (1994). Urban Design: The American Experience, Van Nostrand Reinhold, New York.
- [15] Maslow (1943). "A Theory of Human Motivation", Psychological Review, 50/4:370-396.
- [16] Alexander, C., Silverstein, M., Ishikawa, S., (1977). A Pattern Language, Oxford University Press, New York.
- [17] Lynch, K., (1984). Good City Form, Mass.: MIT Press, Cambridge.
- [18] Nasar J.L., (1998). The Evaluative Image of The City, Sage Publications, London.
- [19] Craik, K. H. (1983). "The Psychology of the Large Scale Environment", Environmental Psychology: Directions and perspectives, 24:67-105.
- [20] Nasar J.L., (1989). "Perception, Cognition and Evaluation of Urban Places", Public Places and Spaces: Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research, 10:31-56.
- [21] Llewelyn Davies Yeang (LYD), (2006). Quality of Place: The North's Residential Offer, Leeds City Region, London.
- [22] Geray, C. (1998). "Kentsel Yaşam Kalitesi ve Belediyeler", Türk İdare Dergisi, 421:327.
- [23] Kaplan, H., Bayraktar, N., Tekel, A., Çalgüner, T. ve Yalçiner, Ö., (2003). "Kentsel Tasarım Süreci ve Yönetimine İlişkin Bir Alan Çalışması; Çeşme-Dalyan Yerleşiminde Yeni Bir Yöntem Denemesi", Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 18 (2):1-15.
- [24] Karaman, A., (1999). "Bir Disiplin ve Meslek Olarak Kentsel Tasarımın Yeri, Konumu ve İçeriği", 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, 26-28 Mayıs 1999, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [25] Çubuk, M., (1991). "Kentsel Tasarım", Tasarım Dergisi, 16: 100-104.
- [26] Bilsel, A.A., Bilsel, S. ve Bilsel, C.F., (1991). "Kentsel Kamu Alanlarının Düzenlenmesinde Kentsel Tasarım Tekniğinin Kullanımına Planlama Bütününde Kuramsal Yaklaşım", Kamu Mekânları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, 15-16 Mayıs 1989, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [27] Bartholomew, R., (1980). "Urban Design: Some Basic Questions", Urban Design International, 1 (2):50-55.
- [28] Greene, S.,(1992). "Cityshape, Communicating and Evaluating Community Design", Journal of the American Planning Assoc., 58:2.
- [29] Carmona, M. (1996). "Controlling Urban Design Part 1: Possible Renaissance", Journal of Urban Design, 1(1):47-73.

- [30] Özdemir,D., (2005). Kentsel Tasarımda Çağdaş Yaklaşımların Değerlendirilmesi: İstanbul'da Yeni Yerleşme Alanları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [31] Ayataç, H.K. (1999). "Gerçek Kent Tasarımcısı Kimdir?", 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, 26-28 Mayıs 1999, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [32] Schurch, T.W., (1999). "Reconsidering Urban Design: Thoughts About Its Definition and Status as a Field or Profession", Journal of Urban Design, 4(1):5-28.
- [33] Lang, J., (1997). Creating Architectural Theory, Van Nostrand Reinhold, New York.
- [34] Sinan, P. E., (1996). Kentsel Tasarımın Yasal Düzenlemelerdeki Konumu ve Karşılaştırmalı Sorgulamalar, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon.
- [35] Konuk, G., (1999). "Kentsel Tasarım Süreci, Sürece İlişkin Yaklaşımlar ve Tasarım Kontrolleri", 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, 242.
- [36] Özdemir, D., (2005).Kentsel Tasarımda Çağdaş Yaklaşımların Değerlendirilmesi, İstanbul'da Yeni Yerleşme Alanları Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [37] Sınmaz, S., (2013). "Yeni Gelişen Planlama Yaklaşımları Çerçevesinde Akıllı Yerleşme Kavramı ve Temel İlkeleri", Megaron, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, 8- 2:76-86.
- [38] Konuk, G., Kentsel Tasarım Kontrolleri araçları, yöntemleri ders notları, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- [39] Bajraktari, H., (2012). Tarihi Kentlerin Korunmasında Kentsel Tasarım Rehberlerinin Rolü: Prizren Kenti Tarihi Merkezi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [40] Dilek, E., (2003). Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Dönüşüm Projeleri, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [41] Çubuk, M., (1999). "Tematik Açıklama, Atölye 1: Kentsel Tasarımın Kavramsal Gelişmesi ve Değişimi", 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, 79.
- [42] Tekeli, İ., (1991). "Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler", TMMOB Mimarlar Odası Kent Planlaması Konuşmaları, 79-88.
- [43] Shirvani, H., (1982). Urban Design Review: A Guideline for Planners, Planners Press, American Planning Association, Washington.
- [44] Yüksel, G., (1979). Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz için Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, DGSA Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

- [45] Karaman, A., (1991). "Kentsel Tasarımda Çevresel Bütünlük ve Süreklilik", 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 23-24 Mayıs 1991, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [46] By Design, Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice, (2000), CABE- Commission for Architecture&The Built Environment, London.
- [47] Koç, H., (1999). "Kentsel Tasarım Rehberleri: Olanaklar/Sınırlamalar", 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi, 26-28 Mayıs 1999, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [48] Jacobs, A.B., (1980). Making City Planning Work, Planning Association, Washington.
- [49] Moughtin C., Cuesta R., Sarris C., Signoretta P., (1999). Urban Design: Method And Techniques, Architectural Press, Oxford.
- [50] Konuk, G., (1992). "Zamanın ve Mekânın Bir Sentezi Olarak Kentsel Tasarım", 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 23-24 Mayıs 1991, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [51] Shirvani, H., (1985). The Urban Design Process, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- [52] Özaydın, G., Özaydın, L., (2001). "Kentsel Tasarım Kontrollerine Yönelik Kıyı Yönetim Modeli, Alan Ayvalık İlçesi", İnşaat Teknolojileri Araştırma Grubu Çalışması, TÜBİTAK.
- [53] Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y.,(2009). "Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım: Herkes için tasarım, Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler", Mimarlık, 347:05-06.
- [54] Story, M.F., Mueller, J.L., Mace, R.L., (1998). The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities, NC State University Press, Raleigh, ABD.
- [55] Suher H., (1999). "Kentlileşme Sürecinde Kentsel Yaşamda Kalite", TÜSİAD-KalDer 8.Ulusal Kalite Kongresi, 3-4 Kasım 1999, Lütfi Kırdar Kongre Merkezi, İstanbul.
- [56] Pacione, M., (1982). "The Use of Objective and Subjective Indicators of Quality of Life in Human Geography", Progress in Human Geography, 6:495-514.
- [57] Wish N.B., (1986). "Are We Really Measuring Quality Of Life?", American Journal of Economics & Sociology, 45:93-99.
- [58] Attoe, L., Donn. L., (1989). American Urban Architecture-Catalysts in the Design of Cities, University of California Press, California.
- [59] Punter, J., (1991). "Participation in the Design of Urban Space", Landscape Design, 200:24-7.
- [60] Carmona, M., Magalhaes, C., Hammond, L., (2008). Public Space, The Management, Routledge, London.

- [61] Ünlü, T., (2006). "Kentsel Mekânda Değişimin Yönetilmesi", Megaron, Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi e-Dergisi, 2(2):63-92.
- [62] Onaran, K.S. and Sancar, F.H., (1998). "Design Review in Small Communities", Environment and Planning B: Planning and Design, 25:539-557.
- [63] Biddulph, M.J., (1998). "Choices in the Design Control Process", Town and Planning Review, 69:23-48.
- [64] Woods, Shadrach and Pfeufer J., (1970). Urbanism is Everybody's Business, Karl Kramer Verlag, Stuttgart.
- [65] Yüksel, G., (1979). Kentsel Tasarımda 3.Boyut Getirme Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, MSU (DGSA), İstanbul.
- [66] Hall, A.C., (1996). Design Control: Towards a New Approach, Butterworth Architecture, Oxford.
- [67] Lozano, E., (1988). Visual Needs in Urban Environments and Physical Planning, Environment Aesthetics, Cambridge University Press, Cambridge.
- [68] Konuk G., (1991). "Kentsel Tasarımda yeni Gelişmeler, Kültürel Çevre, Yerel Kimlik", 1. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 23-24 Mayıs 1991, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [69] Karaman, A., (1998). "Kentsel Tasarımda İçerik ve Ölçek", 9. Kentsel Tasarım ve Uygulama Sempozyumu, 21-22 Mayıs 1998, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- [70] Hong Kong Kenti Kentsel Tasarım Rehberi, http://www.pland.gov.hk/pland/en/p_study/comp_s/udg/udg_es/udg_es_en_g.pdf, 20 Kasım 2014.
- [71] Census and Statistics Department (C&SD), <http://www.censtatd.gov.hk/hkstat/sub/so20.jsp>, 23 Haziran 2014.
- [72] Booth, P., (2003). Planning by Consent: The Origins and Nature of British Development Control, Routledge, London.
- [73] Grant, M., (1992). "Planning Law and the British System", Town Planning Review, 63: 1.
- [74] Cullingworth, J. B., (1997). Planning in the USA: Policies, Issues, and Processes, Routledge, London.
- [75] Claydon, J., (1998). "Discretion in Development Control: A Study of How Discretion is Exercised in the Conduct of Development Control in England and Wales", Planning Practice and Research, 13:1.
- [76] Punter, J. and Carmona, M., (1997a). The Design Dimension of Planning: Theory, Content and Best Practice for Design Policies, E and FN Spon, London.
- [77] Londra Planlama Politikaları Bildirileri, PPS, <http://www.planningportal.gov.uk/planning/planningpolicyandlegislation/previousenglishpolicy/ppgpps/>, 23 Haziran 2014.

- [78] Cobham Green Belt, <http://www.cobhamgreenbelt.org.uk/index.php/2-uncategorised?start=4>, 20 Haziran 2014.
- [79] House Painter Londons, <http://www.housepainterslondon.org.uk/>, 20 Haziran 2014.
- [80] World Population Review, <http://worldpopulationreview.com/world-cities/london-population/>, 23 Haziran 2014.
- [81] Toronto Kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, <http://www1.toronto.ca/wps/portal/contentonly?vgnextoid=db664074781e1410VgnVCM10000071d60f89RCRD&vgnextchannel=4b2752cc66061410VgnVCM10000071d60f89RCRD>, 10 Mayıs 2014.
- [82] Toronto Kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, http://www1.toronto.ca/city_of_toronto/city_planning/urban_design/files/pdf/townhouseguideline.pdf, 10 Mayıs 2014.
- [83] Toronto Kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, <http://www1.toronto.ca/wps/portal/contentonly?vgnextoid=7238036318061410VgnVCM10000071d60f89RCRD>, 10 Mayıs 2014.
- [84] Toronto Kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, http://www1.toronto.ca/city_of_toronto/city_planning/urban_design/files/pdf/tall-buildings.pdf, 10 Mayıs 2014.
- [85] Toronto Kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, <http://www1.toronto.ca/wps/portal/contentonly?vgnextoid=0e88036318061410VgnVCM10000071d60f89RCRD>, 10 Mayıs 2014.
- [86] Wikipedia Toronto, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Toronto>, 10 Haziran 2014.
- [87] Jacobs, A.B., (1980). Making City Planning Work, America Planning Association, Washington.
- [88] Özaydın, G., (1993). Kentsel Tasarım Kapsamında Tarihi Kentsel Mekânlarda Arayüzlerin Düzenlenmesine Sistemli Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [89] San Francisco Snapshots, <http://nourish-and-flourish.net/2013/05/san-francisco-snapshots/>, 13 Temmuz 2014.
- [90] Lang, J., (1996). "Implementing Urban Design in America: Project Types and Yöntemological Implications", Journal of Urban Design, 1(1):10.
- [91] San Francisco General Plan, http://www.sf-planning.org/ftp/general_plan/I5_Urban_Design.htm, 14 Temmuz 2014.
- [92] Wikipedia San Francisco, http://tr.wikipedia.org/wiki/San_Francisco, 23 Temmuz 2014.
- [93] Wikipedia, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Edinburgh>, 26 Temmuz 2014.

- [94] Edinburgh Design Guidance, [http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/2975/edinburgh design guidance](http://www.edinburgh.gov.uk/downloads/file/2975/edinburgh_design_guidance), 26 Temmuz 2014.
- [95] The Official Gateway to Scotland, <http://www.scotland.org/aboutscotland/the-scottish-people/population-of-scotland/>, 26 Temmuz 2014.
- [96] Denver kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, [https://www.denvergov.org/Portals/646/documents/Zoning/other regulations/stapleton-design-guidelines.pdf](https://www.denvergov.org/Portals/646/documents/Zoning/other_regulations/stapleton-design-guidelines.pdf), 27 Temmuz 2014.
- [97] The Denver Post, http://www.denverpost.com/ci_21093994/flags-burned-stapleton-porches-arson-probe-launched, 27 Temmuz 2014.
- [98] Wikipedia Raleigh, [http://en.wikipedia.org/wiki/Fayetteville Street \(Raleigh\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Fayetteville_Street_(Raleigh)), 27 Temmuz 2014.
- [99] City of Raleigh North Caroline Urban Design Guidelines For Mixed-Use Neighborhood and Village Centers, <http://www.raleighnc.gov/>, 02 Haziran 2014.
- [100] State & County QuickFacts, <http://quickfacts.census.gov/qfd/states/37/3755000.html>, 27 Temmuz 2014.
- [101] Dundee Kenti Kentsel Tasarım Rehberleri, http://www.dundee.gov.uk/dundee/dundee/uploaded_publications/publication_540.pdf, 20 Temmuz 2014.
- [102] Wikipedia Dundee, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Dundee>, 14 Temmuz 2014.
- [103] Victoria Government, Department of Transport, Planning and Local Infrastructure,Guidelines, <http://www.dpcd.vic.gov.au/planning/urbandesign/guidelines>, 21 Temmuz 2014.
- [104] Victoria Government, Department of Transport, Planning and Local Infrastructure,Guidelines, <http://www.dpcd.vic.gov.au/planning/urbandesign/guidelines/activity-centre-design-guidelines>, 21 Temmuz 2014.
- [105] Victoria Government, Department of Transport, Planning and Local Infrastructure,Guidelines, <http://www.dpcd.vic.gov.au/planning/urbandesign/guidelines/guidelines-for-higher-density-residential-development-four-or-more-storeys>, 21 Temmuz 2014.
- [106] Victoria Government, Department of Transport, Planning and Local Infrastructure,Guidelines, http://www.dpcd.vic.gov.au/_data/assets/pdf_file/0008/33929/Guidelines_for_Higher_Density_Residential_Development_1.pdf, 21 Temmuz 2014.

- [107] Victoria Government, Department of Transport, Planning and Local Infrastructure, Guidelines, <http://www.dpcd.vic.gov.au/planning/urbandesign/guidelines/safer-design-guidelines>, 23 Temmuz 2014.
- [108] Australian Bureau of Statistics, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/3101.0/>, 23 Temmuz 2014.
- [109] İzmir Konak Belediyesi Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi, <http://www.konak.bel.tr/includes/hizmetler/pdf/kemeralti1.pdf>, 23 Temmuz 2014.
- [110] City of Los Angeles, Downtown Design Guide, <http://planning.lacity.org/urbanization/dwntwndesign/TableC.pdf>, 12 Temmuz 2014.
- [111] Wikipedia Edinburgh, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Edinburgh>, 10 Temmuz 2014.
- [112] Norberg-Schulz, C., (1979). Genius Loci, Rizzoli International, New York.
- [113] NPPF- National Planning Policy Framework/Ulusal Planlama Politikaları Çerçevesi, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/6077/2116950.pdf, 12 Temmuz 2014.
- [114] Gehl, J., (2010). Cities for People, Island Press, Washington.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :Melike ORHAN
Doğum Tarihi ve Yeri :1979 İstanbul
Yabancı Dili :İngilizce, İtalyanca
E-posta :mmelk.deniz@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Y. Lisans	Mimarlık	Yıldız Teknik Üniversitesi	2008
	Mimarlık	Polytechnic University of Bari	2007
Lisans	Mimarlık	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	2004
Lise	Bilgisayar	STFA Anadolu Teknik Lisesi	1997

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2012-Devam	Atılım Üniversitesi, , GSTMF, Mimarlık Bölümü, Ankara	Öğretim Görevlisi

2011-2012	TUMAŞ – Türk Müh. Müş. ve Müteahhitlik A.Ş, Ankara	Mimar
2009-2011	L'Agenzia per lo sviluppo locale di San Salvario, Torino, İtalya	Mimar
2004-2009	İMP – İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi, İstanbul	Mimar
2001-2004	MİTA Mim. Müh. Taah. Tic. Ltd. Şti, İstanbul	Stajyer Mimar

YAYINLARI

Makale

1. **Orhan, M**, 2015, “Mimarinin Yansıması Kentler V”, Alçım Dergisi, Lafarge Dalsan Yayınları, 6:16.
2. **Orhan, M**, 2014, “Mimarinin Yansıması Kentler IV”, Alçım Dergisi, Lafarge Dalsan Yayınları, 5:15.
3. **Orhan, M**, 2014, “Mimarinin Yansıması Kentler III”, Alçım Dergisi, Lafarge Dalsan Yayınları, 5:14.
4. **Orhan, M**, 2014, “Mimarinin Yansıması Kentler II”, Alçım Dergisi, Lafarge Dalsan Yayınları, 5:13.
5. **Orhan, M**, 2013, “Mimarinin Yansıması Kentler I”, Alçım Dergisi, Lafarge Dalsan Yayınları, 5:12.

Bildiri

1. **Orhan, M.**, Polatoğlu, Ç., 2014, “The Role of Urban Design Guidelines For Ensuring The Urban Quality in Metropolitan Cities; Discussion on Istanbul”, CUI’14: II. International Urban Issues Conference, 13-15 Kasım 2014, İstanbul, 141-148 ISBN:978-605-5120-91-7 (tam metin)